

ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА
ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ФІНАНСІВ І КРЕДИТУ
FIL. DR. JAN-U. SANDAL INSTITUTE
ALEXANDRU IOAN CUZA UNIVERSITY OF IAȘI
THE COLLEGE OF BUSINESS AND ENTREPRENEURSHIP IN OSTROWIEC
ŚWIĘTOKRZYSKI
FACULTY OF SOCIAL AND TECHNICAL SCIENCES
DEPARTMENT OF ECONOMICS
РАДА МОЛОДИХ ВЧЕНИХ ЕКОНОМІЧНОГО ФАКУЛЬТЕТУ

ALEXANDRU IOAN CUZA
UNIVERSITY of IAȘI

ФІНАНСОВІ ІНСТРУМЕНТИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ

І МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ

20 березня 2018 року

м. Чернівці

Чернівці

2018 р.

УДК 336.02:330.34(082)
Ф59

Друкується за ухвалою редакційно-видавничої ради Чернівецького
національного університету імені Юрія Федьковича

**Фінансові інструменти сталого розвитку економіки : матеріали I
Ф59** міжнародної науково-практичної конференції (20 березня 2018 р.). –
Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2018. – 240 с.

До збірника включено тези виступів науковців, представників органів
місцевого самоврядування, студентів, присвячені розв'язанню проблем
досягнення стабільного розвитку економіки завдяки використанню
фінансових інструментів.

УДК 336.02:330.34(082)

Матеріали друкуються в авторській редакції. Відповідальність за
достовірність та точність поданих матеріалів несуть автори.

© Чернівецький національний
університет, 2018

ЗМІСТ

СУСПІЛЬНІ ФІНАНСИ ЯК ОСНОВА СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ

Нікіфоров П. О. Вибір оптимального монетарного режиму в умовах фінансової нестабільності в Україні: пошуки компромісу...	7
Підхомний О. М. Індикатори дослідження проблеми дезінформації як чинника фінансової безпеки держави.....	9
Тулай О. І. Проблеми розбудови інституту соціального страхування.....	12
Варела Д. Демографія і соціальне забезпечення.....	15
Бабух І. Б. Фінансування розвитку міст у системі суспільних фінансів.....	21
Бак Н. А. Фінансові джерела сталого розвитку територіальних громад в Україні.....	24
Биндю В. А., Фішер В. М. Оцінка трансфертного ресурсу, як джерела покриття видатків місцевих бюджетів області.....	28
Брязкало А. Є. Фінансова самостійність органів місцевого самоврядування – запорука їх ефективного розвитку.....	32
Гаврилюк О. В. Стимулювання розвитку інноваційної сфери країни в умовах міжнародної науково-технологічної трансформації	35
Грубляк О. М., Юрій Е. О. До питання формування та використання бюджетів об'єднаних територіальних громад.....	39
Жебчук Р. Л. Фінансово-інноваційний потенціал метрополії як детермінанта розвитку економіки регіону.....	43
Кучерівська С. С. Дієвий державний нагляд як фактор зростання страхового ринку.....	45
Пасічний М. Д. Становлення вітчизняної системи оподаткування..	48
Попель Л. А., Шарабуряк Н. Ю. Оцінка бюджетного забезпечення самостійності місцевих бюджетів.....	52
Ткач Є. В., Ткач С. В. Макроекономічна політика крізь призму генезису економічної науки.....	55
Ткачук І. Я. Сучасний стан державного фінансування статутної діяльності політичних партій України.....	58
Харабара В. М., Грешко Р. І. Сучасні тенденції розвитку фінансового ринку України.....	63
Думікян А. К. Фінансове забезпечення соціальної сфери.....	67
Subotovska, N. Main objectives and complexities of acquiring capital for funding social entrepreneurship activity.....	71

Кирилюк М. В. Фінансова політика комунальних підприємств як запорука успішного економічного розвитку міста.....	75
Врук, І. The government regulation on MRD and interchange fee during acquiring in Ukraine.....	79
Брездень Н. І. Особливості грошово-кредитної політики НБУ у 2016-2017 роках.....	82
Загаровська Т. Проблеми та перспективи розвитку пенсійного страхування в Україні.....	85
Митко О. І. Режим інфляційного таргетування, як умова курсової стабільності.....	89
Неделко В. І. Особливості застосування інфляційного таргетування в Україні.....	92
Сіроклін В. І. Вплив державного боргу України на фінансову безпеку.....	96
Токарюк Д. С. Свобода як рушійна сила розвитку економіки.....	99
Андрюк А. М. Сучасний стан фінансового забезпечення розвитку територіальних громад.....	101
Deineka A. The role of tourist tax and problem aspects of its functioning in Ukraine	104
Ковальчук О. С. Монетарна політика Національного банку України та її вплив на економіку.....	108
Хабінець О. М. Проблеми грошового обігу в Україні та шляхи їх вирішення	112
Цуркан Ю. Т. Проблеми та перспективи застосування програмно-цільового методу при плануванні місцевих бюджетів в Україні....	115

МІСЦЕ ТА РОЛЬ ФІНАНСОВИХ ПОСЕРЕДНИКІВ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ

Sandal, J-U. Financial intermediaries in the process of carrying out the new combinations in entrepreneurship.....	119
Голик М. М. Значуща роль фінансового посередництва у стимулюванні економічного зростання в Україні.....	122
Гладчук О. М. Роль інвестиційної діяльності небанківських фінансових інститутів у забезпеченні сталого розвитку української економіки	126
Кравчук І. С. Розвиток регуляційних інструментів діяльності фінансових посередників на ринку обігових фінансових інструментів	129
Легкоступ І. І., Каминіна О. В. Проблеми банківської системи України в сучасних умовах	133

<i>Огородник В. В.</i> Обґрунтування механізму фінансової взаємодії підприємств та банків з державною участю в Україні.....	135
<i>Ваганова О. В.</i> Розвиток фінансового посередництва у сучасних умовах	138
<i>Главіцка К. В.</i> Функціонування private banking в Україні: сучасні тенденції та реалії розвитку	141
<i>Дмитрієва О. М.</i> Стан та перспективи розвитку банківської системи в умовах сучасної економіки	145
<i>Завадовська І. І.</i> Роль банківського кредитування в економічному розвитку України	148
<i>Ищенко І. С.</i> Особливості функціонування фінансового супермаркету як інтегрованого фінансового посередника.....	152
<i>Карачко Н. І.</i> Основні проблеми страхового ринку України.....	155
<i>Курячей А. А.</i> Проблеми та перспективи розвитку фінансового ринку України	158
<i>Озорович С. В.</i> Місце та роль банківської системи у забезпеченні економічного зростання України	160
<i>Орлецька М. А.</i> Особливості ринку страхування в сучасних умовах господарювання	162
<i>Радевич Д. С.</i> Кредитний ризик як фактор впливу на стабільність банківської системи України	165
<i>Ситник Н. О.</i> Управління активами і пасивам банків	169
<i>Ходан М. А.</i> Інтернет-банкінг як фінансовий інструмент сталого розвитку економіки	171

СТРУКТУРНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ФІНАНСІВ БІЗНЕСУ ЯК УМОВА СТАЛОСТІ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

<i>Крупка М. І., Дропа Я. Б.</i> Інвестиційна діяльність домогосподарств на ринку цінних паперів України.....	175
<i>Антохова І. М., Биндю В. А.</i> Фінансове забезпечення діяльності малих підприємств	180
<i>Барилюк І. В., Рубаха М. В.</i> Проблеми оптимізації структури фінансового капіталу ділових одиниць в Україні	183
<i>Гаватюк Л. С.</i> Поняття ділової активності підприємства та шляхи її підвищення	187
<i>Долга Г. В.</i> Управління якістю бізнес-процесів на підприємствах..	190
<i>Корбутяк А. Г., Сокровольська Н. Я.</i> Інвестиційна привабливість підприємства	194
<i>Марусяк Н. Л.</i> Фінансовий потенціал підприємства як об'єкт фінансового управління	198

<i>Сайчук Н. В., Сайчук В. В.</i> Джерела фінансування інноваційної діяльності.....	201
<i>Семенюк В. О.</i> Актуальні питання фінансування інвестиційної діяльності комунальних підприємств	204
<i>Собкова Н. Д.</i> Державний фінансовий аудит інвестиційних проектів	207
<i>Терлецька Н. М., Терлецька Ю. О.</i> Чинники формування життєздатності суб'єкта господарювання в контексті теорії сталого розвитку	210
<i>Третьякова О. В.</i> Необхідність розвитку малого бізнесу та основні причини його гальмування в Україні	214
<i>Lushchuk V. A.</i> The information technology's role at the MNC's transformation in the context of financial globalization	218
<i>Мельничук Д. В.</i> Непрямі податки в системі оподаткування.....	221
<i>Паращук О. І.</i> Проблеми управління грошовими потоками на підприємстві та перспективи їх подолання.....	225
<i>Старух М. В.</i> Необхідність оцінки фінансового стану суб'єктів господарювання.....	228

МІЖНАРОДНІ ФІНАНСОВІ ВІДНОСИНИ В КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ «ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ 2030»

<i>Козак Ю. Р., Саєнко О. С.</i> Міжнародне співробітництво України у Стратегії сталого розвитку.....	232
<i>Модіна І. І.</i> Роль і значення Міжнародного валютного фонду та світового банку у розвитку України.....	234
<i>Собіль О. І.</i> Міжнародний бізнес як детермінант досягнення «Цілей сталого розвитку 2030».....	236

Тематичний напрям 1
СУСПІЛЬНІ ФІНАНСИ ЯК ОСНОВА СТАЛОГО РОЗВИТКУ
ЕКОНОМІКИ

Нікіфоров П. О.
д.е.н., професор,
завідувач кафедри фінансів і кредиту
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
м. Чернівці, Україна

ВИБІР ОПТИМАЛЬНОГО МОНЕТАРНОГО РЕЖИМУ В
УМОВАХ ФІНАНСОВОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ:
ПОШУКИ КОМПРОМІСУ

Подолання економічних криз, зниження довгострокових ризиків для фінансової стабільності, створення умов для високих темпів економічного зростання суттєво можливе за рахунок істотного зростання ролі монетарної політики, яку проводить центральний банк. Саме монетарна політика є одним з найбільш дієвих засобів макроекономічного регулювання, оскільки її вивчення та застосування дає можливість не тільки пояснити закономірності взаємодії і протікання макроекономічних процесів національного та міжнародного рівнів, але і впливати на них.

Історія створення та розвитку монетарного устрою незалежної України свідчить про відсутність чітко вираженої монетарної стратегії: існували періоди м'якої і жорсткої монетарної політики, на практиці застосовувались в якості мети такої політики як монетарне таргетування (контроль за агрегатами грошової маси), так і таргетування обмінного курсу (досягнення курсової стабільності), аж поки у 2014 році НБУ не тільки офіційно оголосив, а й вжив конкретних заходів щодо переходу до монетарного режиму прямого таргетування інфляції.

Але тут постає питання: чи було рішення щодо зміни режиму валютного курсу (плаваючий обмінний курс) і чіткої фіксації в якості єдиної проміжної цілі таргету інфляції правильним? Мабуть так, проте тільки не в той час.

Стагнація економічного розвитку – це одна із проблем, які постали перед Україною. Уникнення дефолту та економічне зростання стають надважливими завданнями політики. Причому важливим є не просто зростання ВВП, але забезпечення високих темпів його приросту, що у свою чергу потребує кредитної активності, збільшення грошової маси в обігу та, відповідно, буде провокувати зростання цін в країні.

Крім цієї загрози, при інфляційному таргетуванні та вільному курсоутворенні суб'єкти ЗЕД зіткнуться з ризиками можливих втрат через курсові коливання та будуть змушені перекладати свої цінові ризики на кінцевого споживача шляхом підвищення цін на свої товари і послуги. Такі дії провокуватимуть інфляцію витрат, що нівелюватиме результати режиму таргетування інфляції.

До того ж, сучасна ситуація свідчить що обмінний курс гривні зараз визначається не фундаментальними факторами, такими як сальдо торгового і платіжного балансів, а очікуваннями і настроями населення і бізнесу. А вони з багатьох причин (національний „банкопад”, воєнні дії на Сході, недовіра НБУ) є категорично негативними. Також слід зазначити, що вільне курсоутворення провокує активізацію спекуляцій на валютному ринку, що у свою чергу сприяє ще більшим коливанням курсу та порушенню цінової стабільності в усіх секторах економіки, зменшуючи при цьому результати стратегії таргетування інфляції.

На наш погляд, сьогодні НБУ варто тимчасово відмовитись від „жорсткого” застосування режиму інфляційного таргетування до часу створення належних передумов для такого режиму, зокрема високий рівень фінансової стійкості банківської системи, стабільне економічне зростання, демонополізація економіки, збалансованість бюджету, розвиток внутрішнього ринку та імпортозаміщення, зростання конкурентних переваг національних виробників, низький рівень доларизації економіки, високий рівень незалежності центробанку.

Тобто сьогодні необхідною умовою ефективного функціонування національної економіки є такий оптимальний монетарний режим, який передбачає відсутність чіткого правила (монетарний режим без явного номінального якоря).

Для узгодження руху внутрішньої (інфляція) та зовнішньої (динаміка обмінного курсу) складових стабільності грошової одиниці необхідно вводити коридори, межі інфляційного та курсового коридорів як цільовий та курсовий орієнтири повинні скоординовано змінюватись в протилежних напрямках: інфляційний коридор буде звужуватись зі зменшенням значення інфляційного таргету, а валютний коридор – розширюватись, що дозволить поступово перейти до режиму плаваючого курсу і забезпечить поступовість перенесення акцентів у прив'язці інфляційних очікувань з обмінного курсу до інфляційних орієнтирів.

Різка відмова від таргетування валютного курсу та відсутність ефективної політики валютних обмежень, а також комунікаційної політики НБУ привели до неконтрольованої девальвації гривні, наслідком чого стали колосальні втрати населення, бізнесу, банків.

Тобто, як показує практика передчасний / несвоєчасний перехід до режиму прямого таргетування інфляції та його можливі вигоди є неспівмірними із тими втратами, які понесла вітчизняна економіка за 2014-2016 роки.

Таким чином, враховуючи поточну ситуацію в економіці та наявні структурні та фінансові дисбаланси, на наш погляд, найбільш оптимальним монетарним режимом для України повинен бути режим „без номінального якоря” або „м’якого інфляційного таргетування”, який передбачає дотримання НБУ двох проміжних цілей монетарної політики: стабільного валютного курсу та мінімальної інфляції. При цьому для забезпечення гнучкості монетарної політики необхідно розглянути можливість впровадження як валютного так і інфляційного коридорів. Валютний коридор дозволить облегшити надмірні темпи витрачання валютних резервів країни та зменшити психологічні чинники впливу на валютний курс. А інфляційний – дозволить врахувати негативні зовнішні та внутрішні економічні і політичні чинники. Варто також зазначити, що основною стратегічною метою НБУ в ході реалізації монетарного режиму без номінального якоря повинна бути динаміка приросту реального ВВП, зниження безробіття та зростання рівня середньої заробітної плати в країні.

Переваги використання такого монетарного режиму полягають у можливості проводити політику „тонкого” настроювання валютного курсу, що сприятиме підвищенню конкурентоспроможності української економіки за умов збереження балансу між темпами інфляції, реальної грошової пропозиції і динамікою економічного зростання.

Підхромний О. М.

д.е.н., професор кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту
Львівський національний університет імені Івана Франка
м. Львів, Україна

ІНДИКАТОРИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ ДЕЗІНФОРМАЦІЇ ЯК ЧИННИКА ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Сукупність фактів та ідей, зафіксованих на різних носіях у формі певних знаків, що можуть бути прочитані й осмислені людьми, називають інформаційним простором. Цей простір є важливою складовою культури суспільства та впливає на якість рішень, прийнятих у різних сферах його життя. Залежно від його змістового наповнення й режиму доступу до різних компонентів, інформаційний простір може мати значний

конструктивний чи деструктивний вплив на національну безпеку, в тому числі фінансову. Відносно стійкі компоненти інформаційного простору стають важливою складовою інституційної інфраструктури суспільства [4] та можуть бути закріплені у нормативно-правовій базі, зокрема, у правовому й нормативному забезпеченні фінансового механізму. Хоча інформаційний простір суспільства об'єднує різних людей та сприяє вирівнюванню їх інформаційних можливостей, не варто забувати про проблему асиметричності інформації [1; 2; 3], поширення помилкових уявлень та зловмисної дезінформації.

За дослідження проблем, близьких до тематики дезінформації й довіри, лауреатами Нобелівської премії з економіки стали такі науковці: Дж. Акерлоф, В. Вікрі, Дж. Міррліс, М. Спенс, Дж. Стігліц – за аналіз конфлікту інтересів у контексті проблеми асиметричної інформації, Р. Ауман, Р. Зелтен, Дж. Неш, Дж. Харсаньї, Т. Шеллінг – за дослідження конфлікту й кооперації з використанням математичного апарату теорії ігор. Власне на проблемі дезінформації зосередився Ф. Бон, який вивчав дане явище у контексті політичних бюджетних циклів. Водночас чимало науковців досліджували явище дезінформації в ширшому, ніж економічна проблематика, контексті.

Складність проблеми розробки методології дослідження дезінформації в економіці спонукає до використання методології дослідження суміжних проблем: асиметричної інформації, морального ризику й довіри. Дослідження вказаних проблем має досить значну історію і низку цінних результатів. Зокрема, є досить розвинутий соціологічний інструментарій дослідження рівня довіри в суспільстві. Також досить обґрунтований обернений зв'язок рівня суспільної довіри й корупції. В контексті поширення та скорочення дезінформації в інформаційному просторі соціуму можна стверджувати, що рівень суспільної довіри є досить точним індикатором дослідження відповідних тенденцій, який, проте, реагує з деяким запізненням на покращення чи погіршення ситуації.

Щодо функціонування економіки, то існування дезінформації або підвищує рівень трансакційних витрат в частині реалізації функцій контролю контрагентів, або ж і зовсім руйнує певні види фінансово-економічних відносин через відмову від укладення угод і зникнення відповідних ринків. Тому дезінформація негативно впливає на ефективність економіки, зокрема, на обсяги ВВП. Разом з тим, висока ймовірність виявлення дезінформації та санкції за її створення й поширення стримують людей від введення інших в оману.

Значний масив дезінформації породжується нелегальними фінансово-економічними відносинами. Спільним для багатьох видів

корисливих злочинів є відмивання доходів, отриманих від їх вчинення. Відмивання потребує забезпечення невизначеності або створення дезінформації щодо джерела походження певного майна. Проблема боротьби з відмиванням вже тривалий час визнана міжнародною і зумовила створення мережі інститутів для боротьби з цим небезпечним явищем, що тісно пов'язане з дезінформацією. Переважно відмивання доходів передбачає створення дезінформації, яку важко відрізнити від достовірних даних про фінансові операції.

На початковому етапі виявлення відповідних злочинів можна стверджувати лише про сумнівність або підозрілість відповідних операцій. Логічно припустити, що між реальними масштабами поширення дезінформації, покликаної маскувати нелегальні операції, та обсягами виявлених сумнівних операцій існує прямий зв'язок. Аргументацією на користь цього припущення, серед іншого, може бути існування кореляції між обсягами підозрілих операцій та деяким іншим показником, щодо якого також доречно припустити існування зв'язку з поширенням дезінформації. Приміром, нами виявлено високий коефіцієнт кореляції між сумами підозрілих операцій і кількістю членів кредитних спілок в Україні з часовим лагом один рік. Тобто, як і очікувалось, спостерігається значний обернений взаємозв'язок між вказаними показниками, оскільки кожен із них чутливий до рівня дезінформації в економічній системі України. Відзначимо, що першим на зміни рівня дезінформації в інформаційному просторі суспільства реагує показник суми сумнівних фінансових операцій, висвітлення якого можливе завдяки функціонуванню системи фінансового моніторингу. Показник кількості членів кредитних спілок є дещо запізним проявом зміни рівня суспільної довіри у відповідь на тенденції поширення чи скорочення дезінформації.

З позицій фінансової безпеки держави та проведення систематичної національної оцінки ризиків важливо доповнювати й розвивати систему індикаторів проблеми дезінформації в Україні. Так, за результатами наших досліджень, відповідні кореляційні індикатори доповнені виявленням статистично значимого зв'язку між рівнем тінізації економіки України й обсягами сумнівних операцій, а також низкою інших стратегічних орієнтирів. Виявлення статистично значимих кореляцій між сумами підозрілих фінансових операцій та досить широким набором різних показників знижує ймовірність хибних висновків, побудованих на випадкових збігах та псевдокореляціях. Значну частину підходів до макрорівневої оцінки явища дезінформації можна застосовувати й у мезо-, та мікрорівневому аналізі відповідних

проблем, сприяючи підвищенню рівня фінансової безпеки окремих суб'єктів господарювання як основи фінансової безпеки держави.

Список використаних джерел:

1. Ковальчук В. Моделі ринків з асиметричною інформацією у дослідженнях Нобелівських лауреатів / В. Ковальчук // Вісник ТНЕУ. – 2009. – № 3. – С. 123–132.
2. Раделицький Ю. Асиметрія інформації на ринку фінансових послуг / Ю. Раделицький // Науковий вісник НЛТУ України. – 2012. – Вип. 22.9. – С. 238–241.
3. Akerlof G. The Market for Lemons: Quality, Uncertainty and the Market Mechanism / G. Akerlof // The Quarterly Journal of Economics. – 1970. – Vol. 84. – p. 488–500.
4. Dopfer K. Micro–meso–macro / Kurt Dopfer, John Foster, and Jason Potts // Journal of Evolutionary Economics. – 2004. – № 14. – P. 263–279.

Тулай О. І.

д.е.н., доцент, професор кафедри фінансів ім. С. І. Юрія
Тернопільський національний економічний університет
м. Тернопіль, Україна

ПРОБЛЕМИ РОЗБУДОВИ ІНСТИТУТУ СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ

Одним із пріоритетних напрямів фінансової політики України є розвиток інституту соціального страхування. Окреслюючи інституційні властивості соціального страхування, німецький дослідник Г. Ваннагат визначає його як організоване державою страхування, побудоване на принципах самозабезпечення, публічно-правового регулювання, обов'язковості для більшості населення, яке працює, у разі втрати працездатності та смерті, а також настання безробіття [1, с. 209–210].

Увага акцентується на тому, що особлива роль у вирішенні соціальних проблем відводиться загальнообов'язковому державному соціальному страхуванню, яке «функціонує як певна системна цілісність у складі державних фінансів» [2, с. 5]. Водночас «правові норми, що прийняті державою, є базисом, котрий зумовлює спрямованість суспільних відносин у сфері соціального страхування» [3, с. 206].

В Україні загальнообов'язкове державне соціальне страхування розуміють як систему прав, обов'язків і гарантій, яка передбачає надання соціального захисту, що охоплює матеріальне забезпечення громадян у разі хвороби, повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених

законом, за рахунок грошових фондів, що формуються шляхом сплати страхових внесків власником або уповноваженим ним органом, громадянами, а також бюджетних та інших джерел, передбачених законом. Залежно від страхового випадку виділяють такі види загальнообов'язкового державного соціального страхування: пенсійне; у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності; медичне; від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності; на випадок безробіття та інші види страхування, передбачені законами України [4]. З усіх названих видів лише медичне поки що не запроваджене в Україні.

Активний розвиток сучасних видів загальнообов'язкового державного соціального страхування в нашій країні розпочався із прийняттям відповідних законодавчих актів. Так, 23 вересня 1999 р. ухвалено Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності»; 2 березня 2000 р. – Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття»; 18 січня 2001 р. – Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими народженням та похованням»; 9 липня 2003 р. – Закон України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування».

У традиційному розумінні соціальне страхування безпосередньо пов'язано із трудовою діяльністю людини як члена суспільства і ґрунтується на понятті соціального ризику. Соціальний ризик необхідно розуміти як ймовірність настання несприятливої життєвої ситуації, яка не залежить або мало залежить від людини, тобто зумовлена зовнішніми чинниками (соціальними, економічними, екологічними).

У широкому розумінні соціальний ризик як соціальне явище поєднує в своїй структурі ризику, що виявляються у різних сферах життєдіяльності людини: 1) демографічні; 2) у сфері зайнятості (втрата роботи, неповна зайнятість, неадекватна зайнятість); 3) бідності (низький рівень доходів, витрат, матеріальної забезпеченості); 4) втрати здоров'я, працездатності; 5) обмеження життєдіяльності та низхідної соціальної мобільності; нерегульованої трудової міграції; соціальної нестабільності; незадовільного екологічного стану та його погіршення тощо [5, с. 167].

Очевидно, що соціальне страхування як інститут сталого людського розвитку насамперед має відгукуватися на соціальні запити. У табл. 1 представлено основні проблеми функціонування системи

соціального страхування в Україні та окреслено напрями їхнього вирішення.

Таблиця 1

Систематизація проблем функціонування вітчизняної системи соціального страхування як інституту сталого людського розвитку

Суб'єкти системи соціального страхування	Проблеми функціонування	Напрями вирішення
Особи, які працюють	<ul style="list-style-type: none"> – низький рівень страхової культури; – менталітет «утриманства»; – обмеження свободи вибору; – недостатність інформації про страхові послуги; – надмірна бюрократизація щодо збору необхідних документів 	<ul style="list-style-type: none"> – підвищення страхової культури та фінансової грамотності громадян; – розробка та проведення соціальної реклами; – проведення інформаційно-пояснювальної роботи з метою формування образу самодостатньої людини; – мінімізація документообігу
Працедавці	<ul style="list-style-type: none"> – пристосовницький підхід; – тінізація заробітної плати; – шахрайство й ухилення від сплати податків; – недостатня увага до охорони праці; – порушення правил охорони праці 	<ul style="list-style-type: none"> – формування та розвиток культури соціального страхування; – стимулювання працедавців до легалізації заробітної плати; – дотримання законодавчо встановлених правил у сфері охорони праці
Держава	<ul style="list-style-type: none"> – недосконалість системи сплати внесків на соціальне страхування; – незадовільна якість послуг соціального страхування; – слабкий взаємозв'язок між внесками та гарантіями, що надаються застрахованій особі 	<ul style="list-style-type: none"> – удосконалення нормативно-правової бази соціального страхування; – підвищення фінансової відповідальності страховиків; – формування конкурентного середовища у сфері соціального страхування; – розвиток інвестиційних можливостей страховиків; – розвиток соціального партнерства

Джерело: узагальнено та складено автором

Таким чином, соціальне страхування є потужним суспільним інститутом та глибинною субстанцією сталого людського розвитку. Як

інститут сталого людського розвитку соціальне страхування забезпечує відтворення людського потенціалу шляхом регулювання фінансових відносин між державою, працедавцями, працівниками, спеціальними установами та громадськими формуваннями у вигляді гарантованої державою соціальної підтримки населення при настанні відповідних ризиків.

Список використаних джерел

1. Wannagat G. Sozialrecht und Sozialpolitik. Festschrift für Kurt Jantz zum 60 Geburtstag / G. Wannagat. – Stuttgart, Berlin, Köln, Mainz : Verlag Kohlhammer, 1973.
2. Вольська А. О. Соціальне страхування в умовах трансформаційної економіки : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.08 / А. О. Вольська ; Нац. наук. центр «Ін-т аграр. економіки». – К., 2011. – 21 с.
3. Боднарук М. І. Поняття правовідносин у сфері соціального страхування в Україні / М. І. Боднарук // Митна справа. – 2013. – Спец. вип. – С. 203–207.
4. Основи законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування № 16/98-ВР від 14.01.1998 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/16/98-%D0%B2%D1%80>.
5. Шамілева Л. Л. Визначення та інтегральна оцінка соціального ризику у регіонах України / Л. Л. Шамілева // Демографія та соціальна економіка. – 2008. – № 1. – С. 166–176.

Варела Дієго

The holder of a Jean Monnet Chair in European Political Economy at
Universitatea Alexandru Ioan Cuza din Iasi
м. Яси, Румунія

ДЕМОГРАФІЯ І СОЦІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

9 липня 1996 року, на семінарі на тему «Майбутнє пенсійних виплат» тогочасний голова Державного бюджетного апарату Хосе Бареа застеріг проти «послідовної політики» ревалоризації пенсійних виплат, так як це «може поставити під загрозу життєздатність нинішньої системи соціального забезпечення». Він підкреслив, що неможливо у подальшому збільшувати розмір пенсійних виплат згідно з індексом споживчих цін. Відомий економіст пояснив, що у 1997 році пенсійні виплати знову збільшаться відповідно до ІСЦ, але поставив під питання їх збільшення у 1998 році. Згідно з Х.Бареа, тогочасна система розподілу пільг вимагала регулювання доходів або видатків у зв'язку з нерівномірним зростанням кількості платників пенсійного збору та пенсіонерів. Але, на його думку, регулювання шляхом доходів, за

рахунок збільшення внесків у соціальне забезпечення, ляже тягарем реформ на плечі працездатного населення та позбавить систему рівноправ'я. Саме тому Х. Бареа прихильніше ставився до коригування видатків за допомогою застосування змінної норми заміщення, яка усунула б право пенсіонера, який виплачував внески протягом 35 років для отримання 100% пенсії, і встановила б змінну відсоткову ставку відповідно до існуючої економічної ситуації. «Іспанія – це єдина країна у світі, де норма заміщення з 35 роками виплачування внесків є 100%, і це має змінитися», - заявив голова бюджетного апарату. Х. Бареа вказував, що у майбутньому пенсіонери отримуватимуть лише 70-80% від своєї зарплатні перед виходом на пенсію, а тому порадив особам старшим 35 років укласти договір про індивідуальний план виплати пенсії для завершення процесу забезпечення виплати пенсії у майбутньому. Якщо ми хочемо, щоб Держава загального добробуту не зникла, потрібно переосмислити певні речі».

Народжуваність і пенсії у системі розподілу

Чинна на сьогодні система розподілу в Іспанії та багатьох інших країнах ОЕСР з інтелектуальної точки зору переважно зобов'язана статті лауреата Нобелівської премії з економіки Полу Самуельсону (1958). У цій статті Самуельсон стверджує, що у системі розподілу, за якої пенсії фінансуються за рахунок внесків офіційно зареєстрованих працівників, а також податків, рівень пенсій може бути вищим, ніж в системі індивідуальної капіталізації. Тобто у системи розподілу внутрішні показники продуктивності праці вищі, ніж в системі капіталізації.

Кілька років опісля Генрі Аарон (1966) описав умови для створення «парадоксу соціального забезпечення», який полягає в тому, що сума показників зростання чисельності населення та реальної заробітної плати перевищує реальну процентну ставку. Ця теорема, не суперечачи моделі Самуельсона, справді встановлює чіткі межі пенсій у системі розподілу, а також ризики надмірної щедрості у виплаті останніх у контексті слабкого демографічного зростання. Рівняння, яке містить ці межі, є наступним:

$$i = g + h$$

де i – внутрішні показники внесків у пенсійну систему розподілу, котру обмежує показник зростання працездатного населення g та показник зростання продуктивності праці h .

В умовах зниження чисельності працездатного населення внески у систему розподілу зазвичай понижуються; це пониження може компенсуватися лише за рахунок збільшення основного капіталу чи технологічних удосконалень. Але також зрозуміло, що, якщо зменшується робоча сила, але рівень технологій та основного капіталу

залишається незмінним, то продуктивність праці має тенденцію збільшуватися. Для аналізу сукупного ефекту показників g та h ми можемо використати виробничу функцію з двома змінними факторами Кобба-Дугласа:

$$P = A N^{0,7} K^{0,3}$$

Де P – це обсяг виробництва економіки, A – це показник загальної продуктивності економіки, N – це працездатне населення, і K – основний капітал. Показники ступеня 0,7 й 0,3 вказують на гнучкість обсягів виробництва відносно чисельності працездатного населення та капіталу відповідно. Їх значення приблизно відповідають дійсності з практичної точки зору і означають, що збільшення робочої сили на 1% при незмінному капіталі призведе до збільшення сукупного обсягу виробництва на 0,3%. Коли обидва фактори, робота і капітал, збільшаться синхронно, обсяг виробництва збільшиться пропорційно, тобто існують внески постійної величини.

Відштовхуючись від виробничої функції Кобба-Дугласа, ми можемо отримати формулу граничної продуктивності праці:

$$PMN = 0,7 A (N/K)^{-0,3}$$

Ця формула демонструє нам від'ємний взаємозв'язок між показниками продуктивності праці та чисельності працездатного населення: перший збільшується в той час, як інший, навпаки, зменшується. Якщо не змінюються показники загальної продуктивності (A) й основного капіталу (K), то ми отримуємо гнучку продуктивність праці у співвідношенні -0,3 до працездатного населення. Іншими словами, зменшення працездатного населення на 1% передбачає збільшення продуктивності праці на 0,3%.

Отже, зменшення чисельності населення на 1% ($g = -1$) має безпосередній прямопропорційний вплив на внутрішній показник внесків пенсійної системи розподілу внаслідок зменшення числа тих, хто робить внески, та непрямий оберненопропорційний вплив на продуктивність праці, а тому на розмір заробітної плати на 0,3% ($h = 0,3$). У результаті ми отримуємо зменшення заробітної плати, а тому й показників соціальних внесків на 0,7%.

Рішення, запропоноване Бареа, полягало у прагненні ввести систему капіталізації, у рамках якої обраховувався б імпліцитний борг перед пенсіонерами і, згідно з яким визначалися б внески протягом всього життя задля нарахування пенсії. 12 червня 1998 року Хосе Бареа запропонував робити обрахунки в державній пенсійній системі, враховуючи весь термін служби особи, так як «варто фінансово врівноважити те, що платиться протягом працездатного віку, і те, на що

має кожен право у пенсійному віці». Але навіть система капіталізації не забезпечує імунітет проти небезпек процесу старіння населення.

Народжуваність і пенсії у системі капіталізації

Для розуміння важливості народжуваності у системі капіталізації ми можемо повернутися до історії, з котрої ми розпочали цей розділ. У світі без дітей населення старіє. З часом працездатне населення зменшується і збільшується населення залежних літніх людей. Накопичений капітал з кожним разом знецінюється, адже з кожним разом менше працездатних людей, здатних використати його. Це, в свою чергу, перешкоджає вливанню нових інвестицій. Такий результат приводить у відчай. Люди працездатного віку не бачать, яким чином можна приготуватися до старості. Накопичення капіталу має все менше сенсу, тому що, ставши старими, вони не матимуть, кому продати цей капітал.

Серед негативних наслідків зниження рівня народжуваності, котрі згадуються у документальному фільмі «Демографічна зима», перебуває зниження цін на фінансові активи, які крутяться на біржі. Вказується на те, що в США покоління «бебі-бум» досягло піку своєї купівельної спроможності 48 років тому і саме тоді, у 90-х роках, відбувся «бум» на біржі. Кінець «бебі-буму» вважається однією з основних причин виникнення фінансової кризи у 2007 році.

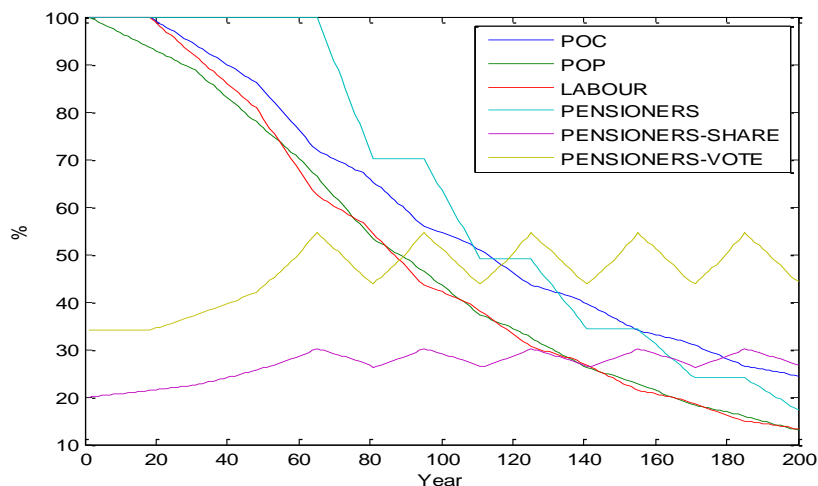
З теоретичної точки зору, в умовах конкурентоспроможної ринкової економіки вартість капіталу визначається його граничною продуктивністю. Для того, щоб зрозуміти, як зміни чисельності працездатного населення впливають на вартість капіталу, ми можемо застосувати ту ж виробничу функцію Кобба-Дугаласа і отримати наступну формулу граничної продуктивності капіталу:

$$PMK = .3 A (N/K)^{0,7}$$

Це рівняння нам демонструє, що граничний продукт капіталу (PMK) – це співвідношення робітників та одиниці капіталу (N/K) і значення останнього відрізняється в 0,7 разів до цього співвідношення. Це означає, що у випадку незмінного основного капіталу збільшення працездатного населення на 1% призведе до збільшення вартості капіталу на 0,7% і, навпаки, зменшення працездатного населення на 1% спричинить зменшення вартості капіталу на 0,7%.

Так як частка праці у виробничій функції є достатньо високою (70%), то зменшення чисельності працездатного населення матиме значний вплив на вартість капіталу. Графік 1.2 показує, як працездатне населення (LABOUR) та граничний продукт капіталу, а також його вартість, в умовах конкурентоспроможної ринкової економіки (ROC), зменшуються внаслідок того, що коефіцієнт фертильності нижчий рівня

відтворення. Зокрема, графік був змодельований для показника фертильності 1,4, який мала Іспанія у 2010 році. Тобто, якщо чисельність загального населення, як і чисельність працездатного населення, зменшуватиметься щорічно на 1,18% , то вартість капіталу буде знижуватися повільніше, приблизно на 0,83% щорічно.

Рис. 1. Працездатне населення і вартість капіталу з коефіцієнтом фертильності 1,4

Джерело: комп'ютерне моделювання.

Факт того, що вартість капіталу і, як наслідок, вартість пенсійних фондів зменшуються повільніше, ніж населення, пояснюється правилом, відомим як «закон спадної прибутковості», початково сформульований економістами класичної школи Томасом Мальтусом та Давидом Рікардо. Коли фактор виробництва залишається незмінним, то збільшення іншого фактору передбачає спадне збільшення виробництва. Цікаво, що економістів тієї епохи турбувала нестача земляних ресурсів у зв'язку зі збільшенням населення. Справді, Рікардо і, особливо, Мальтус, котрі жили в Англії XIX сторіччя, були стурбовані тим, що земля, фактор виробництва, чия пропозиція є обмеженою, призведе до спадної прибутковості. Для збільшення аграрного виробництва землевласники були змушені культивувати менш родючу землю або культивувати існуючу землю за допомогою виробничих методів з інтенсивним застосуванням робочої сили. В обох випадках, продуктивність роботи буде зменшуватися, а відтак і заробітня плата. На думку Мальтуса, неконтрольоване зростання населення спричинило б голод, хвороби та війни. Зрештою, катастрофу.

Справа в тому, що у випадку низького рівня народжуваності та зменшення чисельності населення, що, здається, відбувається в багатьох сучасних західних суспільствах, мальтузіанська проблема повертається. За нестачі робочої сили земля (чи то пак капітал) буде культивуватися

все менш інтенсивно, продуктивність буде знижуватися. Це призведе до виникнення земельних рент та зниження ціни на землю, що стане проблемою для тих літніх людей, котрі працювали протягом всього життя задля накопичення певної власності, чий дохід чи вартість продажу могли послугувати опорою, коли надійде непрацездатний вік. Вищевказане щодо землі можна застосувати й для іншого типу капіталу, але я повернуся до цього прикладу пізніше, після того, як опишу шляхи вирішення проблеми виходу на пенсію традиційними суспільствами.

Існує також практичний доказ існування зв'язку між демографією та вартістю фінансових активів. Як зазначає Джеймс Потерба (2004), ряд фінансових аналітиків відстоюють думку, згідно якої когорта «бебі-бум» сприяла збільшенню вартості активів протягом 90-х років, і вона знизиться, коли ця група досягне пенсійного віку і їхні статки почнуть повільно скорочуватися. На думку автора, хоча вплив демографічних змін не є спірним, але справді ведуться суперечки навколо питання кількісної важливості таких змін. Дж.Потерба вважає, що передбачений спад не буде таким раптовим, як провіщають прихильники теорії «розчинення ринку активів», і однією з причин буде те, що люди не позбуваються відразу всіх активів, доживши до пенсійного віку. Проте, незважаючи на відносну відсутність даних, емпіричний аналіз дійсно підтверджує перспективу пониження вартості активів, спричинений збільшенням населення віком від 65 років.

Аналогічно, Девіс і Лі (2003) аналізують зв'язок між демографічними змінами та вартістю активів у 7 країнах ОЕСР протягом 50-річного періоду і знаходять міцний зв'язок між демографією та вартістю активів. Зокрема, збільшення частки населення середнього віку (40-64 роки) зазвичай зумовлює збільшення вартості активів. Висновок полягає в тому, що спад чисельності цієї групи в майбутньому призведе до зниження цієї вартості.

У своїй нещодавній статті Ч. Лю і М. Шпігель (2011) повертаються до цієї теми і порівнюють PER (*price earnings ratio* – коефіцієнт ціна/прибуток) ринку капіталів, котрий широко застосовується на біржі, з коефіцієнтом осіб середнього віку (від 20 до 49 років) в порівнянні з особами похилого віку (від 60 до 69 років). За їх теорією, якщо 40-річні є покупцями, а 60-річні – продавцями, то коефіцієнт цих двох груп впливатиме на ціни на біржі. Результати вражаючі. З 1954 року до сьогодні коефіцієнти змінюються паралельно. Якщо рівняння, обраховані цими авторами, є правильними, то ця тенденція, можливо, протриває до 2021 року, коли ціни будуть меншими на 13%, у порівнянні з минулим роком. Автори твердо наголошують на тому, що є й інші фактори, котрі можуть протидіяти

цьому ефекту, наприклад, розвиток глобалізації економіки, але видається зрозумілим те, що навіть у випадку стабільності інших чинників, існує чіткий зв'язок між цінами на біржі та співвідношенням 40- та 60-річних, що в даний час не створює сприятливі умови для інвестування.

Список використаних джерел:

1. Aaron, Henry (1966) 'The social insurance paradox', *Canadian Journal of Economics and Political Science* 32(3): 371-4.
2. Davis, E. P. and Christine Li (2003) 'Demographics and financial asset prices in the major industrial economies', *Economics and Finance Working Papers, Brunel University 03-07*.
3. Liu, Zheng and Mark M. Spiegel (2011) 'Boomer retirement: headwinds for US equity markets?', *FRBSF Economic Letter* 2011(26).
4. Poterba, James M. (2004) 'The Impact of Population Aging on Financial Markets', *Federal Reserve Bank of Kansas City Economic Review* 2004(4): 43-53.
5. Samuelson, Paul A. (1958) 'An exact consumption-loan model of interest with or without the social contrivance of money', *The Journal of Political Economy* 66(6): 467-82.

Бабух І. Б.

к.е.н., асистент кафедри маркетингу, інновацій
та регіонального розвитку

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
м. Чернівці, Україна

ФІНАНСУВАННЯ РОЗВИТКУ МІСТ У СИСТЕМІ СУСПІЛЬНИХ ФІНАНСІВ

У сучасних умовах вітчизняна економіка та сфера суспільних фінансів перебувають у кризовому стані внаслідок внутрішніх і зовнішніх шоків та розпаду збанкрутілої системи державного управління. Очевидною стала невідповідність здійснюваної останніми роками економічної та соціальної політики реальним викликам і загрозам та необхідність радикальних реформ.

Водночас, відповідно до визначеного стратегічного курсу на інтеграцію до Європейського союзу, економіка України, як на національному, так і на регіональному рівні, повинна трансформуватися, враховуючи європейські стандарти сталого розвитку. На цьому тлі суттєво зростає значення міських поселень, які були і залишаються місцями концентрації демографічного, соціального, фінансово-економічного, наукового та інноваційного потенціалу країни, а отже, спроможні сьогодні перетворитися на «точки зростання», продукувати

імпульси економічного зростання на сусідні території та відіграти визначальну роль у соціально-економічному прогресі суспільства.

Визначальною складовою сталого розвитку міських поселень є фінансові ресурси. Під ними розуміються як цільові фонди коштів, що формуються в результаті виробництва та розподілу новоствореної доданої вартості, яка на цій території залишається, так і частини валового внутрішнього продукту, створеного на національному рівні, яка надходить на територію в порядку розподілу і перерозподілу. Сучасні проблеми децентралізації владних повноважень в Україні підтверджують, що забезпечення фінансовими ресурсами місцевого самоврядування залишається однією з найгостріших складових. При цьому на перший план виходить здатність органів місцевого самоврядування акумулювати, використовувати та нарощувати власний фінансовий потенціал, який в умовах бюджетної децентралізації та формування об'єднаних територіальних громад (ОТГ) суттєво зростає [3].

Досягнення окреслених цілей вимагає принципового перегляду засадничих принципів регулювання територіального розвитку та відмови від патерналістської моделі регіональної політики, реформування системи місцевого самоврядування в Україні, підвищення ефективності бюджетних і активізації небюджетних механізмів забезпечення соціально-економічного розвитку міст. При цьому критеріальними умовами реалізації зазначених перетворень має стати досягнення фінансової самодостатності територіальних громад міст і зміцнення їх фінансової спроможності, врахування фінансового потенціалу різних територій при виробленні критеріїв розподілу бюджетних ресурсів, фінансове стимулювання ендогеннозорієнтованого розвитку міст.

У сучасних умовах соціально-економічний розвиток і відповідні функції міста зазнали істотних змін. Значно змінилися методи аналізу, прогнозування та комплексного планування розвитку територій, з'явилася можливість самостійно приймати інвестиційні рішення та використовувати з цією метою як власні, так і позикові ресурси. З'явилися і нові функції:

- управління муніципальним майном;
- податкове, тарифне, цінове регулювання;
- зовнішньоекономічна діяльність;
- регулювання підприємницької діяльності [2].

Зведене фінансове планування розвитку території стало суттєво складнішим, так як воно повинно враховувати багатоканальність формування та використання фінансових ресурсів території: прибуток усіх господарюючих суб'єктів; платежі до бюджетів усіх рівнів і

позабюджетних фондів, централізовані кошти, дотації і субвенції, доходи від приватизації, оренди, позик, інвестиційних проектів, зовнішньоекономічної діяльності.

Існує одна важлива особливість міста як економічного об'єкта і полягає вона в тому, що, незважаючи на подібність тенденцій розвитку, міста є унікальними за такими характеристиками, як економіко-географічне положення, рівень соціального розвитку, ментальність населення, історичний шлях розвитку територій. Подібне розмаїття особливостей міст призводить до того, що дуже складно виробити єдиний уніфікований механізм для ефективного управління соціально-економічним розвитком міста.

Зазначена проблема набуває особливого значення в межах фінансової підсистеми міста, яка вимагає дослідження кожного окремого міста як особливої соціально-економічної системи з метою розроблення найбільш ефективних механізмів фінансового забезпечення його розвитку, в рамках ОТГ і нової моделі міжбюджетних відносин, коли відсутні проміжні ланки між бюджетом міста і державним бюджетом.

Збалансованість суспільних фінансів в Україні та їх ефективність може бути досягнена лише за умови забезпечення фінансової спроможності та фінансової самостійності окремої території. Фінансова незалежність місцевого самоврядування – це здатність місцевих органів влади самостійно вирішувати питання, які входять до їхньої компетенції, з метою забезпечення соціально-економічного розвитку території.

Досвід європейських країн свідчить про відокремленість місцевого самоврядування від державної влади, повну незалежність і самостійність у здійсненні покладених на нього функцій у межах компетенції.

Прийняття останнім часом в Україні низки законодавчих і нормативних актів, які стосуються реформування місцевого самоврядування, створення ОТГ, визначення джерел їх фінансування є важливим кроком у напрямі наближення до загальноприйнятих стандартів у цій сфері. Децентралізація процесів ухвалення рішень забезпечує вплив місцевої влади на розвиток території, фіскальна (бюджетна) децентралізація забезпечує можливість узгодження потреб територіальної громади з її фінансовими можливостями.

Проблема місцевих фінансів – найбільш складна в розвитку місцевого самоврядування. Наявність у територіальній громаді фінансових ресурсів, достатніх для вирішення питань місцевого значення, у великій мірі визначає реальність місцевого самоврядування в

тій чи іншій країні. Тому і не випадково питанням місцевих фінансів присвячена чи не найбільша за обсягом стаття Європейської хартії місцевого самоврядування (ст. 9), в якій закріплено принцип фінансової автономності місцевих властей [1].

На жаль, українська реальність сьогодні така, що значна частина вимог Європейської хартії щодо фінансової самостійності місцевого самоврядування поки що не може бути адекватно реалізована. Переважна більшість територіальних громад України ще не володіє фінансовими ресурсами, достатніми для забезпечення виконання передбачених законом функцій місцевого самоврядування та надання в цій системі громадських послуг населенню на рівні європейських стандартів, проте вже сьогодні існуючі ОТГ демонструють на практиці не тільки нову модель суспільних фінансів в Україні, але і нову якість місцевого самоврядування.

Список використаних джерел:

1. Європейська хартія місцевого самоврядування (ратифіковано Законом України № 452/97-ВР від 15.07.1997 р.) – [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_036.
2. Карлова О.А. Соціально-економічні складові функціонування міського комплексу (теорія і практика): [монографія] / О.А. Карлова. – Харків : Видавництво «Мадрид», 2011. – 452 с.
3. Сторонянська І.З. Фінансовий потенціал регіону : механізми формування та використання : монографія / І.З. Сторонянська, М.А. Козоріз та ін. – Львів : ІРД НАНУ, 2012. – 306 с.

Бак Н. А.

к.е.н., доцент кафедри фінансів і кредиту
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
м. Чернівці, Україна

ФІНАНСОВІ ДЖЕРЕЛА СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В УКРАЇНІ

З ухваленням у 2014-2015 рр. відповідних законодавчих актів [1] в Україні реалізується політика бюджетної децентралізації, яка супроводжується змінами в адміністративному устрої – появою об'єднаних територіальних громад (ОТГ). Цілі таких заходів очікувані й зрозумілі: розширити спектр і поліпшити якість суспільних послуг, які громадяни мають одержати за місцем проживання; активізувати розвиток місцевої ініціативи за рахунок створення фінансово спроможних територіальних утворень; виявити й використати

внутрішні резерви для економічного зростання окремих територій і держави в цілому.

Гострота аспекту ресурсного забезпечення задоволення потреб територіальних громад зумовлює актуальність наукових досліджень у сфері взаємовідносин органів місцевого самоврядування з іншими суб'єктами системи місцевих фінансів. Цій тематиці присвячені численні публікації вітчизняних і зарубіжних науковців, неповний перелік яких містить праці Василика О.Д., Данилишина Б.М., Кириленко О.П., Луніної І.О., Ольшанського О.В., Опаріна В.М., Павлюк К.В., Пелехатого А.О., Сторонянської І.З., Федосова В.М., Юрія С.І.

Віддаючи належне такому доробку, зауважимо, що динамічність змін, які відбуваються як у вітчизняному правовому полі, так і в практичному механізмі фінансового господарювання територіальних громад, потребують свого теоретичного осмислення та обґрунтування напрямків і способів удосконалення останнього.

Метою дослідження є оцінка сучасного стану фінансування сталого розвитку територіальних громад та їх об'єднань в Україні та виявлення потенційних можливостей поліпшення його фінансового забезпечення надалі.

Поняття “сталий розвиток територіальних громад” визначається змістом окремих його складових. Сучасні енциклопедичні видання термін “сталий” характеризуються по-різному, з наголосом на синонімах “незмінний”, “постійний”, “безперервний”, “тривалий” [2, с. 1383]. Зважаючи на трактування дефініції “розвиток” [2, с. 1235], вважаємо, що сталий розвиток територіальних громад – це безперервний і тривалий процес, унаслідок якого відбуваються кількісні та якісні поліпшення рівня задоволення потреб територіальних громад.

Зміни в системі, пов'язані з її переходом на вищий ступінь, потребують додаткового ресурсного забезпечення. Склад і розміри останнього залежать від обсягу та структури потреб територіальних громад, які можна систематизувати за різними ознаками: тривалістю (постійні/звичайні та тимчасові/надзвичайні), характером (економічні, соціальні, екологічні, безпекові), нагальністю (поточні та капітальні) тощо. З погляду пріоритетів сталого розвитку вважаємо за доцільне робити наголос на капітальних потребах територіальних громад, задоволення яких сприяє якісному поліпшенню умов і способу життя громадян.

Зважаючи на фактичну заборону позабюджетної форми функціонування фінансових ресурсів територіальних громад, оцінка стану фінансового забезпечення їхніх капітальних потреб базується на показниках місцевих бюджетів. Відмітимо, що протягом минулих років

сформована позитивна тенденція зростання частки капітальних видатків місцевих бюджетів України в загальному їх обсязі: з 6,2% у 2014 р. до 15,0% у 2016-2017 рр. Проте цей рівень на третину менший за той, що був досягнутий у докризовий період (21,5% у 2007 р.). Неприйнятним залишається рівень задоволення планової потреби територіальних громад у капітальних видатках. Найгіршим стан їх фінансування був у 2014 р. – 51,1% від запланованого. Хоча він поліпшився до 79,5% у 2017 р., але також суттєво менший за показник 2007 р. (89,1%).

У порівнянні з докризовим 2007 роком загальний бюджетний ресурс органів місцевого самоврядування в Україні зріс у 4,7 рази, а на задоволення потреб розвитку – тільки в 3,3 рази.

Джерела фінансування сталого розвитку територіальних громад доцільно поділяти за ознакою місця розташування на внутрішні та зовнішні. За рахунок останніх органи місцевого самоврядування отримують залучені кошти, в той час як внутрішні джерела багаті на всі види потенційно можливих фінансових ресурсів, а саме:

- власні – кошти, які органи місцевого самоврядування отримують, реалізуючи право господарської та податкової ініціативи, на автономних засадах;

- передані – кошти, що є результатом перерозподілу ресурсів від інших органів влади, як по вертикалі, так і по горизонталі міжбюджетних відносин;

- залучені – кошти, які органи місцевого самоврядування здобувають від інших економічних суб'єктів, у тому числі на кредитній основі, та використовують на засадах фінансової самостійності.

Фінансово-ресурсне забезпечення процесу задоволення капітальних потреб територіальних громад сьогодні визначається законодавством (насамперед, Законом України “Про місцеве самоврядування в Україні” та Бюджетним кодексом України). Його характерна риса – цільове призначення окремих видів доходів місцевих бюджетів, які концентруються в спеціальному фонді (в тому числі в бюджеті розвитку).

Зауважимо, що переважна більшість власних доходів місцевих бюджетів (понад 85,0%) формують їхній загальний фонд, тому не використовуються напряму для фінансування потреб сталого розвитку територіальних громад. У докризовий період серед власних доходів місцевих бюджетів найбільш вагомим джерелом фінансування капітальних видатків (до 20,0% сукупного їх обсягу) залишалися доходи від операцій з капіталом. Проте з часом їхня частка, як і абсолютні розміри, суттєво зменшилися (з 4,6 млрд. грн. у 2007 р. до 1,85 млрд. грн. у 2017 р.). Натомість з 2014 р. поступово наростала вага коштів від

пайової участі у розвитку інфраструктури населених пунктів, показники яких у 2017 р. перевищили розміри доходів від операцій з капіталом.

Основна частина ресурсу для задоволення капітальних потреб територіальних громад сьогодні формується за рахунок переданих коштів. У їхньому складі особливе місце займають капітальні трансферти, які надходять з Державного бюджету України (насамперед, субвенція на здійснення заходів щодо соціально-економічного розвитку окремих територій та субвенція на формування інфраструктури ОТГ), а також кошти, які в порядку експерименту з 01.09.15 р. до 01.01.19 р. надходять до місцевих бюджетів для реалізації заходів з розвитку дорожньої інфраструктури за рахунок перевиконання загального обсягу щомісячних показників надходжень митних платежів (п. 33 розділу VI Бюджетного кодексу України) [3].

Ринковим інструментом формування капітального ресурсу територіальних громад є позики. Проте їхня роль з 2015 р. суттєво зменшилася, забезпечуючи мізерних 0,5-0,8% потреби у фінансуванні розвитку громад.

Серед залучених коштів органами місцевого самоврядування сьогодні найбільш активно використовується механізм Державного фонду регіонального розвитку. І хоча за три роки надходження з цього джерела зросли майже на 30,0% (до 3,1 млрд. грн. у 2017 р.), проте вони залишаються в рази меншими за розміри коштів, переданих територіальним громадам по вертикалі міжбюджетних відносин для задоволення потреб розвитку.

Загалом можна констатувати триваючу залежність органів місцевого самоврядування від центральних органів державного управління щодо фінансування завдань по забезпеченню розвитку відповідних територій.

Перспективи зростання фінансових можливостей забезпечення сталого розвитку територіальних громад вбачаємо в напрямку:

- активізації зусиль органів місцевого самоврядування по виявленню внутрішніх резервів фінансування капітальних потреб, а також створенню умов для появи й розвитку нових внутрішніх джерел фінансових ресурсів територіальних громад;
- зваженого управління об'єктами комунальної власності, насамперед, земельними ділянками з метою максимізації доходів місцевих бюджетів від операцій з капіталом;
- стимулювання розвитку місцевої ініціативи через запровадження конкурентних засад при розподілі трансферного бюджетного ресурсу;
- використання потенціалу механізму державно-приватного партнерства на місцевому рівні;

- інтенсифікації співпраці із недержавними інституціями (фондами), в тому числі зарубіжними, які зацікавлені в реалізації програм регіонального, транскордонного, секторального розвитку тощо.

Список використаних джерел:

1. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні [Електронний ресурс] : розпорядження Кабінету Міністрів України від 01.04.14 р. № 333-р. – Режим доступу: [http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/333-2014 %D1 %80](http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/333-2014%D1%80);
2. Про добровільне об'єднання територіальних громад [Електронний ресурс] : Закон України від 05.02.15 р. № 157-VIII. - Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/157-19>
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і гол. ред. В.Т. Бусел. – К.; Ірпінь: ВТФ “Перун”, 2005. – 1728 с.
4. Бюджетний кодекс України [Електронний ресурс] : Закон України від 08.07.10 р. № 2456-VI. - Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.

Биндю В. А.

к.е.н., доц. кафедри фінансів
ПВНЗ «Буковинський університет»

Фішер В. М.

магістр, спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування»
ПВНЗ «Буковинський університет»
м. Чернівці, Україна

ОЦІНКА ТРАНСФЕРТНОГО РЕСУРСУ, ЯК ДЖЕРЕЛА ПОКРИТТЯ ВИДАТКІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ ОБЛАСТІ

Реалізація сучасної бюджетної політики видатків на локальному рівні забезпечується органами місцевого самоврядування, виходячи із їх функцій, завдань та напрямів пріоритетних програм соціально-економічного розвитку. Фінансове забезпечення, відповідних територій, здійснення через систему бюджетних видатків, які виступають інструментом фінансового забезпечення місцевого розвитку та реалізації соціальної політики держави.

В умовах розвитку демократичного суспільства та становлення системи місцевого самоврядування ефективно надання населенню суспільних послуг та виконання бюджетних програм розвитку відповідних територій можливе лише за умови збалансованості бюджетних доходів і видатків місцевих бюджетів. Невідповідності між видатковими потребами та можливостями їх фінансового покриття, а також значні розбіжності у розвитку окремих територій, спонукають до

використання механізму фінансового вирівнювання та збалансованості бюджетів місцевого самоврядування [4, с.27].

З метою захисту фінансово слабких територій в Україні широко використовується трансфертний механізм, який дає можливість горизонтального та вертикального вирівнювання диспропорції спричинених, перш за все, незбалансованістю місцевих бюджетів. Даний механізм дозволяє забезпечити узгодженість між отриманою фінансовою допомогою та обсягом акумульованих бюджетних доходів, сприяє реалізації програм економічного та соціально-культурного розвитку окремих територій [2, с.56].

Проте, в умовах обмеженості власних бюджетних ресурсів використання трансфертного механізму призводить до значної залежності бюджетів місцевого самоврядування від перерозподілу бюджетних ресурсів.

На прикладі місцевих бюджетів Чернівецької області, можна відслідкувати тенденцію, яка характерна для більшості місцевих бюджетів України, фінансовим забезпеченням видаткових потреб є доходи місцевих бюджетів з врахуванням обсягів міжбюджетних трансфертів, які складають основу їх бюджетних доходів.

Проведений аналіз (табл. 1) забезпеченості видаткових потреб області власними доходами показує, що власні бюджетні доходи спроможні менше як на третину покривати видаткові потреби, при цьому коефіцієнт покриття впродовж досліджуваного періоду в основному складав 0,28 в.п. за виключенням 2014 р. - 0,26 в.п. та 2016 року 0,34 в.п. [4].

Таблиця 1

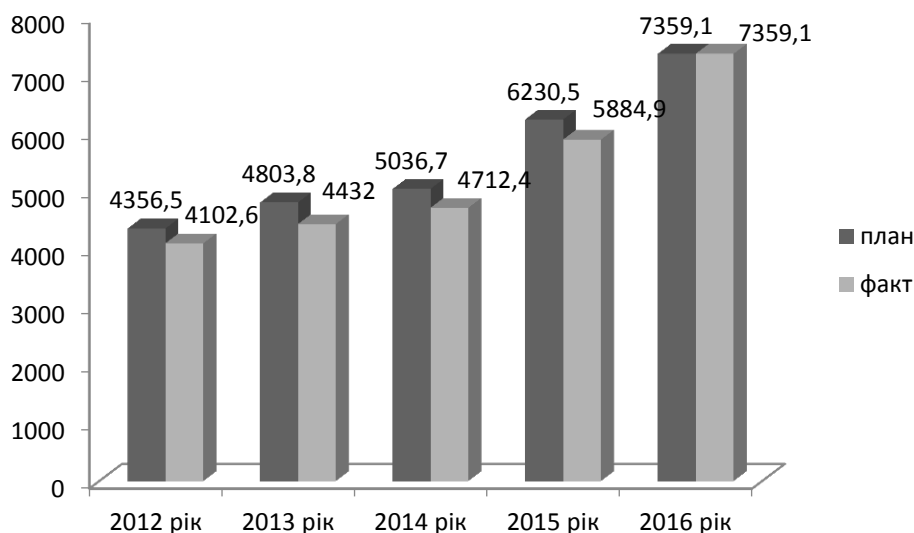
Спроможність місцевих бюджетів Чернівецької області покривати видаткові потреби за рахунок власних доходів у 2012-2016 р.р.

Показники	Роки					Відхилення (+/-) 2016 року до	
	2012	2013	2014	2015	2016	2012 р.	2015 р.
1	2	3	4	5	6	7	8
Власні доходи місцевих бюджетів області (млн. грн.)	1164,4	1284,9	1244,8	1656,0	2529,9	1365,5	873,9
Видатки без врахування міжбюджетних трансфертів (млн. грн.)	4100,4	4431,3	4708,3	5879,1	7346,9	3236,5	1467,8
Видатки з врахуванням міжбюджетних трансфертів (млн. грн.)	4102,6	4432,0	4712,4	5884,9	7359,1	3256,5	1474,2
Коефіцієнт покриття	0,28	0,28	0,26	0,28	0,34	0,06	0,06

Динаміку змін видатків та рівень забезпеченості виконання

планових показників по місцевих бюджетах Чернівецької області наглядно зображено на рис. 1.

Відповідно, видатки місцевих бюджетів Чернівецької області мають тенденції до щорічного зростання з 4102,6 млн. грн. в 2012 році до 7359,1млн. грн. в 2016 році. Темпи росту видатків до попереднього року відповідно склали: в 2013 році – 108,1%, в 2014 році – 106,3%, в 2015 році – 124,9%, в 2016 році – 125,1% [4]. При цьому планові показники бюджетних видатків щорічно не виконувались, це негативно позначалось на обсягах бюджетного фінансування запланованих заходів.

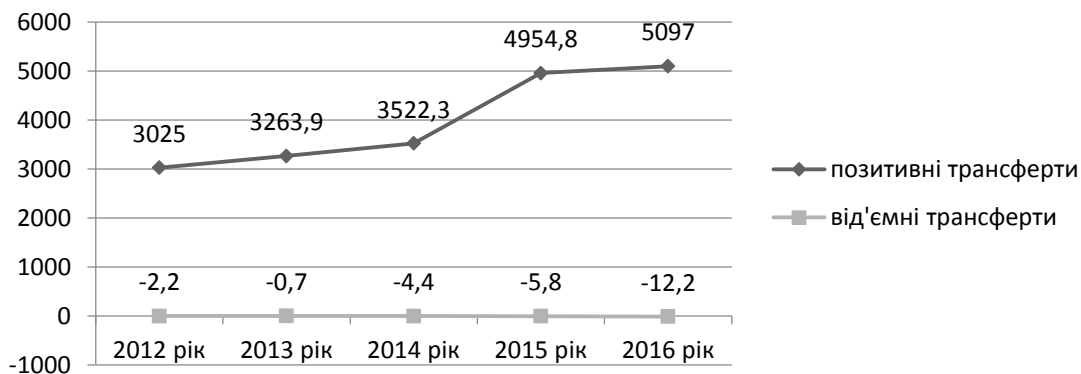

Рис. 1. Видаткова частина місцевих бюджетів Чернівецької області з врахуванням міжбюджетних трансфертів впродовж 2012-2016 років (млн. грн.)

Впродовж 2012–2016 років бюджетам місцевого самоврядування Чернівецької області були притаманні як вхідні, так і вихідні бюджетні трансферти. Вагоме значення у міжбюджетних відносинах по області відіграють позитивні трансфертні надходження, оскільки вони збільшують доходи даних бюджетів та дають змогу забезпечити фінансування необхідних видаткових потреб. Характерною особливістю даних надходжень є характерна їм тенденція до щорічного зростання під впливом постійного зростання видаткових потреб, а відтак і потреб у фінансовому вирівнюванні.

Важливо зазначити, що складовою частиною видатків даних місцевих бюджетів є незначні суми реверсної дотації - це кошти, передавались до бюджетів вищих рівнів. В 2012 році вони склали 2,2 млрд. грн., в 2016 році зросли до 12,2 млрд. грн., що на 6,4 млрд. грн. більше 2015 року [4]. В основному це кошти, що поступили на

території Терещинської, Череповецької та Чагорської сільських рад, які мали надлишок доходів в результаті надходжень від митниць, зокрема ПДФО та від розміщення на їх території АЗС. Обсяги позитивних та від'ємних трансфертів в місцевих бюджетах Чернівецької області показано на рис. 2.

Рис. 2. Позитивні та від'ємні трансферти у місцевих бюджетах Чернівецької області у 2012-2016 роках (млн. грн.)

Обсяги реверсної дотації (від'ємні трансферти) є незначними, коливаються в межах від 0,02% до 0,05%. Це пояснюється тим, що в результаті фіскальної децентралізації надлишкові кошти доходів залишаються в розпорядженні об'єднаних територіальних громад. Хоча з 2018 року їх частково планується передаватись до Державного бюджету України, що протирічить принципам фіскальної децентралізації.

Таким чином, міжбюджетні трансферти є вагомим джерелом фінансового покриття видаткових потреб міжбюджетні трансферти посідають вагоме місце у забезпеченні фінансування видатків місцевих бюджетів, оскільки дають змогу вирівнювати диспропорції між доходами і видатковими потребами та забезпечують повне фінансування запланованих заходів економічно та соціального розвитку області.

Список використаних джерел:

1. Бюджетний кодекс України: Прийнятий 21 червня 2001 року № 2542-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 37.
2. Лисяк Л. В. Міжбюджетні трансферти як інструмент забезпечення соціально-економічного розвитку регіонів / Лисяк Л. В., Дяченко М. К. // Науковий вісник ЧДІЕУ. – 2015. – № 2 (14). – С. 55–59.
3. Швець В.Я. Концептуальні підходи до вдосконалення системи міжбюджетних відносин / В.Я. Швець // Фінанси України. - 2016.- №3. - С. 23-31.
4. Офіційний сайт Чернівецької обласної державної адміністрації. - Електронний ресурс. - Режим доступу: bukoda.gov.ua

Брязкало А. Є.
асистент кафедри фінансів і кредиту
Чернівецький національний університет імені Ю. Федьковича
м. Чернівці, Україна

ФІНАНСОВА САМОСТІЙНІСТЬ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ – ЗАПОРУКА ЇХ ЕФЕКТИВНОГО РОЗВИТКУ

Самодостатні та потужні територіальні громади є основою місцевого і регіонального розвитку будь-якої країни та ознакою якісного й ефективного місцевого самоврядування.

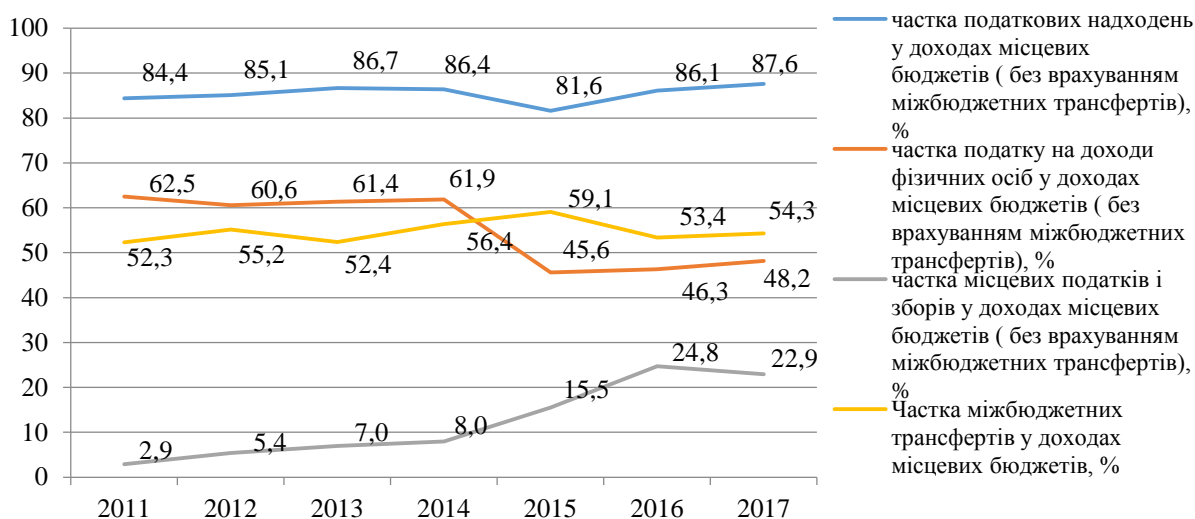
Місцеве самоврядування сприяє наближенню влади до народу, створенню гнучкого механізму місцевого управління з меншою бюрократією, ніж при централізованій системі управління. Це сприяє розвитку місцевої демократії, створенню умов для підтримки ініціатив громадян і різних форм самоврядування.

Забезпечення фінансової самостійності органів місцевого самоврядування є неодмінною умовою їх спроможності вирішувати питання соціально-економічного розвитку, модернізації місцевої інфраструктури, задоволення потреб мешканців на рівні сучасних соціальних стандартів.

Таким чином, запорукою становлення дієздатної та ефективною місцевої влади є необхідність забезпечення місцевого самоврядування стабільними та достатніми фінансовими ресурсами. Причому без фінансової самостійності місцевих бюджетів з її численними складниками й урахування податкового потенціалу кожної території побудова та розвиток ефективною національної економіки неможливі.

Аналіз статистичних даних підтверджує високу питому вагу надходжень від загальнодержавних податків у доходах місцевих бюджетів. У 2017 році до місцевих бюджетів надійшло 201,0 млрд. грн. податкових надходжень, що на 36,8 %, більше, ніж у попередньому році та становить 87,6% доходів місцевих бюджетів (без урахування міжбюджетних трансфертів) (рис. 1.). Основним чинником збільшення доходів місцевих бюджетів є зростання надходження податку на доходи фізичних осіб та місцевих податків і зборів [1].

Рис. 1. Динаміка доходів місцевих бюджетів за 2011-2017 рр., %.

Податок на доходи фізичних осіб, попри переспрямування його значної частки до державного бюджету, продовжує зберігати позицію найвагомішого за обсягом джерела дохідної частини місцевих бюджетів – 48,2 % (рис.1.). Надходження цього податку у 2017 році склали 110,7 млрд. грн., що на 40,1 %, більше за відповідний показник минулого року, що пов’язано із підняттям мінімальної заробітної плати вдвічі [1].

Даний податок розподіляється між держаним і місцевими бюджетами у таких пропорціях: 25% – Держбюджету, 15% – обласним бюджетам, 60% – районним бюджетам, містам обласного значення і об’єднаним територіальним громадам. Введена система розподілу вплинула у 2015 році на зменшення частки даного податку у доходах місцевих бюджетів на 16,3%. Бюджети місцевого самоврядування рівня села і селища залишаються майже повністю позбавленими фінансового ресурсу навіть на забезпечення утримання апаратів сільських і селищних рад, що відповідно є однією з причин їх стимулювання до об’єднання [1].

Одним із важливих джерел доходів бюджетів органів місцевого самоврядування є місцеві податки і збори (рис.1).

Враховуючи те, що запровадження та встановлення розміру ставок місцевих податків і зборів належить виключно до компетенції органів місцевого самоврядування, вони мають реальні можливості впливати на обсяги надходжень зазначених платежів до відповідних бюджетів. Відповідно, формування значної частини власних доходів місцевих бюджетів знаходиться у прямій залежності від того, наскільки ефективно органи місцевого самоврядування зможуть організувати весь комплекс робіт по запровадженню та мобілізації місцевих податків і зборів.

З 2015 року до місцевих податків і зборів віднесено єдиний податок та податок на майно, зокрема плату за землю. Завдяки цьому

місцеві податки і збори стали другими за обсягом джерелом наповнення місцевих бюджетів. Їхня частка у загальній структурі доходів місцевих бюджетів сягнула за 2011-2017 рр. до 1/4 частини доходів місцевих бюджетів (рис. 1). Таке зростання відбулося за рахунок зростання обсягів надходження єдиного податку, зокрема, через збільшення кількості платників податків [1].

Частка податку на прибуток підприємств (крім комунальних), що надходять до державного бюджету наразі складає 90%, тобто пропорція виглядає 9:1 [3].

Для поліпшення стану місцевих фінансів можна змінити пропорції розподілу податку на прибуток на користь місцевих бюджетів, що призведе до збільшення надходжень від податку, що у свою чергу призведе до зменшення трансфертів та зростання незалежності місцевих органів влади [3].

Починаючи з 2016 року частка податкових надходжень у структурі доходів місцевих бюджетів почала зростати, а обсяг міжбюджетних трансфертів поступово зменшується, що свідчить про результати реформи фінансової децентралізації.

Проте частка міжбюджетних трансфертів у доходах місцевих бюджетів за 2011-2017 роки не була меншою 52%, це свідчить про те, що фактично місцеві бюджети опираються не на власну фінансову базу, а на кошти отримані з Державного бюджету України у формі міжбюджетних трансфертів.

Традиційно у структурі трансфертів значну частку займають субвенції на соціальний захист населення, їх частка у структурі трансфертів, що передаються з державного бюджету до місцевих бюджетів становить від 30% до 50%, а от частка освітньої та медичної субвенції коливається від 20 до 30% [2].

Переконливими фактами, що свідчать про ефективність впровадження фінансової децентралізації, стали результати платоспроможності місцевих бюджетів. Так, у 2014-2016 рр. зменшилася кількість наданих казначейських позик у 58 разів, що демонструє посилення платоспроможності місцевих бюджетів. У 2017 р. кількість дотаційних місцевих бюджетів знизилася завдяки децентралізації на 24 %, кількість бюджетів-донорів зросла на 12,5 %. У цьому ж році у 2,2 рази збільшилася підтримка розвитку громад [2].

Однак незважаючи на досягнутий прогрес у фінансовому забезпеченні місцевого самоврядування, в багатьох адміністративно-територіальних одиницях вони залишаються обмеженими (малий обсяг податкових надходжень не дає реальних можливостей впливати на соціально-економічні процеси в регіонах; доступ на внутрішні та

зовнішні ринки запозичень стримується через високі відсоткові ставки; нерозвиненість цільових фондів призводить до зменшення прозорості дій органів місцевого самоврядування) [3].

Підвищити фінансову самостійність органів місцевого самоврядування можна шляхом: стимулювання громад до об'єднання і формування спроможних територіальних одиниць через механізм переходу на прямі міжбюджетні відносини з державними бюджетом; наділення таких громад повноваженнями, рівнозначними повноваженням міст обласного значення; дозволити встановлювати на місцях додаткові місцеві податки та збори, які не дублюють загальнодержавні надходження; залишити 100 відсотків податку на доходи фізичних осіб та збільшити частку податку на прибуток за місцевими бюджетами; позбавлення права на виконання делегованих державою повноважень органів місцевого самоврядування в селах, селищах, містах районного значення, що не об'єдналися.

Отже, передача частини повноважень місцевим органам влади зацікавить їх не тільки у нарощуванні власної дохідної бази, пошуку джерел додаткового фінансування, а й стимулюватиме до більш ефективного розподілу та витрачання належних фінансових ресурсів.

Список використаних джерел:

1. Офіційний сайт Державної казначейської служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.treasury.gov.ua>
2. Пальчук В. Місцеві бюджети в умовах фінансової децентралізації / В. Пальчук // Україна: події, факти, коментарі. – 2017. – № 6. – С. 41–51. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nbuviar.gov.ua/images/ukraine/2017/ukr6.pdf>.
3. Письменний В.В. Нові можливості органів місцевого самоврядування у формуванні бюджетних доходів // Розвиток регіонів та громад в умовах адміністративно-територіальної реформи: перспективи та загрози: міжнародна наук.- практи. конференція, м. Тернопіль – Вишнівець. – Тернопіль: Вид-во «Крок». – 2015. – С. 234–237.

Гаврилюк О. В.

к.е.н., доцент кафедри міжнародної економіки
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
м. Чернівці, Україна

СТИМУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОЇ СФЕРИ КРАЇНИ В УМОВАХ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ТЕХНОЛОГІЧНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ

Науково-технічне співробітництво є важливою складовою міжнародних економічних відносин України. Наша держава має

високий освітній та науковий потенціал, завдяки чому двостороння співпраця у сфері освіти і науки здійснюється з понад 50 країнами світу, результатом чого є понад 5 тис. діючих двосторонніх угод у сфері науково-технічної діяльності.

Україна може стати активним учасником і виконавцем міжнародних інноваційних програм, націлених на розв'язання глобальних науково-технічних проблем у рамках пріоритетних напрямів розвитку вітчизняної економіки, серед яких інформаційні технології, сільське й продовольче господарство, телекомунікації, біотехнології, медицина, ракетобудування та авіаційна галузь, виробництво будівельних матеріалів, важка промисловість, туризм.

В той же час, обсяг видатків на дослідження та розробки у рамках міжнародного науково-технічного співробітництва за рахунок загального фонду Державного бюджету у 2016 р. становив 2,934 млн. грн. проти 6,11 млн. грн. у 2015 р. та 42,06 млн. грн. – у 2012 р., зменшившись за цей період у 14,4 разів. Це обумовлено надзвичайно низьким загальним рівнем фінансування наукової сфери в Україні. Протягом останніх років наукоємність ВВП залишається критично низькою, що призводить до втрачання наукою здатності виконувати економічну функцію. У 2016 р. цей показник був найнижчим та склав 0,48% (у 2015 р. – 0,55%, у 2014 р. – 0,6%, у 2012 р. – 0,67%), у тому числі за рахунок коштів Державного бюджету – 0,16% (у 2015 р. – 0,20%, у 2014 р. – 0,25%, у 2012 р. – 0,33% відповідно).

Науковці та освітяни України здатні продукувати різноманітні новації у вигляді ідей, наукових розробок, патентів, проте механізм упровадження їх у сферу економічної діяльності та міжнародну науково-технічну та інноваційну кооперацію є надзвичайно слабким. У 2016 р. інноваційною діяльністю в промисловості України займалися 834 підприємства, або лише 18,9% від кількості обстежених підприємств. Питома вага реалізованої інноваційної в загальному обсязі промислової продукції у 2015 р. була на 85% меншою, ніж у 2000 р. (1,4% проти 9,4%).

Рейтинг України за підіндексом «Інновації» згідно Індексу глобальної конкурентоспроможності 2017-2018 відповідає 61 місцю проти 52 - у 2016-2017 рр. та 54 - у 2015-2016 роках. За підсумками рейтингу 2017-2018 рр. спостерігалось погіршення практично за всіма показниками підіндексу, окрім кількості вчених та інженерів.

Сучасні євроінтеграційні прагнення України мають забезпечуватись реальними соціально-економічними перетвореннями, в яких фактор інновацій є безальтернативним [1]. Початком ефективного процесу формування єдиного універсального підходу до організації

інноваційної економіки для будь-якої держави є дослідження існуючого досвіду в цій сфері країн світу. Зокрема, показовими в цьому плані є США, в розвитку інноваційної діяльності яких велику роль відіграє держава шляхом підтримки науково-дослідних організацій, венчурного бізнесу та підприємств, використовуючи такі види їх стимулювання, як: виключення до 20% витрат на НДДКР, пов'язаних з основною діяльністю, із суми оподаткованого доходу [2]; відсутність податку на оренду для венчурних фірм; зменшення податку на прибуток для організацій із цінними паперами венчурних структур (60% - не оподатковується, 40% - оподатковується звичайними податками); адміністрацією у справах малого бізнесу (АМБ) гарантується до 90% повернення вкладеного у венчурний бізнес приватного капіталу; надання АМБ субсидій венчурному бізнесу до 100 тис. дол. на 8 років - на розширення зовнішньоекономічної діяльності та до 1 млн. дол. на 25 років - на різні види управлінської допомоги; обов'язкове виділення федеральними відомствами коштів (не менше ніж 1,25% бюджету відомства) на фінансування венчурного бізнесу зі свого бюджету; згідно із законодавством, якщо вартість проектів більше ніж 100 тис. дол., обов'язковим є залучення венчурних фірм до виконання масштабних інноваційних проектів; пільгове оподаткування до 20% витрат компаній на програми фундаментальних наукових досліджень, що виконуються університетами за контрактами з підприємствами. Вирахування з оподаткованого доходу вартості наукової апаратури та обладнання, яке безкоштовно передається компаніями університетам та науково-дослідним організаціям; пільговий режим амортизаційних відрахувань - термін служби обладнання до 3-х років, а для інших фондів - до 5 років; надання інвестиційного податкового кредиту, а саме зменшення податку на прибуток у розмірі від 6% до 10% загальної вартості інвестицій в устаткування тощо.

Японія є ключовим суб'єктом міжнародного технологічного співробітництва, одним з трьох світових центрів інтенсивного технологічного розвитку, інноваційним лідером Азійсько-Тихоокеанського регіону та світу. Враховуючи, що Україна, як і Японія у др. пол. ХХ ст., слідує моделі наздоганяючого розвитку та характеризується значною монополізацією більшості сфер та галузей економіки, вона може скористатись можливостями адаптації досвіду Японії з трансферу технологій. Зміна пріоритетів міжнародного технологічного співробітництва має відбуватися разом із розвитком національної інноваційної системи України та системи міжнародного трансферу технологій у такій послідовності [3]: «трансфер технологій у напрямку імпорту – формування власного інноваційного потенціалу та

помірний експорт – двосторонній трансфер технологій, для якого характерний агресивний експорт».

Також, для України нагальною необхідністю є пошук ефективних методів взаємодії науки, бізнесу і держави для створення й упровадження найбільш передових виробничих технологій в різних галузях економіки. Одним із них є технологічні платформи (ТП) як дієва форма інвестування інновацій у рамках державно-приватного партнерства. З 2006 р. відповідно до діючих європейських технологічних платформ (ЄТП) з ініціативи групи вчених і за підтримки національного інформаційного пункту (НІП) України було розпочато створення національних технологічних платформ (НТП). У 2012 р. була узгоджена структура Української НТП «Агропродовольча», прототипом якої є ЄТП «Їжа для життя» [4]; у 2013 р. на базі Державного підприємства «Еко-безпека, нормування та інновації», науково-виробничого об'єднання «Агронаукінформ» та ТОВ «Науковий парк «Аеро-космічні інноваційні технології» створено Українську інноваційно-технологічну платформу «Екоенергобіоекономіка» [5]; у 2017 р. розпочала свою роботу Платформа Розвитку Інновацій - агенція з інкубації та реалізації інноваційних проектів у сфері оборонних технологій [6]. Використовуючи позитивний досвід створення технологічних платформ, Україна за активної підтримки європейських партнерів у рамках проекту VILAT-Ukraine Сьомої рамкової програми ЄС здійснила перший етап створення Української технологічної платформи з передових матеріалів (UNTRAM). Тобто, незважаючи на існуючі організаційно-інституційні перешкоди, в Україні поступово відбуваються інноваційні процеси щодо створення технологічних платформ, що дозволить закласти фундамент будівництва надійного мосту між науково-дослідним і промисловим секторами національної економіки.

Список використаних джерел:

1. Михайлишин Л. І. Зарубіжний досвід активізації інноваційної діяльності [Електронний ресурс] / Л. І. Михайлишин // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Сер.: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. - 2016. - Вип. 6(2). - С. 99-104. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuumevcg_2016_6%282%29__25
2. Петрова І.Л. Інноваційна діяльність: стимули та перешкоди: Монографія [Текст] / І.Л. Петрова, Т.І. Шпильова, Н.П. Сисоліна; за наук. ред. проф. І.Л. Петрової. - К.: Дорадо, 2010. - 320 с.
3. Козаченко Р. П. Міжнародний трансфер технологій в забезпеченні конкурентного розвитку країн: Дис. ... канд. екон. наук за спец. 08.00.02 – Світове господарство і міжнародні економічні відносини [Текст] / Р.П. Козаченко. – К.: ДВНЗ «Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана», 2016. – 232 с.
4. Кот О. В. Досвід становлення та розвитку національних технологічних

платформ в Україні як фактор активізації інноваційного розвитку аграрного сектору економіки [Електронний ресурс] / О. В. Кот // Наука та наукознавство. - 2014. - № 1. - С. 58-65. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NNZ_2014_1_8

5. Смертенко П. Кластери і технологічні платформи як механізми розвитку економіки України [Текст] / П. Смертенко, Л. Чернишев, І. І. Білан та ін. // Вісник НАН України. - 2014. - № 3. - С. 67-74.

6. В Україні розпочинає свою роботу Платформа Розвитку Інновацій [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://ukrinnovate.com/ua/media-center/news/innovationsdevelopmentplatformstartsitworkinukraine>.

Грубляк О. М.

к.е.н., доцент кафедри публічних,
корпоративних фінансів та фінансового посередництва

Юрій Е. О.

к.е.н., доцент кафедри публічних,
корпоративних фінансів та фінансового посередництва
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
м. Чернівці, Україна

ДО ПИТАННЯ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ БЮДЖЕТІВ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Демократичні зміни, що відбуваються в усьому світі та Україні зокрема, неухильно пов'язані з необхідністю реформування системи органів публічної влади та розвитку інститутів громадянського суспільства. Оптимізація територіальної організації влади, зміцнення місцевого самоврядування та формування самодостатніх територіальних громад неможливе без проведення децентралізації влади, яка є основою забезпечення високого рівня життя населення, надання якісних послуг на місцевому рівні.

На даний час ще залишається достатньо багато дискусійних питань щодо особливостей проведення процесу децентралізації, ефективності функціонування об'єднаних територіальних громад (ОТГ).

У зв'язку з цим виникає потреба в дослідженні сутності та особливостей проведення процесу децентралізації в Україні на сучасному етапі, що є особливо важливим для визначення можливостей подальшого розвитку її регіонів шляхом створення об'єднаних територіальних громад.

Кардинальні зрушення відчули місцеві бюджети з початку 2015 року, зокрема бюджети об'єднаних територіальних громад. Збільшення дохідної бази даних бюджетів в основному відбулося завдяки надходження 60% податку на доходи фізичних осіб. Також вагоме місце у

структурі створених об'єднаних територіальних громад займають акцизний податок, плата за землю та єдиний податок. Зокрема, відбулося збільшення надходження цих податків у 2016 році порівняно з попереднім.

Найбільший обсяг податку на доходи фізичних осіб у 2016 році надійшло до бюджету Глибоцької та Сокирянської ОТГ (10843,6 тис. грн. та 10570,6 тис. грн. відповідно). Оскільки дані об'єднані громади є міськими та мають більшу кількість платників ПДФО у порівнянні зі сільськими ОТГ, надходження його є досить значним. Так, зокрема, найменше ПДФО надійшло до бюджету Рукшинської сільської ОТГ – 1357,6 тис. грн. (табл. 1).

Таблиця 1

Склад власних ресурсів бюджетів ОТГ Чернівецької області за 2015 – 2016 роки

Назва об'єднаної територіальної громади	Рік	Власні ресурси, тис. грн.	Акцизний податок, тис. грн.	Плата за землю, тис. грн.	Єдиний податок, тис. грн.	Інші податки та збори, тис. грн.	ПДФО, тис. грн.
Глибоцька	2015	8188,9	2719,0	700,4	2057,0	2712,5	0,0
	2016	20784,9	3300,0	1476,5	2663,6	2501,2	10843,6
Сокирянська	2015	6315,4	2070,9	1130,0	2174,7	939,8	0,0
	2016	19459,0	3864,7	1658,1	2025,2	1340,4	10570,6
Усть-Путильська	2015	1516,6	707,0	163,3	296,4	349,9	0,0
	2016	3683,5	537,6	260,9	522,7	611,8	1750,5
Волоківська	2015	3896,1	2519,6	292,6	929,3	154,8	0,0
	2016	8694,4	3344,3	649,3	1052,9	246,2	3383,7
Мамалигівська	2015	4405,0	795,6	1729,1	1149,0	731,2	0,0
	2016	11953,3	1361,9	2502,9	2130,3	420,1	5538,3
Вашковецька	2015	962,8	41,0	471,4	385,2	65,2	0,0
	2016	4769,0	48,2	1680,8	712,3	37,8	2290,0
Недобоївська	2015	2381,1	947,4	867,7	518,8	47,3	0,0
	2016	4969,9	1562,4	868,2	655,4	62,5	1821,4
Клішковецька	2015	1671,7	581,0	499,2	520,9	70,6	0,0
	2016	4873,1	836,2	786,4	622,1	97,3	2531,1
Рукшинська	2015	1634,3	675,4	574,1	312,2	72,6	0,0
	2016	4274,3	1475,7	799,7	530,9	110,4	1357,5
Великокучурівська	2015	3237,0	294,6	634,2	2004,1	304,2	0,0
	2016	7965,8	470,2	1599,0	2866,8	330,3	2699,5
Всього	2015	34208,9	11351,5	7062,0	10347,6	5448,1	0,0
	2016	91427,2	16801,2	12281,8	13782,2	5758,0	42786,2

*Джерело: складено авторами на основі джерела [1]

Позитивним є зростання у 2016 році, порівняно з попереднім роком, власних доходів усіх створених ОТГ у Чернівецькій області. Так, якщо у 2015 році найбільший обсяг власних ресурсів становив 8188,9 тис. грн., то у 2016 році – зріс до 20784,9 тис. грн. (у Глибоцькій міській ОТГ). Позитивну динаміку демонструє і Вашковецька ОТГ, оскільки обсяг її власних ресурсів у бюджеті ще у 2015 році становив найменше серед утворених громад Чернівецької області (962,8 тис. грн.), а вже у 2016 році власні ресурси склали 4769,0 тис. грн. (відбулося зростання у 5 разів).

У результаті утворення об'єднаних громад у Чернівецькій області зріс обсяг власних доходів місцевих бюджетів майже у 3 рази (на 57,0 млн. грн.) порівняно з 2015 роком (з 34,0 млн. грн. до 91,0 млн. грн.). Основним джерелом наповнення бюджетів області є податок на доходи фізичних осіб, що становить 43,0 млн. грн. Наступним за вагомістю є акцизний податок, обсяг якого за 2016 рік склав 17,0 млн. грн. до бюджетів області.

Найбільший обсяг базової дотації (6932,6 тис. грн.), освітньої та медичної субвенцій (16582,8 тис. грн. та 7870,9 тис. грн.) надійшов до бюджету Великокучурівської ОТГ, а найменше даних видів трансфертів отримав бюджет Усть-Путильської ОТГ (679,9 тис. грн., 4328,2 тис. грн. та 1337,2 тис. грн. відповідно). Це пов'язано з тим, що обсяг трансфертів розраховується на основі формули, яка враховує чисельність населення – споживачів гарантованих послуг, яких у Великокучурівській ОТГ найбільше серед ОТГ Чернівецької області, а у Усть-Путильській ОТГ – найменше.

Прямі міжбюджетні відносини передбачають отримання коштів бюджетами ОТГ не тільки у вигляді базової дотації, а й субвенцій.

За 2016 рік місцевими бюджетами ОТГ Чернівецької області з державного бюджету отримано освітню субвенцію у сумі 96,4 млн. грн., медичну субвенцію – 49,2 млн. грн. та субвенцію на формування інфраструктури – 45,4 млн. грн.

Таким чином, дослідження фінансового забезпечення бюджетів ОТГ показало, що збільшення обсягу фінансових ресурсів у розпорядженні органів місцевого самоврядування сприятиме формуванню фінансово спроможних територіальних громад. Однак, результатом децентралізації має бути створення спроможної громади, здатної взяти на себе повноваження і нести відповідальність за розвиток своїх територій, а зібраних податків має вистачати, щоб мешканці могли отримати якісну освіту, охорону здоров'я, комунальні послуги.

Загальний обсяг видатків бюджетів об'єднаних територіальних громад Чернівецької області за 2016 рік становив 233,8 млн. грн. [2].

Серед них найбільшу частину у загальній структурі становлять видатки на освіту – 57,0% (135,0 млн. грн.).

Помітну частку у видатках складають трансферти районним бюджетам Чернівецької області (17,0%). Це спричинено тим, що у об'єднаних громадах, як правило, немає закладів охорони здоров'я вторинного рівня. Тому громади передають більшу частину медичної субвенції районному бюджету, для фінансування даної категорії видатків (тобто центральних районних лікарень). Видатки на органи місцевого самоврядування становлять 10%. Найменшу частку – 0,3% займають видатки на соціальний захист та соціальне забезпечення. Це означає, що цей вид видатків фінансується в основному з державного бюджету, і лише незначна частина – з місцевого[3].

Таким чином, у процесі децентралізації вже отримано перші результати, але для загального економічного зростання та соціально-культурного розвитку територій особливо важливим є вкладання значних ресурсів у громаду шляхом пошуку нових джерел фінансування.

Для подальшого ефективного розвитку системи місцевого самоврядування необхідно:

- визначити обґрунтовану територіальну основу для діяльності органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування;
- створити відповідні умови для забезпечення якісного виконання власних і делегованих повноважень;
- здійснити розподіл повноважень між органами місцевого самоврядування й органами виконавчої влади на усіх рівнях адміністративно-територіального устрою;
- досягти максимального залучення населення до прийняття управлінських рішень, зокрема шляхом сприяння розвитку форм прямого народовладдя.

Список використаних джерел:

1. Офіційний сайт Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України [сайт <http://www.minregion.gov.ua/>].
2. Офіційний сайт Децентралізація влади [сайт <http://decentralization.gov.ua/>].
3. Офіційний сайт Асоціації міст України [сайт <https://www.auc.org.ua/>].

Жебчук Р. Л.

к.е.н., асист. кафедри фінансів і кредиту
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича,
інтерн Факультету публічної економіки і адміністрування
Краківського економічного університету

ФІНАНСОВО-ІННОВАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ МЕТРОПОЛІЇ ЯК ДЕТЕРМІНАНТА РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ РЕГІОНУ

Будь який розвиток як процес змін реалізується в певних умовах і ґрунтується на існуючій ситуації, в нашому випадку на тій, що склалась в регіоні. Відповідно, характерні ознаки (детермінанти) розвитку регіону цікаві для нас як об'єкти дослідження в процесі вивчення ролі метрополії в розвитку регіону.

Проте, що є розвитком регіону? Провідний вчений-економіст Й.А. Шумпетер, визначає розвиток як "перехід від одного стану економічної системи до іншого, реалізований таким чином, що не може бути поділений на менші, рівномірні етапи" [1]. Водночас, для вченого, як автора класичної теорії розвитку, зростання є трендом, тобто поступовою зміною, яка зміцнює чи послаблює суб'єкта змін.

Подібну до Й. Шумпетера позицію займає проф. К. Секомські (K.Secomski), який розглядає поняття "розвиток" як "сукупність поточних і багатолітніх змін та структурних соціально-економічних перетворень, які здійснюються в різноманітних умовах в наступних суспільних формаціях, приносячи в результаті суспільний і економічний прогрес" [2].

Водночас, погоджуючись з Є. Хауснером (J. Hausner) зазначимо, що «розвиток має свої причини, але він не є зумовлений однією з них. Різні суб'єкти здійснюючи діяльність для розвитку мають свої бачення і наміри, але розвиток не є цілеспрямованим, він не має жодної кінцевої мети. Розвиток базується на цінностях і нормах, але не слід його ототожнювати з прогресом. ... Розвиток має еволюційну природу і в цьому розумінні є непередбачуваним, нелінійним, неоднорідним і нерівномірним. ... Він є сталою і невідворотною зміною і водночас його не можна виміряти, а тільки оцінити, бо він має якісний характер" [3]. Розвиток як процес може мати вимір позитивний і негативний. Водночас, можна говорити, відповідно, про прогресивний і регресивний розвиток.

Зазначимо, що широке коло українських і польських науковців займаючись дослідженням проблем регіонального розвитку розглядало детермінанти розвитку регіонів [4, 5, 6, 7, 8, 9]. В цілому детермінанти

регіонального розвитку можна розділити на дві групи. Перша, це зовнішні чинники розвитку, до них належать державні і наддержавні фактори впливу на регіон. Друга - внутрішні чинники розвитку - власний потенціал громад регіону і його складові.

В рамках даної роботи хочемо звернути увагу саме на внутрішній детермінанти, що зумовлюють розвиток регіону. Зокрема, вважаємо, що вагомий вплив на регіональний прогресивний розвиток здійснює метрополія – фінансово-інноваційний центр регіону. В українських реаліях це області та міста-обласні центри, в польських – це воєводства та їх столиці.

Основою для вказаної позиції автора є теоретико-емпіричні дослідження бюджетно-фінансового потенціалу [10] та положення теорії дифузії інновацій. Дана теорія базується на спостереженні, що центральна адміністративна одиниця (в нашому випадку місто) має значний стимулюючий вплив на розвиток свого соціально-економічного оточення.

Це пов'язано з тим, що розвиток просторових систем і просторової організації обумовлюється трьома взаємозв'язаними процесами: винахідництвом, створенням інновацій і дифузією [11].

В рамках цієї теорії розвиток регіонів безпосередньо пов'язаний з трансфером винаходів у вигляді інновацій від розвинутого осередку (метрополії) до околиць регіонів. Будучи центрами створення знань і інновації, великі міста здійснюють трансфер надлишку пропозиції знань і інновації назовні, незважаючи на те, що їх головною метою є співробітництво з метрополіями, а не з їхнім оточенням. Завдяки трансферу технології й інновації з міста-центру до його оточення існує шанс на підвищення конкурентоспроможності, перш за все, господарюючих суб'єктів.

У міру розвитку процесу дифузії змінюється також її просторовий перебіг. На початку трансферу інформації про інновацію дифузія відбувається близько до центру. Пізніше, в період швидкої дифузії число трансферів поблизу джерела зменшується, а зростають її ефекти зі зростанням відстані від центру. На кінцевому етапі зростання трансферів у всіх місцях території регіону є майже рівномірним. Ці три фази процесу дифузії називаються, відповідно, початковою фазою, фазою поширення і фазою концентрації.

Таким чином, доходимо висновку, що наявність в регіоні прогресуючої, потужної фінансово-інноваційної метрополії сприяє в перспективі розвитку регіону, що її оточує.

Список використаних джерел:

1. Schumpeter Joseph A., 2005. Development, Journal of Economic Literature, vol. XLIII, March, s.108-120.

2. Secomski Kazimierz, 1987. Teoria regionalnego rozwoju i planowania. Państwowe Wydawnictwo Ekonomiczne. Warszawa, s.46
3. Hausner Jerzy., 2008 Zarządanie publiczne, WN Scholar, Warszawa, s. 370-371.
4. Захарова О. Інфраструктурний потенціал як детермінанта міжнародної конкурентоспроможності регіону <http://jvestnik-c.donnu.edu.ua/article/view/188/203>
5. Карлова О. Місто - ключова детермінанта стратегічного, збалансованого розвитку регіону <http://skhid.com.ua/article/>
6. Романюк С. А. Сучасні детермінанти регіонального розвитку / С. А. Романюк // Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія: Економіка. - 2013. - Вип. 1. - С. 230-237. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvamu_ekon_2013_1_28
7. Медвідь В. Ю. Детермінанти стратегічного планування регіонального розвитку / В. Ю. Медвідь // Інноваційна економіка. - 2013. - № 3. - С. 163-166. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/inek_2013_3_38
8. Фінансово-інвестиційні детермінанти регіонального розвитку: монографія / [О. В. Чернявська, С. Г. Міщенко, Н. С. Педченко та ін.]; за заг. ред. О. В. Чернявської. – Полтава: ПУЕТ, 2012. – 386 с.
9. Dariusz Głuszczuk. Istota rozwoju regionalnego i jego determinanty. EKONOMIA 5 (17), 2011. Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu. Wrocław 2011
10. Удосконалення бюджетного планування в умовах реформування бюджетної системи України [Текст] : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.08 / Жебчук Роман Леонідович ; Держ. навч.-наук. установа "Акад. фінанс. упр.". - Київ, 2016.
11. Domański Ryszard - Zasady geografii społeczno-ekonomicznej. Wyd. 4. Warszawa, Poznań 2000, Wydawnictwo Naukowe PWN.

Кучерівська С. С.

к.е.н., доцент кафедри фінансів і кредиту
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
м. Чернівці, Україна

ДІЄВИЙ ДЕРЖАВНИЙ НАГЛЯД ЯК ФАКТОР ЗРОСТАННЯ СТРАХОВОГО РИНКУ

Розвиток держави, міста, підприємства, організації відбувається в змінних і часто несприятливих умовах, що вимагає постійного пошуку шляхів уникнення негативних наслідків, методів стабілізації, напрямів подальшого розвитку з урахуванням минулого досвіду, існуючої фінансової бази (міцності) та готовності до можливих ризиків.

Сучасний страховий ринок України, як і світовий страховий ринок загалом, характеризується бурхливими процесами. Він як і інші складові фінансової системи, активно зазнає змін під впливом різного роду соціальних, економічних, політичних, технологічних та глобальних чинників. Відповідно змін і вдосконалення потребують також система та методи нагляду. А в деяких випадках вони повинні випереджати зміни на страховому ринку і спрямовувати його розвиток, з урахуванням

взаємодії з іншими фінансовими сферами.

Організаційна структура страхового ринку представлена інституційною інфраструктурою (страхові компанії та їх об'єднання), управлінською інфраструктурою (органи державного нагляду національного та міжнародного рівня, саморегулюючі організації – об'єднання страховиків або страхувальників) та обслуговуючою інфраструктурою (організації страхових і перестраховальних посередників, актуаріїв, асоціації страхових досліджень, страховий омбудсман). Співпрацюючи між собою вони зацікавлені у мінімізації ризиків ланцюгової реакції на ринку, захисту інтересів своїх та страхувальників, уніфікації законодавства, вдосконаленні прийомів і методів контролю й нагляду.

На ефективність системи нагляду за страхуванням впливають макроекономічна та фінансова політики уряду; ефективність фінансових ринків; наявність механізмів для реального захисту інтересів усіх учасників ринку (відповідні законодавчі правила і норми; прозора судова система; відкритість роботи аудиторів, актуаріїв).

У різних країнах функції державного наглядового органу на страховому ринку можуть виконувати різні організації, а деколи їх може бути дві. В Україні функції з нагляду і регулювання страхового ринку виконує Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг.

Міжнародним суб'єктом, який відповідає за розробку норм, принципів, стандартів проведення нагляду та їх впровадження, а також слугує платформою для обміну досвідом і розробками у сфері нагляду за страховими ринками, є Міжнародна асоціація страхових наглядів (IAIS). Нею у 2011 р. були розроблені, у подальшому змінені та доповнені Основні принципи страхування (ОПС) [1].

Основні принципи страхування являють собою рамкову програму нагляду за сектором страхування, прийняту в усьому світі. Вони застосовуються до нагляду в галузі страхування незалежно від рівня розвитку або складності ринків страхування та типу страхових продуктів або послуг, нагляд за якими здійснюється.

ОПС визначають, що нагляд за страховою діяльністю може лежати в компетенції більш ніж одного органу. Проте дуже важливо, щоб тоді, коли існує багато органів, між ними були б укладені угоди про взаємодію, аби впровадження ОПС на певній юрисдикційній території здійснювалось таким чином, щоб можна було чітко визначити, які з органів відповідають за певні напрями.

У зв'язку з цим хочемо звернути увагу на численні пропозиції та спроби припинити діяльність Нацкомфінпослуг і делегувати її

повноваження декільком установам. Важливим моментом тут є саме, хто відповідає за певні напрями, а не контролює їх.

Як визначає IAIS, дії наглядового органу мають бути прозорими і відповідальними. Наглядовий орган повинен продемонструвати не лише наявність юридичних повноважень, а й їх практичне застосування.

Діяльність наглядового органу щодо впровадження та дотримання ОПС може бути оцінена самостійно чи за допомогою третіх сторін та у контексті Програми оцінки фінансового сектора МВФ або Світовим банком.

Для оцінки ефективності наглядової системи як за основу рекомендують використовувати ОПС, з урахуванням економічної ситуації в країні, рівня розвитку фінансової системи, законодавчого порядку. При цьому дотримання наглядом стандартів оцінюють, використовуючи п'ять категорій: дотримується, майже повністю дотримується, частково дотримується, не дотримується і не застосовується.

Оцінювання здійснюють за такими стандартами:

- ОПС-1. Цілі, повноваження та обов'язки наглядового органу
- ОПС-2. Наглядовий орган
- ОПС-3. Обмін інформацією та вимоги щодо конфіденційності
- ОПС-4. Ліцензування
- ОПС-5. Придатність осіб до виконання завдань
- ОПС-6. Зміни в управлінні і передача портфелів
- ОПС-7. Корпоративне управління
- ОПС-8. Управління ризиками і внутрішні системи контролю
- ОПС-9. Наглядовий контроль і подання звітів
- ОПС-10. Превентивні і коригувальні заходи
- ОПС-11. Приведення в дію коригувальних заходів
- ОПС-12. Припинення діяльності і вихід з ринку
- ОПС-13. Перестраховування та інші форми передачі ризиків
- ОПС-14. Оцінка
- ОПС-15. Інвестування
- ОПС-16. Управління ризиками підприємства з точки зору платоспроможності
- ОПС-17. Достатність капіталу
- ОПС-18. Посередники
- ОПС-19. Порядок ведення справ
- ОПС-20. Розкриття інформації
- ОПС-21. Протидія шахрайству в страхуванні
- ОПС-22. Протидія відмиванню коштів та боротьба з фінансуванням тероризму

ОПС-23. Нагляд за групою

ОПС-24. Макропруденційний і страховий нагляд

ОПС-25. Співпраця і координація роботи наглядових органів

ОПС-26. Транскордонне співробітництво і координація дій з управління кризовими ситуаціями [1].

Стандарт вважають таким, що дотримується, коли наглядовий орган має юридичні підстави для виконання своїх завдань і він використовує ці підстави на задовільному рівні. Якщо наглядовий орган встановлює вимоги, йому також слід забезпечити, щоб ці вимоги були виконані.

Оцінка «майже повністю дотримується» виставляється, якщо існують лише незначні недоліки, які не викликають занепокоєння щодо можливості наглядового органу забезпечити повне дотримання стандарту. Стандарт вважатиметься таким, що дотримується частково, коли, незважаючи на прогрес, недоліки викликають сумнів щодо можливості наглядового органу забезпечити дотримання стандарту. Стандарт вважатиметься таким, що не дотримується, якщо не було досягнуто істотного прогресу в дотриманні стандарту.

Стандарт вважатиметься таким, що не застосовується, якщо стандарт не діє з урахуванням структурних, правових та організаційних особливостей юрисдикційної території.

Отже, успішне функціонування і розвиток страхового ринку безпосередньо залежить від раціонального державного нагляду.

Список використаних джерел:

1. Офіційний сайт ISAI [Електронний ресурс] – Режим доступу : www.iaisweb.org.

Пасічний М. Д.

к.е.н., доцент кафедри фінансів

Київський національний торговельно-економічний університет

м. Київ, Україна

СТАНОВЛЕННЯ ВІТЧИЗНЯНОЇ СИСТЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ

Із здобуттям незалежності розпочалось формування власної податкової системи із новою структурою, елементами оподаткування, інструментами обмеження фіскальної політики. Поступальний перехід до ринкових форм господарювання позначився на модернізації підходу щодо розроблення державної податкової політики, імплементації зарубіжного досвіду в сфері справляння податків. Водночас, адаптація механізму адміністрування податків без належного оцінювання стану

вітчизняної моделі економічного розвитку призвело до появи певних інституційних суперечностей функціонування системи податкового регулювання. Зокрема декларований принцип соціальної справедливості оподаткування обґрунтовував доцільність застосування диференційованого і прогресивного оподаткування громадян, які отримують високі та надвисокі доходи. Водночас, реальний рівень доходів населення був невисоким та з 1991 року розпочалось його суттєве зниження до початку 2000-х років. Держава в обхід декларованого принципу стимулювання підприємницької діяльності та інвестиційної активності навпаки заклала підвалини стримування розвитку сектору самозайнятих осіб і малих підприємств. Відсутність суспільного консенсусу в питанні прогресивності оподаткування доходів у довгостроковій ретроспективі наклало інституційні обмеження щодо використання даного податкового інструменту.

Формування податкової політики потребувало прийняття законодавчої бази у сфері справляння податків і створення системи фіскальних органів, визначення характеру їх взаємодії з іншими органами влади, насамперед в питанні розробки і виконання бюджету. Глибинна і перманентна трансформація інституційних засад податкової системи на початковому етапі свого становлення характеризувалась розпорошенням повноважень щодо прийняття законодавчих актів, які врегульовують податкові правовідносини між законодавчою та виконавчою гілкою влади, інститутом президентства. Парламент ухвалював Закони України, у 1992–1993 році Кабінету Міністрів України делеговано повноваження щодо законодавчого регулювання оподаткування шляхом випуску Декретів, а Президент України був наділений правом випуску Указів. Відсутність єдиного центру відповідальності та процедури ухвалення рішень в сфері встановлення податків і зборів, визначення їх основних елементів не сприяло забезпеченню послідовності розробки заходів податкової політики, їх взаємоузгодженої реалізації та ускладнювало адміністрування.

Розпочато перегляд переліку податків і зборів в частині розширення їх кількості та запровадження системних змін їх структури. Замість податку з обороту введено податок на добавлену вартість. Важливим прогресивним нововведенням стало використання кредитного методу обчислення зобов'язань податку. Поступово здійснено перехід від касового методу визначення дати податкових зобов'язань до гібридного, уніфіковано методу розрахунку податкових зобов'язань для платників з диферентним профілем економічної діяльності, так як наслідок спрощено форму звітності, що сприяло поліпшенню якісного рівня адміністрування ПДВ. Вперше у

вітчизняній практиці визначено сутність і порядок бюджетного відшкодування податку, що повністю відповідає кращим традиціям його адміністрування у розвинутих країнах світу. Подальший розвиток бюджетно-податкових відносин характеризується низкою прогресивних змін в сфері адміністрування податку: запровадженням механізму автоматичного відшкодування, тотальним скасуванням податкових пільг, покращенням якісного рівня взаємодії платників і фіскальних органів, оновленням критеріїв і організаційної процедури реєстрації платників податку, розширенням бази оподаткування, що забезпечило зростання співвідношення надходжень даного податку до ВВП із 5,6 % у 2001–2005 рр. до 10,5 % у 2013–2017 рр.

Структурні перетворення системи фінансових взаємовідносин економічних агентів із державою як суспільним інститутом актуалізували необхідність розробки підходів щодо оподаткування доходів (прибутку) підприємств. У 1991 році оподатковувався прибуток підприємств, водночас з 1992 року змінено базу оподаткування на валовий дохід, при чому було суттєво диференційовано ставки податку залежно від виду економічної діяльності. У 1993 році повернулись до практики оподаткування валового прибутку, однак, у зв'язку з невиконанням планових показників бюджетних надходжень протягом I кварталу було прийнято рішення тимчасово повернутись до оподаткування валового доходу. З 1 січня 1995 року відновлено дію механізму справляння податку на прибуток підприємств. З 1997 року імплементовано нову методологію визначення податкової бази, що сприяло зниженню рівня податкового навантаження. Із прийняттям Податкового кодексу відбулось декларування поетапного зниження ставки податку, однак, в повній мірі, реалізувати планову ініціативу не вдалось, у тому числі за рахунок несприятливої макроекономічної ситуації. Інституційними новелами адміністрування є гармонізація бухгалтерського та податкового обліку щодо визначення об'єкту оподаткування з можливістю коригування на податкові різниці (для платників із річним доходом понад 20 млн грн), що надало можливість зменшити трансакційні витрати платників. Важливим аспектом є скасування податкових пільг, що за умов низького рівня їх ефективності є виправданим заходом державної політики. За сучасних умов постає дилема щодо перспектив функціонування даного податку в Україні, одна частина експертного середовища обґрунтовує доцільність введення податку на виведений капітал, ряд науковців підтримують ініціативу щодо запровадження інвестиційної податкової знижки, цільових пільг.

Указом Президента України від 03.07.1998 р. № 727/98 створено інститут спрощеної системи оподаткування, обліку і звітності, що мало

позитивний ефект на процеси розвитку малого підприємництва та рівень ділової активності в цілому. Простота адміністрування податків, їх об'єднання знизило витрати часу платників на заповнення декларацій і сплату податків, сприяло збільшенню податкових надходжень, певній детінізації діяльності економічних агентів. Разом з тим, у період 1998–2010 років фіксована ставка податку для категорії фізичних осіб-підприємців не переглядалась, що створило диспропорції податкового навантаження у розрізі категорій платників та посилило ризики мінімізації податкових платежів. Реалізація заходів компенсаторної політики передбачала перегляд критеріїв функціонування спрощеної системи оподаткування, ув'язки податкових ставок для категорії фізичних осіб із основними мінімальними стандартами і гарантіями, що збільшило фіскальну значимість єдиного податку. Проте невирішеними залишаються питання ведення обліку доходів суб'єктів господарювання через реєстратори розрахункових операцій, що є основою для визначення достовірності даних податкової і фінансової звітності, особливо за умов заохочувальної дії неформальної практики заниження податкових зобов'язань. Існування спрощеної системи має ряд переваг і недоліків, на які державним органам влади вказують з боку міжнародних фінансових організацій. Викривлення податкового навантаження всередині країни посилює ризики ухилення від сплати податків, знижує довіру платників до держави як інституту, що створює фундаментальні перешкоди для фінансової і соціальної стабільності. Недостатній рівень виваженості управлінських рішень та адаптивності податкового регулювання у даній сфері заклали інституційну пастку, яка полягає у відсутності консенсусу щодо фіскальної доцільності використання спрощеної системи оподаткування у нинішньому вигляді та супротиву економічних агентів щодо посилення податкового контролю чи збільшення податкового навантаження.

Становлення та подальший розвиток системи фіскальних органів супроводжувались постійним переглядом її структури, інституційним визначенням статусу, засад взаємодії і координації з іншими органами державного фінансового менеджменту у сфері прогнозування, планування і виконання бюджету. Початковий етап становлення характеризувався створенням базової мережі фіскальних інституцій, у подальшому відбулось суттєве розширення повноважень, прав та функцій податкових і митних органів, запровадження новітніх практик адміністрування. Оптимізація системи управління державними фінансами зумовила необхідність інституційної модернізації податкової і митної служби, їх реорганізацію в єдиний орган виконавчої влади задля підвищення ефективності виконання іманентних функцій та повноважень.

Попель Л. А.
старший викладач
ПВНЗ Буковинський університет
Шарабуряк Н. Ю.
ПВНЗ Буковинський університет
м. Чернівці, Україна

ОЦІНКА БЮДЖЕТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ САМОСТІЙНОСТІ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

Фінансова самостійність місцевих бюджетів в умовах бюджетної децентралізації виражається обсягом власних доходів місцевих бюджетів. Досягнення зростання дохідного потенціалу місцевих бюджетів можливе в умовах децентралізації, що дозволить сформувати спроможні об'єднані територіальні громади. Головна мета, заради якої повинно здійснюватись об'єднання громад, полягає в забезпеченні локальної демократії, субсидіарності та створення умов для найбільш ефективного вирішення соціальних питань. В цьому процесі важливе місце належить фінансовому забезпеченню.

Фінансове забезпечення місцевого самоврядування, відповідно до європейських стандартів, має на меті досягнення такого обсягу власних фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування, який відповідав би законодавчо наданим їм повноваженням. Найважливіша складова власних ресурсів - це податкові надходження, обсяги яких є показником незалежності та фінансової самостійності. Крім того, можливість задіяти власні фінансові ресурси дає певні гарантії того на такий вид ресурсів можна розраховувати в довгостроковому плані.

Важливо зазначити, що фінансове забезпечення органів місцевого самоврядування неодмінно залежить від моделі побудови взаємовідносин між різними органами влади. Систему фінансового забезпечення місцевого самоврядування складають елементи, які узагальнюють фінансові відносини центрального уряду і місцевих урядів з приводу організації надання суспільних послуг [6, с.76].

Значним кроком реалізації нової моделі фіскальної політики розвитку територіальних громад є проведення реформи бюджетної децентралізації. Основними напрямками якої є чіткий розподіл повноважень та передача їх на місцевий рівень, впровадження відповідальності за результати діяльності на різних рівнях місцевого самоврядування, стимулювання процесів об'єднання територіальних громад та підвищення їх фінансової спроможності.

Світовий досвід підтверджує, що забезпечення належного рівня

місцевого розвитку об'єднанні територіальні громади можуть досягти тільки при наявності в їх розпорядженні достатнього обсягу фінансових ресурсів, які в першу чергу, формуються за рахунок бюджетних коштів. Фінансова самодостатніх територіальних громад дозволить розвинути та покращити інфраструктуру населених пунктів, відремонтувати дороги, забезпечити належний рівень розвитку освіти, культури, охорони здоров'я, соціального захисту, житлово-комунального господарства та провести інші заходи.

Самодостатність територіальних громад виражається обсягом їх бюджетів, відповідно, на першому етапі бюджетної децентралізації виникла необхідність збільшити дохідну частину бюджетів територіальних громад за рахунок нових джерел надходжень та державних субвенцій. Крім того, позитивні результати дає впровадження нового механізму бюджетного регулювання, а саме заміна системи тотального збалансування всіх місцевих бюджетів системою горизонтального вирівнювання податкоспроможності території залежно від рівня надходжень на одного жителя [1, с.87].

Бюджетний потенціал міста Чернівці виражається здатністю міського бюджету самостійно вирішувати питання та забезпечувати фінансування видаткових потреб власними коштами. В умовах бюджетного реформування за міським бюджетом законодавчо закріпленні більш стабільній та бюджетоутворюючі джерела доходів, які дозволяють самостійно визначати напрями використання коштів і забезпечувати їх фінансове покриття [7].

Бюджет м. Чернівці виступає фінансовим забезпеченням економічного та соціального розвитку даної територіальної громади. Саме доходи міського бюджету є фінансовою основою покриття бюджетних видатків та фінансовим забезпеченням виконання функцій покладених на Чернівецьку міську раду. Ефективна політика формування доходів визначає здатність міської ради, щодо виконання видаткових зобов'язань. Якісне планування доходної частини міського бюджету безпосередньо впливає на обґрунтованість показників соціально-економічного розвитку міста. Відповідно, важливе значення мають питання впровадження ефективних механізмів наповнення доходної частини бюджету міста та забезпечення контролю за їх надходженнями.

З 2015 року склад місцевих податків та зборів було значно розширений більш вагомими податками та зборами: 100% до їх складу почали зараховувати єдиний податок, плату за землю, податок на майно. Значно вплинули на зростання частки місцевих податків і зборів в структурі власних доходів надходження транспортного податку, збору

за паркування транспортних засобів, туристичного збору. Відповідно, співвідношення між доходами та видатками бюджету м. Чернівці значно змінилося.

Слід зазначити, що основою визначення фінансової самостійності бюджету міста Чернівці є розрахунок коефіцієнтів фінансової стійкості (табл. 1) [4; 7].

Наведені в табл. 1 розрахунки показують, що коефіцієнт податкової самостійності бюджету міста нижче нормативного значення. Збільшення показника спостерігається в 2016 р. порівняно з 2012 р. [7] Крім того, під час фінансування видаткових потреб, фінансові можливості міської ради залежні від трансфертних надходжень із державного бюджету.

Важливо також зазначити, що для бюджету характерне низьке значення коефіцієнта бюджетного покриття впродовж аналізованого періоду. Негативно впливає на фінансову самостійність бюджету міста значення коефіцієнта бюджетної залежності, який свідчить про зростання ролі державного бюджету та фінансування з боку державного бюджету до 52%. Значення коефіцієнта податкової самостійності вказує на зростання частки податкових надходжень, що є позитивною динамікою, оскільки податки є стабільним та прогнозованим джерелом надходжень до місцевих бюджетів. Значення коефіцієнта відносної бюджетної забезпеченості вказує на рівномірність забезпечення населення бюджетними послугами.

Таблиця 1

**Розрахунок коефіцієнтів фінансової стійкості бюджету
м. Чернівці за 2012-2016 років [7]**

Показники	2012 рік	2013 рік	2014 рік	2015 рік	2016 рік	Вага коефіц.
Коефіцієнт самостійності (K_c)	0,312	0,309	0,235	0,282	0,276	0,2
Коефіцієнт залучення коштів до державного бюджету ($K_{в(з)}$)	0,590	0,614	0,556	0,390	0,255	0,1
Коефіцієнт бюджетного покриття ($K_{бп}$)	0,317	0,312	0,252	0,295	0,310	0,2
Коефіцієнт бюджетної залежності від трансфертних надходжень ($K_{бз}$)	0,48	0,43	0,49	0,52	0,46	0,1
Коефіцієнт податкової самостійності ($K_{пс}$)	0,694	0,733	0,853	0,818	0,845	0,2
Коефіцієнт відносної бюджетної забезпеченості ($K_{вбз}$)	0,824	0,871	0,962	1,096	1,153	0,2
Інтегральний коефіцієнт фінансової стійкості	0,655	0,7	0,712	0,763	0,8	-

Таким чином, можемо зробити висновки про зростання інтегрального коефіцієнта фінансової стійкості, що свідчить про

динаміку зростання фінансової стійкості місцевого бюджету, оскільки вважається, що чим ближче значення інтегрального коефіцієнта наближується до одиниці, тим вищою є фінансова стійкість місцевих бюджетів. Проведення реформи та впровадження принципів децентралізації забезпечує об'єднаним територіальним громадам кращі фінансові умови та можливості для подальшого розвитку. Впровадження принципів децентралізації забезпечує громадам повноваження та ресурси для власного розвитку, від так, об'єднанні територіальні громади можуть реалізовувати стратегічні плани, надавати якісні послуги населенню.

Список використаних джерел:

1. Батажок С.Г. Доходи місцевих бюджетів як основа фінансової незалежності органів місцевого самоврядування / С.Г. Батажок // Формування ринкових відносин в Україні. –2016. - №2 (177). –С. 86-91.
2. Бюджетний кодекс України. Затверджено 8 липня 2010 року № 2456–VI [електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2010. – № 50–51. – С. 572. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.
3. Галкін В.М. Досвід місцевого самоврядування розвинутих країн та можливість застосування його в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua>.
4. Гончарук Я. Методологія визначення фінансової стійкості регіону / Я. Гончарук, І. Жук // Ринок цінних паперів України. -2012. -№3-4. –С.9-12.
5. Дем'янчук О.І. Особливості формування доходів місцевих бюджетів України в умовах бюджетно-податкових змін / О.І. Дем'янчук // Наукові записки Національного університету «Острозька академія», серія «Економіка». - 2016 р. - Випуск 1(29). –С. 95-99.
6. Щербань О.Д. Напрями удосконалення формування доходів місцевих бюджетів / О.Д. Щербань // Вісник економіки транспорту і промисловості – 2016. – С. 74–79.
7. Офіційний сайт Чернівецької міської ради. - Електронний ресурс. Режим доступу: www.city.cv.ua.

Ткач Є. В.

к.е.н., доцент кафедри фінансів і кредиту

Ткач С. В.

к.е.н., асистент кафедри фінансів і кредиту

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

м. Чернівці, Україна

МАКРОЕКОНОМІЧНА ПОЛІТИКА КРИЗЬ ПРИЗМУ ГЕНЕЗИСУ ЕКОНОМІЧНОЇ НАУКИ

Одним із найбільш дискусійних питань в економічній науці і практиці є питання щодо ролі, яку повинна відігравати держава, якими

мають бути пропорції поєднання ринку і держави та якою повинна бути економічна політика з урахуванням постійних змін (еволюції) інституційного середовища. Вплив держави на економіку і економічні процеси реалізується через проведення відповідної макроекономічної політики, метою якої є, насамперед, досягнення макроекономічної стабільності та соціально-економічного розвитку.

Для того щоб розуміти сутність, види, інструментарій, передатний (трансмисійний) механізм макроекономічної політики, власне те, як і на що вона впливає, через які канали та які наслідки такого впливу можуть бути, необхідно торкнутись деяких сакраментальних проблем економічної науки, пов'язаних зі змістом макроекономічної політики, а саме: чи є економіка і економічна система саморегулюючими; чи здатний ринковий механізм та за яких умов, забезпечити ефективність економічної системи і, таким чином, автоматично спрямовувати економіку у русло розвитку без будь-якого державного регулювання; чи все ж таки державне втручання в дію ринку і регулювання певних економічних процесів є необхідним. Якщо так, то якою повинна бути роль інституту держави в економіці, на яких умовах і принципах, та в яких межах потрібно здійснювати державне втручання в економіку?

Можливо мова повинна йти не про альтернативу цих двох начал: ринок чи держава, а скоріше про пропорції їх поєднання.

Незаперечним, напевно, є факт, що у сучасному суспільстві немає економіки, яка б абсолютно виключала роль держави в організації соціально-економічних відносин. Хоча деякі, насамперед, неокласичні концепції (теорія економічного лібералізму Ф. Хайєка і теорія раціональних очікувань), нові інституціональні теорії та шумпетеріанство (теорія підприємництва та інновацій Й. Шумпетера) [3] вказують на наявний зв'язок між високою ефективністю ринку та невтручанням держави (точніше якомога меншим втручанням держави в економічні процеси), аргументуючи це наявністю в ринковій економіці внутрішніх джерел саморозвитку.

Інші економічні школи вказують на беззаперечність і ефективність дії ринку, але за певних (у більшості випадків створених за участю держави) інституційних умов. Так, зокрема з позиції теорії ордолібералізму (конкурентного порядку) – основною умовою ефективності ринкового механізму саморегулювання є демонополізація економіки і розвиток конкуренції [2], з позиції теорії дирижизму – основною умовою ефективності ринкового механізму саморегулювання є індикативне планування і наявність чітких програм соціально-економічного розвитку [4], з позиції теорії неоінституціоналізму – основною умовою ефективності ринкового механізму саморегулювання

є зменшення транзакційних витрат як плати за користування ринком господарюючими суб'єктами [1], з позиції теорії монетаризму – основною умовою ефективності ринкового механізму саморегулювання є забезпечення монетарної, а відтак цінової і валютно-курсової стабільності [5].

Проте звісно є і протилежні позиції, на яких базується марксистська теорія, в меншій мірі історична школа, і які вказують на ефективність державотворчих функцій та критично відносяться до ідеї ефективності саморегулювання економіки [2].

Велика кількість економічних теорій (концепцій), таких як кейнсіанство (передбачає необхідність втручання держави в дію ринкового механізму через постійне стимулювання сукупного попиту) [1], теорія економіки пропозиції (втручання держави в дію ринкового механізму через стимулювання сукупної пропозиції) [5], неокласичний синтез (поєднання кейнсіанського напрямку з неокласичним із врахуванням різних часових періодів, стану економіки, зайнятості ресурсів, тощо) намагаються віднайти баланс, межі між ефективністю ринкового механізму та державним регулюванням в більшій чи меншій мірі враховуючи інституційні фактори.

З точки зору інституціонального напрямку в економічній науці (школи інституціоналізму), акцент повинен бути зроблений не на саморегулюючому ринковому механізмі (ринковій системі), а на постійно змінюваному процесі еволюціонування господарських форм і становлення інститутів. В такому контексті радше потрібно говорити не скільки про ринкову рівновагу, стільки про інституціональну рівновагу [4]. При цьому важливо зрозуміти який вплив мають інститути на дію ринкового механізму, макроекономічну політику, розвиток економіки і соціальної сфери; як можуть і повинні враховуватись інституційні чинники, формальні і неформальні інститути й інституції, інституційне середовище, інституційні зміни, інституційна структура суспільства; як еволюція інституційного середовища впливає на економічну систему. Крім того важливим питанням на думку вже представників нової інституціональної економічної теорії Д. Норта і Р. Фогеля, є розуміння впливу на розбудову ефективної моделі національної економіки таких інституцій, як психологія, право, звичаї, традиції, ментальність, правила поведінки, мораль, релігія, освіта, наука, культура, науково-технічний прогрес, транзакційні витрати, соціальні та історичні умови тощо[5].

Існує досить таки велика кількість економічних шкіл, теорій, концепцій, що з різних позицій намагаються дати відповіді на ці питання. Проте очевидним видається той факт, що не можливо однозначно та в повній мірі на них відповісти. Причина цьому – по-

перше, розвиток і трансформація самого економічного життя, зміна інституційного каркасу економіки, що породжує нові проблеми, а по-друге, особливості генезису самої економічної науки, в якій поява якої-небудь концепції викликає появу протилежної, альтернативної точки зору.

В будь-якому випадку, як при оцінці економічних явищ і процесів, пояснені того як функціонує економіка, так і, насамперед, при реалізації макроекономічної політики та розбудові моделі національної економіки необхідно спиратись на теоретичні ідеї, концепції й теорії, що виникали на різних етапах історичної еволюції та власне, є надбанням світової економічної науки.

Список використаних джерел:

1. Історія економічних вчень : підручник / Л. Я. Корнійчук, Н. О. Тараненко, А. М. Поручник та ін. - К.: КНЕУ, 2001. - 320 с.
2. Історія економічних вчень: підручник: у 2 ч. / В. Д. Базилевич, П. М. Леоненко, Н. І. Гражевська, Т. В. Гайдай; за ред. В. Д. Базилевича. - 4.1. - 2-ге вид., випр. - К.: Знання, 2005. - 567 с.
3. Історія економічних вчень: підручник: у 2 ч. / В. Д. Базилевич, П. М. Леоненко, Н. І. Гражевська, Т. В. Гайдай; за ред. В. Д. Базилевича. - 4.2. - 2-ге вид., випр. - К.: Знання, 2005. - 567 с.
4. Мочерний, С. В. Історія економічних вчень (Сучасна економічна думка): навчальний посібник / С. В. Мочерний, М. В. Довбенко. - Львів, 2005. - 488 с.
5. Юхименко, П. І. Історія економічних вчень: навч. посібник / П. І. Юхименко, П. М. Леоненко. - 3-тє вид., випр. - К.: Знання-Прес, 2002. - 514 с.

Ткачук І. Я.

к. е. н., доцент кафедри фінансів і кредиту

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
м. Чернівці, Україна

СУЧАСНИЙ СТАН ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСУВАННЯ СТАТУТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ УКРАЇНИ

Діяльність політичних партій (далі ПП) в Україні не користується довірою і піддається жорсткій критиці зі сторони громадськості, адже не безпідставним є твердження, що політику ПП у значній мірі визначають їх «спонсори», які можуть бути як їх членами, так і просто лобіювати свої інтереси через приближених членів ПП.

Схожі проблеми завжди існували і у більшості розвинених економічно та політично державах світу. Тому з метою зменшення рівня залежності ПП від «спонсорів», посилення демократизації, підвищення

рівня добросовісної конкуренції між ПП у багатьох країнах світу було запроваджено державне фінансування їх статутної діяльності.

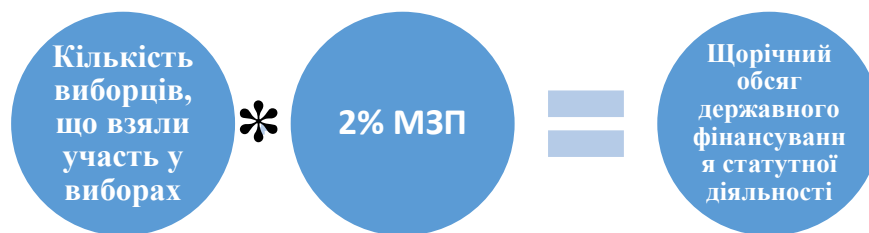
До питань фінансування діяльності ПП в Україні зверталися такі науковці як Обушний С., Бондаренка Б., Брусенцова Я., Копитко Т. та інші. Однак розгляд фінансів ПП проводилися в рамках дослідження політичних аспектів їх діяльності. Тоді як нас цікавить запровадження державного фінансування статутної діяльності ПП в контексті його впливу на фінансову незалежність ПП, їх політичну спроможність та посилення конкурентоздатності.

Вимоги до України змінити національне законодавство щодо фінансування ПП і виборчих кампаній ставилися Групою держав проти корупції (GRECO), Венеціанською комісією, Організацією економічного співробітництва та розвитку, ОБСЄ (Бюро демократичних інститутів і прав людини, БДІПЛ), Міжнародною фундацією виборчих систем [2].

Окрім виконання рекомендацій Групи держав проти корупції, Венеціанської комісії, ОБСЄ/БДІПЛ та інших міжнародних організацій щодо удосконалення законодавства у сфері прозорості фінансування політики, запровадження державного фінансування статутної діяльності ПП в Україні переслідує і низку інших цілей, серед яких найважливішими є наступні [2]:

1. посилення фінансової незалежності ПП;
2. зміцнення внутрішньопартійної демократії;
3. посилення прозорості фінансування ПП;
4. запровадження дієвого державного контролю у сфері фінансування ПП та встановлення ефективних, пропорційних та дієвих санкцій за порушення у сфері фінансування ПП;
5. врахування міжнародних стандартів у сфері фінансування політики;
6. забезпечення збалансованого гендерного представництва у складі Верховної Ради України, відповідних місцевих рад;
7. зміцнення умов для лібералізації візового режиму між Україною та ЄС.

Порядок розрахунку щорічного обсягу державного фінансування статутної діяльності ПП передбачає врахування встановленої МЗП та кількості виборців, що взяли участь у останніх чергових чи позачергових виборах народних депутатів (рис. 1).

Рис. 1. Порядок визначення щорічного обсягу фінансування статутної діяльності ПП України з Державного бюджету [4]

З рис. 1 очевидно, що для максимізації фінансування своєї статутної діяльності ПП зацікавлені не лише отримати щонайбільший відсоток голосів, але і збільшити загальну явку на вибори, адже від неї прямо пропорційно залежить обсяг загального фонду фінансування. А оскільки цей фонд залежить і від показника МЗП, то для тих ПП, які представлені у Парламенті, вигідно сприяти підвищенню добробуту населення шляхом підвищення цього показника. =

Оскільки загальна кількість виборців, що взяли участь у парламентських виборах, є сталим числом протягом всього періоду державного фінансування до оприлюднення результатів наступних виборів, то впродовж цього періоду загальний обсяг фінансування залежить тільки від величини МЗП.

За даними ЦВК, кількість виборців, що взяли участь у останніх позачергових виборах в Україні, складає 16 052 228 ос.[5]. Таким чином, величина МЗП в Україні та загальний обсяг державного фінансування статутної діяльності ПП в Україні у 2015-2019 рр. представлені в табл. 1.

Таблиця 1

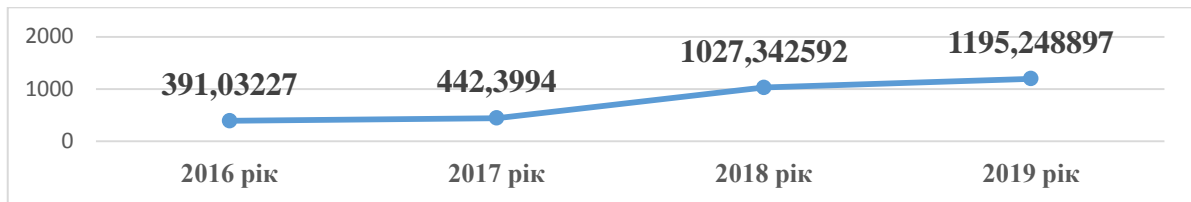
МЗП та загальний обсяг державного фінансування статутної діяльності ПП в Україні у 2016-2019 рр. (у річному обсязі)

Показник/рік	2015	2016	2017	2018	2019
Мінімальна заробітна плата	1218	1378	3200	3723	-
Загальний обсяг фінансування		391 032,27*	442 399,4	1 027 342,592	1 195 248,897**

*у 2016 р. фінансування почалося з 3 кварталу, тому ПП отримали половину загального обсягу фінансування. Окрім того, дві політичні сили, що мали право на отримання державного фінансування не подали офіційної згоди на нього. Таким чином, дійсний обсяг фінансування склав 161 858 тис. грн.

** у 2019р. повинні відбутися чергові вибори до ВРУ, тому фінансування теж буде частковим.

Розглянемо динаміку щорічного обсягу фінансування статутної діяльності, що його отримали чи ще отримають ПП з Державного бюджету в період 2016 – 2019 рр. (рис. 2).

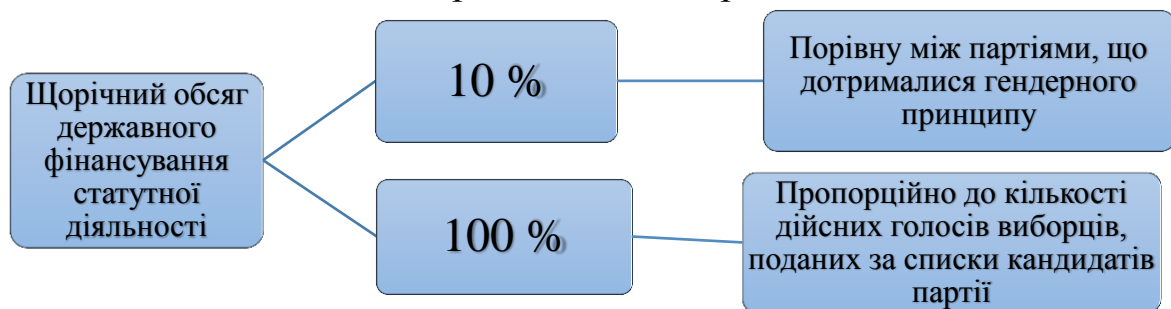

Рис. 2. Державне фінансування статутної діяльності політичних партій в Україні у 2016-2019 рр. , млн. грн. (у річному обсязі)

В Україні право на державне фінансування статутної діяльності отримує та ПП, яка за результатами останніх чергових або позачергових виборів народних депутатів України отримала не менше 2% голосів виборців.

За результатами останніх позачергових виборів народних депутатів України, що відбулися у 2014 році, необхідний бар'єр у 2% голосів виборців пододало 11 ПП, однак, прикінцевими та перехідними положеннями ЗУ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запобігання і протидії політичній корупції» [3] передбачено, що за результатами позачергових виборів народних депутатів України 2014 року фінансування статутної діяльності отримають тільки ті ПП, що отримали не менше 5% дійсних голосів виборців, тобто ті ПП, що представлені у парламенті. Таким чином, тільки 6 ПП отримуватимуть фінансування до наступних парламентських виборів (за умови виконання всіх вимог).

Відповідно до ЗУ «Про політичні партії в Україні», передбачено, що загальний обсяг державного фінансування статутної діяльності ПП розподіляються так, як це представлено на рис. 3.

Рис. 3. Розподіл коштів, передбачених на фінансування статутної діяльності політичних партій [4]

Тобто 100 % загального обсягу спрямовується на щорічне фінансування статутної діяльності ПП, що отримали право на таке фінансування, а ще 10 % - розподіляється порівну між тими ПП, які дотрималися гендерного принципу при формуванні виборчих списків.

Збільшення МЗП призводить і до збільшення «фінансового тягаря», який несе кожен громадянин (при чому не залежно від того, чи брав такий громадянин участь у виборах). Так, в середньому кожен

громадянин України у досліджуваному періоді щорічно «делегуватиме» з Державного бюджету суму, представлену у табл. 3.

Таблиця 3

Умовна величина державного фінансування статутної діяльності політичних партій, що припадає на 1 громадянина України

Показник/рік	2016 рік	2017 рік	2018 рік	2019 рік	Темп приросту 2016-2019 рр.,%
Обсяг фінансування на 1 особу, грн.	9,15	10,39	24,22	28,29	209,18

*станом на 1 січня кожного року.

**дані 2018 р. та 2019 р. – прогнозна величина, отримана шляхом коригування попереднього року та приріст попередніх років

З табл. 3 бачимо, що зростання загальних обсягів фінансування статутної діяльності ПП в Україні супроводжувалося суттєвим зростанням обсягів фінансування, що припадає на одну особу. При чому, зважаючи на те, що чисельність наявного населення України у періоді скоротилася, то фінансовий тягар зростав дещо вищими темпами.

Не зважаючи на те, що обсяг видатків на фінансування статутної діяльності ПП України, що припадає на 1 особу наявного населення, є незначним, можна спостерігати яскраво виражений прояв феномену тиранії більшості [1], адже право на участь у виборах має не все населення, а лише 76,1 %, при чому явка серед тих, хто брав участь у виборах, склала 52,42 %. Водночас, «платять» всі, незалежно від віку, статі, громадянства тощо.

Отож, запровадження державного фінансування статутної діяльності ПП в Україні, є неоднозначним не лише сутнісно, але і з точки зору досягнення поставлених цілей.

Так, серед переваг можна виділити наступні:

1. Поступове збільшення участі населення у виборах.
2. Зростання рівня забезпечення гендерного принципу.
3. Обов'язкове звітування.
4. Запровадження фінансових санкцій за порушення у сфері фінансування партій.
5. Офіційне працевлаштування працівників.

Водночас, не зважаючи на вагомі переваги запровадження державного фінансування статутної діяльності політичних партій в Україні, є багато проблем, що з ним пов'язані.

1. Обмежений доступ до фінансування.
2. Погана якість звітування.
3. Несуттєвість запроваджених фінансових санкцій.
4. Невизначеність напрямів використання фінансування.

5. Додатковий фінансовий тягар для населення.

Однак, у державах, що мають досвід підтримки статутної діяльності ПП з Державного бюджету, процес був налагоджений і закон запрацював «ефективно» тільки через 8-10 років. Тому, зважаючи на ті позитивні аспекти, якими характеризується державна підтримка ПП в Україні за такий короткий період часу, варто очікувати позитивного кінцевого результату.

Перелік використаних джерел:

1. Alexis de Tocqueville on the Tyranny of the Majority. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://edsitement.neh.gov/curriculum-unit/alexis-de-tocqueville-tyranny-majority>.
2. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запобігання і протидії політичній корупції». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=55653.
3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запобігання і протидії політичній корупції: Закон України. №731-19 від 08.10.2015. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/731-19>.
4. Про політичні партії в Україні: Закон України. Редакція від 26.11.2016. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2365-14/conv/page2>.
5. Про результати виборів народних депутатів України у загальнодержавному багатомандатному виборчому окрузі: Протокол Центральної виборчої комісії. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.cvk.gov.ua/info/protokol_bmvo_ndu_26102014.pdf.

Харабара В. М.

к.е.н., доцент кафедри фінансів і кредиту

Грешко Р. І.

к.е.н., доцент кафедри фінансів і кредиту

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

м. Чернівці, Україна

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ

Фінансовий ринок виражає специфічну сферу грошово-інвестиційних відносин, що виникають у процесі руху фінансових ресурсів між державою, юридичними та фізичними особами за допомогою спеціалізованих фінансових інститутів. Він є важливою частиною фінансової системи держави і регулятор багатьох процесів ринкової системи.

На сучасному етапі розвитку економіки України все більшого значення набуває наявність ефективно організованого фінансового ринку, здатного забезпечити потреби економіки в інвестиціях шляхом акумуляції тимчасово вільних фінансових ресурсів. З огляду на те, що фінансовий ринок країни формується в умовах трансформаційних процесів, він потребує ретельного дослідження як з теоретичної, так і з практичної точки зору.

Фінансовий ринок має визначальний вплив на функціонування фінансової системи країни і від того наскільки стабільно він функціонуватиме та інтенсивно розвиватиметься, залежатиме і стабільність фінансової системи в цілому. Сучасний етап розвитку фінансового ринку та всіх його складових є вкрай складним, динамічним і важкопрогнозованим. Внутрішні шоки, головним чином військовий конфлікт на сході, негативно вплинули на розвиток економіки, знизивши довіру споживачів фінансових послуг до банківського сектору, та розбалансували фінансові ринки. Скорочення економічної активності, торговельні дисбаланси спричинили девальвацію та прискорення інфляції до 30% річних. Ці події призвели до погіршення якості кредитних портфелів банківської системи, що зумовило необхідність очищення банківської системи, що почалося у 2014 році, та потребувало додаткового збільшення капіталу в банки для створення значних резервів під активні операції. У 2014 році відрахування в резерви стало визначальним чинником збитковості банківської системи. Ситуацію з проблемними балансами банків ускладнює відсутність ефективних систем захисту прав кредиторів і споживачів, насамперед гарантій прав власності та неупередженого судочинства. Тому, саме зараз потрібні інноваційні та радикальні заходи щодо реформування фінансового ринку. [2].

Сьогодні різноманітність фінансових посередників на фінансовому ринку є великою. Вони становлять вагомую частку учасників та забезпечують посередницький зв'язок між продавцями та покупцями об'єктів фінансового ринку. Хоча й самі фінансові посередники можуть виступати як в ролі продавця або покупця. Загалом фінансових посередників можна поділити на дві великі групи: банки та небанківські фінансово-кредитні установи .

Слід зазначити, що розвиток фінансового сектору протягом останніх років мав дискретний та непропорційний характер. Банківська система зростала випереджаючими темпами порівняно з іншими сегментами фінансового сектору, зокрема емісійна діяльність на ринку акцій, корпоративних облігацій, випуск цінних паперів інститутів спільного інвестування. Розвиток небанківського

фінансового сектору було ускладнено відсутністю ефективного законодавства, систем регулювання та пруденційного нагляду, що призвело до появи значної кількості кептивних фінансових установ та «фінансових пірамід», стримувало розвиток ринку фінансових послуг і призводило до поглиблення кризи недовіри до фінансового сектору в цілому. Насамперед, криву динаміки кількості кредитних установ в Україні можна пояснити нестабільним політичним та економічним станом в країні.

Важливою частиною фінансового ринку є банківський сектор. Нині, банківський ринок перебуває у стані тривалого потрясіння і не має чітких орієнтирів для подальшого розвитку. Політика «реформування» банківської системи України упродовж останніх років руйнує національну економіку, адже веде до значної втрати обігових коштів бізнесом, зменшення кредитної підтримки економіки, банкрутств підприємств, які втратили кошти в банках, росту безробіття та зниження реальних доходів і заощаджень громадян.

Очищення банківської системи із початкового етапу реформування перетворилося на нескінченний процес, що позбавляє можливості планувати та розвивати бізнес в Україні, будувати надійне підґрунтя для підвищення інвестиційної привабливості країни та поступового економічного відродження. Станом на 01.01.2018р. визнано неплатоспроможними та ліквідовано 100 фінансових установи. Так зване «очищення банківської системи» перетворилось у її руйнацію, яка тепер блокує відновлення економіки, наповнення держбюджету, зростання бізнесу та добробуту громадян.

Загалом економіка України втратила 35-56% кредитної підтримки банківського сектору, а частина зібраних з населення та бізнесу коштів обслуговує надлишкову ліквідність банків, яка нерівномірно розподілена між банками і не йде на кредитування та стимулювання розвитку економіки. [5].

В Україні банківська система є домінуючою серед інших сегментів фінансового сектора, тому будь-які нестабільні явища в економіці в першу чергу відображаються на ній.

Нестабільність вітчизняної фінансової системи пов'язана найперше з відстороненістю учасників фінансових ринків від стимулювання розвитку економіки їх орієнтованість на отримання швидких прибутків а також зумовлена відсутністю довіри населення до фінансово-кредитних установ та відсутністю ефективного позичальника.

Крім того, подальший розвиток фінансового сектору стримують наявність наступних чинників: існування на ринку фінансових установ,

які не виконують та не мають на меті виконувати функції фінансового посередництва і створюють суттєві системні ризики для сектору; недостатній рівень або повна відсутність гарантій прав захисту інтересів споживачів фінансових послуг (у т. ч. позичальників) і кредиторів; низький рівень стандартів управління платоспроможністю та ліквідністю банків; висока концентрація активів системно важливих банків; відсутність належної інфраструктури ринку капіталу, у т. ч. фондового ринку; обмежена кількість фінансових інструментів, у т. ч. хеджування ризиків; неефективне податкове законодавство в частині оподаткування інвестиційних доходів та учасників фінансового сектору; зловживання окремими фінансовими установами умовами кредитних договорів; низька фінансова грамотність населення; обмеженість повноважень та незалежності регуляторів для вжиття заходів впливу на учасників фінансового сектору; відсутність ефективних інструментів виведення з ринку проблемних фінансових установ.[6].

Отже, в Україні слід впровадити цілісну довгострокову стратегію розвитку фінансового сектору України. Необхідне формування ефективної системи перерозподілу ресурсів з пріоритетним їх спрямуванням на реалізацію проектів економічного розвитку. Стабілізація роботи фінансового сектора та відновлення довіри населення до інститутів фінансового ринку.

Стабільність фінансової системи держави її ефективність і платоспроможність, мобілізація та перерозподіл фінансових ресурсів у першу чергу залежать від розвитку фінансового ринку в країні. З огляду на це в Україні необхідно впровадити цілісну довгострокову стратегію розвитку фінансового ринку, а саме:

- моніторинг діяльності фінансових установ з боку регуляторів задля своєчасне виявлення проблемних питань у поточній роботі фінансових установ та своєчасно реагувати на загрози;

- санація або ж ліквідація неплатоспроможних банківських установ, врегулювання питання продажу (передачі) проблемних активів через формування законодавчої бази діяльності установ, основною функцією яких буде робота із проблемними активами;

- оздоровлення фінансової системи через державну підтримку та підтримку з боку власників фінансових установ, впровадження механізмів конвертації депозитів в акції банків;

- стабілізація, яка потребує забезпечення функціонування системи ефективного нагляду спрямованого на попередження виникнення загроз;

- посилення системи захисту прав інвесторів і споживачів шляхом впровадження відповідної законодавчої бази;

- відновлення довіри населення до банківської системи;
- рефінансування фінансового сектору з контролем використання наданих коштів в окремих випадках - участі держави в капіталах банків;

Таким чином, стратегія розвитку фінансового ринку України надасть можливість забезпечити його прозорість, створить сприятливі умови для потенційних інвесторів і підвищить ліквідність фінансових інструментів ринку.

Список використаних джерел:

1. Василик О. Д. Теорія фінансів [Текст] : навч. посібник / заг. ред. О. Д. Василик. – К. : Центр навч. літ., 2005. – 480 с.;
2. Козоріз Г.Г. Пріоритетні напрями модернізації страхового ринку України в умовах глобальних викликів /Г.Г. Козоріз //Регіональна економіка.2013.-№1.- с.26-34.
3. Комплексна програма розвитку фінансового сектору України до 2020 року [Електронний ресурс] – Режим доступу : URL : <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=18563297>;
4. Онікієнко О.В. Сутність фінансового ринку, його роль у фінансовій системі та перспективи розвитку / О.В.Онікієнко, О.Передерієва//Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля.-2014.-№8.-с.127-134;
5. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс] – Режим доступу : www.bank.gov.ua ;
6. Офіційний сайт Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://nfr.gov.ua>;
7. Школьник І. О. Фінансовий ринок: сучасний стан і стратегія розвитку. Монографія / І. О. Школьник. – Суми : Мрія : УАБС НБУ, 2008. – 347 с.

Думіян А. К.

аспірант кафедри фінансів

Київський національний торговельно-економічний університет

м. Київ, Україна

ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ

Створення сприятливих умов для економічного зростання потребує збільшення інвестицій у розвиток людського капіталу, збалансованого узгодження завдань і цілей фінансової та соціальної політики держави, досягнення соціальної стабільності в суспільстві. Механізм фінансового забезпечення галузей охорони здоров'я, освіти та науки, культури, соціального захисту населення має постійно вдосконалюватися, адаптуватися до змін моделі соціально-економічного розвитку країни. З огляду на зазначене, важливим є підвищення результативності бюджетних видатків на данні програмні цілі,

оптимізація та підвищення якості соціальної інфраструктури. Диверсифікація джерел фінансового забезпечення соціальної сфери, в тому числі в частині поєднання державних та ринкових методів і форм її фінансування, обумовлена інституційними особливостями економічної моделі розвитку країни. Публічні послуги, насамперед у сфері освіти та охорони здоров'я можуть надаватись як державним так і приватним сектором. Співвідношення надання зазначених послуг формується на основі наявного попиту на них у суспільстві, рівня їх якості та позитивного ефекту у забезпеченні соціального і економічного розвитку. Важливими чинниками, які здійснюють вплив на формування структури фінансування галузей соціальної сфери та надання відповідних послуг є відносини власності і перелік соціально значущих послуг, надання яких гарантується державою. Сучасні тенденції розвитку соціальної сфери свідчать про зростання питомої ваги її фінансування за рахунок позабюджетних джерел. Зазначене обумовлено зростанням попиту населення на послуги високотехнологічної медичної допомоги, додаткові освітні послуги щодо формування конкурентних компетенцій працівника на ринку праці. За умов обмеженості бюджетних ресурсів необхідним є активізація діяльності держави щодо залучення приватних інвестицій у розвиток соціальної сфери.

Держава має застосовувати системний підхід до фінансового забезпечення галузей соціальної сфери, який включає визначення пріоритетних цілей соціально-економічного розвитку країни; розробку заходів фінансової політики щодо підтримки та розвитку соціальної сфери на середньострокову перспективу; узгодження фінансових можливостей держави на реалізацію даних цілей в межах бюджетних періодів; забезпечення функціонування механізму бюджетного регулювання та контролю. Доцільним є подальше впровадження програмно-цільового методу у бюджетний процес, що надасть можливість визначити результативність діяльності головного розпорядника бюджетних коштів щодо розвитку відповідної галузі соціальної сфери та підвищити ефективність використання коштів державного та місцевих бюджетів. Реалізація зазначеного потребує удосконалення механізму прогнозування показників соціально-економічного розвитку країни, бюджету, посилення рівня обґрунтованості управлінських рішень щодо формування державних цільових програм соціального розвитку.

Підвищення якості послуг у сфері освіти, охорони здоров'я та соціальної захищеності за бюджетні кошти потребує оптимізації мережі закладів середньої та вищої освіти, охорони здоров'я, соціального захисту відповідно до потреб територіальних громад, удосконалення

механізму конкурсного відбору загальнодержавних та місцевих програм науково-технічного, соціального та національно-культурного розвитку. Основними джерелами фінансування галузі охорони здоров'я є кошти державного та місцевих бюджетів, цільових фондів соціального страхування, оплата за надання медичної допомоги, внески громадян і роботодавців на добровільне медичне страхування, що здійснюється страховими компаніями. Бюджетна складова механізму фінансового забезпечення галузі покриває витрати на утримання персоналу, оплату комунальних послуг. Водночас, має місце недостатній рівень фінансування закупівель лікарських засобів, устаткування та модернізації медичної інфраструктури. Модель фінансування сфери охорони здоров'я потребує більш поглибленої диверсифікації, забезпечення адресності фінансування послуг медичної допомоги та медичного обслуговування. Пріоритетними заходами держави є запровадження загальнообов'язкового медичного страхування, створення належних інституційних умов для вільного вибору постачальників медичних послуг належного рівня якості, надання адресної допомоги найбільш соціально незахищеним верствам населення. Важливим є активізація процесу концесійного управління закладами медичної інфраструктури в межах функціонування механізму державно-приватного партнерства. Набувають актуальності питання запровадження часткової компенсації витрат інвесторів щодо проведеної модернізації інфраструктурних об'єктів за рахунок бюджетних коштів. Важливою характеристикою обов'язкового медичного страхування є цільове спрямування коштів на охорону здоров'я, що сприятиме розвитку галузі. Доцільним є розвиток механізму виділення бюджетних коштів закладам охорони здоров'я залежно від якості та обсягів надання ними медичної допомоги відповідно до потреб населення.

Фінансове забезпечення соціальної сфери має адаптуватися до структурних змін бюджетної, соціальної політики країни. Зважаючи на те, що державне фінансування соціальної сфери, в сучасних умовах, має найбільшу питому вагу важливим є послідовне підвищення ефективності та результативності інструментів бюджетного планування та прогнозування. Необхідним є подальший розвиток методологічних підходів щодо формування державних цільових програм, відображення в даних програмах індикативних показників стратегічних напрямів соціально-економічного розвитку країни, що має посилити рівень взаємозв'язку відповідних програм і пріоритетів державної політики. Потребує розвитку механізм інтеграції державних цільових програм в бюджетний процес, повноцінне використання програмно-цільового

методу на рівні місцевих бюджетів. Визначено доцільність удосконалення системи аудиту ефективності розробки та реалізації програм науково-технічного, соціального та національно-культурного розвитку, результати аудиту мають бути враховані при формуванні показників фінансового забезпечення відповідних галузей соціальної сфери у наступних бюджетних періодах. Актуального значення набувають питання запровадження оцінки виконання бюджетних програм соціального спрямування шляхом порівняння результатів їх виконання між розпорядниками бюджетних коштів. Одним із пріоритетних завдань бюджетної політики є оптимізація кількості бюджетних програм, що сприятиме посиленню прозорості та ефективності розподілу обмеженого обсягу бюджетних ресурсів.

Підвищення якісного рівня фінансового забезпечення сфери освіти потребує переходу до використання розмірів базових нормативних стандартів для визначення мінімальної вартості освітніх послуг у розрізі відповідних груп отримувачів, які надаються навчальними закладами. Важливим є забезпечення подальшої оптимізації мережі установ та закладів освіти з урахуванням результатів моніторингу ефективності діяльності даних установ та якості наданої освіти. З метою розвитку наукового-дослідницького сектору економіки важливим є виділення додаткових бюджетних асигнувань на розробку новітніх технологій, розвиток наукової інфраструктури та оновлення матеріально-технічної бази вищих навчальних закладів та наукових організацій. Разом з тим, необхідним є удосконалення критеріїв конкурсного відбору проектів наукових досліджень, підвищення прозорості механізму державних закупівель.

Фінансова підтримка сфери культури за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів не у повній мірі забезпечує її розвиток. З огляду на зазначене, важливим є розширення ресурсної бази фінансування культури, що потребує залучення додаткових інвестицій, удосконалення механізму надання відповідних податкових пільг з одночасним підвищенням якісного рівня функціонування цієї складової суспільного розвитку. Фінансовий механізм соціальної підтримки населення повинен розвиватися у напрямі посилення адресності надання соціальної допомоги, оновлення критеріїв щодо її отримання громадянами, удосконалення державних соціальних стандартів та гарантій, модернізації системи соціальних послуг. Обґрунтовано, що пряме бюджетне фінансування соціальних гарантій на основі визначених нормативів має вищу результативність у порівнянні з використанням компенсаторних механізмів соціального забезпечення шляхом надання соціальних пільг. В сучасних умовах розпочато

впровадження процедур державного соціального замовлення, однак важливим є подальша активізація процесу підвищення рівня конкуренції у сфері надання соціальних послуг, що сприятиме підвищенню рівня їх якості та доступності.

Subotovska, N.

Affiliated Honorary Research Fellow
Fil. Dr. Jan-U. Sandal Institute, Norway
Supervisor: Fil. Dr. *Jan-Urban Sandal*

MAIN OBJECTIVES AND COMPLEXITIES OF ACQUIRING CAPITAL FOR FUNDING SOCIAL ENTREPRENEURSHIP ACTIVITY

In contemporary fast-changing world, on oversaturated markets there are always obstacles, which seem to be the most difficult for new business to overcome. One of them is the process of finding finance, or acquiring the needed capital. At the very beginning of its existence, this process is regarded to be the number one issue for the companies and their research activity right from the start. While the big companies already obtain reliable positions of the market leaders in their spheres, economical newcomers need not only acquiring capital, but also to be able to attract it in future in order to expand its activity, perform on a high level, and, what is more important, to survive on market.

When all of the new businesses face a typical surviving challenge of acquiring the capital, these days, there is even more complicated market environment challenges for social enterprises. Several scientists have already named that issue as a main disadvantage point, especially if to compare with types of commercial enterprises [1, p. 117].

First of all it might be caused by the fact that nowadays a lot of social enterprises are competing with large commercial companies and struggle for their profit placement on the market, especially within the issues of risk undertaking and their profitability. We might state, that nowadays these two are the determination factors of the financing issues.

There is a conviction among scientists that many social enterprises might be unprofitable because of critical lack of funding and great support of financing institutions at different levels. Moreover, it can be caused also by the core difference in activity's focuses of both social enterprises and commercial ones. While the commercial have an aim of maximizing the level

of their profitability, social enterprises tend to optimize their impact on the society, what is more, this impact is obligatory positive in terms of social entrepreneurship.

This can be explained by the fact that it is quite difficult to monetize the social impact, especially when the impact is aimed on the whole society and it makes it difficult to figure the particular typical customer and evaluate the scope of charge for the benefits.

This issue creates the second problematic aspect – impossibility to measure the social impact which social enterprise creates. As a result, it makes an investor uncertain concerning the scope of value, which is created by his investments and cannot estimate the precise return on investment (ROI), which usually plays an important role in investment decision making. Moreover, today typical commercial investor relies on a shorter return time scope than earlier and this is not quite enough for resolving the urgent and big scale issues which social entrepreneurs deal with, as well as time that all the social issues usually take to resolve, or, at least, to move into improvement [5, p. 149].

Due to the fact that social entrepreneurship is on its development paths and is still considered to be quite vulnerable and sometimes vague type of business, there is only few research made which focuses on the issue of funding the social enterprises.

Anyway, as within any type of business, in social entrepreneurship as well, the emphasis of funding is quite a vital and requisite determinant of any business type and its abilities to survive on the market and expand within it. At the same time, it can be a major obstacle for every social entrepreneur and comparably to the commercial enterprises; it might appear as a great and major disadvantage [2, p. 121].

Moreover, one of the most distracting issues could be the scarcity of the resources, which commercial units face only at the first steps of their business activity, while social entrepreneurship is constantly under the possibility of facing that during any stage of its existence.

In the big complex all that issues play the role of the constraints for creation, existence, growth and expansion for social entrepreneurship itself.

Mainly all that issues appear on the border of the activity goal. Unlike the commercial businesses, social entrepreneurship does not aim purely to maximize the profit and that might be a main obstacle to the open and efficient funding for this type of business [6, p. 114].

Moreover, current days, a lot of investors are unlike to invest in «Greenfield projects» and waiting for the second or third period of the company to invest in them, thus making sure the enterprise is really worth it

and can guarantee its successful existence, if the company is not profitable, the chances are low that it can attract investors for more.

Social entrepreneurship activity nowadays faces great contradictions as it brings the value to the society, improve the society's wellbeing, create the impact to the world, which is of real great values. However, at the same time every day it faces problematic issues in covering the expenses for acquiring funding and within this process itself.

Moreover, at the very beginning of its activity, at the stage of the «Greenfield project» or a start-up, the additional high risk occurs because of vulnerability of the business and the market. It means that there is a risk of falling beyond the investors' requirements concerning the risk-adjustment returns. Mainly it is caused by the main goal of the social enterprise – creating social value, not focusing on wealth creation.

This might be the most difficult obstacle for social enterprises to obtain, the barrier, which lies between the initial funding (for example by grant), and the investment capital (which might be a further, second funding step for strengthening the enterprises positions).

However, at the same time, social enterprise do really play an important role in economic sphere, for example creating new job places, inducing the economic growth, playing role in reducing the unemployment etc. That means that social entrepreneurial activity does not really mean uncompetitive or loss-making financial results.

The problem of inability to generate income in amount, enough to survive on the market and maintain its activity can be connected to the quite challenging issues of the monetizing process in terms of evaluating the social impact. In other words, it can be related to the problem of generating clear income from the creation of social value [5, p. 152].

This might be caused by the fact that usually individuals (customers) are not charged by social entrepreneurs for the services, mainly because it creates value for the whole society, not for the certain customer segment. This particular feature creates intractable issues for both members of economic cooperation – social entrepreneurs and investors.

Moreover, usually social entrepreneurs are enforced to adjust their main goal and social aim for to receive at least minimal objectives of profitability, which appear to be vital for attracting the funding in necessary amount [3, p. 39]. In the long-term perspective, it can result in strengthening the bonds between profit level and social mission, which enables better and easier achievement of the social impact.

The other challenges in the issue of funding the social entrepreneurship might be the difficulties faced when measuring social impact as a result of its activity. As was said above, it is almost impossible to measure to what

extended the impact was really effective, especially in terms of short-term perspective. As a result, investors cannot get an appropriate and relevant measurement of ROI (return on investment) in terms of the social character of that return. Usually investors find it as a great complication, as they are looking for a clear and lucid idea concerning the impact and effectiveness of their investment capital applied [4, p. 118].

At the same time in 2013, Lyons and Kickul stated that in the conditions of contemporary labile economy and challenging society, as well as business existing within them; have to take into account that it is impossible to conduct separation of financial and social value.

Moreover, one of the main problems can be a time issue that is characterized by the different approaches and perception of ROI by different economic agents within the relationship between investors and social entrepreneurs. As already stated, social entrepreneurs are conducting their entrepreneurial activity with efforts for maximizing the value in long-term perspective and setting the effect in the long run. On the contrary, investors are usually having much another time perception and as a result try to make decisions and act with a view on a short time perspective.

Nowadays every social entrepreneur faces complexities and challenges when acquiring capital, especially at the stage of start-up. Based on the fact that they have an aim of optimizing not the profitability but social impact, we can state that competition within the commercial businesses might be quite difficult, as it assumes balancing between market risks and finding the right social niche.

Moreover, the lack of the instrumental base for efficient measurement of the social impact tangles the understanding of return on social investment for investors.

Nowadays social enterprises are mainly financed by specific sources that seem to be quite reliable but only in short-term perspective. Unfortunately, donations, which are typical for social initiatives, mean limitation to social entrepreneurship in general. The second powerful financing source, venture capital, also seems to be unsuitable for social entrepreneurs as has, usually, a short-term perspective mindset.

When talking about loans, especially as banking services, it is usually considered being unsuitable as they have radically another perception of investment and value.

Therefore, the social entrepreneurship activity requires careful selection of the best funding resources, especially depending on the main entrepreneurship's activity aim, stage of its functioning and the terms of perspective.

References:

1. Bergamini, T., Navarro, C., & Hillian, I. (2015). Analysis of the relevance of crowdfunding as an alternative source of finance for social enterprises. Madrid: *ICABR* pp.115-128
2. Bugg-Levine, A., Kogut, B., & Kulatilaka, N., (2012). A new approach to funding social enterprises. *Harvard Business Review*. 90 (1/2), 118–123.
3. Dacin, P., Dacin, M., & Matear, M. (2010). Social Entrepreneurship: Why We Don't Need a New Theory and How We Move Forward From Here. *Academy of Management Perspectives*, 24(3), 37-57.
4. Kickul, J., & Lyons, T. (2015). Financing Social Enterprises. *Entrepreneurship Research Journal*, 5(2), 83-85.
5. Lyons, T., & Kickul, J. (2013). The Social Enterprise Financing Landscape: The Lay of the Land and New Research on the Horizon. *Entrepreneurship Research Journal*, 3(2). 147-159.
6. Martin, M. (2015). Building Impact Businesses through Hybrid Financing. *Entrepreneurship Research Journal*, 5(2), 109-126.

Кирилюк М. В.

Голова ГО «Центр реформ та розвитку»
м. Чернівці, Україна

ФІНАНСОВА ПОЛІТИКА КОМУНАЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ ЯК ЗАПОРУКА УСПІШНОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ МІСТА

Підприємства комунальної форми власності займають провідне місце в системі місцевого самоврядування. Переважна більшість житлово-комунального господарства населеного пункту перебуває на балансі комунальних підприємств, та їх експлуатаційний стан повністю залежить від рівня управління керівників підприємств комунальної форми власності.

Під впливом історичних, політичних та соціально-економічних факторів підприємства житлово-комунального господарства є здебільшого збитковими. Це зумовлено системою управління комунальними підприємствами, що були сформовані за часів планової економіки радянського союзу, та демотивацією персоналу щодо реформування системи фінансового управління.

За часів незалежності України стан житлово-комунального господарства перебуває в основному в 80-100% зношеному стані, потребує значних інвестицій щодо реконструкцій систем життєдіяльності населеного пункту. Політичні та соціальні фактори впливають на хронічні проблеми комунальних підприємств, що призводять до зтяжнього рівня їх збитковості: неефективна тарифна політика, що не покриває витратну частину підприємства, роздуті штати працівників адміністративного відділу та фахівців середньої ланки, що призводить до надмірного фонду заробітної плати, зношенні основні

засоби потребують постійного фінансування на ремонтні роботи. Відповідно це тягне за собою перманентний процес погіршення технічного й фінансово-економічного стану підприємств, зростання витрат енергетичних та інших ресурсів, зниження надійності обслуговування населення та якості послуг, що йому надаються.

Майже всі комунальні підприємства існують за рахунок фінансових дотацій з муніципальних бюджетів. Тим самим створюється баласт для розвитку будь-якого населеного пункту, де є збиткові комунальні підприємства, на покриття витрат яких іде частина бюджету.

Як приклад збиткових комунальних підприємств приведемо фінансові показники 3-х таких підприємств міста Чернівці (табл.1).

Таблиця 1

Фінансові показники збитковості та проблеми окремих комунальних підприємств м. Чернівці

Опис проблеми	КП «Чернівці-водоканал» (дані за 2017 рік)	КП «Чернівці-тепло-комуненерго» (дані за 2016 рік)	КП «Чернівецьке Тролейбусне управління» (дані за 2017 рік)
Доходи, які отримують підприємства від споживачів за надані послуги не покривають фактичних витрат по наданню послуг. Непокритий збиток (Форма№1 «Баланс»), Чистий прибуток (збиток) за рік	-177640 тис.грн., -32536 тис.грн.	-51195 тис.грн., -4190 тис.грн.	-35932 тис.грн., 2521 тис.грн.
Неефективна система тарифоутворення, яка базується на витратному (а не дохідному) підході. Рівень покриття тарифом витрат (з урахуванням компенсації з бюджету за пільгові перевезення для ЧТУ)	60%	90%	96,6%
Нераціональна організаційна структура та роздутий штат працівників. Витрати на оплату праці (з нарахуваннями) за рік, кількість працівників (Форма№ «Звіт про фінансові результати»)	729 чол./ 50845 тис.грн.	423чол./ 23935 тис.грн.	430 чол./ 40414 тис.грн.
Зношені основні засоби, які потребують оновлення. Рівень зносу основних засобів (Форма№1 «Баланс»)	61,9%	45,3%	57,8%
Інвестиційні програми підприємств мають обмежені можливості по фінансуванню та виконуються лише частково. Виконання інвестиційної програми за 2017р	15,26%	н/д	н/д
Значний рівень заборгованості споживачів за надані послуги. Дебіторська заборгованість за надані послуги (Форма№1 «Баланс»)	24467 тис.грн.	66602 тис.грн.	2684 тис.грн.
Значний рівень кредиторської заборгованості (здебільшого за енергоносії перед ТОВ «Чернівцігаз збут» та ПрАТ «Чернівціобленерго») Кредиторська заборгованість (Форма№1 «Баланс»)	69165 тис.грн.	105297 тис.грн.	3011 тис.грн.

<i>Значна залежність діяльності підприємств від фінансування з бюджету (до 2015 році з Державного, з 2015 року з бюджету м. Чернівці). За рік надійшло цільового фінансування</i>	47600 тис.грн.	7440,3 тис.грн.	63846,3 тис.грн.
<i>Нераціональне використання вільного залишку грошових коштів. Залишок грошових коштів станом на 31.12.2017р. (Форма№1 «Баланс»)</i>	9292 тис.грн.	2079 тис.грн.	42502 тис.грн.

Комунальний сектор економіки знаходиться у кризовому стані та потребує негайного та детального реформування, наслідком чого має стати формування ефективних ринкових механізмів господарювання, зміцнення матеріально-технічної та фінансової бази, забезпечення прибутковості підприємств комунальної власності, підвищення рівня обслуговування споживачів комунальних послуг. Кожному підприємству, необхідна програма конкретних дій, яка буде націлена на створення ефективного механізму попередження та мінімізації втрат від дій негативних факторів економічної кризи. Вирішення поставлених проблем стають за основу у створенні стратегії виходу комунальних підприємств з кризи.

Антикризове фінансове управління стає основним засобом виявлення та вирішення існуючих проблем в діяльності комунального господарства.

Проте впровадження даної системи попередження та аналізу є досить інноваційним для підприємств комунальної форми власності. Такі інструменти антикризового управління, як фінансовий менеджмент, державно-приватне партнерство, діагностика фінансового стану, розробка управлінських рішень та бюджетування не носять масового характеру в даній сфері діяльності. Тому впровадження інноваційних інструментів антикризового управління фінансами комунальних підприємств становляться найбільш актуальним в умовах кризи, яка в сфері функціонування підприємств комунального сектора стрімко поширюється. [2]

Антикризові заходи фінансової політики підприємств комунальної форми власності мають базуватись на засадах фінансового прогнозування.

Фінансове прогнозування комунальних підприємств доцільно здійснювати за такими основними блоками забезпечення фінансовими ресурсами:

- формування прибутку та його розподіл;
- збалансованість фінансових потоків за формуванням та використанням фінансових ресурсів у часі та просторі;
- забезпечення платоспроможності і фінансової стійкості підприємства.

Підґрунтям фінансового прогнозування повинно бути прагнення зменшення рівня ризиків і підвищення ефективності та прибутковості діяльності комунальних підприємств.

При цьому головним завданням є розв'язання трьох проблем:

- 1) визначення необхідного обсягу фінансових ресурсів;
- 2) оптимізація джерел їх формування;
- 3) фінансово-економічна оцінка та обґрунтування вибору альтернативних варіантів перспективного розвитку.

Однак на зміни в макро- і мікроекономічному середовищі керівництво звикло реагувати вже по факту, мінімізуючи збитки від їх впливу.

Визначення прогнозних показників фахівцями фінансових служб проводиться переважно на підставі досягнутих можливостей з виготовлення продукції та фактично сформованого портфеля замовлень.

При цьому комунальні підприємства, у переважній більшості, для оцінки досягнутих результатів використовують, як і раніше, два критерії: темпи приросту показників оцінки до минулого періоду та за планом.

На сьогодні до фінансової політики комунального підприємства слід додати орієнтири, критерії, індикатори оцінки найбільш важливих показників, які мають значний вплив на ефективність та прибутковість комунальних підприємств: обсяг наданих послуг; розміри доходу і прибутку; платоспроможність; рентабельність; імідж підприємства; резерви до зростання. [3]

Для зміни вектора з «баласту міського бюджету» на «рушійний інструмент соціально-економічного розвитку громади» комунальні підприємства мають кардинально змінювати власну фінансову політику та систему управління.

Список використаних джерел:

1. Козинець Г., Попова С. Удосконалення фінансування підприємств комунальної форми власності / Г. Козинець, С. Попова. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kntu.kr.ua/>
2. Астахова Н., Семиовця О. Антикризове фінансове управління комунальних підприємств. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nbuv.gov.ua/node/554>
3. Хрупович С., Пелехата Х. Система фінансового прогнозування комунальних підприємств / С. Хрупович, Х. Пелехата [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/123456789/18085/2/ConfFMNES_2016_Pelekhata_K-System_of_financial_forecasting_113-115.pdf

THE GOVERNMENT REGULATION ON MDR AND INTERCHANGE FEE DURING ACQUIRING IN UKRAINE

Ukraine belongs to the group of countries with the high cash level in economy. Despite the technological development, the main form of payments between individuals remains cash. In contrast, developed countries have tendency to reduce the cash level that contributes to economic growth, boosts transparency level and stimulates active development of modern services and technologies. Gradual decline of the cash flow share should be provided including general state of economy by creating some new economic incentives of the development of non-cash settlements. The merchant discount rate (MDR) and interchange fee are an integral part of it, where MDR is the rate charged to a merchant by a bank for providing debit and credit card services, and interchange fee is a fee that a merchant's bank (the "acquiring bank") pays a customer's bank (the "issuing bank").

Nowadays the vast financial burden of individuals who make payments using pay cards has an actual meaning. In the scientific literature so far little attention is paid to the theoretical aspects of this problem. However, the writings of such scientists as A. Savchenko, V. Kravets, O. Ustenko, O. Vasyleva, A. Karpov are devoted to the functioning of payment systems and the development of non-cash settlements. In the works of foreign scientists (Peter Jones, Adam Levitin, L. White, Nathaniel Popper, Kenneth Rogoff, Gulbert Gates, Sarah Almkhtar) a number of questions related to the phenomenon of e-money and cashless flow is opened.

The research problem is high charges for merchants in Ukraine, especially for small and medium-sized businesses, for making payments using a payment card (for big businesses the MDR averages approximately 1,7% of transaction value, for small and medium-sized businesses the MDR varies from 2% to 3 %). An analysis of the expediency of the MDR and interchange fee cap for acquirer services and international payment systems, for which the holders of electronic payment facilities and merchants are charged when making payments for goods sold and services provided, is the purpose of the study.

According to the NBU in 2017, the amount of non-cash payments was estimated to 563 billion UAH. for three quarters. With the average cost of acquiring in Ukraine at the level of 2% over three quarters of 2017, Ukrainian businessmen paid 11.26 billion UAH. of the MDR for making cashless

payments in 2017, [2]. Estimated cost of payments for 2017 will be over 15 billion UAH. In accordance with the draft bill № 6573 of the people's deputies of Ukraine, it is expedient to gradually reduce interchange fee (from 1st January, 2018 – 1% of transaction value; from 1st January, 2019 – 0,65 % of transaction value; from 1st January, 2020 – 0,3% of transaction value) and the MDR (to 31st December, 2018 – 1,5% of transaction value; to 31st December, 2019 – 1% of transaction value; from 1st January, 2020 – 0,5% of transaction value). Lawmakers consider that the proposed changes would allow to reduce gradually the financial burden on business entities when conducting transactions with payment cards and bring them to the European level. Besides, adoption of the bill would improve the investment climate in Ukraine and increase the position of Ukraine in the international rating “Doing Business”, [3].

It is important to note that the Ukrainian Interbank Payment Systems Member Association "EMA" negatively evaluates the legislative initiative, basing its position on the existence of numerous risks for business entities, consumers and the state, [4]. One of the risks of low MDR and interchange fee is a reduction in the profit of the issuing bank (as a consequence, the lack of interest in issuing pay cards and the development of card products). Furthermore, there will be a reduction of loyalty programs (bonuses, points, cash-back), an increase in price of card service. The acquiring banks will not develop a POS system that will cause a drop in the level of development of banking infrastructure. Expected reduction of prices for goods and services will not occur, because merchants will increase its profit due to the margin (for instance, some countries, such as Australia, have established significantly lower interchange fee, although according to a U.S. Government Accountability study, the savings enjoyed by merchants were not passed along to consumers).

The negative impact of low MDR and interchange fee is observed in European countries. In the EU, interchange fees are capped to 0,3% of the transaction for credit cards and to 0,2% for debit cards, [1]. Peter Jones, director of the British company PSE Consulting, said that European innovations were profitable only for the large retailers.

In addition to that, Olga Vasileva, the acting director of the Payment Systems and Innovation Development Department of the NBU, reported that the NBU did not support the interchange fee cap and stressed the negative consequences for the financial sector. Since the largest issuers of payment cards and acquirers are state-owned banks, their share in the amount of active payment cards is 74%, in the number of installed POS terminals - 77%. Therefore, decline in the incomes of the state banks will significantly affect

their performance indicators and will directly affect the state budget and each citizen, [2].

As international payment systems “MasterCard Incorporated” and “Visa Inc.” occupy a duopoly position in the payment cards market in Ukraine, it does not contribute to the reduction of the MDR. Nonetheless, banking institutions and international payment systems satisfy the demand of consumers by providing new technologies and infrastructure development that simplifies the conduction of cashless transactions. Although, statistics show that 95% of all transactions by cards issued by Ukrainian issuing banks are conducted on the country’s territory and only 5% - beyond its borders.

In my opinion, the strategic priority for Ukraine is the further development of the national payment system “PROSTIR” that is a system of retail payments in which payments for goods and services, cash withdrawal and other transactions with the national currency are carried out using payment cards “PROSTIR”. It is much more profitable to use the national payment system for banks, merchants and individuals, because the MDR and interchange fee offered by it are much lower than in the international payment system. If the currency for payment is hryvnia, there are no currency risks. Besides, “PROSTIR” implies a low level of fraudulent transactions. The experience of combining payment instruments of the national and international payment systems is considered successful (for example, Italy “Carta Si”, South Korea “BC Card”, Japan “JCB International”, China “China Union Pay”, Belarus “Belkart”). The increase in the share of "PROSTIR" cards up to 30% of the total number of active payment cards will boost competition and will lead to a decrease in the MDR and the interchange fee not due to administrative but market instruments. Thus, I consider that the state intervention is ineffective. It is also necessary to combine development of the national payment system with other measures, namely, the impact on consumers' habits by encouraging and creating conditions for convenient payments, ensuring the further development of infrastructure, promoting the financial literacy development, and introducing tax incentives for merchants who carry out non-cash settlements.

In Ukraine, all market conditions should be created for the advantageous conduction of cashless settlements and the existence of the modern and competitive national payment system. Citizens, merchants and the government institutions should use cashless means of payment, using innovative payment instruments and understanding their effectiveness and security.

References:

1. European Commission [Electronic resource]. – Way of access: https://ec.europa.eu/commission/index_en

2. National Bank of Ukraine [Electronic resource]. – Way of access: <https://www.bank.gov.ua/control/uk/index>

3. Verkhovna Rada of Ukraine [Electronic resource]. – Way of access: <http://portal.rada.gov.ua/>

4. Ukrainian Interbank Payment Systems Member Association "EMA" [Electronic resource]. – Way of access: <https://ema.com.ua/>

Брездень Н. І.

Львівський національний університет імені Івана Франка
м. Львів, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ГРОШОВО-КРЕДИТНОЇ ПОЛІТИКИ НБУ У 2016-2017 РОКАХ

Сьогодні питання щодо ефективності грошово-кредитної політики важко переоцінити, адже вона впливає не лише на фінансовий стан держави, а й на соціально-економічне становище країни в цілому. Надзвичайно актуальним це питання постає для економіки України, оскільки вона знаходиться на перехідному етапі і вибір правильної грошово-кредитної політики впливатиме на її подальше економічне зростання.

За своїм змістом, грошово-кредитна політика – це комплекс заходів у сфері грошового обігу та кредиту, спрямованих на забезпечення стабільності грошової одиниці України шляхом використання визначених Законом «Про Національний банк України» засобів і методів [1].

Основними об'єктами, регулювання яких, забезпечує грошово-кредитна політика виступають грошова маса країни, курс національної валюти, процентні ставки, темп інфляції, який зрештою великою мірою впливає на головні параметри економічного розвитку країни - валовий внутрішній продукт країни, рівень доходів населення та кількість робочих місць в економіці.

До економічних інструментів грошово-кредитної політики відносять засоби і методи регулювання обсягу грошової маси через норму обов'язкових резервів для банків, процентну політику, рефінансування банків, управління золотовалютними резервами, операції з цінними паперами на відкритому ринку, регулювання імпорту та експорту капіталу, емісію власних боргових зобов'язань та операції з ними [1].

НБУ в постанові Про основні засади грошово-кредитної політики на 2016-2020 роки визначив основні напрямки діяльності в грошово-

кредитній сфері на відповідні роки, зокрема, основним завданням виступає забезпечення цінової стабільності. Адже низька і стабільна інфляція є основним внеском у збалансований фінансовий розвиток держави і стале економічне зростання.

Досягнення поставленої мети передбачено через реалізацію політики інфляційного таргетування, а також контролю за грошовими агрегатами відповідно до програми співпраці з МВФ. Вона передбачає поступове зниження інфляції в Україні до рівнів, сумісних із ціновою стабільністю.

Відповідно до постанови середньострокова ціль щодо інфляції (приріст індексу споживчих цін у річному вимірі) встановлена на рівні 5% з допустимим діапазоном відхилень ± 1 п. п. Зокрема було визначено короткострокові цільові показники для річної зміни індексу споживчих цін [3].

Наразі, аналізуючи ситуацію, що склалась у грошово-кредитній сфері України протягом 2016-2017 рр., можна стверджувати, що завдання підтримки цінової стабільності виконувалося не повною мірою. За підсумками 2016 року рівень інфляції становив 12,4%, що відповідає цілям Національного банку, зокрема зниження інфляції на кінець 2016 року до рівня $12\% \pm 3$ п. п. Проте, за даними 2017 року рівень інфляції становив 13,7%, що перевищує цільовий орієнтир за споживчою інфляцією, встановлений для 2017 р. на рівні $8\% \pm 2$ п. п. На кінець 2018 року передбачений плановий показник у розмірі $6\% \pm 2$ п. п. За даними НБУ в січні індекс інфляції склав 1,5% [2,3].

Слід погодитися з висновками Ради НБУ щодо того, що прискорення споживчої інфляції зумовлено насамперед впливом чинників, які перебувають поза контролем грошово-кредитної політики, а саме: скорочення пропозиції окремих видів продовольчих товарів через несприятливі погодні умови, нестабільну ситуацію у тваринництві, зростання світових цін та зовнішнього попиту на вітчизняні продукти харчування.

Наступним не менш важливим напрямком грошово-кредитної політики на 2016-2020 роки НБУ визначив підтримку режиму плаваючого валютного курсу, який встановлюється в залежності від попиту та пропозиції на валюту. Водночас, у разі потреби, НБУ має право проводити валютні інтервенції з метою запобігання надмірним коливанням валютного курсу.

За результатами 2016 року, можна стверджувати, що грошово-кредитна політика не спрямовувалася на досягнення певного рівня або діапазону обмінного курсу. Політика регулятора з операцій на міжбанківському валютному ринку здійснювалася за принципами,

окресленими в Стратегії валютних інтервенцій Національного банку України на 2016-2020 роки. Проведення збалансованої політики валютних інтервенцій сприяло зниженню середньомісячної волатильності обмінного курсу гривні до долара США до 6,2% у 2016 році порівняно з 28,8% у 2015 році [2].

У 2017 році курсова динаміка гривні демонструвала значну та нестабільну волатильність (особливо на початку та в кінці року), що у свою чергу стає самостійним інфляційним чинником через підвищення інфляційних очікувань. Це пояснюється, перш за все тим, що курсова динаміка визначається здебільшого попитом та пропозицією валюти з боку учасників зовнішньоекономічної діяльності. Також серед основних причин нестабільності є сезонні (закупівля енергоносіїв та імпортованих товарів напередодні новорічних і різдвяних свят) і психологічні фактори, серед яких – затримка з отриманням траншу МВФ і несприятливі очікування щодо майбутньої динаміки курсу. Окрім того, ще однією із причин, стало традиційне "скидання" на ринок величезної грошової маси у вигляді витрат бюджетних коштів, які витрачаються усіма видами бюджетників, щоб кошти не пропали.

Ще одним напрямком фінансової політики у грошово-кредитній сфері є забезпечення зростання золотовалютних резервів. Чиста купівля валюти на міжбанківському валютному ринку, отримання траншу від МВФ, а також надходження на користь Уряду від розміщення облігацій внутрішньої державної позики та від Міжнародного банку реконструкції та розвитку дало змогу збільшити обсяг міжнародних резервів у 2016 і 2017 роках до 15,5 млрд дол. і 18,4 млрд дол. США відповідно [2].

Під час проведення грошово-кредитної політики для досягнення цілей з інфляції Національний банк як основний монетарний інструмент використовуватиме облікову ставку, яка встановлюється Правлінням Національного банку та відображає стан грошово-кредитної (монетарної) політики, слугуючи операційною ціллю для короткострокових процентних ставок на міжбанківському кредитному ринку [4].

З початку 2016 р. до вересня 2017 р. НБУ знизив облікову ставку з 22% до 12,5% [2]. По даних НБУ це стало можливим завдяки послабленню ризиків для цінової стабільності. Зниження облікової ставки є позитивним моментом, адже вона є одним із головних орієнтирів грошово-кредитного ринку. Від її величини залежить вартість залучення та розміщення ресурсів банками та іншими суб'єктами ринку. Зрозуміло, що облікова ставка не може бути нижче рівня інфляції, тому її зниження у 2016 році стало можливим завдяки

зниженню темпів інфляції. Проте, вже з жовтня 2017 року така позитивна тенденція втрачала силу, і ставка поповзла вверх та склала 16% в січні 2018 року. Це пояснюється тим, що НБУ намагається “загасити” полум’я інфляції, яка протягом останнього року значно випередила прогнозовані таргети НБУ.

Отже, наявна рецесія в економічному розвитку країни є свідченням неефективності усієї державної фінансової політики, складовою якої є і грошово-кредитна політика. Основними проблемами сучасного грошово-кредитного ринку України є високий рівень готівкових коштів в структурі грошової маси, нестабільність національної валюти, високі темпи інфляції та різке збільшення облікової ставки.

Враховуючи поточний стан економіки України і завдання, що стоять перед нашою державою, доцільним є забезпечення реалізації такої грошово-кредитної політики, яка б була спрямована на виконання не лише тактичних завдань (зокрема, забезпечення низьких темпів інфляції та досягнення стабільності національної валюти), а й передбачала вирішення проблем стратегічного довгострокового характеру (сприяння економічному зростанню та підвищенню рівня зайнятості населення).

Список використаних джерел:

1. Про Національний банк України : Закон України від 20.05.1999 р. №679-XIV// Офіційний сайт Верховної ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon5.rada.gov.ua/laws/show/679-14.
2. Грошово-кредитна та фінансова статистика НБУ // Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>
3. Про основні засади грошово-кредитної політики на 2016-2020 роки : Постанова Правління НБУ від 18.08.2015 року №541[Електронний ресурс]. – Режим доступу : zakon.rada.gov.ua/go/v0541500-15
4. Про основні засади грошово-кредитної політики на 2018 рік та середньострокову перспективу: Рішення Ради НБУ від 12.09.2017 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=55564681>

Загаровська Т.

*Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
м. Чернівці, Україна*

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПЕНСІЙНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ

На тлі процесів глобалізації перед світовим співтовариством постають проблеми фінансової стабільності й безпеки, соціалізації

фінансової політики. Фахівці шукають науково обґрунтованих стратегій економічного розвитку, спрямованих на забезпечення гідного рівня життя громадян країни, що актуалізує питання забезпечення повної реалізації задекларованих у Конституції України соціальних прав і свобод її громадян, одним із яких виступає право на соціальний захист.

Базовим інститутом соціального захисту виступає пенсійне страхування, проте сучасна конструкція вітчизняної пенсійної системи не є ефективною. Відсутність достатнього досвіду реалізації заходів пенсійного страхування обумовлює причини низької ефективності діючої пенсійної системи, а зарубіжний досвід іноземних держав не може бути повністю спроектований на інститути пенсійного страхування нашої країни.

Сучасні проблеми системи пенсійного страхування та необхідність їх вирішення в процесі реформування визначають актуальність проведеного дослідження з точки зору можливості реалізації державної політики у сфері соціального забезпечення.

Питання соціального страхування були предметом дослідження та знайшли своє відображення у наукових працях вітчизняних вчених - М. Г. Олієвська, А. О. Вольська, О. Л. Ботвиновська та ін. Проте, в умовах продовження соціальних реформ та динаміки трансформаційних процесів питання критичного аналізу діючої системи пенсійного страхування, пошуку шляхів його удосконалення залишаються не вирішеними.

Система пенсійного забезпечення в Україні відповідно до Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» складається з трьох рівнів [1].

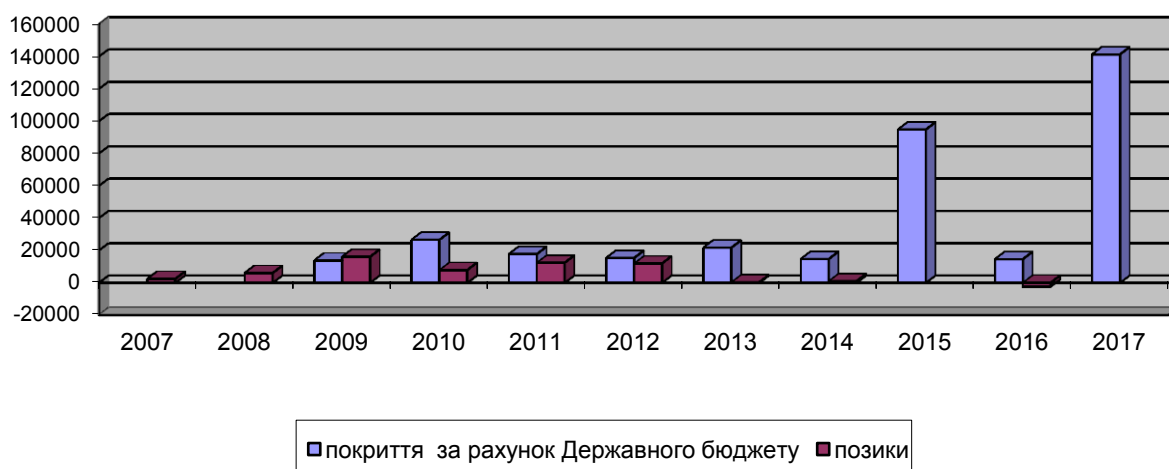
Перший рівень – солідарна пенсійна система, побудована на засадах соціального страхування, що з розвитком інших двох рівнів виконуватиме функцію соціальної безпеки громадян похилого віку.

Обов'язкове державне пенсійне страхування – це гарантована державою система заходів щодо забезпечення громадян у старості, на випадок хвороби, втрати працездатності. В його основі лежить страховий метод, тобто внесення в особливі фонди обов'язкових платежів суб'єктами підприємницької діяльності незалежно від форм власності та видів господарської діяльності та особами найманої праці, які працюють на умовах трудового договору, й використання державою цих коштів для матеріального забезпечення громадян [2, с. 5]. Управління фінансами державного пенсійного страхування здійснює Пенсійний фонд, що по суті, виступає гарантом стабільності державної системи пенсійного забезпечення.

Другий рівень – накопичувальна система загальнообов’язкового державного пенсійного страхування, планується вводити в Україні з 2019 року. І нарешті третій рівень – добровільне недержавне пенсійне забезпечення на основі індивідуальних пенсійних рахунків з різними податковими стимулами. Ця система вже діє в Україні, а її основу становлять недержавні пенсійні фонди.

У 2017 році урядом було запроваджено початок нової пенсійної реформи. На даний час в Україні проживає 11,9 мільйонів пенсіонерів, і з них 8 млн. до початку реформи отримували лише мінімальну пенсію, якої не вистачало на задоволення навіть нагальних потреб. Від 1 жовтня 2017 року підвищення пенсійних виплат отримало 10,2 млн. пенсіонерів і середній розмір пенсій досяг 2 480 грн. Разом з тим, середня зарплата на кінець 2017 року склала 8 777 грн. Тобто, при виході на пенсію рівень і якість життя падають більш ніж у три рази. Цей показник істотно нижче не тільки показників розвинених країн, але й країн, що розвиваються, де він складає 60 - 70 %. За стандартами МОП для країн, що розвиваються, мінімальний рівень пенсії не повинен бути нижче 40 % середнього заробітку. Таким чином, рівень пенсії в Україні залишається на дуже низькому рівні і не покриває мінімальні потреби пенсіонерів [3].

З іншого боку, кошти державного пенсійного фонду формуються за рахунок надходження від сплати єдиного внеску на загальнообов’язкове державне соціальне страхування. А статистика свідчить, що з 26 млн. громадян віком від 18 до 60 років, що проживають в Україні внески до ПФУ регулярно сплачують тільки 75 % (12,9 млн. осіб), а 25 %, а це близько чотирьох мільйонів осіб працездатного віку, не сплачує ЄСВ [3]. Така ситуація, призводить до хронічного дефіциту пенсійного фонду.

Рис. 1. Динаміка обсягу коштів на покриття дефіциту Пенсійного фонду України, млрд. грн.

Кошти, на покриття дефіциту пенсійного фонду, щорічно передбачаються Законом України «Про державний бюджет» на відповідний рік в обсязі його планового показника, зазначеного у відповідних Постановах Кабінету міністрів України. Протягом останніх десяти років їх обсяг зріс з 2 413 млн. грн. у 2007 році до 141 315 млн. грн. у 2017 р. – більше ніж в п'ятдесят разів (рис.1) [3].

Крім цього, згідно з положеннями Бюджетного Кодексу, Казначейська служба України за погодженням з Міністерством фінансів України, для покриття тимчасових касових розривів Пенсійного фонду, має право залучати на поворотній основі кошти єдиного казначейського рахунку. Впродовж декількох років можливість залучати кошти Пенсійним фондом активно використовувалась, проте вимога щодо їх повернення на кінець бюджетного періоду виконувалась не завжди, внаслідок чого фактичний бюджетний дефіцит Пенсійного фонду теж зростає.

Таким чином, пенсійне страхування знаходиться в системній кризі.

Незважаючи на те, що кількість пенсіонерів з 2007 по 2017 роки зменшилась на 14,2 % (1,9 млн. осіб), а середній розмір пенсій в гривнях збільшився на 355 %, дефіцит Пенсійного фонду за цей же період збільшився на 593,2 %. Пенсійний фонд здатний бездефіцитно фінансувати менш ніж половину свої видатків. Уже зараз в Україні пенсійні видатки становлять 15 % від ВВП, що є одним із найвищих показників у Європі та значно перевищує аналогічний показник багатьох країн з істотно вищим рівнем старіння, таких як Швеція, Фінляндія, Великобританія, Швейцарія.

Запровадженні урядом заходи щодо «оновлення» пенсійної системи дещо поліпшують матеріальне забезпечення пенсіонерів, проте не знижують тягар для Пенсійного фонду, а отже для Державного бюджету, так як разом з відміною багатьох пенсій, підвищується розмір пенсій та впроваджується, наприклад сплата ЄСВ за студентів-бюджетників, а це додаткові 6 млрд. грн. витрат. Виходячи з цього потрібно негайно забезпечити збільшення доходів фонду, що можливо при виході економіки «з тіні», що за деякими підрахунками складає 50 %. В цьому випадку Пенсійний фонд міг би вже сьогодні стати профіцитним.

І нарешті, обов'язковою умовою нормального функціонування пенсійного страхування та підвищення рівня пенсійного забезпечення в країні є введення у 2019 році накопичувальної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування на основі індивідуальних пенсійних рахунків громадян за участю у формуванні

пенсійних внесків працівника та роботодавця. Це дасть можливість не тільки підвищити пенсії та забезпечити справедливу пенсію для різних категорій громадян, а й звільнить Пенсійний фонд від додаткових витрат.

Список використаних джерел:

1. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування: Закон України від 9 липня 2003 року № 1058-15 // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – 49-51. – 376 с.
2. Вольська А. О. Соціальне страхування в умовах трансформаційної економіки [Текст] : автореф. дис. канд. ек. наук : 08.00.08 / А. О. Вольська. – Київ. – 2011. – 17 с.
3. Сайт Державної служби статистики [Електронний ресурс] - Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.

Митко О. І.

Львівський національний університет імені Івана Франка
м. Львів, Україна

РЕЖИМ ІНФЛЯЦІЙНОГО ТАРГЕТУВАННЯ, ЯК УМОВА КУРСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ

Різке зростання темпів інфляції протягом останніх років в Україні, підвищення фінансових ризиків та невизначеності умов інвестиційної діяльності, стало поштовхом до впровадження однієї із дієвих стратегій грошово-кредитної політики (ГКП) - інфляційного таргетування, метою якого є оптимізація рівня інфляції в країні.

Таргетування інфляції (inflation targeting) – монетарний режим, який передбачає відповідальність центрального банку за дотримання проголошеного значення офіційного показника інфляції (таргету) протягом визначеного періоду часу. Відповідальність центрального банку обумовлена можливістю використання усього переліку інструментів монетарної політики, у випадку загрози недотримання визначеного значення таргету [1].

Цей режим не має жорсткого визначення, його впровадження може відрізнитися в різних країнах. Але зазвичай він включає в себе такі риси (рис.1).

Аналізуючи Дорожню карту Національного банку України з переходу до інфляційного таргетування, можна стверджувати, що до 2014 року фактично проводилася грошово-кредитна політика, де існував режим фіксованого обмінного курсу, основною ціллю якого було підтримання стабільного курсоутворення. Він підтримувався фактично за рахунок утримання завищеного обмінного курсу та фіскального

домінування, що приводило до акумуляції дисбалансів в економіці [4, с. 34].

У 2014 році відбувся перехід до гнучкого курсоутворення, монетарного таргетування та фіскального домінування.

У 2015–2016 році - перехід від монетарного таргетування до інфляційного таргетування (ІТ). Його параметрами є використання плаваючого валютного курсу, а також перехід до активної процентної політики. У 2017 році активне використання механізму ІТ.

Рис. 1. Характерні риси інфляційного таргетування

Джерело: Складено автором на основі [3]

Цим документом визначено план дій із реалізації Стратегії монетарної політики на 2016-2020 рр. Стратегією НБУ є досягнення цінової стабільності шляхом дотримання кількісних цілей щодо інфляції.

Середньострокова ціль щодо інфляції встановлена на рівні 5 % (для річного приросту індексу споживчих цін) і досягатиметься поступово. Зокрема визначено такі короткострокові цільові показники для річної зміни індексу споживчих цін [1]:

- 1) на кінець 2016 р. - 12% із можливістю відхилення +/- 3%;
- 2) на кінець 2017 р. - 8% із можливістю відхилення +/- 2%;
- 3) на кінець 2018 р. - 6% із можливістю відхилення +/- 2%;
- 4) на кінець 2019 р. - 5% із можливістю відхилення +/- 1%;
- 5) на кінець 2020 р. і надалі - 5% із можливістю відхилення +/-1%.

Закладений показник на 2016 р. підтвердився, оскільки, за підрахунками рівень інфляції за 2016 р. становив 12,4%. Однак, у 2017 році споживча інфляція становила 13,7% що, значно перевищила ціль Національного банку. Насамперед інфляція відхилилась головним чином через дію чинників, на які НБУ не міг вплинути за допомогою інструментів грошово-кредитної політики. Серед них виділяють скорочення пропозиції окремих видів продовольчих товарів через несприятливі погодні умови, нестабільну ситуацію у тваринництві, зростання світових цін та зовнішнього попиту на вітчизняні продукти харчування.

Саме для поступового зниження інфляції до цільових орієнтирів у середньостроковій перспективі Регулятор перейшов до більш жорстких заходів. В останньому кварталі 2017 року Правління НБУ двічі підвищило ключову облікову ставку до 14,5%.

Чергове підвищення облікової ставки на початку 2018 року до 16% свідчить про рішучість у намірі приборкати інфляцію і підвищити макроекономічну стабільність.

Національний банк і надалі буде спрямовувати свою політику на уповільнення темпів зростання цін та досягнення цілей з інфляції. При цьому він, як і раніше, буде балансувати між необхідністю, з одного боку, знизити інфляцію та, з іншого боку, мінімізувати негативні короткострокові наслідки для економічного зростання та відновлення кредитування. У 2018-2020 роках споживча інфляція знижуватиметься і поступово повернеться до цільових показників, однак цей процес триватиме довше, ніж очікувалося раніше. Інфляція повернеться в цільовий діапазон у середині 2019 року. У той же час, ефективність зусиль НБУ в стабілізації інфляції, буде залежати від фіскальної політики уряду НБУ.

Досліджуючи досвід та сучасні реалії України, можна виділити, що зараз основним напрямом монетарної політики є забезпечення цінової стабільності з використанням режиму інфляційного таргетування. Відповідальність центрального банку обумовлена можливістю використання усього переліку інструментів монетарної політики у випадку загрози недотримання визначеного значення таргету.

Для досягнення мети забезпечення цінової стабільності НБУ використовує наступні інструменти [2]:

- зміна ключової процентної ставки грошово-кредитної політики (синхронізованою з обліковою ставкою) – процентної ставки за операціями Національного банку, що мають найбільший вплив на стан грошово-кредитного ринку. Ключова процентна ставка буде або ставкою за операціями з надання ліквідності (наприклад, за операціями

рефінансування), або за операціями зі стерилізації (наприклад, проведення тендерів з розміщення депозитних сертифікатів Національного банку);

- операції тонкого налаштування та структурні операції регулювання ліквідності, тобто тендери рефінансування та тендери з розміщення депозитних сертифікатів Національного банку;

- обов'язкове резервування. Цей інструмент використовується для регулювання ліквідності банківської системи;

- інтервенції на валютному ринку з метою нарощення до належного рівня міжнародних резервів, згладжування надмірних коливань обмінного курсу.

Отже, вибір оптимального режиму монетарної політики є однією з умов ефективного застосування регулятивних інструментів Національним банком, оскільки від довіри до банківської системи і національної валюти вирішальною мірою залежить успішність усіх заходів державної економічної політики щодо подолання кризових явищ в економіці. Таким чином, головною метою грошово-кредитної політики України є забезпечення цінової та фінансової стабільності. Чим нижчий рівень інфляції, тим більш стійка економіка, збільшується купівельна спроможність національної валюти, а відповідно збільшується її курс.

Список використаних джерел:

1. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <https://www.bank.gov.ua>
2. Постанова Правління НБУ № 541 «Про Основні засади грошово-кредитної політики на 2016–2020 роки» [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0541500-15>
3. Таргетування інфляції в Україні [Електронний ресурс]. - Режим доступу: https://lb.ua/blog/timofey_milovanov/390166_targetuvannya_inflyatsii_ukraini.html
4. Швайко М.Л. Сучасні тенденції грошово-кредитної політики України / М.Л. Швайко // Вісник ХНУ імені В.Н. Каразіна. - 2017. - № 92. - С. 32-40.

Неделко В. І.

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
м. Чернівці, Україна

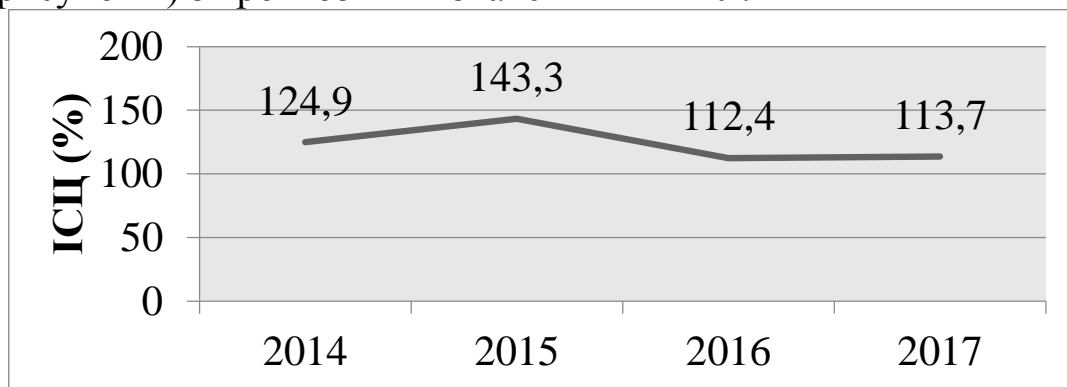
ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ІНФЛЯЦІЙНОГО ТАРГЕТУВАННЯ В УКРАЇНІ

Одним із основних видів макроекономічної політики є монетарна політика. Ефективність монетарної політики, правильний підбір

інструментів, важелів позитивно впливають на цінову, валютно-курсову стабільність, активізацію інвестиційної діяльності, економічного зростання тощо. Країнам, що розвиваються, важко зорієнтуватись і зробити правильний вибір інструментів та власне вектор монетарної політики. Тому вони, як правило, користуються досвідом більш розвинутих країн. Однак, не завжди обраний вектор монетарної політики відповідає суспільно-економічним реаліям.

З огляду на зазначене нашим завданнями є характеристика режиму інфляційного таргетування, аналіз ефективності його запровадження в Україні та пошук альтернативних стратегій проведення монетарної політики.

Починаючи з грудня 2016 року НБУ офіційно перейшов до режиму інфляційного таргетування. Його основною ціллю є забезпечення стабільності грошової одиниці України шляхом досягнення та підтримки цінової стабільності в державі. Збереження купівельної спроможності гривні відбувається завдяки підтримці в середньостроковій перспективі (від трьох до п'яти років) низьких, стабільних темпів інфляції, що вимірюються індексом споживчих цін [5]. Задля перевірки ефективності обраного режиму монетарної політики порівнюємо фактичні показники приросту індексу споживчих цін (рисунок 1) з прогнозними значеннями НБУ.

Рис 1. Значення індексу споживчих цін у 2014-2017 роках (до грудня попереднього року) [3]

У 2014 році зусилля НБУ спрямовувалися на утримання приросту індексу споживчих цін у межах, що не перевищують 19%, однак фактичні значення склали 24,9%. Урядовий прогноз на 2015 рік містив три сценарії розвитку ситуації, відповідно до яких приріст індексу споживчих цін (у розрахунку грудень до грудня попереднього року) міг скласти відповідно 26,7%, 38,1% та 42,8%. Жодне з наведених значень не могло бути використане у якості цілі грошово-кредитної політики, оскільки навіть найнижче з них суперечить поняттю цінової

стабільності. За таких умов, основним завданням грошово-кредитної політики на 2015 рік стало максимально можливе зниження темпів інфляції у річному вимірі. Однак фактичні показники інфляції перевершили навіть песимістичний сценарій і склали 43,3%. У 2017 році цільовий орієнтир за споживчою інфляцією (тобто зміною індексу споживчих цін) розглядався на рівні $8\% \pm 2$ п.п. [5], однак фактичні показники перевищили прогнозні значення і склали 13,7%.

Окрім систематичного недотримання принципів цінової стабільності, існуючий монетарний режим характеризується рядом недоліків.

1) Рівень стабільності національної грошової одиниці залежить не тільки від інфляції, але й від динаміки обмінного курсу. Його можна визначити як інтегральний результат інфляції, зваженої за загальною вартістю товарів і послуг, та зміною обмінного курсу, зваженого за обсягами продажу валюти. Якщо економіка внутрішньо збалансована і має стійкий платіжний баланс, то стабільність може бути зведено до внутрішньої стабільності — інфляції. Саме такий підхід панує в європейських країнах. Однак, в умовах нестабільності української економіки, визначати стабільність грошової одиниці тільки за рівнем інфляції неправильно. Це дає спотворене уявлення про реальні процеси [1].

2) Несумісність макроекономічних цілей. У 2018 році базовим прогнозом НБУ передбачено зростання економічної активності до 3.2%, тобто підвищення темпів приросту реального ВВП з 1.6% до 3.2%. Однак, даний прогноз є несумісним із заявленими темпами інфляції – 6% з допустимим діапазоном відхилень ± 2 п. п. [5], що на 56% менше минулорічних показників. Неможливо вдвічі підвищити темпи приросту реального ВВП зменшивши на 56% інфляцію, оскільки рушійні сили, які спонукають підвищення ВВП, неодмінно провокують інфляцію.

3) НБУ має відмовитись від принципу фіскального домінування, тобто грошово-кредитна політика повинна стати повністю незалежною. Держава повинна володіти доволі широкою дохідною базою і не розраховувати на надходження від сеньйоражу [4, с. 220].

4) НБУ планує досягати встановленої цілі щодо інфляції насамперед шляхом коригування ключової процентної ставки. Сила впливу даного інструменту на економіку країни залежить від величини різниці між середнім рівнем кредитних ставок і обліковою ставкою, тобто своєрідної “облікової маржі”. В Україні облікова маржа часто перевищує 10% і навіть 15%. Очевидно, в таких умовах реальний вплив облікової ставки на динаміку грошової маси й економічного розвитку країни зводиться майже до нуля.

На думку професора Богдана Данилишина, спірним є твердження про те, що модель інфляційного таргетування є найбільш придатною на сучасному етапі розвитку економіки України. Необхідно запуснути такий механізму розвитку, який, спираючись на внутрішні фінансові ресурси, важливою складовою яких є банківське кредитування, створюватиме точки економічного зростання. Професор виділяє п'ять груп таких точок економічного зростання:

1) підтримка тих галузей економіки України, які тривалий час є ключовими, і при цьому мають довгостроковий (сільське господарство) або середньостроковий (чорна металургія, хімічна промисловість) експортний потенціал.

2) підприємства військово-промислового комплексу. Як показує практика, в світі в останні роки постійно зростає кількість військових конфліктів малої і середньої інтенсивності, і, в разі успішної роботи, вітчизняний військово-промисловий комплекс, реалізуючи продукцію на експорт (попит на неї є і буде), міг би стати одним із драйверів зростання української економіки.

3) підприємства інфраструктури та енергетики.

4) галузі економіки, які здатні забезпечити імпортозаміщення, підтримувати які можна методами, що стимулюють підвищення попиту саме на продукцію вітчизняного виробництва.

5) нечисленні українські підприємства, які вже можуть або потенційно здатні виробляти продукцію, відповідну рівням п'ятого і шостого технологічного укладів [2].

За результатами проведеного дослідження можна дійти висновку, що подальше використання режиму інфляційного таргетування в теперішньому форматі виглядає економічно недоцільним. Просте відтворення іноземного досвіду не може принести Україні економічного процвітання. Подальшу еволюцію монетарної політики України вбачаємо у створенні власної концепції, спираючись на внутрішні фінансові ресурси та активізацію банківського кредитування.

Список використаних джерел:

1. Андрій Гриценко. Яка грошово-кредитна політика потрібна Україні [Електронний ресурс] // Останні новини України та світу - dt.ua - Режим доступу: <https://dt.ua/macrolevel/yaka-groshovo-kreditna-politika-potribna-ukrayini-.html>.

2. Богдан Данилишин. Грошово-кредитна політика та зростання економіки України [Електронний ресурс] // Новое Время - Режим доступу: <https://nv.ua/ukr/opinion/danylyshyn/groshovo-kreditna-politika-ta-zrostannja-ekonomiki-ukrajini-1761649.html>.

3. Індекси споживчих цін у 1992-2017 роках (до грудня попереднього року) [Електронний ресурс] // Державна служба статистики України – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

4. Кондратов Д. И. Денежно-кредитная политика в странах Европы / Д. И. Кондратов. // Экономический журнал ВШЭ. – 2011. – С. 202–236.

5. Основні засади грошово-кредитної політики [Електронний ресурс] // Національний банк України – Режим доступу: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=60522.

Сіроклин В. І.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна

ВПЛИВ ДЕРЖАВНОГО БОРГУ УКРАЇНИ НА ФІНАНСОВУ БЕЗПЕКУ

На сьогоднішній день питання державного боргу є досить актуальним, оскільки він тісно вплетений в економічну систему країни, пов'язаний з соціальними і політичними процесами. Державний борг постає однією з найважливіших складових фінансової системи, інструментом у механізмі макроекономічного регулювання та реалізації економічної стратегії держави, його зростання може стати реальною загрозою для фінансової безпеки країни. Зростання державної заборгованості може призвести до втрати стратегічних об'єктів економіки та поглиблення економічної кризи в державі або ж, взагалі, до повної втрати державою свого суверенітету.

Метою роботи є теоретичне обґрунтування сутності державного боргу та розробка найбільш ефективних методів та напрямків вдосконалення підходів до управління державним боргом у забезпеченні фінансової безпеки держави.

Державний борг є важливим елементом фінансової системи держави і являє собою вид відносин між господарюючими суб'єктами, якими з одного боку є держава, що переважно виступає позичальником, гарантом і кредитором; з іншого боку – юридичні та фізичні особи, які виступають як кредитори. Формування державного боргу можна розглядати з двох позицій, з одного боку, державне запозичення сприяє економічному зростанню, з іншого – борг збільшує навантаження на Державний бюджет.

Загальний обсяг державного боргу України зберігає тенденцію до зростання. Протягом останніх 5 років сукупний обсяг державного боргу зріс більш ніж втричі до 1424,13 млрд. грн. (67,66 млрд. дол. США в еквіваленті) [1].

В структурі загального державного прямого та гарантованого боргу традиційно переважає зовнішній борг, – 64% сукупного обсягу, 60% прямого та 88,4% гарантованого державною боргу.

Основними індикаторами, що визначають боргову безпеку, є обсяги внутрішніх і зовнішніх боргів держави.

Важливим в аналізі боргової безпеки держави залишається відношення валового зовнішнього боргу до ВВП країни. В 2014 році співвідношення обсягу валового зовнішнього боргу до ВВП країни склало 96% [3].

За оцінками експертів таке боргове навантаження є неприйнятним та ризиковим для країни з перехідною економікою та невисоким рівнем життя. Це підвищує ризики фінансової нестабільності, особливо за умов дії несприятливих чинників зовнішнього та внутрішнього характеру, які можуть активізуватися в умовах недостатнього забезпечення фінансових активів у корпоративному секторі економіки.

На основі досліджень сучасного стану державного боргу України можна виділити наступні явища, що посилюють загрозу для фінансової безпеки нашої країни: велика боргова залежність держави; критичні обсяги державного зовнішнього і внутрішнього боргів; “тінізація” державної економіки; доларизація економіки (що свідчить про недовіру громадян і підприємців до власної валюти, а також про відсутність довіри до монетарної політики уряду).

Питання управління та обслуговування державного боргу є особливо важливим у контексті тих економічних та політичних труднощів, які протягом останніх років переживає Україна. Розв’язання проблем управління державним боргом є одним із ключових факторів економічної стабільності в країні.

Одним із напрямків удосконалення управління державним боргом можна запропонувати зниження ліміту державного боргу України. Відповідно до Маастрихтського договору, у країнах Європейського Союзу державний борг не повинен перевищувати 60% від ВВП. Проте вказана величина боргу є прийнятною для держав із розвиненими внутрішніми фінансовими ринками та високими міжнародними кредитними рейтингами. В Україні ж орієнтація на граничний рівень державного боргу, відображений у Бюджетному кодексі і становить теж 60%, не сприяє відповідальному управлінню державним боргом і несе ризик фінансової дестабілізації. Задля забезпечення платоспроможності держави у середньостроковій перспективі та стабільної ситуації у валютно-фінансовій сфері ліміт державного боргу України варто знизити до рівня 35% від ВВП. Такі обмеження можуть позитивно вплинути на рівень відсоткових ставок в економіці, динаміку

приватного інвестування, створюватимуть надійні підвалини для зниження темпів інфляції та перешкоджатимуть виникненню ускладнень у галузі платіжного балансу.

Також подальшого вдосконалення потребують система управління державним боргом та існуюче законодавче поле регулювання відносин, що виникають у процесі управління державним боргом. А саме питання пов'язані з компетенцією органів влади щодо державного боргу, регламентуванням операцій щодо управління державним боргом та визначенням величини, складу та структурних параметрів державного боргу, на які повинна орієнтуватись відповідна політика. Тому повинна бути створена законодавча основа, яка б враховувала передові досягнення боргової теорії та практики здійснення боргової політики, а саме Закон України «Про Державний борг».

Також в управлінні державним боргом, корисно було б застосувати метод «цільових орієнтирів», котрий позитивно використовується в зарубіжних країнах. На основі даного методу може здійснюватися неупереджена оцінка ефективності боргової політики. Між тим, його застосування передбачає проведення активної політики в частині як здійснення запозичень, так і операцій із державним боргом на основі застосування дострокового викупу, використання деривативів при емісії боргових зобов'язань, хеджування та сек'юритизації боргу [2, с. 154].

Сьогодні в Україні гостро постає проблема відвернення зростання бюджетних видатків на обслуговування зовнішнього боргу внаслідок знецінення національної валюти. Тому необхідно обмежити можливості банків щодо здійснення операцій за власний рахунок (тобто заборонити їм підтримувати відкриту валютну позицію). Підстави для купівлі іноземної валюти доцільно обмежити виключно потребами проведення поточних операцій із зарубіжними партнерами. Слід також створити перешкоди для нелегального вивезення з України іноземної валюти. Також для мінімізації ризиків боргового фінансування та покращення стану національної валюти повинна відбутись переорієнтація позичкової діяльності уряду із зовнішнього на внутрішній фінансовий ринок.

Отже, з огляду на вищезазначене, формування й обслуговування ринку державних запозичень має базуватися на науково обґрунтованих засадах. Структура і розмір державного боргу мають прогнозуватися на часовому інтервалі в декілька років та навіть десятиліть з тим, щоб забезпечити збалансований бюджет, економічне зростання, потужну фінансову систему й стабільну національну валюту. Завдяки вмілому управлінню державним боргом Україна може здобути постійне джерело

додаткових фінансових ресурсів, що прискорить економічний розвиток та зміцнить фінансову безпеку.

Список використаних джерел:

1. Аналітичний огляд стану державного боргу та його впливу на фінансовий ринок України станом на 01.09.2015 р. / Національне рейтингове агентство «Рюрік». – 22 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://rurik.com.ua/documents/research/REVIEW_debt.pdf
2. Кучер Г. В. Управління державним боргом: підручник / Г. В. Кучер. – К.: КНТЕУ, 2009. – 342 с.
3. Офіційний сайт Міністерства фінансів України – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua>

Токарюк Д. С.

експерт ГО «Центр реформ і розвитку»
м. Чернівці, Україна

СВОБОДА ЯК РУШІЙНА СИЛА РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ

«Не питайте, що може зробити для вас ваша країна; питайте, що ви можете зробити для своєї країни» такі слова промовив у своїй інавгураційній промові американський президент Кеннеді. Ці слова пізніше досить часто цитувались різними науковцями, політиками, громадськими діячами. Вони мають досить глибокий зміст і спонукають до того, щоб задуматись: а які ж відносини держави і громадянина?

В сучасній умові у відносинах людини і держави є значна кількість суперечливих моментів. З однієї сторони патерналістське «що може зробити для вас ваша країна» спонукає до того, що людина ніби чекає як то кажуть «з моря погоди» та унеможливорює на нашу думку свій особистий розвиток. А з іншої сторони людина, як громадянин своєї країни, як жива істота, яка має власні фізіологічні та духовні потреби, як особистість в складі держави досягає своєї вершини розвитку. Але як же цього досягти?

Двигуном розвитку країни, на нашу думку, є особиста свобода дій її громадян. Свобода є основною формою початку життя, виявлення життя та торжеством життя. Як сутнісна визначеність свобода людини є природною даністю. «Людина, – пише Дж. Локк, – за природою вільна людина». «Кожна людина, акцентує вчений, – народжується... з правом свободи особистості, над якою жодна інша людина не має влади і вільно розпоряджатися якою може лише вона сама» [2, с. 90]. Як бачимо, яку глибину думки викладала людина, яка проживала у 17 столітті. В ті часи коли в світі панувало кріпацтво, вчений настільки розумів важливість поняття свободи, що він бачив на кілька сотень років вперед.

Ідеали свободи в узагальненнях Дж. Локка взаємопов'язані з визначеннями особистості як найвищої цінності, як утілення божественного начала життя. Саме на цій основі індивідуальна свобода розглядається теорією суспільного розвитку як природне право людини бути «абсолютним володарем своєї власної особистості» (Дж. Локк), право відрізнятись від інших, за своїм уявленням і переконаннями формувати образ свого щастя, доміняти способу свого життя [2, с. 90]. За слова А. Гальчинського: «за відсутності права людини бути самою собою свобода економічного вибору позбавляється будь-якого сенсу» [2, с. 90]. І тут важко не погодитись зі словами вченого. Тільки свобода економічного вибору є двигуном розвитку людської особистості, а й всієї економіки в цілому.

Свобода особи, за словами А. Гальчинського, не лише головна умова її саморозвитку, основа самореалізації креативних можливостей особистості, її творчого потенціалу, а й критерій реалізації цих визначень, міра їх утверджень [2, с. 93]. І звідси виходимо на, те що свобода це одиниця виміру суспільно-історичного прогресу. Заглянемо в історію.

Радянщина – ось така неоднозначна сторінка в історії України. Коли свободи людей обмежувались, панував адміністративно-плановий тип економіки, де люди не розвивались в нормальному руслі, а основним завданням було виконання так званого партійного плану. І з іншого боку візьмемо США. Де будувались демократичні засади, де особиста свобода, не обмежувалась настільки як в СРСР. Так тепер дамо відповідь на основне питання: який рівень розвитку громадян США і який рівень розвитку громадян пострадянських країн?

Американці, які все життя були необмежені у своїх діях дуже далеко відірвались у розвитку, як і особистому так і загальнодержавному від громадян пострадянських країн. Так чому ж така відмінність? Все досить просто. Поняття «свобода» і «економіка» взаємозалежні. Свобода – домінуюче начало, природний «аршин економічного прогресу», початок і кінець економіки, її системно-синтезуючий результат. Економіка в контексті логіки загальноцивілізаційних трансформацій визначається як функціональне поле реалізації свободи [2, с. 93].

Повернімось ж до вступного слова. Що ж під словами американського президента потрібно розуміти? На наше глибоке переконання на сьогодні люди будуть трансформувати дані слова з двох позицій патерналістської та органістичної. Перше полягає в тому, що громадяни уявляють свою державу як опікуна, а самі себе – суб'єктом піклування, хоча ця думка і засуджує поняття вільна людина, адже в

даному випадку людська особистість її так званий опікун задовольнить її потреби. Друге, проявляється як реалізація принципу «що ви можете зробити для своєї держави». За словами М. Фрідмана «для вільної людини її країна має бути сукупністю індивідів, які її складають, а не певною вищою інстанцією. Вільна людина пишається спільним надбанням і зберігає вірність загальним традиціям. Однак вона дивиться на державу як на засіб, знаряддя, а не як на джерело милостей і дарунків і аж ніяк не пана й Бога, яким слід сліпо підкорятися та покійно слугувати. Вільна людина не визнає жодної національної мети, якщо вона не є консенсусом цілей, до яких прагне кожен громадянин. Вона не визнає жодного національного завдання, якщо воно не є гармонійним поєднанням завдань, яким поокремо слугують громадяни» [1, с. 11].

Мабуть кожен із нас хоча б раз у житті задумувався, а як же змінити наше життя, як підвищити наш життєвий рівень, як вивести нашу країну на новий рівень, як піднести її на рівень найрозвинутіших країн світу. Так відповідь лежить у нас з вами. Ту варто згадати слова пісні Кузьми Скрябіна: «ти сам собі країна, наведи порядок в своїй голові». Ми з вами є складовою частиною всіх соціально-економічних процесів та фінансової системи зокрема.

І тому ще раз цитуючи слова американського президента: «Не питайте, що може зробити для вас ваша країна; питайте, що ви можете зробити для своєї країни» зауважимо, що для досягнення найвищого рівня розвитку потрібно не шукати відповіді на прості питання, а спільно з іншими людьми, не обмежуючи свобод один одного та за допомогою держави виконувати власні індивідуальні обов'язки, домагатися окремих цілей і захищати нашу свободу, як основну рушійну силу розвитку економіки.

Список використаних джерел:

1. Капіталізм і свобода/ Мілтон Фрідман, Роуз Фрідман; пер. З англ. Н. Рогачевська. – К. : Наш формат, 2017. – 216 с.
2. Політична нооекономіка: начала оновленої парадигми економічних знань / Анатолій Гальчинський. – К. : Либідь, 2013. – 2013

Андрюк А. М.

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
м. Чернівці, Україна

**СУЧАСНИЙ СТАН ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД**

Розвиток територіальних громад неможливий без належного

ресурсного забезпечення, перш за все - фінансового. Разом з тим, органи місцевого самоврядування більшості територіальних громад, особливо невеликих, не мають того обсягу фінансових ресурсів, який відповідав б функціям, передбаченим законодавством, що заважає реалізації в повній мірі Європейської хартії місцевого самоврядування, Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» та концепції сталого розвитку територій [1; 2].

Питання фінансового забезпечення діяльності органів місцевого самоврядування актуальне також необхідністю оптимізації відносин між бюджетами різних рівнів у зв'язку з неузгодженістю розподілу видаткових повноважень між органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування, неадекватністю завдань щодо розвитку територій та ресурсного потенціалу громад.

Сукупність системних проблем в економіці України, пов'язаних із недосконалістю управління процесами формування та використання фінансових ресурсів на місцевому рівні, практично унеможливорює ефективне досягнення передбачених завдань територіальної громади.

Протягом останніх років у функціонуванні інституту місцевих фінансів виявилось багато проблем, серед яких можна виділити ключові, що мають найбільшу гостроту:

1. Низький рівень фінансової самостійності, залежність місцевих бюджетів від державного бюджету.

2. Недостатній вплив місцевих податків і зборів на обсяг доходної частини місцевих бюджетів.

3. Практично відсутня система комунальних фінансово-кредитних установ, функціонування якої дозволило ширше використовувати механізм запозичень: комунального кредитування та місцевих цінних паперів, що успішно використовується за кордоном, як основне джерело фінансування інвестиційних програм, тобто відсутність стимулів ефективного використання власного фінансового потенціалу територій.

4. Недостатність обсягів фінансових ресурсів на виконання органами місцевого самоврядування делегованих державою повноважень, які забезпечуються грошовими ресурсами не в повному обсязі, що призводить до виникнення розриву між юридичною відповідальністю органів управління та їхніми фінансовими можливостями.

5. Незадовільною є економічна структура видатків місцевих бюджетів, а саме - значне переважання поточних видатків, низький рівень розвитку бюджету.

Така ситуація зводить можливість розширення доходної частини

місцевого бюджету за рахунок надходжень від функціонування нових побудованих або покращених об'єктів інфраструктури.

Раціональне управління фінансовими ресурсами зосереджує процес діяльності усіх суб'єктів управління по формуванню фінансових ресурсів, створенню, нарощуванню і ефективному використанню фінансових ресурсів. Раціональне управління фінансами громади потрібно здійснювати безперервно з врахуванням особливостей конкретної територіальної громади, а також дії зовнішніх нерегульованих на рівні регіону чинників.

Отже, необхідно передбачити можливість гнучкого і оперативного прийняття рішень, що впливають на усі аспекти діяльності територіальної громади. На сьогоднішній день це особливо важливо, оскільки гостро відчувається зміна пропорцій державного і корпоративного впливу на можливості економічного зростання, має місце висока динамічність та посилення дії чинників зовнішнього середовища.

Фінансовий ресурс територіальної громади створюється за рахунок джерел, що його наповнюють. Однак для визначення фінансових можливостей територіальної громади в забезпеченні її соціально-економічного розвитку цього недостатньо. Важливо визначити її реальні і потенційні фінансові можливості [5].

Підсумовуючи всі фінансові проблеми територіальних громад, можна зробити висновок, що сучасний стан фінансового забезпечення розвитку громад характеризується наявністю суттєвих проблем, які значно уповільнюють процеси кількісних та якісних змін в усіх сферах життєдіяльності територіальної громади та вимагають нагального бюджетного реформування з одночасним впорядкуванням адміністративно-територіального устрою, удосконаленням систем державного управління та місцевого самоврядування, податкової системи тощо. Тому досліджуючи фінансові можливості територіальної громади на перспективу, важливо враховувати також перенесення частини податків, які сплачуються у Державний бюджет на місцевий рівень, як доходи місцевих бюджетів, створення нових підприємницьких структур, розширення сфери послуг населенню та суб'єктам господарювання. Оцінка фінансових можливостей територіальної громади від використання незадіяних на момент дослідження його природних і виробничо-господарських ресурсів повинна базуватися на прогнозованих розрахунках доцільності їх використання на визначений період часу з врахуванням витрат на реалізацію.

Отже, підвищення фінансового потенціалу територіальної

громади знаходиться в прямій залежності від результатів діяльності суб'єктів економіки та ефективності системи управління фінансовими ресурсами на всіх етапах виробничо-господарської діяльності.

Список використаних джерел:

1. Європейська хартія місцевого самоврядування / Рада Європи. Відділ видань і документів. № 92-971-0804-8. – Страсбург. – 1990. – Травень.
2. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні : розпорядження Кабінету Міністрів України від 1 квітня 2014 р. № 333-р / Офіційний портал Верховної Ради України [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80>.
3. Фінанси регіону : навч. посіб. / [М. А. Коваленко, Т. О. Мацієвич, Г. М. Полевик, Н. В. Радванська] ; 2010. – 311 с.
4. Мамонова В.В. Інтерактивна модель побудови бюджетного механізму / В. В. Мамонова // Аспекти самоврядування. – 2007. – № 2 (40). – С. 2–6.
5. Про внесення змін до Методики формування спроможних територіальних громад: постанова Кабінету Міністрів України від 8 вересня 2016 р. № 601 / Урядовий портал [Електронний ресурс]. – Джерело інформації: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=249308591>.

Deineka Anastasiia

Ivan Franko National University of Lviv
Lviv, Ukraine

THE ROLE OF TOURIST TAX AND PROBLEM ASPECTS OF ITS FUNCTIONING IN UKRAINE

In many countries of the world there is a developed tourism sphere, which brings good revenue to local and state budget. The tourist industry is extremely important for the economy of our country and its development is one of the priority tasks for the nearest future, therefore the issue of tax administration of the tourism sphere becomes very relevant nowadays, in particular, it applies to a tourist tax, which remains still a novelty for Ukrainian fiscal policy.

Analysis of the recent scientific research and publications shows that the study of the aspects of organizing tax collection, the problems of functioning and the necessity of tourist taxation is not fully considered by the scientists. Therefore, the question of whether to leave the tourist tax in Ukraine remains open.

So, our purpose is to determine what benefits Ukraine is getting from the imposing of this tax, identify the negative tendencies and problem aspects of its functioning and try to answer the above question.

Nowadays one of the most important problems of the Ukrainian budget system is the lack of financial resources at the local government bodies' disposal. Local charges and taxes should provide the main revenues to the budgets of city, township and village councils to support and develop local infrastructure, whose role is increasing more and more in the conduction of social and economic policies [1, p.185]. According to the legislation of Ukraine, a tourist tax is a local tax, received funds from which are sent to the local budget [2]. Therefore, the imposing of the tourist tax can be viewed objectively as it can benefit the industry in terms of infrastructure development in the regions in the long run prospect. Also, revenue received from tourist tax can be considered as determinant to promote the marketing of the city as a tourist center and future capital construction in it.

Local councils may decide on their own whether or not to imply this tax on the territory of the community. As of the beginning of August 2011, more than 1,600 local councils, including city councils of Kyiv, Lviv, Ternopil, Ivano-Frankivsk, Odessa, Chernivtsi and many other tourist and resort centers of Ukraine, decided to impose this tax on their territory [3]. So, for example, according to the reports of the Lviv City Council 3.9 million UAH was attracted to the city budget through the tourist tax in 2016, it is about 1% of all local tax revenues [4]. In 2018 this figure is planned to increase to UAH 4.9 million and in 2020 - to UAH 5.4 million [5].

It should be noted that the charging of a tourist tax can bring benefits not only at the local level, but also at the state level. If compared with other countries in which the tourism industry is well developed, then exactly a tourism is replenishing substantially the local treasuries. According to the World Tourism Organization, tourist countries receive approximately 10-25% of the total tax revenue at the expense of the tourism sector. In some small countries specializing in tourism, such as the Bahamas, more than 50% of government revenue comes from the tourism sector. In the Maldives the net income from tourism is 40% of government revenue. In Mauritius about 12-15% of tax revenue is obtained directly and indirectly through the tourism sector [6, p.12].

Regarding the problematic aspects of the functioning of the tourist tax in Ukraine, there are some unfavorable tendencies. In particular, among the disadvantages of this levy are the low rates of taxation, the development of shadow business in the tourism sector and tax collection through tax agents.

Today the tourist tax rate is set at a rate of 0.5 to 1% of the cost per stay (nights) a visiting tourist [2]. As already mentioned, the tourist tax was imposed, primarily, in virtue of fiscal reasons - to fill the local budgets, but the low rates of taxation, though stimulate the tax collection rather than its avoidance, but at the same time do not provide a sufficient level of

profitableness. This is one of the main problems of tourist tax collecting, because a large number of tourists stop not in hotels but in the private sector, so it's quite difficult to organize collection and send funds to the local budget. According to this, it is worth reviewing the tax rates in the direction of its increasing or carrying out the expansion of the tax base by including the owners of private houses, who provide temporary accommodation services for tourists, as tax payers.

The Tax Code of Ukraine stipulates that taxpayers are citizens of Ukraine, foreigners, as well as stateless persons who arrive on the territory of an administrative-territorial unit on which acts the decision of the city, township and village councils on tourist tax collection, and receive (consume) services of temporary stay (overnight) with an obligation to leave the place of stay within the specified time [2].

Tax collection can also be done by the tax agents: the administrations of hotels, campsites, motels, dormitories for visitors, sanatorium and resort establishments, as well as housing-intermediary organizations, etc. But such way of the tourist tax collecting requires additional control, because it doesn't always guarantee the receipt of all targeted financial resources to the local budgets. Also, hotel owners can speculate on the payment of this tax, setting fees for unofficial services along with a low fee for accommodation (for which charge is imposed). Therefore, we believe that the quality administration of the tourist tax collection will be effective in that case when it will be carried out the exposure of shadow economy in the whole tourist sphere.

Also, in the process of tax collection are foreseen tax deductions. In addition, the Tax Code contains a list of categories of citizens who are exempt from payment of the tourist tax, namely children, disabled people and accompanying persons, participants in military operations, liquidators of the Chernobyl accident, pensioners [2]. But there is a paradox here: usually people are given benefits for paying only for the most essential services, for example, free public transport, discounts on medicines and subsidies on payment for utility services. However, staying in a resort area is not included in the "minimum living standard".

Consequently, we found that in the context of the functioning of the tourist tax in Ukraine there are certain disadvantages, for elimination of which, first of all, it is advisable to propose an improvement of the regulatory framework regarding the organizing of the tax collection, namely: the legislation should determine the purposefulness of the tax revenues, that is, the received financial resources should be used for the development and improvement of the tourism industry.

Also, taking into account the world-wide experience in organizing the tourist tax collection, it is worth setting the tax rates according to the type of

accommodation (for example, depending on hotel's star), which will in a certain way help to increase tax revenues. In addition, it is advisable to develop a system of private sector tax charging and to improve the control of tax agents' actions, which will reduce the level of shadowing of this sphere.

In 2012 the Ministry of Social Policy of Ukraine raised the issue of cancellation of tourist tax, considering it ineffective. However, cities are not in hurry to refuse the additional revenues. "These revenues are not superfluous for the city, they help to update the tourist infrastructure and there are already planned budget expenditures for these revenues in this year," says Oleg Ishchuk, director of the Lviv City Council's financial policy department [7].

Indeed, as noted above, today tourist tax revenues are negligible but at the same time necessary in the context of decentralization processes in the country and given the potential development of the tourism industry in Ukraine, so if the changes and improvements of the tax administration will be gradually provided, it is really possible to provide a growth of the tax revenues to local budgets, which will contribute to the prosperity of not only the tourism sector as a whole, but also to the development of regions of Ukraine in particular.

References:

1. Tsymbaliuk I.A. Modern realities of local taxation / I.A. Tsymbaliuk, O.M. Gumeniuk // Scientific Visnyk of Kherson State University. – Kherson: Kherson State University. – Edition 5(3). – 2014. – P. 183-185. [Online], available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkhdu_en_2014_5%283%29__47
2. The Tax Code of Ukraine (Revised edition as of 01.01.2018) Chapter XII. Local charges and taxes, [Online], available at: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
3. Tourist tax / Wikipedia. [Online], available at: https://uk.wikipedia.org/wiki/Туристичний_збір
4. City budget (revenues) in 2016 / Lviv City Council. – 2016. [Online], available at: <http://city-adm.lviv.ua/public-information/budget/lviv/2016/318?fullpage=1>
5. Explanatory note to the Lviv city budget project in 2018 / Lviv City Council. – 2017. [Online], available at: <http://city-adm.lviv.ua/public-information/budget/lviv/2018>
6. Gooroochurn N. The Welfare Effects of Tourism Taxation / Gooroochurn N., Sinclair T. // Christel DeHaan Tourism and Travel Research Institute. – 2003. – February. – P. 1–37.
7. They want earnings from tourism are taken away from cities. / iPress.ua. [Online], available at: http://ipress.ua/articles/u_mist_hochut_zabraty_zarobitok_z_turystiv_11033.html

МОНЕТАРНА ПОЛІТИКА НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ЕКОНОМІКУ

Монетарна політика має велике значення для кожної країни, оскільки шляхом регулювання пропозиції грошей вона спрямована на забезпечення ефективного функціонування економіки і її ключовими цілями є цінова стабільність, стабільність обмінного курсу, зростання економіки, забезпечення зайнятості, збалансування платіжного балансу, зростання добробуту населення тощо.

В Україні сьогодні залишається багато проблемних питань, які стосуються проведення монетарної політики та її впливу на економічні процеси. Результативність монетарної політики визначається рівнем розвитку грошово-кредитного ринку, достатнім рівнем лібералізації усіх його секторів для забезпечення вільного переміщення грошей, вільного доступу на ринки всіх економічних суб'єктів, наявністю широких зовнішньо-економічних зв'язків, проведенням реальної курсової політики.

В процесі розвитку економіки України в умовах інтеграції та ринкової трансформації все більшого значення набувають гроші у різних аспектах. Важливим було становлення гривні як національної валюти та запровадження її часткової конвертованості, що підвищило роль грошей у розвитку зовнішньоекономічних відносин [1, с.12].

Головним суб'єктом грошово-кредитної політики в Україні є Національний банк, який відповідно до Конституції України та Закону «Про Національний банк України» визначає та реалізує її. На виконання ст. 100 Конституції України і ст. 8, 9 та 24 Закону України «Про Національний банк України» виконання Національним банком Основних засад грошово-кредитної політики контролюється Радою Національного банку.

Відповідно до ст. 99 Конституції України основною функцією Національного банку є забезпечення стабільності грошової одиниці України. На виконання своєї основної функції Національний банк сприяє дотриманню стабільності банківської системи, а також, у межах своїх повноважень, - цінової стабільності [2, с. 263].

У Законі «Про Національний банк України» зазначено: «грошово-кредитна політика – комплекс заходів у сфері грошового обігу та кредиту, направлених на регулювання економічного зростання,

стримування інфляції та забезпечення стабільності грошової одиниці України, забезпечення зайнятості населення та вирівнювання платіжного балансу» [6, с. 136].

Національний банк України здійснює регулювання грошової системи одноосібно, керуючись політикою, яка була сформована всіма державними інститутами. П.О. Нікіфоров намагається визначити суть грошово-кредитної політики ширше: він розглядає її як сукупність заходів, спрямованих на забезпечення нормального функціонування грошового обігу, стійкості національної грошової одиниці, стабільності її купівельної спроможності, а також забезпечення рівноважного розвитку економіки загалом. Спрямованість грошово-кредитної політики не тільки на стабілізацію цін, але й на забезпечення повної зайнятості та економічного зростання автор вважає загальноприйнятною [5, с. 327].

На даному етапі Закон України «Про Національний банк України» визначає пріоритетною ціллю грошово-кредитної політики досягнення та підтримку цінової стабільності в державі [6].

Для досягнення та підтримки цінової стабільності Національний банк застосовує режим інфляційного таргетування.

Сутність режиму інфляційного таргетування полягає у публічному оголошенні кількісних цілей з інфляції та зобов'язанні центрального банку досягати цих цілей протягом середньострокового періоду.

Рішення щодо грошово-кредитної політики приймаються з урахуванням прогнозу інфляції. Основним монетарним інструментом і операційним орієнтиром за такого монетарного режиму є процентна ставка. Якщо прогнозована інфляція знаходиться вище цільового рівня, то для її стримування проводиться політика "дорогих грошей", тобто процента ставка підвищується. І навпаки – при нижчому прогнозованому показнику інфляції порівняно з цільовим рівнем проводиться політика "дешевих грошей", коли процентна ставка знижується.

Змінюючи ставки за своїми операціями з банками, центральний банк впливає на умови, за якими банки укладають угоди між собою на грошовому ринку, і, таким чином, і на вартість короткострокових кредитних коштів. Через механізми перетоку капіталу між різними секторами фінансового ринку вартість короткострокових коштів впливає на процентні ставки банків за кредитними та депозитними операціями з підприємствами та населенням, обмінний курс гривні та ціни інших фінансових активів.

У кінцевому підсумку за допомогою зміни процентної ставки центральний банк опосередковано впливає на такі макроекономічні

показники, як ВВП та інфляція. Такий механізм носить назву механізму монетарної трансмісії [4, с. 426].

Підвищення ефективності механізму монетарної трансмісії передбачає розвиток ринку державних цінних паперів і ринку деривативів, лібералізацію валютного регулювання, а також перезавантаження банківського сектору. Завдяки цьому Національний банк зможе краще впливати на інфляційні процеси в країні [3, с. 161].

Цілі та завдання грошово-кредитної політики конкретизуються в Основних засадах грошово-кредитної політики.

Середньострокова ціль щодо інфляції в Україні встановлена на рівні $5\% \pm 1$ в.п. (для річного приросту індексу споживчих цін) і досягатиметься поступово.

Для подолання кризових явищ в економіці України та банківській системі зокрема, Національному банку України необхідно було провести зміни у монетарній політиці та підвищити дієвість монетарних інструментів.

З переходом до режиму інфляційного таргетування, Національний банк України змінив операційний дизайн монетарної політики.

Інструментами монетарної політики є:

- процентна політика Національного банку;
- основні операції Національного банку з регулювання ліквідності;
- інструменти постійного доступу;
- інші інструменти.

Основний інструмент монетарної політики для НБУ – ключова процента ставка за основним інструментом монетарної політики.

Головною метою процентної політики Національного банку як основного інструмента впливу на грошово-кредитний ринок є забезпечення цінової стабільності в середньостроковій перспективі.

Ключовою процентною ставкою є облікова ставка Національного банку, яка є основним індикатором змін у грошово-кредитній політиці та орієнтиром вартості залучених та розміщених грошових коштів для банків та інших суб'єктів грошово-кредитного ринку.

Її вплив на грошово-кредитний ринок забезпечується тим, що саме за обліковою ставкою проводяться основні операції з регулювання ліквідності [7]

Облікова ставка встановлюється на основі комплексного аналізу та прогнозу макроекономічного, монетарного та фінансового розвитку, підготовленого Національним банком. Рішення щодо розміру облікової ставки затверджується Правлінням Національного банку України на засіданні з питань монетарної політики на підставі пропозицій

Департаменту монетарної політики та економічного аналізу після обговорення на засіданні Комітету з монетарної політики.

Розмір облікової ставки оприлюднюється на сторінці Офіційного інтернет-представництва Національного банку.

В умовах економічної кризи, що спостерігалася в Україні протягом останніх років, грошово-кредитна політика відігравала вкрай важливу роль, оскільки від її ефективності значною мірою залежав подальший економічний розвиток країни.

Головною проблемою для будь-якої країни залишається вибір оптимальної монетарної політики відповідно до конкретних економічних умов. Це важливо, тому що в залежності від останніх визначаються певні цілі, критерії та інструменти монетарної політики, віддається перевага тим чи іншим діям центрального банку, визначаються межі можливостей грошово-кредитної політики.

Отже, основними критеріями ефективності сучасної грошово-кредитної політики є зниження інфляції, забезпечення умов стабільного функціонування фінансової системи, підтримання стабільного курсу національної валюти, повернення довіри до банківської системи України.

При проведенні грошово-кредитної політики необхідно використовувати системний підхід для запобігання негативних явищ в економіці: подальшої девальвації національної валюти, зростання безробіття, поглиблення недовіри до банківської системи.

Список використаних джерел:

1. Гроші і кредит: Підручник. – 3-тє вид., перероб. і доп. / М. І. Савлук, А.М. Мороз, М.Ф. Пухов та ін.: Заг. ред. М. І. Савлука – К: КНЕУ, 2002.– 598 с.
2. Конституція України: Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
3. Макроекономіка: базовий електронний текст лекцій. [Електронний ресурс] Укладачі: проф. Малий І.Й., проф. Радіонова І.Ф., доц. Куценко Т.Ф., доц. Федірко Н.В. та ін. – К.: КНЕУ, 2017 – 200 с. Режим доступу: http://feu.kneu.edu.ua/ua/depts4/mdu/disciplines_of_bachelor_level_mdu/macroecon
4. Міщенко В. Удосконалення дії каналів трансмісійного механізму грошово-кредитної політики в Україні в умовах переходу до таргетування інфляції / В. Міщенко, С. Міщенко // Актуальні проблеми економіки. – 2015. – № 1(163). – С.421–428.
5. Нікіфоров П. О. Теорія та методологія регулювання грошового обігу: монографія / П.О. Нікіфоров. – Чернівці: «Рута», 2002. – 327 с.
6. Про Національний банк України : Закон України від 20.05.1999 р., №679-ХІV // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 29. – С. 238.
7. Положення про основи процентної політики Національного банку України Постанова Правління Національного банку України 21 квітня 2016 року № 277 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://bank.gov.ua/document/download?docId=30186366>

ПРОБЛЕМИ ГРОШОВОГО ОБІГУ В УКРАЇНІ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Стан економіки будь-якої країни багато в чому залежить від організації грошового обігу. Стійкий стан і стабільний розвиток сфери грошового обігу є необхідною умовою розвитку економіки, а порушення грошового балансу неминуче призводить до економічної кризи.

У сучасних умовах грошовий оборот в Україні визначається реаліями економічної нестабільності, неплатоспроможністю і збитковістю підприємств і низьким рівнем життя переважної частини населення.

Невпорядкованість грошового обігу є однією з найважливіших проблем грошово-кредитної політики країни. Україна належить до групи країн із високим показником рівня готівки в економіці. Аналіз грошового обігу за 2014-2016 рр. свідчить про те, що співвідношення готівкової маси грошей до безготівкової становить 30% до 70%. Рівень готівки в грошовій масі в Україні у 4 рази перевищує рівень провідних країн світу.

Надмірно велика частка готівкового обігу зумовлена не потребою поліпшення платежів і розрахунків, тим більше не поглибленням та розширенням сфери ринкових реформ, а насамперед інтересами і вимогами тіньової економіки [1, с. 58].

Прямим наслідком надання розрахункам готівкового характеру є послаблення кредитного потенціалу комерційних банків і країни в цілому, вплив готівки (грошового позичкового капіталу) в тіньовий оборот, зниження інвестицій та уповільнення зростання ВВП. Поширення готівкової сфери розрахунків вимагає великих затрат, передусім на друкування грошей, яких тіньова економіка на себе не бере, а перекладає на суспільство [2, с. 6].

Із збільшенням потреби в готівкових коштах одночасно утворилися різні схеми і структури для їх отримання. В Україні почали діяти фіктивні фірми, через які неготівкові гроші конвертуються у готівку і переводяться за кордон.

Крім того, не вирішується одна з найгостріших проблем української економіки – платіжна криза, яка паралізувала економічний оборот і господарське життя: кредиторська заборгованість більша від

ВВП у 2,5 рази, а дебіторська – у 2 рази. Величезні капітали, які через інвестиції мають рухати виробництво, консервуються в боргах і перебувають у бездіяльному стані [1, с. 57].

Всі ці фактори порушують весь грошовий механізм, створюють умови для різного роду зловживань. Неофіційна заробітна плата, яка видається готівкою, не відображається у розрахункових відомостях, а відтак виводиться з-під оподаткування. Цим послаблюється мультиплікативне збільшення грошей, оскільки готівка виходить з банківського обороту і не використовується для цілей кредитування.

Національні кредитні ресурси роздроблюються, розтягуються, використовуються в другорядних цілях. Все це, своєю чергою, зумовлює виникнення наступних проблем:

- через значні інфляційні коливання суб'єкти економічних відносин не мають повної довіри до дій перш за все Національного банку України та послідовності органів влади щодо курсу політики економічної та фінансової стабілізації;

- недостатній рівень розвитку банківської системи, що проявляється в низьких темпах реформування банківського сектору; затримці з запровадженням страхування банківських депозитів; величезними кредитними та системними ризиками банківської системи, що не стимулюють зростання заощаджень навіть за умови реальних відсоткових ставок;

- високий ступінь взаємозаборгованості підприємств;

- недосконала податкова система та наявність великої частки тіньового сектору в економіці України [3, с. 41].

Часто не лише в економічних дискусіях, а й на політичному рівні ставиться питання про необхідність істотного збільшення маси грошей в економіці як ключового важеля у подоланні виробничого спаду. Проте за відсутності докорінних змін принципів управління грошовим обігом пропонуване значне збільшення грошової маси буде скероване на спекулятивні операції (як це робиться нині), абсолютно не послабить проблеми грошового «голоду» для виробників і не зменшить повсюдного браку грошей, а лише призведе до посилення інфляції. Потрібно наразі створити такі умови господарювання, за яких втраченим буде сенс тримати гроші в тіньовому секторі, що позитивно позначилося б на управлінні грошовою масою і ефективності економіки в цілому.

До того ж, українській економіці, як і багатьом іншим перехідним економікам, притаманний значний рівень доларизації. У доларизованій економіці, де одночасно іноземна й національна валюта виконують функції грошей, деформується дія каналів трансмісійного монетарного

механізму, що суттєво підвищує невизначеність в монетарній сфері, посилює вплив монетарних шоків і ризиків боргової кризи:

- обсяги і структура грошової маси стають вкрай чутливі до коливань обмінного курсу та девальваційних очікувань – зміна курсу автоматично впливає на вартість доларової складової грошової маси у виразі національної валюти;

- послаблюється дієвість процентної ставки як інструменту регулювання грошової пропозиції;

- зменшуються можливості здійснення антициклічної стимулюючої монетарної політики в частині проведення девальвації;

- утруднюється прогнозування наслідків застосування важелів монетарної політики і розриваються традиційні лінійні зв'язки між динамікою грошової маси та інфляції;

- суттєво зростає вразливість банківської системи, корпоративного сектора і держави до валютних ризиків.

У зв'язку з цим, боротьба з доларизацією як фінансово-економічним явищем та з її ризиками стає важливим напрямом політики Національного банку України як необхідна умова збереження контрольованості монетарної сфери. Проте в умовах активного входження іноземних банків вирішення зазначеного завдання суттєво ускладнилось.

З врахуванням світового досвіду основними напрямками вдосконалення організації готівкового грошового обігу в Україні є: технічне переоснащення процесів зберігання та оброблення готівки; впорядкування діяльності підрозділів інкасації, створення регіональних касових центрів, поліпшення якості оброблення та захисних ознак банкнот, а також скорочення витрат, пов'язаних з обігом готівки.

Щодо безготівкових розрахунків в Україні, то це справа державного значення. В останні роки Україна вийшла на новий рівень розвитку технологій у сфері інформаційної безпеки: прийнято закони про електронний цифровий підпис і електронний документообіг. Вітчизняні операційні системи відповідають міжнародним і національним стандартам, конкурентоспроможні на міжнародних ринках і ні в чому не поступаються іноземним аналогам.

Україні потрібно збільшувати частку безготівкових платежів у грошовому обігу, що призведе до зростання споживання, зменшення обсягів тіньової економіки, збільшення бази оподаткування, зменшення витрат на обслуговування готівки, що, в свою чергу, є позитивним для розвитку економіки. Дослідження агентства Moody's показали, що збільшення використання карток на 1% призводить до зростання споживання на 0,056% і зростання ВВП на 0,032%.

Перспективним напрямком покращення готівково-грошового обігу має стати вдосконалення нормативно-правової бази щодо регулювання готівкового обігу в країні, яка б, в свою чергу, сприяла підвищенню безготівкових платежів та довіри населення до банківської системи.

Україні потрібно максимально повно врахувати досвід зарубіжних країн щодо розширення безготівкових форм платежів фізичних осіб та зменшення обсягів і питомої ваги готівки в структурі грошових агрегатів. Головною метою насамперед має бути зростання довіри населення до банків. Також необхідно розширювати банківську діяльність стосовно поширення практики застосування у розрахунках з клієнтами векселів, чеків та акредитива.

Переведення української економіки в безготівкову може стати загальнонаціональним проектом, спрямованим на досягнення світових стандартів життя, та одним із механізмів якісних перетворень в Україні.

Список використаних джерел

1. Агапова А. В. Безготівкові розрахунки в Україні: проблеми та шляхи їх удосконалення [Текст] / А. В. Агапова, К. В. Компанієць // Міжнародна банківська конкуренція: теорія і практика: збірник тез доповідей V Міжнародної науково-практичної конференції (27-28 травня 2014 р). – Суми, 2014. – Т. 1. – С. 57-59.

2. Батракова Т. І. Сучасний стан готівкового обігу та проблеми безготівкових розрахунків в Україні / Т. І. Батракова, А. В. Полова // Молодий вчений. - 2016. - № 2. - С. 5-8.

3. Юров А. В. Готівкові гроші та електронні засоби платежу: оцінка перспектив [Текст] / А. В. Юров // Гроші і кредит. - 2007. - № 7. - С. 37-42.

Цуркан Ю. Т.

*Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
м. Чернівці, Україна*

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЗАСТОСУВАННЯ ПРОГРАМНО-ЦІЛЬОВОГО МЕТОДУ ПРИ ПЛАНУВАННІ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В УКРАЇНІ

Будучи складовою загальнодержавного економічного планування, бюджетне планування потребує високого рівня його організації, наукової обґрунтованості планових показників, адже від їх збалансованості значною мірою залежить соціально-економічний розвиток як окремих територій, так і держави в цілому. У зв'язку з цим, важливого значення набуває застосування відповідних методів бюджетного планування [1].

Основою вдосконалення механізму планування бюджету в Україні є програмно-цільовий метод, вперше застосований в Україні при

складанні бюджету на 2002 рік. У цьому ж році було визначено порядок використання програмно-цільового методу при формуванні бюджету статтею 10 Бюджетного кодексу України. Новий етап застосування програмно-цільового методу в Україні започаткувало набрання чинності нового Бюджетного кодексу України, а саме: стаття 20 визначає відповідальних виконавців, порядок затвердження та використання коштів в межах бюджетних програм, використання програмно-цільового методу на наступний рік, а також для підготовки прогнозних розрахунків на наступні два роки [2].

Економісти у власних дослідженнях доводять, що програмно-цільовий метод має вагомі переваги, у порівнянні з традиційним постатейним методом, який донедавна застосовувався у бюджетному процесі в Україні. Ефективність даного методу полягає у його спрямуванні на одержання результативних показників для прийняття відповідних управлінських рішень.

Проблематика впровадження програмно-цільового методу у бюджетному плануванні в Україні досліджувалася багатьма українськими науковцями, зокрема Боровиком П.М., Пасічником Ю.В. та іншими.

Сучасні політико-економічні процеси, зокрема і державні заходи з бюджетної децентралізації та курс на євроінтеграцію, зумовлюють необхідність стимулювання економічного розвитку регіонів України, тому кожна гривня бюджету має значення, а найважливішим показником використання бюджетного ресурсу має бути ефективність як кінцевий результат здійснення видатків.

Метою статті є обґрунтування проблемних питань, які виникають у процесі реалізації програмно-цільового методу в Україні, та дослідження перспектив його використання у бюджетному плануванні.

Перехід до застосування програмно-цільового методу відбувався в Україні вкрай повільно та здійснювався у три етапи. На першому етапі у 2002 році було визначено основні засади методу, удосконалено форми бюджетних запитів головних розпорядників бюджетних коштів, розроблено програмну класифікацію видатків державного бюджету, розроблено базовий перелік результативних показників, що характеризують виконання бюджетних програм тощо. На другому етапі (2003-2004 роки) було запроваджено складання паспортів бюджетних програм, розроблено процедуру прогнозування видатків на конкретні бюджетні програми на майбутні періоди, набуло популярності застосування програмно-цільового методу у плануванні місцевих бюджетів. На третьому етапі (з 2005 року), за результатами щорічного оцінювання стану запровадження програмно-цільового методу в

Україні, даний механізм постійно удосконалювався [3, 4].

У рамках реалізації реформи міжбюджетних відносин, у грудні 2014 року було внесено зміни до Бюджетного кодексу, згідно з якими вже з 2017 року в містах обласного значення і об'єднаних територіальних громадах України при плануванні та виконанні бюджету зобов'язані застосовувати програмно-цільовий метод, а усі видатки оформляти паспортами бюджетних програм, які містять показники виконання [5].

У результаті реалізації заходів бюджетної децентралізації, місцеві бюджети одержали значні суми профіциту. У сукупності з впровадженням програмно-цільового методу, така ситуація, за умови ефективного бюджетного менеджменту, має позитивно вплинути на регіональний розвиток, оскільки даний ресурс дасть можливість коштам працювати на користь територіальних громад, реалізовувати великі проекти та працювати на перспективу.

Обов'язок систематично звітувати про результати виконання бюджетних програм та публічно презентувати їх робить бюджетний процес прозорішим, а в перспективі має значно знизити рівень корупції та зловживань з боку учасників бюджетного процесу.

Попри існуючі прогнози переваги для економіки держави, у переході на середньострокове бюджетне планування існує ряд ризиків. Насамперед, несприятливим є саме середовище реформування бюджетних відносин: неможливість точно спрогнозувати постійно змінні показники інфляції, через військові дії та політичну нестабільність непередбачуваним є зростання цін та тарифів, коливається рівень зайнятості населення. Якщо ці та інші економічні явища не вдасться спрогнозувати, то середньострокові плани не будуть дієвими.

На місцевому рівні часто спостерігається суттєвий вплив на формування бюджету з боку представників різних політичних сил та окремих лобістів, що може кардинально змінювати бюджетні пріоритети.

Однією з найголовніших проблем впровадження програмно-цільового методу є неготовність розпорядників бюджетних коштів на місцях, дехто з яких з трирічним плануванням у 2017 році зіткнувся вперше, планувати галузеві видатки на середньострокову перспективу [6].

Досі на державному рівні немає законодавчого регламентування механізму обмежень обсягів фінансування програм, кількості самих програм, чіткої методики визначення якісних показників для характеристики здійснених заходів. А відсутність професійних фахівців

у сукупності із нечіткими законодавчими нормами ставить під загрозу ефективність реалізації реформи міжбюджетних відносин.

Отже, застосування програмно-цільового методу в Україні та перехід до середньострокового бюджетного планування в цілому є дієвим важелем підвищення рівня ефективності та прозорості використання бюджетних коштів. Але максимізація його результативності є можливою лише за умови здійснення наступних заходів: вдосконалення механізмів законодавчого регулювання, конкретизації параметрів бюджетних програм, впровадження системи моніторингу, стимулювання органів управління до пошуку резервів підвищення ефективності бюджетних видатків, здійснення поглиблення науково-методологічного забезпечення розробки і виконання бюджетних програм та підвищення якості кадрової політики на місцях.

Список використаних джерел:

1. Боровик П. М. Проблеми бюджетного планування в Україні / П. М. Боровик, О. А. Скрипник. // Уманський національний університет садівництва. – 2014.
2. Пасічник Ю. В. Бюджетна система України: Навч. посібн. – К.: Знання-Прес, 2006. – С. 383.
3. Сергієнко Н.В. Програмно-цільовий метод і проблематика його впровадження в бюджетний процес місцевих бюджетів/ Н.В.Сергієнко. // Державне будівництво. - 2013. - № 2.
4. Станкус Т. Програмно-цільовий метод у бюджетному процесі на рівні місцевих бюджетів / Т. Станкус. — Х. : Фактор, 2017. — 128с.
5. Бюджетний кодекс України. [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України. – 2010. – №50-51. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>
6. Таран В. Переваги та ризики впровадження середньострокового бюджетного планування [Електронний ресурс] / В.В. Таран // Укрінформ. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/2203013-perevagi-ta-riziki-vprovadzenna-serednostrokovogo-budzetnogo-planuvanna.html>

Тематичний напрям 2
МІСЦЕ ТА РОЛЬ ФІНАНСОВИХ ПОСЕРЕДНИКІВ У
ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ

Sandal, J-U.
Doctor of Philosophy,
Rector and Owner of Fil. Dr. Jan-U. Sandal Institute, *Norway*

**FINANCIAL INTERMEDIARIES IN THE PROCESS OF CARRYING
OUT THE NEW COMBINATIONS IN ENTREPREURSHIP**

The banker is not only representing the role of the financial intermediaries in time and space, but “he is actually the ephor of the exchange economy” [1, p. 74]. Development, in the theory of Schumpeter (1912), is defined as the carrying out of the new combinations. That is the new combination of the first and second input factors (land and labor) in the production function. To produce other things, or produce more differently than previously, constitutes development. The new combination is actually, scientifically and theoretically, the meaning of innovation. The production means are always recruited from the use in which they already are occupied, not from the unused, potential sources in society, unemployed work force, unsold raw materials, unused production capacity and so forth. When the production means are being withdrawn from their previous occupations, it is done by use of credits or equity capital. To get access to the production means, the entrepreneur must overcall. If the entrepreneur does not have access to own savings, unsold raw materials or monopoly profit, a loan in the bank is the last option, because the banker is the only one who can make purchasing power out of nothing that is not already a part of the circuit system. The good name and the strong reputation of the entrepreneur, and the strong belief that the new activity soon will give positive return on investment, is a guarantee for the loan. The banker is on the one hand the one who stores and administers most of the savings and private fortunes in the society, and on the other hand has power to finance the carrying out of the new combinations. “He is essentially a phenomenon of development, though only when no central authority directs the social process. He makes possible the carrying out of the new combinations, authorizes people, in the name of society as it were, to form them” [1, p. 74]. Economic growth is the result of innovation carried out on the market. Successful entrepreneurship will canalize the entrepreneurial profit to the pocket of the entrepreneur. Entrepreneurial profit is the surplus over cost, or put in the Schumpeterian way: the difference between price totals. Wealth, to a limited extent, can still be achieved through savings, monopoly, and capital profit, but the vast

amount of wealth is created through growth. When radical and discontinuous changes in the economic system occurs, the equilibrium is broken and development takes place. The entrepreneurial profit occurs and creates the foundation of growth. Growth is created through the will and the act of the entrepreneur, who was authorized by the banker, but authorized only in those cases where the entrepreneur was not self-sufficient with equity capital. The entrepreneur has the ability to foresee the result of the actions long before the operations even have started, and by help of determination and strong will, all hindrances and defaults are being suppressed and overcome. The entrepreneur is not remunerated by salary, but by entrepreneurial profit. Salary will always be one of the breaks of production, while entrepreneurial profit is the power of development and growth. Salary is a permanent source of income, in the sense that it reflects the value of the marginal utility of what the worker produces. Profit, on the other hand, is not a permanent source of income as long as this kind of income is thought to reflect a foreseen and stable source of income. The entrepreneurial profit is a temporarily income and will disappear because of the establishment of a new equilibrium on the actual market. The most crucial part of the process of carrying out the new combinations is decision making. The entrepreneur is the one and only to make the decisions. By making the decisions, the entrepreneur fulfils the role of being a social agent in the economy. In the role as a social agent, the entrepreneur is a leader, not of the staff, but of the capital. The entrepreneur knows how to make the right decisions in all matters. That is what makes the entrepreneur a specialist, the one who succeeds where other fail. This activity of success can only take place when no central authority directs the process. Central authority should not operate on behalf of themselves as individuals, of course, but as elected or appointed members of the society and on behalf of the society. The same is the matter when it comes to politicians, the ones who spend all days finding solutions to all kinds of topics. They are not specialists in solving problems, they only represents the formal political power and thereby they have the right to intervene in almost any way they like. Politicians and authorities act as financial intermediaries. They love to involve themselves and the taxpayers' money in the business of the entrepreneurs. They are spending money they themselves do not risk losing in a gambling on the market where creative and brave entrepreneurs lead the development [2]. This is a typical feature of a socialist-Marxist state, where the rulers, to a bigger or lesser extent are in control of the production means, and where production primarily has been reduced to an instrument for fulfilling the political ideology of the state. In the market economy, on the contrary, the entrepreneurial profit is the proof that an innovation has been carried out and that development has generated growth. The entrepreneurial profit is the property of the single individual entrepreneur and increases the

private wealth. No group of people, governmental body or department can make an entrepreneurial profit. Only individuals can accomplish that. Politicians and governments cannot act like entrepreneurs; they cannot make entrepreneurial profit because they are not carrying out the new combinations, but they can waste taxpayers' money in their role as financial intermediaries. Partnership as financial intermediaries in ensuring economic growth through the process of carrying out the new combinations has shown to be less fruitful for many reasons. The entrepreneur is the one person to take decisions and to make the profit, and there can be no kind of dividend of the entrepreneurial profit. Any kind of partnership will inevitably interfere with this fundamental framework. Consequently, partnership will always give legal forms to the process of entrepreneurship, which strictly reduce the chances of success. According to Casson (1982), the entrepreneur is "someone (...) a person, not a team, or a committee, or an organization. Only individuals can take decisions; corporate bodies only arrive at decisions by aggregating votes" [3, p. 23]. Actually, anyone can be an entrepreneur, but the supply of successful entrepreneurship is strictly limited. It is not something that can be bought, like a commodity or a service and the action cannot be delegated to some principal clerk. Mark Casson, underlines the fact that "the supply of entrepreneurship is limited, firstly by the scarcity of the requisite personal qualities, and secondly by the difficulty of identifying them when they are available" [3, p: 37]. Economic growth takes place as a result of the carrying out of the new combinations. That process represents a discontinuity with the old way of producing. The shift from a lower technological level to a new and higher technological level represents development, and the byproduct is, among a number of things, economic growth. Financial intermediaries have their place in the static part of the economy, where the fight on the market unfolds between players competing with the same input factors, almost equivalent prices and customers. There will also be an economic growth in the static economy, but very limited. The financial intermediaries depend on living on the friction and margins that the exhausted production and slow market can offer. They are heading towards the optimum. After optimum comes stagnation, unless a shift will take place. Economic growth at a large scale takes part in the dynamic sector of the economy. The formation of private gain and fortunes are the results of entrepreneurship and in this process, there is no place for financial intermediaries, be it public or private. Equity capital is the prime source for economic growth based on the process of carrying out the new combinations, and there is no need for financial intermediaries. When the banker gives a loan to the entrepreneur, actually the entrepreneur is putting his good name on stake as security for the loan. It is the good name of the entrepreneur, which constitutes the active value behind the loan given by the banker. The

entrepreneur is attractive on the market for financial intermediaries. There is a constant competition on the financial market to attract the best customer, which is the entrepreneur. The financial global situation of today is characterized by a vast amount of capital that cannot find good productive projects for investment. The main reason is the lack of radical innovations on the global market. The pressure on the projects characterized by entrepreneurship is immense. A new financial equilibrium in the sector of entrepreneurship will not take place until we see a cluster of radical innovations, initiated by the carrying out of new combinations and that a new circle of development can flourish. It should be mentioned that banks, are not financial intermediaries but mere money creation institutions, while the other traditional institutions in the category of intermediaries are regularly investments funds. The interest rates function as signals for the market. High interest rates tell the market that entrepreneurship is growing with a flourishing economy. Low interest rates are signals of stagnation in economic growth. The interest rates have a huge psychological and social impact on the mindset of the population. It is self-contradictory by the governments, by the one hand to set the interest rates to an extreme low level, and at the same time engage in the business life as a financial intermediary and promotor of entrepreneurship.

References:

1. Schumpeter, J., A. (1934/2008). *The theory of Economic Development*. New Brunswick, USA: Transaction Publishers.
2. Sandal, J-U. (2017). How innovation maintains and develops democracy. *Economic Annals-XXI*. ISSN 1728-6220, 165(5-6), 2017, p. 23 – 26.
3. Casson, M. (1982). *The Entrepreneur – An Economic Theory*. New Jersey: Barnes & Noble Books.

Голик М. М.

к.е.н, старший викладач кафедри фінансів, банківської справи та підприємництва
Чернівецький торговельно-економічний інститут
Київського національного торговельно-економічного університету
м. Чернівці, Україна

ЗНАЧУЩА РОЛЬ ФІНАНСОВОГО ПОСЕРЕДНИЦТВА У СТИМУЛЮВАННІ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ В УКРАЇНІ

Роль фінансового посередництва у стимулюванні економічного зростання глибинно визнана в теоретичних та емпіричних дослідженнях [6]. Потреба у зниженні трансакційних витрат призвела до виникнення

фінансових посередників як фінансових інститутів, що здійснюють опосередковану професійну діяльність щодо ефективного акумулювання, розподілу фінансових ресурсів та їх управління шляхом надання фінансових послуг з метою формування стійких позицій розвитку фінансового ринку та забезпечення економічного зростання держави [1, с. 124-125].

Ключова роль фінансового сектору, в тому числі фінансового посередництва, у забезпеченні економічного зростання, зокрема, представлена у працях Й. Шумпетера [5], який стверджував, що фінансові посередники мобілізують заощадження, фінансують інвестиційно привабливі бізнес-проекти, відслідковують роботу менеджерів, вирішують проблему інформаційної асиметрії та полегшують диверсифікацію ризиків. Як наслідок, послуги, що надають фінансові посередники, призводять до зростання перерозподілу ресурсів, пришвидшення науково-технічного прогресу та накопичення капіталу, а, отже, стимулюють економічне зростання в країні.

На сучасному етапі розвитку економічних відносин в Україні фінансові можливості країни не відображають повністю, наскільки ефективно фінансові посередники стимулюють її економічне зростання. З метою вирішення зазначеного дані суб'єкти національної економіки розширили сферу свого впливу за рахунок недоліків фінансового ринку та присутності на ньому інформаційної асиметрії від традиційного банківського сектору кредитної системи країни до більш ускладненого, а саме небанківського, основними учасниками якого є фінансові компанії, пенсійні фонди, фонди венчурного капіталу, інститути спільного інвестування, кредитні спілки тощо.

На фоні присутності активних військових дій на сході країни, нині економічна ситуація в країні є вкрай несприятливою, в тому числі й для діючих фінансових посередників.

На підтвердження вищенаведеного, зауважимо, що на кінець 2016 року на території України функціонувало 96 ліцензованих Національним банком України (НБУ) банків, з яких 38 – з іноземним капіталом, в т. ч. 17 – з 100% іноземним капіталом. Порівнюючи зазначені показники із показниками 2015 року, а саме кількість зареєстрованих НБУ банків становила 117, з яких 41 – з іноземним капіталом, в т. ч. 17 – з 100% іноземним капіталом [4], доцільно відмітити наступне: по-перше, характерним є відтік іноземного капіталу з країни та згортання ділової активності ряду господарюючих суб'єктів у банківському секторі, а, відтак, на макроекономічному рівні зниження темпів економічного зростання в Україні. Позитивним у присутності іноземного банківського капіталу в економіці України є їх

стимулювання банків із капіталом вітчизняного походження до динамічної ефективності, що проявляється перш за все у наданні для клієнтів більш якісних банківських послуг.

Аналогічною тенденцією до зниження ефективності функціонування характеризується небанківський сектор кредитної системи України. Згідно аналітичних даних Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг (Нацкомфінпослуг) як державного колегіального органу, що створений для належного та ефективного функціонування ринків небанківських фінансових послуг, зміцнення системної стабільності на цих ринках, забезпечення захисту прав споживачів небанківських фінансових послуг, станом на кінець 2015 року до небанківського фінансового ринку належало: 361 страхові компанії; 728 кредитних установ; 482 ломбардів; 571 фінансових компаній; 72 недержавних пенсійних фондів; 23 адміністраторів НПФ. Однак, вже у наступному 2016 році, аналогічно тенденції, що склалася у банківському секторі національної економіки, характерним є зниження практично усіх фінансових посередників небанківського сектору (310 страхових компаній; 621 кредитних установ; 456 ломбардів; 64 недержавних пенсійних фондів; 22 адміністраторів НПФ [2].

Таким чином, за умов нестабільного політичного та економічного стану в країні, за останні роки обсяги операцій, проведених фінансовими посередниками, суттєво зменшився, що, відповідно, призводить до погіршення ліквідності сфери фінансового посередництва, а відтак ускладнює відновлення економіки країни та знижує темпи її зростання.

Узагальнюючи вищенаведене, вважаємо, що для стимулювання економічного зростання в Україні доцільними є наступні напрями реформування сфери фінансового посередництва:

- залучення іноземного банківського капіталу у вітчизняну економіку для підвищення ринкової капіталізації банківського сектору національної економіки;
- розвиток сектору небанківських фінансово-кредитних установ з урахуванням прогресивного міжнародного досвіду функціонування фінансового посередництва, а саме: страхового ринку, ринку кредитної кооперації, ринку недержавних пенсійних фондів, ринку інститутів спільного інвестування тощо;
- вдосконалення системи ризик-менеджменту у банках відповідно до затверджених НБУ методичних вказівок з інспектування банків «Система оцінки ризиків» [3] у частині оцінки потенційно можливих ризиків у найкоротші терміни;

- рідтримка розвитку фінансового посередництва з боку органів державної публічної влади, що передбачає здійснення комплексу заходів щодо створення сприятливих умов для стимулювання розвитку банківського та небанківського секторів національної економіки у частині зміцнення їх партнерства та співпраці для досягнення збалансованості інтересів фінансових посередників;
- сприяння державною публічною владою залученню інвестицій у сферу фінансового посередництва та їх ефективному використанню з метою стимулювання економічного розвитку країни;
- розширення сфери дії фінансових інструментів стимулювання економічного зростання за рахунок збільшення філіалів банківських та небанківських установ.

Отже, значуща роль фінансового посередництва у стимулюванні економічного зростання в Україні передбачає проведення системної роботи щодо створення потужної співпраці між фінансовими посередниками, підвищення їх конкурентоспроможності на вітчизняному та міжнародних фінансових ринках. Економічне зростання країни значною мірою залежить від наявності достатнього обсягу фінансових ресурсів та їх ефективного розподілу та використання фінансовими посередниками.

Список використаних джерел:

1. Гайдукович Д. С. Фінансове посередництво та його вплив на розвиток фінансового ринку [Електронний ресурс] / Д. С. Гайдукович // Економічний простір. - 2014. - № 84. - С. 122-129. -Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecpros_2014_84_14.
2. Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.nfp.gov.ua>.
3. Методичні вказівки з інспектування банків «Система оцінки ризиків» : Вказівки від 15.03.2004 № 104 [Електронний ресурс] / Національний банк України. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0104500-04>.
4. Показники банківської системи / Національний банк України : офіційне інтернет-представництво [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=34661442.
5. Schumpeter, J. (1934). The fundamental phenomenon of economic development. *The Theory of Economic Development*, pp. 57-94.
6. Yusifzada, L. & Mammadova, A. (2015). Financial intermediation and economic growth. William Davidson Institute, The University of Michigan.

Гладчук О. М.

к.е.н., доцент кафедри фінансів і кредиту
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
м. Чернівці, Україна

РОЛЬ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НЕБАНКІВСЬКИХ ФІНАНСОВИХ ІНСТИТУТІВ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ ЕКОНОМІКИ

Нинішній економічний розвиток України стримується постійним дефіцитом інвестиційних ресурсів. У економічно розвинутих країнах основними постачальниками цих ресурсів є фінансові посередники, які виступають інституційними інвесторами. Інвестиційна діяльність вітчизняних небанківських фінансових інститутів доволі слабо розвинута, тому існує проблема активізації їх інвестиційної діяльності. На відміну від банків небанківські фінансові інститути використовують інші механізми залучення, нагромадження та переміщення фінансових ресурсів, однак в Україні вони, на жаль, ще недостатньо відпрацьовані, тому і не дають необхідного результату.

Перевагами інвестиційної діяльності небанківських фінансових інститутів для власників та позичальників вільного фінансового капіталу є здешевлення й пришвидшення реалізації фінансових операцій, збільшення прибутковості вкладень та зменшення їх ризикованості (за рахунок страхування, хеджування, диверсифікації), можливість здійснення великих інвестицій шляхом об'єднання дрібних заощаджень.

Інвестиційна діяльність для небанківських фінансових інститутів може бути як допоміжною до основної діяльності (для страхових компаній, кредитних спілок, фінансових компаній, недержавних пенсійних фондів) так і основним видом діяльності (для інститутів спільного інвестування).

Відповідно до форм і видів інвестування, що регламентовані законодавством України, можна стверджувати, що в небанківському фінансовому секторі переважають приватно-колективне та спільне інвестування. Страхові та фінансові компанії, ломбарди реалізують переважно пряме (приватне) інвестування, яке має місце тоді, коли вільні ресурси цих фінансових установ вкладаються у обрані об'єкти інвестування. Для страховиків така діяльність є обов'язковою, адже саме в процесі інвестування формуються необхідні страхові резерви. Колективне інвестування здійснюють кредитні спілки за рахунок об'єднання внесків своїх членів. Інститути спільного інвестування та

недержавні пенсійні фонди при посередництві компаній з управління активами реалізують спільне (колективне) інвестування [4, с.98].

Законодавством України визначений перелік можливих об'єктів інвестування та норми граничних вкладень для страхових компаній, недержавних пенсійних фондів, інститутів спільного інвестування, кредитних спілок. За об'єктами вкладень небанківські фінансові інститути реалізують переважно фінансове інвестування (вклади у банки, паї, цінні папери, валютні цінності, дорогоцінні метали). Можливість вкладення коштів у об'єкти реальних інвестицій для вітчизняних небанківських фінансових інститутів є мізерною, що обумовлюється їх низькою ліквідністю, високими ризиками та регуляторними обмеженнями.

Лайфові страхові компанії та недержавні пенсійні фонди мають вагому перевагу й унікальні можливості довгострокового інвестування, однак в Україні вони поки що не стали потужним джерелом інвестиційних ресурсів, а найбільшу частку своїх вкладів здійснюють у банківські депозити. Станом на 30.09.2017 року вітчизняні страхові компанії 44% своїх активів вкладають у банки на депозити, а недержавні пенсійні фонди – 40% [2]. Це свідчить про те, що фактично розвиток банківського сектору відбувається в тому числі і за рахунок вкладень небанківських фінансових інститутів. Відповідно виникає прямий тісний зв'язок між фінансовим станом банків, їх прибутковістю і доходністю та результативністю вкладень небанківських фінансових інститутів.

Активи вітчизняних страховиків характеризуються низькою якістю, що пов'язане з розміщенням коштів страхових резервів у цінні папери низькочасних емітентів, а також на депозитах неплатоспроможних банків (700 млн. грн. - 13% всіх банківських депозитів від страховиків), повернення яких ніким не гарантоване. Водночас, з 2016 року кошти, розміщені на депозитах проблемних банків перестають рахуватись активами страхових компаній, що стало додатковим фінансовим тягарем для страховиків, які повинні були докапіталізовуватись на відповідну суму. Що підтверджує і відповідні проблеми у здійсненні інвестиційної політики вітчизняними страховими компаніями.

З огляду на походження інвестиційного доходу недержавних пенсійних фондів аналізувати його динаміку складно, оскільки вони тільки починають розвиватись і поки що у 2017 році майже 40% інвестованих пенсійних активів вкладено на депозитні рахунки у банках та 43% у цінні папери дохід за якими гарантовано Кабміном. За останній час дещо зменшилась частка активів, що вкладаються у акції та

облігації українських емітентів та зросла частка вкладень у цінні папери дохід за якими гарантовано Кабміном [2]. Звичайно, що така ситуація склалась у зв'язку з недостатнім розвитком вітчизняного фондового ринку, який не в змозі запропонувати ринку надійні та прибуткові фінансові інструменти.

Структура активів інститутів спільного інвестування відрізняється залежно від типу фонду, відкриті та інтервальні фонди на 70% їх формують з цінних паперів (акції та державні облігації майже порівну) і на 20-25% - банківські депозити. У структурі активів закритих фондів цінні папери складають лише 23-27%, депозити 7-18%, а основна частка належить іншим активами (в тому числі деривативам) 55-70%. Згідно офіційних даних 2017 рік був для інститутів спільного інвестування досить прибутковим, найбільш успішними були фонди акцій (45,7%) та відкриті фонди (21,6%) [3].

Основною проблемою у діяльності інститутів спільного інвестування також є значна обмеженість потенційних напрямків інвестування, адже постійно підвищуються вимоги до цінних паперів, у які можна вкладатись фондам (особливо при умовах вступу до ЄС), а вітчизняний фондовий ринок не має можливості запропонувати відповідні цінні папери у необхідній кількості.

Українські небанківські фінансові інститути проявляють значний інвестиційний інтерес і до державних цінних паперів, що обумовлено можливістю забезпечення від кон'юнктурних ризиків, макроекономічної нестабільності, обмеженістю інвестиційних можливостей та достатньою дохідністю таких операцій. Так у 2017 році недержавні пенсійні фонди 43% своїх активів вклали у державні цінні папери, а страхові компанії – 26% [2].

Структура нормативно дозволених для придбання активів небанківських фінансових інститутів не відповідає потребам їх інвестиційних портфелів та тривалий час залишається без змін не відображаючи сучасні тенденції економічних процесів в Україні.

Для ефективного управління активами та здійснення прибуткового фінансування інвестиційних проектів небанківські фінансові інститути мають власні інституційні обмеження. Зокрема, невідповідність людських ресурсів наявним потребам. Тобто, персонал даних інститутів здебільшого є низькокваліфікованим у галузі оцінки ефективності інвестиційних проектів. Саме тому, пропонується впровадити механізми аутсортингу – залучення незалежних компаній, які спеціалізуються на управлінні активами, використовуючи їх кадровий потенціал для оцінки, фінансування, управління й моніторингу інвестицій [4, с. 77].

Низька фінансова грамотність та недовіра населення також є важливими факторами, що впливають не лише на повільний розвиток українських небанківських фінансових інститутів, а й їх неефективну інвестиційну політику.

Для забезпечення прозорості та підвищення ефективності інвестиційної діяльності небанківських фінансових інститутів необхідним є посилення відповідальності членів спостережних рад та керівників за прийняті управлінські рішення та ризики пов'язані з інвестуванням.

Отже, діяльність небанківських фінансових інститутів впливає на темпи структурних змін в економіці, ресурсні можливості фінансування перспективних проектів розвитку, убезпечення від ринкових ризиків, реалізацію соціальних програм. Сучасна інвестиційна «карта» економіки країни неможлива без участі небанківських фінансових інститутів, які є потенційно вагомим джерелом сталого розвитку.

Список використаних джерел:

1. Ільченко-Сюйва Л.В. Небанківські фінансові установи: досвід Європейського союзу та можливості України / Л.В. Ільченко-Сюйва // Економіка та держава. - № 11. - 2016. - С. 76-78.
2. Офіційний сайт Національної комісії що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг: інформація про діяльність небанківських фінансових установ [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.dfp.gov.ua>.
3. Офіційний сайт Української асоціації інвестиційного бізнесу: інформація про діяльність інститутів спільного інвестування [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.uaib.com.ua>.
4. Поліщук Є.А. Характеристика інвестиційної діяльності небанківських фінансових установ / Є.А. Поліщук // Фінанси, облік і аудит. - 2014. - № 2 (24). - С. 95 - 106.

Кравчук І. С.

к.е.н., доцент, докторант кафедри
банківського менеджменту та обліку
Тернопільський національний економічний університет
м. Тернопіль, Україна

РОЗВИТОК РЕГУЛЯЦІЙНИХ ІНСТРУМЕНТІВ ДІЯЛЬНОСТІ ФІНАНСОВИХ ПОСЕРЕДНИКІВ НА РИНКУ ОБІГОВИХ ФІНАНСОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ

Поряд з реалізацією макропруденційної політики вітчизняні профільні регулятори повинні здійснювати заходи з досягнення

стійкості фінансових інституцій на основі мікропруденційного регулювання. Інструменти цього виду регулювання опосередковано впливають і на діяльність фінансових установ на ринку обігових фінансових інструментів, що відображається на його функціонуванні.

Найбільш масштабно мікропруденційний інструментарій у міжнародній практиці розроблено у відношенні до банківських установ, а саме множина різноманітних вимог згідно міжнародної угоди щодо адекватності капіталу Базель III. У межах ЄС ці положення відображено у директиві CRD IV та розпорядженні CRR. Сучасні регуляції в Україні є доволі застарілі і станом на 2017 рік не відповідають європейським вимогам. Впровадження цих норм, а саме щодо підтримки адекватності капіталу у відношенні до кредитного, ринкового та операційного ризиків дозволить підвищити якість управління фінансовою стійкістю вітчизняної банківської системи. Комплексною програмою розвитку фінансового сектору України [1] передбачено впровадити вимоги до капіталізації, платоспроможності та ліквідності фінансових установ відповідно до принципів Базель III до кінця 2019 року, однак, на нашу думку, зважаючи на доволі низьку капіталізацію вітчизняних банків, яка значно зменшилась під впливом кризи у 2014 р., швидке впровадження положень Базель III може призвести до регуляційного шоку. А тому більш прийнятним є розробка поетапного плану адаптації банків до цих вимог.

Важлива перевага адаптації CRR/CRD IV полягає у створенні сприятливих правових умов для інвестицій європейських банків у фінансовий сектор України. Згідно правових норм ЄС кредитні та інвестиційні інститути трактують експозиції щодо інвестиційних фірм, кредитних інституцій, розрахункових палат і бірж з третьої країни як експозиції щодо такого типу європейських інституцій тільки тоді, коли третя країна застосовує пруденційні регуляторні вимоги щодо цих суб'єктів, які принаймні співмірні з такими вимогами в ЄС. Якщо такі правові норми не будуть впроваджені в Україні, то європейські інституції будуть оцінювати інвестиції у вітчизняні об'єкти зі значно вищим ризиком.

На основі вище зазначених європейських документів регулюється й діяльність інвестиційних фірм, які в Україні представлені торговцями цінними паперами. У 2015 р. у вітчизняному фінансовому праві впроваджено положення щодо пруденційного регулювання діяльності професійних учасників фондового ринку, зокрема їх діяльності з торгівлі цінними паперами; з управління активами інституційних інвесторів (діяльність з управління активами); депозитарної діяльності;

клірингової діяльності та діяльності з організації торгівлі на фондовому ринку [2].

Однак існуючі положення мають ряд недоліків і потребують вдосконалення. Щодо діяльності торговців цінними паперами впроваджено такі нормативи як 1) розмір регулятивного капіталу; 2) норматив адекватності регулятивного капіталу; 3) норматив адекватності капіталу першого рівня; 4) коефіцієнт фінансового левериджу; 5) коефіцієнт абсолютної ліквідності; 6) норматив концентрації кредитного ризику. Недоліком коефіцієнта фінансового левериджу є те, що при його обчисленні не передбачена вимога до врахування позабалансових експозицій, і більш прийнятним є приведення норм щодо його розрахунку у відповідності до європейських стандартів як відношення капіталу першого рівня (СЕТ1) до загальної експозиції торговця (балансової і позабалансової) з рекомендованим нормативним значенням на рівні 3%.

У відношенні до інститутів спільного інвестування в Україні встановлені пруденційні нормативи щодо компаній з управління активами, однак немає вимог щодо власне інвестиційних фондів (перш за все, відкритих), оскільки саме експозиції останніх мають високу чутливість до ризиків і потребують регулювання щодо ліквідності та левериджу.

Зважаючи на потребу побудови ефективної та надійної системи накопичувального пенсійного забезпечення, важливим напрямом роботи вітчизняного регулятора має бути розробка множини ризикоорієнтованих пруденційних вимог щодо недержавних пенсійних фондів і їх керуючих. Ці норми матимуть і вплив на стабільність розвитку ринку обігових фінансових інструментів, оскільки левову частку активів пенсійних фондів складають саме цінні папери.

Здійснення пенсійних інвестицій повинне базуватися на принципі «обачливої особи» (prudent person), який згідно з європейськими нормами [3] реалізується через наступні правила: 1) активи інвестуються в найкращих довгострокових інтересах учасників і бенефіціарів; 2) врахування потенціального довгострокового впливу інвестиційних рішень на соціальні та управлінські фактори, а також на навколишнє середовище; 3) інвестиції мають забезпечити безпеку, якість, ліквідність і дохідність портфеля в цілому; 4) кошти інвестуються переважно на регульованих ринках; 5) інвестиції у похідні інструменти можливі в обсязі, в якому ці інструменти впливають на редукцію ризику інвестицій або сприяють ефективному управлінню портфелем; 6) активи мають бути достатньо диверсифіковані, щоб

уникнути надмірної залежності від окремого активу, емітента чи їх групи та кумулювання ризиків у портфелі в цілому тощо.

Для вдосконалення мікропруденційного нагляду клірингової діяльності центральних контрагентів (які *a priori* є системно важливими для ринку обігових фінансових інструментів) доцільним є адаптація європейських норм [4] щодо розрахунку:

1) гіпотетичного капіталу центрального контрагента щодо всіх трансакцій з учасниками розрахунків:

$$K_{CCP} = \sum_i \max \{ EBRM_i - IM_i - DF_i; 0 \} \cdot RW \cdot Capital\ ratio, \text{ де}$$

$EBRM_i$ – розмір експозиції центрального контрагента до учасника розрахунку i щодо всіх укладених з ним трансакцій, обчислений без врахування забезпечення наданого цим учасником розрахунків;

IM_i – початкова маржа, внесена кліринговим учасником до ССР;

DF_i – внесок учасника до гарантійного фонду;

RW_i – вага ризику, яка дорівнює 20%;

$Capital\ Ratio = 8\%$.

2) показника концентрації:

$$\beta = \frac{PCE_{red,1} + PCE_{red,2}}{\sum_i PCE_{red,i}}, \text{ де}$$

$PCE_{red,i}$ – розмір потенційної майбутньої кредитної експозиції щодо всіх трансакцій центрального контрагента з розрахунковим учасником i ;

$PCE_{red,1}$ – розмір потенційної майбутньої кредитної експозиції щодо всіх трансакцій центрального контрагента з розрахунковим учасником, який має найвище значення PCE_{red} ;

$PCE_{red,2}$ – розмір потенційної майбутньої кредитної експозиції щодо всіх трансакцій центрального контрагента з розрахунковим учасником, який має друге за розміром найвище значення PCE_{red} .

Важливим напрямом мікропруденційних завдань вітчизняного регулятора має бути проведення стрес-тестування діяльності фінансових інституцій для визначення їх потенційної стійкості при реалізації різного ступеня негативних сценаріїв розвитку фінансової нестабільності. Отримані результати стануть емпіричною основою для прийняття рішень щодо вжиття заходів зі зниження крихкості фінансових інституцій.

Список використаних джерел:

1. Комплексна програма розвитку фінансового сектору України до 2020 року / НБУ. – 2015.

2. Положення щодо пруденційних нормативів професійної діяльності на фондовому ринку та вимог до системи управління ризиками, затверджене рішенням НКЦПФР № 1597 від 01.10.2015

3. Directive (EU) 2016/2341 of the European Parliament and of the Council of 14 December 2016 on the activities and supervision of institutions for occupational retirement provision (IORPs).

4. Regulation (EU) No 648/2012 of the European Parliament and of the Council of 4 July 2012 on OTC derivatives, central counterparties and trade repositories.

Легкоступ І. І.

к.е.н., асистент кафедри фінансів і кредиту
Чернівецький національний університет імені Ю.Федьковича

Каминіна О. В.

м. Чернівці, Україна

ПРОБЛЕМИ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Згідно Закону «Про банки і банківську діяльність» банківська система України – це складова кредитної системи держави, що включає в себе Національний банк України, інші банки, а також філії іноземних банків, зареєстровані у встановленому законодавством порядку на території України [1].

Сучасна банківська система України зберігає низку недоліків, які є системними. Збитковість банківської системи, її недостатня капіталізація та поганий стан кредитного портфеля свідчать про те, що вірогідно процес банкрутства банків буде продовжуватись, а підприємства та громадяни і надалі втрачатимуть свої кошти. Банківська криза відбувається в контексті загальної кризи української економіки та девальвації гривні. Війна, втрата ринків країн СНД, зубожіння населення, викликане скороченням соціальних витрат, зростанням тарифів та податкового тиску, призвели до падіння попиту на продукцію українських підприємств.

Проблеми функціонування банківської системи досліджували такі вчені-економісти, як Мороз А. М., Міщенко В. І., Савлук М. І., Герасимович А. М. та інші, а саме – аналізували особливості функціонування банківської системи, її інтеграцію у світовий фінансовий простір, аналіз і уникнення проблеми ліквідності та платоспроможності банків, тощо. Але залишається низка проблем невирішених, а саме проблема високої концентрації капіталу у групі найбільших банків, брак довіри населення до банків, слабка диференціація банківських послуг, тощо [2, с.123-126].

Розглянемо основні проблеми сучасної банківської системи України:

- Значна зміна структури банківської системи;

- Наслідки різкої девальвації гривні в 2014-2015 рр.;
- Прискорення інфляційних процесів;
- Домінування державних банків на ринку;
- Ліквідація та скорочення банків.

Значна зміна структури банківської системи відбулась внаслідок втрати спроможності фінансової і грошової влади активізувати кредитну активність національної банківської системи в забезпеченні розвитку державної економіки. Українські банки занадто «прив'язались» до іноземних запозичень, використовували короткострокове іноземне фінансування для реалізації довгострокових фінансових проектів.

Наслідки різкої девальвації гривні є критичними. Одним із цих наслідків є значні проблеми у процесі формування пропозиції іноземної валюти в Україні, так як курсоутворення напряму залежить від пропозиції іноземної валюти, яка формується за рахунок надходжень на внутрішній ринок. Саме тому необхідно створювати економічні умови для припливу іноземних інвестицій, а також потрібно збільшувати валютні резерви країни.

Прискорення інфляційних процесів відбуваються з 2014 року і до сьогодення. Практично всі товари та послуги зросли в ціні внаслідок девальвації гривні. Оскільки Україна є імпортно залежною, за останні роки відбулось підняття цін до рівня світового ринку. Стрімке зростання світових цін на нафту, що спричинює підвищення цін на паливо на внутрішньому ринку і в результаті на товари та послуги.

Наслідком домінування державних банків на ринку є відсутність незалежних наглядових рад і корпоративного управління держбанків, належної системи мотивації вести бізнес. Загалом державні фінустанови повинні мати чітко окреслені, тимчасові повноваження щодо реагування на прогалини ринку, розширення контрциклічного кредитування при наявному дефіциті фінансування, забезпечення фінансування малих та середніх підприємств, які ще не обслуговуються приватними банками, та щодо сприяння розширенню доступу до фінансових послуг [3].

Ліквідація та скорочення банків. За останні роки у структурі глобальної банківської системи з'явилася надзвичайно велика кількість проблемних портфельів, що не гасяться. А якщо портфельі не гасяться, то є два виходи: або відобразити збитки в балансі і списувати їх за рахунок прибутку, або новими грошовими вливаннями погасити дану проблему. Оскільки капіталу немає, банки стають неплатоспроможними та припиняють свою діяльність.

Отже, можна зробити висновок, що банківська система є важливою складовою фінансової системи України. Умовою

забезпечення фінансової стійкості банківської системи України в сучасних умовах є поступове подолання вищезазначених проблем, її об'єктивна оцінка та вдосконалення банківського регулювання з метою досягнення ефективного функціонування, стабільного розвитку та високих стандартів фінансової надійності.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про банки і банківську діяльність» від 7 грудня 2000 року N 2121-III із змінами та доповненнями. [Електронний ресурс] / Режим доступу : <http://consultant.parus.ua/?doc=>

2. Подік С., Лис І. Сучасний погляд на проблеми банківської діяльності // Вісник Хмельницького національного університету. - №1, 2008. – с. 123-126

3. Сату Кахконен «Конкурентноспроможні державні банки з якісним управлінням та для кожного – передумова зростання України» (14.12.2017р.). [Електронний ресурс] / Режим доступу : <http://www.worldbank.org/uk/news/opinion/2017/12/14/ukraine-state-banks>

Огородник В. В.

к.е.н., докторант ДВНЗ «Університет банківської справи»

м. Київ, Україна

ОБГРУНТУВАННЯ МЕХАНІЗМУ ФІНАНСОВОЇ ВЗАЄМОДІЇ ПІДПРИЄМСТВ ТА БАНКІВ З ДЕРЖАВНОЮ УЧАСТЮ В УКРАЇНІ

У сучасних складних економічних умовах фінансова взаємодія банків з державною участю та підприємств має важливе значення для досягнення цілей соціально-економічного розвитку країни.

У світовій практиці прийнято виділяти декілька видів взаємодії банків та підприємств [1]:

- взаємодія пов'язана з використанням фінансових ресурсів;
- взаємодія з використанням матеріальних ресурсів;
- взаємодія з використанням нематеріальних ресурсів.

Оскільки взаємодія відбувається між фінансово-кредитними установами, що акумулюють та перерозподіляють тимчасово вільні кошти, та суб'єктами підприємницького сектору, то, на нашу думку, першочергово необхідно розглядати саме фінансову взаємодію зазначених суб'єктів та обгрунтувати механізм даної взаємодії.

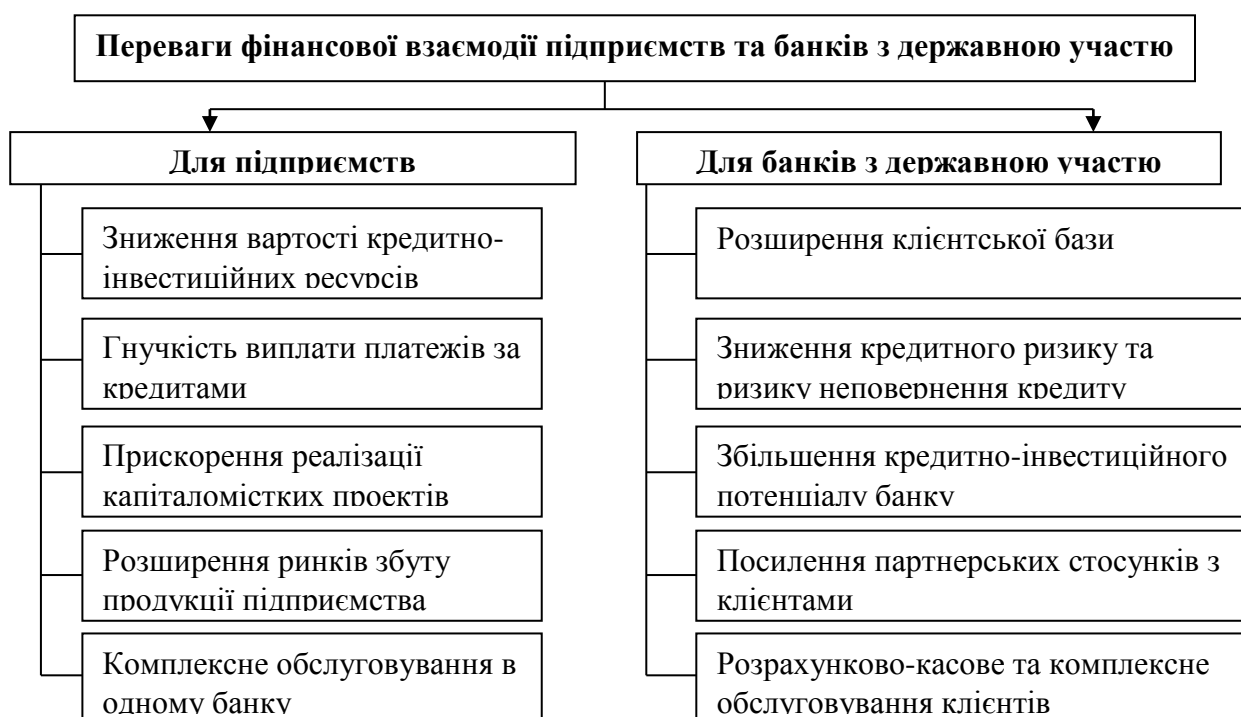
На нашу думку, механізм фінансової взаємодії підприємств та банків з державною участю представляє собою цілісну систему взаємодії між підприємницьким сектором та банками з державною участю, які об'єднані загальною метою, визначеною сукупністю

напрямів та методів співпраці, принципів, орієнтовних ризиків для досягнення власних цілей.

З метою детального дослідження механізму фінансової взаємодії підприємств та банків з державною участю розглянемо переваги фінансової взаємодії з позиції різних суб'єктів, принципи та напрями взаємодії.

Узагальнюючи погляди вчених [2], [3], [4], [5], можемо виділити основні переваги фінансової взаємодії для банків з державною участю та підприємницького сектора економіки (рис. 1).

Однією з основних переваг фінансової взаємодії банків з державною участю та підприємницького сектору для останніх є можливість реалізації капіталомістких проектів.

Рис. 1. Переваги фінансової взаємодії підприємств та банків з державною участю

Джерело: складено автором

Які ж переваги від фінансової взаємодії отримують банки з державним капіталом? Банки мають змогу розширити клієнтську базу та встановити довгострокові партнерські відносини з підприємствами завдяки їх комплексному обслуговуванню, що не обмежується лише кредитуванням, а також завдяки залученню на обслуговування постачальників та покупців підприємств-партнерів.

На нашу думку, при визначенні механізму фінансової взаємодії підприємств та банків з державною участю важлива роль належить додержанню принципів на яких ґрунтується формування та розвиток

зазначеної взаємодії економічних суб'єктів:

- **взаємна зацікавленість** – принцип, що передбачає побудову довгострокової співпраці з метою отримання прибутку, на основі договірних відносин, наявності спільних інтересів підприємств та банків з державною участю, а також здатності ухвалювати компромісні рішення;

- **раціональність та обмеженість напрямів взаємодії** – принцип, що передбачає прагнення обох сторін співпраці до раціональної організації діяльності, на основі визначеного переліку напрямів фінансової взаємодії;

- **взаємна відповідальність** – принцип, що передбачає дотримання двома сторонами договірних засад організації фінансового партнерства;

- **диференційований підхід** – передбачає індивідуальний підхід банку з державною участю до клієнта - суб'єкта підприємницької діяльності;

- **партнерство у двосторонніх відносинах** – принцип, який передбачає вільний вибір сторонами учасника фінансового партнерства (як зі сторони банку, так і підприємства), тобто підприємство отримує швидший доступ (на пільгових умовах) до банківських послуг, а банк натомість – комісійні доходи від наданих послуг;

- **рівноправність** – принцип, що передбачає організацію фінансової взаємодії між підприємствами та банками з державною участю на засадах рівноправності обох учасників цих відносин.

Дотримання даних принципів дозволяє підприємствам та банкам з державною участю організувати фінансову взаємодію, отримуючи від даного співробітництва бажаних результатів для обох сторін.

Фінансова взаємодія підприємств та банків з державною участю може бути організована у різних формах та в залежності від видів діяльності у яких зацікавлені суб'єкти взаємодії. Так, можемо виділити такі напрями фінансової взаємодії банків та підприємств:

- депозитна діяльність;
- кредитна діяльність;
- розрахунково-касове обслуговування;
- операції з цінними паперами;
- інвестиційна діяльність;
- еквайрінг.

Отже, кількість видів фінансової взаємодії підприємств з банківськими установами залежить від видів та масштабів діяльності підприємства. Найбільша кількість взаємодій матиме місце у випадках, коли підприємство окрім операційної, здійснює інвестиційну та фінансову діяльність. Слід зазначити, що кожний із видів діяльності підприємства супроводжується різними за складністю, тривалістю,

юридичним оформленням, зобов'язаннями, ризикованістю видами банківських послуг [6].

Підсумовуючи результати проведеного дослідження щодо обґрунтування механізму фінансової взаємодії банків з державною участю та підприємств можемо зробити певні висновки. Під механізмом фінансової взаємодії підприємств та банків з державною участю розуміємо сукупність напрямів та методів співпраці між зазначеними економічними суб'єктами, з визначенням переваг та ризиків такої взаємодії, її принципів та напрямів реалізації. Виділено велику кількість різноманітних напрямів фінансової взаємодії підприємств та банків, які здатні задовольнити усім вимогам та цілям діяльності зазначених суб'єктів. Однак, у вітчизняних реаліях фінансова взаємодія підприємств та банків потребує активізації.

Список використаних джерел:

1. Рахметова А.М. К вопросу о классификации форм взаимодействия банковского и реального секторов экономики / А. М. Рахметова // Вестник финансового университета. – 2013. - № 2. – с. 80-97.
2. Лепак Р.І. Форми фінансової взаємодії банків і підприємств: автореф. дис. канд. екон. наук: 08.00.08 / Р. І. Лепак; НАНУ Інститут регіональних досліджень. – Л., 2008.
3. Ведернікова С. В. Фінансова підтримка підприємства банками та державою на сучасному етапі / С.В. Ведернікова // Електронне наукове фахове видання «Державне управління: удосконалення та розвиток». – 2015. – № 1, [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=809>.
4. Шаперенков А. Взаємодія держави та банків в реалізації інноваційних програм / А. Шаперенков // Фінанси та банківська справа. – 2014. – № 1. – с. 44-56.
5. Павлюк К.В., Павлюк С.М. Сутність і роль державно-приватного партнерства в соціально-економічному розвитку держави / К.В. Павлюк, С.М. Павлюк // Наукові праці КНТУ. Економічні науки. – 2010. – вип. 17. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.kntu.kr.ua/doc/zb_17_ekon/stat_17/02.pdf.
6. Лотоцький В.А. Етапи організації та критерії оцінювання взаємодії підприємств та банків / В. А. Лотоцький // Фінансовий простір. – 2015. - № 3 (19). – с. 53 - 60. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://fp.cibs.ubs.edu.ua/files/1503/151vaeot.pdf>.

Ваганова О. В.

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
м. Чернівці, Україна

РОЗВИТОК ФІНАНСОВОГО ПОСЕРЕДНИЦТВА У СУЧАСНИХ УМОВАХ

Важливу роль на ринку фінансових послуг відіграє фінансовий посередник.

Участь фінансових посередників дозволяє мінімізувати фінансові ризики за рахунок їх перерозподілу між учасниками процесу інвестування. Оскільки фінансове посередництво є професійною діяльністю, це дозволяє значно знизити витрати на пересування капіталів між учасниками за рахунок економії на масштабі. Упродовж значного періоду провідну роль серед фінансових посередників відігравали банки. Проте інноваційні та глобалізаційні процеси поступово зміщують акценти на небанківські фінансово-кредитні установи.

В умовах розгортання кризових явищ в економіці України значно посилилась увага з боку науковців та практиків до проблем розвитку фінансового посередництва. В центрі уваги опинились банківські установи, оскільки саме вони є основними посередниками на ринку. В той же час поза увагою не залишились і небанківські фінансово-кредитні установи, особливо страхові компанії та кредитні спілки, які максимально відчували негативні наслідки фінансової кризи. Інвестиції через фінансових посередників становлять великий інтерес для інвесторів – початківців або для тих, хто прийняв рішення, що буде інвестувати за пасивною стратегією. Такі рішення будуть оптимальні для 80 – 90% людей, що замислюються про примноження грошових коштів.[3]

Основними факторами, що впливають на розвиток фінансового посередника є :- економія часу. Якщо самостійні інвестиції потребують значних витрат часу, то вкладення грошей в банк або в пайові інвестиційні фонди складнощі не представляє;

- професійне управління (теоретично). Інвестиціями людей займатимуться люди, які є професіоналами, навчалися цього, мають досвід подібної діяльності і т.п. На жаль, це не гарантує, ефективне розміщення коштів;

- зниження ризиків. Знижуються ризики втрати грошей через неправильний вибір об'єктів інвестування.

Проте є негативні явища, які погано впливають на діяльність фінансово-кредитних установ. Насамперед це:

- неможливі здійснення контролю над бізнесом. У разі інвестування через фінансових посередників, прямий контроль інвестора над бізнесом зникає. В більшості випадків, навіть, не зможете достовірно і вчасно дізнаватися куди ж саме інвестовані кошти;

- частина прибутку йде посереднику. Посередник отримує відсоток від прибутків;

- мала ймовірність високої прибутковості. Так, як частина доходу йде посереднику; диверсифікації, яка усереднює прибутковість;

обмеження, накладені регуляторами з метою уникнення ризикованих операцій;

- ризиковість самого фінансового посередника. Необхідно бути впевненому у надійності фінансового посередника, якого Ви обираєте [2].

Слід зазначити, що система спеціалізованих фінансових посередників має можливість надати власникам заощаджень більші вигоди, ніж просто можливість одержувати відсотки на капітал. Діяльність фінансових посередників має на меті з одного боку, акумулювати розрізнений капітал домогосподарств та суб'єктів господарювання та перетворити його в потужні інвестиційні ресурси для розвитку економіки країни, а з іншого – задовольнити економічні та соціальні потреби споживачів, надаючи їм весь спектр фінансових послуг.

Зростання ролі фінансових посередників (банків і небанківських установ) і розширення сфери їх послуг стають характерними рисами сучасного економічного розвитку, і проявляються повсюдно при обслуговуванні клієнтів як учасників ринку при розміщенні та/або залученні капіталу. Надання фінансових послуг (і в першу чергу – масових у поєднанні із специфічними) стає високодохідним бізнесом.[1,с. 6]

Також свою концепцію інноваційного фінансування пропонує Й.Шумпетер. У ній зазначено: „Фінансові посередники відіграють значну роль в економічному розвитку саме через функції перерозподілу коштів, а не впливу на норму заощаджень; банки, здійснюючи перерозподільну функцію, впливають на зростання продуктивності праці та технологічні зміни.”[4,с. 13]

Усі фінансові посередники функціонують на єдиному грошовому ринку, з одним і тим же об'єктом - вільними грошовими коштами, однаково відчутно впливають на кон'юнктуру цього ринку, можуть не тільки конкурувати між собою, а й взаємодіяти у вирішенні багатьох економічних та фінансових завдань.

Отже, забезпечення довгострокового сталого економічного зростання можливе за наявності досконалого та всебічно розвиненого фінансового сектора економіки, тому необхідно вжити заходи у напрямі модернізації системи фінансового посередництва. Однією із передумов подальшого розвитку фінансового ринку є відновлення довіри до його учасників. У вирішенні цієї проблеми важливим повинно стати: інформування населення про стан діяльності учасників фінансового ринку; активізація ролі держави та її органів у зміцненні фінансового ринку.

Список використаних джерел:

1. Буднік М.М., Горлач Н.О. Роль фінансових посередників на ринку фінансових послуг України на сучасному етапі/Вісник Харківського торговельно – економічного інституту КНТЕУ, 2016, -6 с.

2. Переваги й недоліки фінансових посередників в інвестиційній діяльності [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://financier.ua>

3. Пислиця А.А., Загреба І.Л., доц., канд. екон. наук, Фінансові посередники на інвестиційному ринку в Україні / Наукові записки, вип. №13, 2013р.

4. Смерічевський С. Ф., Рекова Н. Ю. Сутність та функції небанківського фінансового посередництва на ринку фінансових послуг./Монографія: Небанківське посередництво на ринку фінансових послуг України: сучасний стан та перспективи розвитку, 2015р, с.13.

Главіцка К. В.

Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича
м. Чернівці, Україна

ФУНКЦІОНУВАННЯ PRIVATE BANKING В УКРАЇНІ: СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІ ТА РЕАЛІЇ РОЗВИТКУ

В умовах динамічного розвитку банківського сектору ринок банківських послуг наповнюється новими продуктами та послугами. Постійне зростання та модифікація потреб наявних та потенційних клієнтів банківських установ зумовлює впровадження ексклюзивних продуктів інноваційного характеру. Зокрема впродовж останніх років приріст приватного капіталу відображає виокремлення особливого сегменту банківських клієнтів, які потребують нового рівня обслуговування та додаткових, притаманних їх сфері діяльності послуг. Такі тенденції зумовили виникнення та розвиток банківських технологій для елітного обслуговування, зокрема вітчизняний банківський сектор характеризується поступовим впровадженням послуг private banking або так званого приватного банкінгу.

Актуальність даної теми зумовлена новизною даного поняття в банківському секторі в умовах динамічного впровадження private banking у спектр послуг, що надаються вітчизняними банківськими установами.

Метою дослідження є визначення теоретичних та практичних аспектів поняття private banking, а також переваг та недоліків його впровадження банками в умовах сучасних реалій розвитку в Україні.

Основні положення досліджень даної теми представлені в працях зарубіжних та вітчизняних науковців, серед яких Абакуменко О. В., Балашов К. О., Корнеєва М. В., Котлер Ф., Моліно Ф. тощо.

Ринок банківських послуг є найбільш розвинутим сегментом ринку фінансових послуг, що зумовлює його динамічність та постійне оновлення. Протягом останніх років провідні вітчизняні банки почали активно включати до спектру послуг private banking. Як продукт зарубіжних менеджерів банківського бізнесу, private banking натомість вирізняється особливими рисами використання та розвитку в українському банківському секторі. Аналіз літератури свідчить про наявність різноманітних суміжних понять, що описують явище приватного банкінгу, серед яких «private banking», та «VIP-банкінг».

Під private banking слід розуміти комплекс фінансових і нефінансових послуг, що пропонують банки VIP-клієнтам, включаючи індивідуальну систему обслуговування [1, с. 24]. Натомість поняття VIP-банкінгу найчастіше трактують як сукупність традиційних банківських послуг з найвищим сервісом та спеціальними умовами надання [3]. Вважаємо, що зазначені поняття є дотичними, однак описують різні аспекти сектору банківських послуг. Вважаємо, що VIP-банкінг є різновидом класичних банківських послуг, що вирізняються підвищеним рівнем якості надання та стосуються категорії постійних клієнтів середнього статку. Фактично VIP-клієнт отримує комплекс фінансових послуг з стандартними характеристиками, хоч і при більш комфортному обслуговуванні. Private banking ж охоплює ширший спектр банківських послуг, заснованих на індивідуальному підході.

Характеристика та обсяг послуг, що входять до комплексу private banking, залежать від особливостей політики банку та індивідуальних побажань клієнта. Однак загалом структура послуг private banking включає в себе такі напрямки ексклюзивного обслуговування:

1) сукупність традиційних банківських послуг на більш вигідних умовах (володіння преміальними пакетами банківського обслуговування, які включають ексклюзивні картки необмежених можливостей і найвищий рівень сервісу та привілеїв);

2) «wealth management» (комплекс консультаційних та управлінських послуг, що охоплюють усі аспекти фінансової діяльності клієнта та/або його родини);

3) «lifestyle management» (надання небанківських послуг) [2].

Категорія клієнтів private banking визначається їх відповідністю заданим банком умовам. Такі умови встановлюються відповідно до політики банку і, зазвичай, виражаються у кількісних межах обсягів коштів на рахунках, річному обороту клієнта, використання преміальної картки відповідного рівня тощо. Станом на кінець 2017 р. лише частина вітчизняних банків надають публічно інформацію щодо умов отримання даного спектру послуг (табл.1).

Протягом останніх років суми коштів на поточних та депозитних рахунках клієнтів, необхідні для послуг private banking, дещо зменшилися. Причинами таких змін стали інфляційні процеси, відтік коштів з банківської системи та загальна економічна нестабільність. Слід зазначити, що умови отримання послуги private banking у вітчизняних банках є значно меншими у кількісному аспекті ніж аналогічні умови зарубіжних банків. Світовий досвід показує, що послуги private banking зарубіжних банків доступні лише клієнтам з мільйонними статками у доларовому еквіваленті.

Таблиця 1

Умови отримання послуги private banking вітчизняних банків [4]

№	Банківська установа	Умови отримання послуги private banking
1	ПАТ «Райффайзен Банк Аваль»	- Середньомісячне зарахування на рахунок від 30 тис. грн - Депозит на суму від 1 млн. грн
2	ПАТ «Таскомбанк»	Обсяг річного обороту від 200 млн. грн
3	ПАТ «Ощадбанк»	Сума на поточному рахунку від 2 млн. грн
4	ПАТ «Креді Агріколь Банк»	Сума на поточному рахунку від 1 млн. грн
5	ПАТ «Банк Кредит Дніпро»	Сума на поточному рахунку від 1 млн. грн

Розповсюдженість послуг private banking серед українських клієнтів банку не є достатньою. За даними аудиторських досліджень близько 30% потенційних клієнтів не покрито ринком послуг private banking в Україні на сьогоднішній день [3]. До того ж політика валютних обмежень НБУ протягом останніх років дещо зменшила можливості застосування усіх напрямків спектру послуг private banking. Такі тенденції є результатом низького рівня довіри населення до банківської системи, високих інфляційних очікувань, а також тінізації національної економіки. Сукупність вищевказаних особливостей дає можливість сформулювати переваги функціонування private banking в Україні. На нашу думку, серед них можна виділити наступні:

- 1) Високий рівень прибутковості послуг private banking та важливе джерело пасивів для вітчизняних банків;
- 2) Підвищення рівня банківського сервісу;
- 3) Відносно менша кількість конкурентів, оскільки ринок послуг private banking знаходиться на початковій стадії розвитку;
- 4) Розширення географічних меж покриття, що сприяє співпраці з зарубіжними партнерами;
- 5) Сприяння детінізації бізнесу, через залучення заможних клієнтів до private banking.

Однак особливості економічного середовища функціонування

private banking в Україні зумовлює і наявність недоліків, що гальмують розвиток private banking. Серед них виділяємо наступні:

1) Обмежена територіальна присутність (офіси обслуговування даної категорії клієнтів знаходяться лише у великих містах України);

2) Недовіра потенційних клієнтів private banking до банківських установ, що зумовлює відносно низький рівень розповсюдженості послуг;

3) Нестача професіоналів відповідного рівня, що забезпечують надання послуг private banking;

4) Обмеження діяльності в сфері private banking через механізм адміністративного впливу НБУ;

5) Нерозвиненість ринку фінансових послуг, що є основним полем діяльності при наданні послуг private banking.

Загалом розвиток private banking в Україні відбувається за окремими сценарієм, що зумовлюється особливістю національної економіки та системи взаємовідносин сегменту заможних клієнтів з банківськими установами. Початковий етап розвитку ринку private banking зумовлює низку переваг для потужних вітчизняних банків, для яких цей сегмент є новим джерелом прибутку. Однак сучасні тенденції банківської системи свідчать про недостатній рівень залучення потенційних клієнтів та незабезпеченість банків необхідним досвідом та кадрами для успішного функціонування private banking. Перспективи подальшого розвитку даної сфери в Україні залежать від динаміки розвитку національної економіки та забезпечення високого рівня залучення сектору малого та великого бізнесу в банківську систему. В свою чергу завданням банків є накопичення та розвиток фінансової, матеріальної та професійної бази для успішного функціонування private banking в сучасних українських реаліях.

Список використаних джерел:

1. Абакуменко О. В. Private banking та wealth management: зарубіжний досвід та вітчизняні реалії / О. В. Абакуменко, М. В. Корнеєва. // Інвестиції: практика та досвід. – 2014. – №14. – С. 24–31.

2. Александров О. В. Що відбувається з Private Banking в Україні [Електронний ресурс] / О. В. Александров. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <http://forbes.net.ua/ua/opinions/1396673-shcho-vidbuvaetsya-z-private-banking-v-ukrayini>.

3. Портян Т. М. Private – banking: особливості та перспективи розвитку в Україні [Електронний ресурс] / Т. М. Портян – Режим доступу до ресурсу: <http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=66815>.

4. Чи є в Україні private banking? [Електронний ресурс]. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <https://finclub.net/video-foto/kruglyj-stol-est-li-v-ukraine-private-banking-onlajn-translyatsiya.html>.

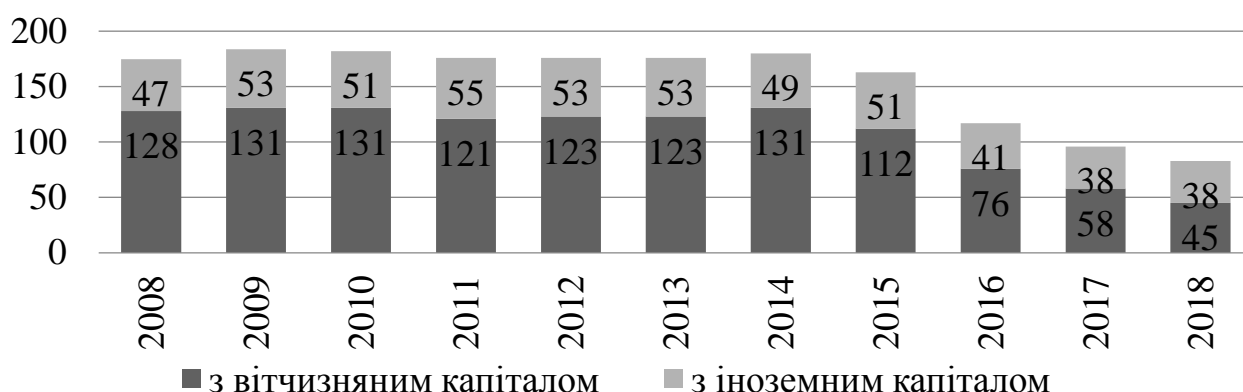

СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ В УМОВАХ СУЧАСНОЇ ЕКОНОМІКИ

В умовах національної економіки банківська система відіграє важливу роль, але на сучасному етапі вона перебуває у складному становищі. Реформи НБУ призвели до суттєвого зменшення кількості банків в Україні. Тому виникає об'єктивна необхідність у дослідженні стану банківської системи України та його подальших перспектив розвитку.

Щоб впевнено почуватися на вітчизняному та світовому ринках і створити ефективну ринкову економіку в Україні необхідна наявність успішно функціонуючого банківського сектору. Забезпечення стабільності банківської системи – це першочергове завдання, яке необхідно вирішити на шляху інтеграції України до європейського економічного простору [4, с. 11].

За останні кілька років на банківську систему України впливає не тільки рівень інфляції, але й політична та військова нестабільність. Одним з найважливіших факторів, що змінює розвиток банківської системи України є дії НБУ. Протягом 5 років кількість діючих банків скоротилася на 93 і станом на 1 січня 2018 року склала 83 одиниці. Зменшення кількості даних установ повинно зробити банківську систему більш прозорою, проте зниження учасників фінансового ринку може погіршити банківські продукти та знизити конкуренцію.

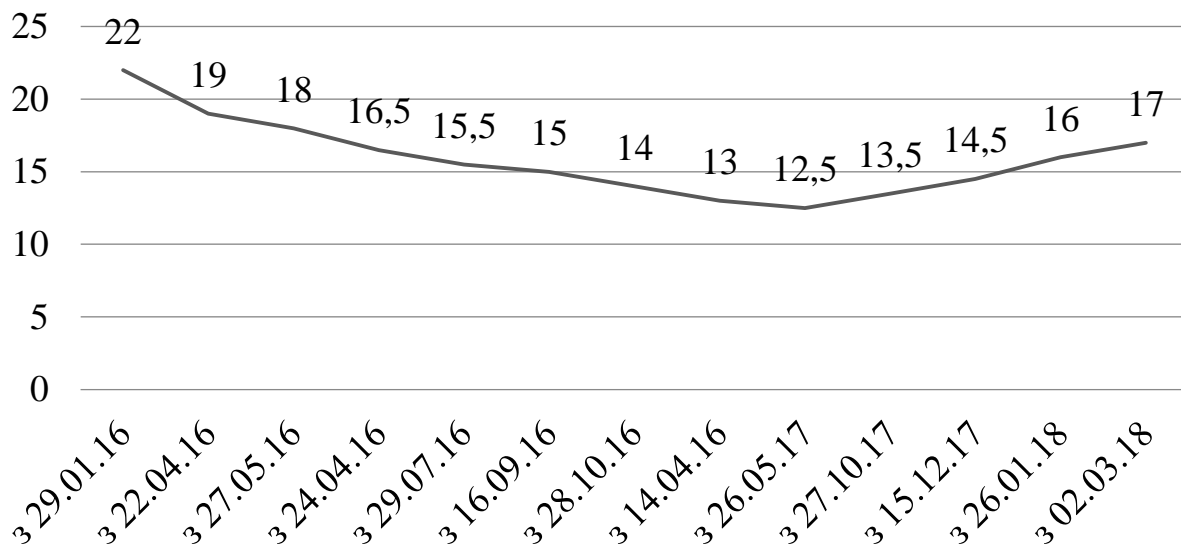

Рис. 1. Динаміка чисельності діючих банків України, в тому числі з іноземним капіталом, станом на 1 січня відповідного року

Зростання іноземного банківського капіталу може залучати іноземні інвестиції в країну, що призведе до збільшення кредитування

населення та гарантування вкладів. Крім того, залучення іноземного капіталу дозволить ввести в країні нові фінансові продукти й банківські технології. Це дозволить підвищити конкуренцію на ринку. Проте залучення іноземного капіталу може ускладнити контроль за даними інвестиціями в Україну [5, с. 21]. Приплив іноземного капіталу має позитивний вплив на розвиток національної економіки, але цьому повинен слідувати належний контроль з боку НБУ [6, с. 94].

Центральний банк відіграє значну роль у забезпеченні фінансової стійкості банків другого рівня. Участь НБУ у формуванні капіталу залежить від цілей грошово-кредитної політики, яку він проводить, а також від інструментів, за допомогою яких банк здійснює кредитування банківських установ. Національний банк України здійснює рефінансування банків за процентною ставкою, що не нижча, ніж облікова ставка Національного банку України, та яка протягом дії кредитного договору не підлягає коригуванню [2].

Рис. 2. Облікова ставка НБУ з 2016 року

З вищенаведених даних можна зробити висновок, що облікова ставка НБУ не була стабільною, проте на сьогоднішній день цей показник не досягає максимуму.

При оцінці ситуації, яка склалась на фінансовому ринку, необхідно враховувати непросту економічну ситуацію, яка зараз в Україні. Це збільшення державного боргу України та гарантованого державного боргу України.

До сьогоднішнього часу сума запозичень держави зростає. За 2014-2015 рр. обсяг державного боргу збільшився на 42,9%. Станом на 31.12.2017 сума кредиту склала 2 141,674 млрд. грн., зовнішній борг займає 64,2%, внутрішній – 35,8%. Борг даного року перевищив попередній на 211,915 млрд. (11%). Державний і гарантований

державою борг України за 2017 рік зріс у доларовому еквіваленті на 7,5%, або на 5,33 млрд. доларів і становив 76,31 млрд. При цьому, в грудні він скоротився на 0,04% у доларовому еквіваленті, але зріс на 4,1% у гривневому. З урахуванням оцінок номінального ВВП України за 2017 рік, оприлюднених НБУ, показник держборгу на кінець 2017 року становив 73,1% ВВП [1].

Таблиця 1

Стан державного боргу України за 2009-2017 роки, млрд.грн.

Борг/рік	2013	2014	2015	2016	2017	відхилення 2013/2017	
						абсол. +,-	відн. %
загальний	584,114	1 110,56	1 572,18	1 929,76	2 141,67	1 557,56	266,6
внутрішній	284,088	488,866	529,46	689,73	766,678	482,59	169,8
зовнішній	300,025	611,697	1 042,72	1 240,03	1 375,00	1 074,97	358,2

Борг України швидко збільшується, тому його обслуговування впливає на витрати бюджету. Виплати відсотків за обслуговування боргу посідають одне з провідних місць у витратах бюджету. Обсяг платежів погашення державного боргу на 2018 рік прогнозується у розмірі 175,625 млрд. грн, що на 26,29% більше, ніж у 2017 році. У тому числі: погашення зовнішнього державного боргу – 61,701 млрд., що на 49,46% більше плану 2017 року. Погашення внутрішнього боргу передбачається у розмірі 114,024 млрд. грн, що на 13,51% більше плану на 2017 рік. Зростання зазначених видатків пов'язане із збільшенням внутрішнього боргу, що обумовлено необхідністю позапланових запозичень з метою капіталізації державних банків та фінансування дефіциту державного бюджету [1].

Станом на 1 січня 2015 року витрати з погашення державного боргу становлять 120,819 млрд. грн з передбачених держбюджетом на 2014 рік 122,985 млрд. Зокрема, витрати по внутрішньому державному боргу склали 68,044 млрд, по зовнішньому – 52,775 млрд. грн. Тобто, протягом трьох років витрати на обслуговування державного боргу збільшилися на 8,640 млрд. грн. [1].

Стратегічні наміри Національного банку України щодо реформи та оздоровлення банківської системи свідчать про подальше скорочення

кількості банків, не лише шляхом виведення їх з ринку, а і шляхом поглинання один одного та об'єднання банків для досягнення більших можливостей для якісного обслуговування клієнтів, надання нових послуг та отримання переваг у конкурентній боротьбі. В пріоритеті держави є зниження державної заборгованості та проведення економічних реформ, які повинні підвищити ефективність національної економіки та розвиток фінансового ринку.

Список використаних джерел:

1. Інформаційна довідка щодо державного та гарантованого державою боргу України (станом на 31.12.1017); Офіційний веб-сайт Міністерства фінансів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.minfin.gov.ua>
2. Основні показники діяльності банків України, за даними Національного банку України. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=36807&cat_id=36798
3. Прогнозні платежі з погашення та обслуговування діючих кредитів. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://195.78.68.18/minfin/control/uk/publish/archive/main?&cat_id=34952&stind=41
4. Гірченко Т. Д., Кузнецова А. Я. Управління конкурентоспроможністю банківської системи України // Вісник Національного банку України – 2009. – №10. – с. 10-15.
5. Квактун О.О. Проблеми та перспективи залучення іноземних інвестицій у банківську систему України / О. О. Квактун // Економічний простір. – № 75. –2013. – С. 20–28.
6. Осадчий Є. С. Банки з іноземним капіталом на ринку України: проблеми та перспективи розвитку / Є. С. Осадчий // Стратегія економічного розвитку України. – 2013. – № 33. – С. 94–102.

Завадовська І. І.

*Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
м. Чернівці, Україна*

РОЛЬ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ В ЕКОНОМІЧНОМУ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

У період трансформаційних перетворень економічної системи України одним з основних завдань банківської системи є створення сприятливих умов для безперервного відтворювального процесу, перш за все, через задоволення потреби суб'єктів господарювання в позичковому капіталі.

Особливо актуальна ця проблема тому, що в сучасних умовах система банківського кредитування не повністю задовольняє потреби економіки: істотно проявляє себе дефіцит позичкового капіталу, що зумовлено низькими доходами домогосподарств, недостатньою

ефективністю економіки, відпливом капіталу за кордон, наявністю значних «тіньових» коштів поза банківською системою. Це, у свою чергу, зумовлює застосування недостатньо ефективних методів кредитування.

Проблематиці банківського кредитування присвячено чимало праць вітчизняних економістів: В. Базилевича, З. Васильченко, В. Вітлінського, А. Гальчинського, А. Гриценка, Б. Івасіва, Т. Ковальчука, В. Лагутіна, Б. Луціва, І. Лютого, В. Міщенко, А. Мороза, С. Мочерного, М. Пуховкіної, В. Стельмаха, М. Савлука, А. Чухна, С. Циганова та інших.

У ринковій економіці роль кредиту найбільшою мірою проявляється в оптимізації пропорцій суспільного відтворення. Таким чином, за допомогою кредитного механізму досягається саморегуляція економічної системи, вирівнюється норма прибутку за різними галузями народного господарства тощо. Кредит сприяє концентрації та централізації капіталу. Надзвичайно важливою роль кредиту є у забезпеченні науково-технічного прогресу та обслуговуванні інноваційного процесу. Кредит є важливим джерелом фінансування капітальних вкладень і відіграє дуже важливу роль у процесі розширеного відтворення. Банківський кредит виступає однією з провідних форм кредитування як суб'єктів господарювання, так і населення [5].

Кредитування є однією з традиційних банківських операцій. Можна говорити про виняткове значення таких операцій для банку, адже прибутки від їх здійснення не лише займають одну з провідних місць у структурі банківських доходів, а й багато в чому формують загальну стратегію розвитку установи.

На сучасному етапі економічного розвитку одним з важливих шляхів виходу України із кризового стану займає удосконалення та подальший розвиток банківського кредитування. Підвищення ефективності банківського сектору країни – одна з актуальних, гострих і складних проблем, яка є на сьогодні. Адже в умовах сьогодення банківські установи дещо уповільнили свою діяльність на ринку кредитування, що є безумовним наслідком економічних та політичних процесів, які похитнули економіку не тільки нашої держави [3].

Роль, яку відіграє банківський кредит у розвитку економіки країни, залежить передусім від ступеня розвитку економічних відносин. Лише в умовах ринкової економіки всі прояви ролі банківського кредиту розкриваються в повному обсязі. В умовах трансформації економіки кредит може відігравати як позитивну, так і негативну роль. Позитивна роль банківського кредиту розкривається за такими

напрямами: вплив на розвиток та структурний склад видів економічної діяльності, сприяння розвитку діяльності суб'єктів господарювання, підвищення платоспроможності населення, скорочення витрат обігу через створення кредитних документів [2].

За офіційними даними НБУ, станом на 01.12.2017 року в Україні зареєстровано 86 банків (з них 56 з іноземним капіталом). Це пояснюється ліквідацією фінансово нестійких банків та відпливом іноземного капіталу з банківської системи України – частка іноземного капіталу у статутному капіталі банків скоротилась. Спостерігається згортання діяльності банків з іноземним капіталом на роздрібних ринках і переорієнтація їх на корпоративний сегмент; разом з тим деякі банки через несприятливу ділову атмосферу залишають український банківський ринок [1].

Варто звернути увагу на те, як вплинула політична та економічна криза в Україні на ринок банківського кредитування. Деякі банки майже повністю припинили кредитування, маючи сумніви у довгостроковій платоспроможності потенційних позичальників, але таких небагато. Переважна більшість банків України активно кредитує фізичних осіб на споживчі потреби.

За результатами дослідження міжнародного рейтингового агентства Standart&Poors станом на початок 2017 року частка проблемних кредитів банків України знаходиться на рівні 40% [1]. Однак на думку багатьох експертів, все ж таки довгострокове кредитування є головним прискорювачем розвитку економіки та одним із індикаторів, що відображає ставлення населення до банківської системи. Проведений аналіз довів, що проблеми банківського кредитування продовжують впливати на загальний фінансовий стан банківської системи України. За результатами на 1 січня 2016 року активи банківської системи за вирахуванням сформованих резервів, збільшилися на 18,98% (або на 200105 млн. грн.) у порівнянні із показниками початку 2012 року.

Якість кредитного портфелю досить важко точно оцінити, оскільки на неї впливає досить багато факторів, що не піддаються кількісній оцінці. Крім того, методологія розрахунку проблемної заборгованості, за офіційною статистикою НБУ та міжнародних рейтингових агентств, суттєво відрізняються, навіть кожен окремий банк, опираючись на власну кредитну політику, використовує різні способи оцінки та управління рівнем проблемної заборгованості.

Для порівняльного аналізу було обрано п'ять банків України: ПАТ КБ «Приватбанк», ПАТ «Державний ощадний банк України», ПАТ «Укрсоцбанк», ПАТ «Акціонерний комерційний промислово-

інвестиційний банк», ПАТ «ОТП Банк». Проведено аналіз сукупного кредитного портфеля обраних банків. Так, якщо на початок 2014 року обсяг сукупного кредитного портфеля банків складав 358900,17 млн. грн., то вже наступного року він збільшився на 16,91% до 419600,80 млн. грн., а вже на початок 2016 року збільшився на 8,47% та складав 455121,81 млн. грн. Також, проаналізовано питому вагу сукупного кредитного портфеля в активах банків. За період з 2014 по 2017 роки обсяг наданих кредитів відносно активів банків з кожним роком збільшується. Частка сукупного кредитного портфеля в активах банків на початок 2017 року складає 80,67% та має тенденцію до зростання. Це свідчить про високий рівень ризику кредитних операцій. Великий обсяг кредитного портфеля в загальних активах банків, який відображається протягом аналізованого періоду, є наслідком втрати стабільності банківської системи.

На рівень кредитування на початку 2015 року мала вплив внутрішньополітична криза та активна фаза війни на Сході України. Станом на початок 2016р. відзначається зменшення частки кредитного портфеля в активах банків. Аналіз обсягів наданих кредитів юридичним та фізичним особам групою проаналізованих банків України за період з 2013 року по 2017 роки - на початок 2015 року сума наданих кредитів фізичним особам п'ятьма банками становила 50,04 млрд. грн., а на початок 2017 року вже зросла до 59,72 млрд. грн. Тобто, обсяг наданих кредитів за 2 роки збільшився на 9,69 млрд. або на 19,36%. Аналогічна ситуація спостерігається за наданими кредитами юридичним особам. З січня 2014 року по січень 2017 року відбулося зростання наданих кредитів юридичним особам на 86,24 млрд. грн. або на 39,44% [6].

Як бачимо, ринок банківського кредитування в Україні сьогодні знаходиться на стадії активізації, про що свідчить тенденція до зростання кредитних портфелів комерційних банків. І це не дивно, оскільки здатність кредитного ринку ефективно розподіляти фінансові ресурси між потенційними позичальниками відповідно до потреб фінансування економіки – важлива умова забезпечення стабільного економічного зростання.

Проведений аналіз банківського кредитування свідчить, що постійно вдосконалюються його методи та механізми, що є важливою передумовою економічного зростання в Україні. Та, щоб розвиток економіки мав інноваційну спрямованість, цього замало, необхідно створювати такі умови, за яких би відбувалося зростання довгострокових кредитів, які б спрямовувалися не в поточну, а в інвестиційну діяльність сучасних підприємств.

Список використаних джерел:

1. Бюлетень НБУ [Електронний ресурс] // № 6 (255). – 2014. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.bank.gov.ua/files/stat.pdf>.
2. Жукова Н. К. Сучасний стан ринку банківських кредитів в Україні / Н. К. Жукова // Економічний часопис – XXI. – 2011. – № 5.
3. Кузнецова Л. В. Роль банківського кредитування у фінансовому забезпеченні розвитку реального сектора економіки України / Л. В. Кузнецова // Економічний простір. – 2008. – № 20/1. – С. 107.
4. Офіційна статистична інформація Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua>.
5. Підвищення ролі банківської системи в економічному зростанні : матеріали наук-практ. конф. 18–19 листопада 2004 р. / наук. ред. А. Мороз. – К. : КНЕУ, 2004. – 496 с.
6. Офіційний сайт Державної служби статистики України. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

Іщенко І. С.

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
м. Чернівці, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ФІНАНСОВОГО СУПЕРМАРКЕТУ ЯК ІНТЕГРОВАНОГО ФІНАНСОВОГО ПОСЕРЕДНИКА

Необхідною передумовою для розвитку економічного сектору нашої країни є продуктивна діяльність фінансових посередників. Наявність ефективних фінансових посередників – банків, страхових компаній, недержавних пенсійних фондів, кредитних спілок та інших фінансових установ сприятиме стабільному та прогнозованому розвитку всіх економічних процесів у суспільстві. Також у сучасних умовах глобалізації національних фінансових систем діяльність фінансових посередників характеризується доволі жорсткою конкурентною боротьбою, що змушує всіх учасників фінансового ринку шукати нові шляхи завоювання прихильності клієнтів. Тому стала необхідність появи такого інтегрованого фінансового посередника як фінансовий супермаркет.

Фінансовий супермаркет – це відносно новий, але найбільш перспективний організаційно-економічний механізм взаємодії банківських, страхових та інших кредитно-фінансових установ, які перебувають на етапі кооперації і співробітництва. Фінансовий супермаркет – це модель клієнто-орієнтованого бізнесу, який є єдиним інтегрованим каналом доступу клієнтів до фінансових послуг [2, с. 243].

Сутність поняття «фінансовий супермаркет» полягає в наданні широкого спектра фінансових послуг і доступності в способах їх отримання.

Як зазначав Скрипарь Ю.В.: «Фінансовий супермаркет – це об'єднання (юридичне, маркетингове чи просто територіальне) банку з іншими професійними учасниками фінансового ринку (страховою, інвестиційною, брокерською, лізинговою, консалтинговою компаніями та інше), яке здатне запропонувати не окремий продукт чи послугу, а комплексне вирішення проблем, що відповідають специфіці бізнесу клієнта або складним запитам приватних осіб» [4, с.17].

Рис. 1 Структура фінансового супермаркету

Джерело: розроблено автором на основі [4, с. 242]

З рис. 1 видно, що даний фінансовий посередник здатен надавати клієнтам майже повний спектр фінансових послуг. Однак, в реальних економічних умовах пакет послуг, що пропонується фінансовим супермаркетом є дещо вузьким. Його основними складовими є банківська, страхова та інвестиційна. Додавання інших складових фінансового супермаркету визначається відповідно до попиту на певні фінансові продукти, законодавчо-нормативної бази та особливостей функціонування фінансового ринку та його складових.

Основне призначення фінансового супермаркету полягає у максимальному задоволенні потреб клієнтів, шляхом пришвидшення та полегшення надання їм широкого спектру фінансових послуг в єдиному місці.

Фінансові супермаркети можуть бути трьох типів:

Перший – це холдинг, який об'єднує кілька дочірніх компаній, що пропонують як банківські, так і страхові послуги під однією торговельною маркою (як приклад фінансова група «ТАС»).

Другий тип – вільний, ринковий. У цьому випадку банк і страхова компанія укладають між собою партнерський договір про спільний агентський продаж своїх послуг. Наприклад, фінансова група «ОТП Group».

Третій тип – брокерський. Посередницькі організації-брокери, які збирають інформацію про всі фінансові послуги й підшуковують для клієнта, який звернувся до них, оптимальний для нього варіант [3].

До третього типу посередника належить фінансовий інтернет-супермаркет «Є Профіт». Унікальність проекту полягає у максимальній концентрації на одному сайті всіх фінансових і допоміжних послуг, які можуть бути продані через мережу Інтернет. На сьогодні через фінансовий інтернет-супермаркет «Є Профіт» можна отримати посередницькі послуги у сфері страхування. Наступним кроком його діяльності буде запровадження надання банківських та юридичних послуг [1, с. 66].

На сьогодні в Україні більш розвинені перші два типи супермаркетів, а третій залишається на початковій стадії розвитку. Як нова перспективна інноваційна модель організації фінансового бізнесу, даний тип фінансових посередників повинен забезпечити продавцям і покупцям такі вигоди:

- по-перше, у фінансовому супермаркеті продавці фінансових послуг розширюють своє представництво на ринку і збільшують обсяги продажів своїм клієнтам за економії адміністративних, маркетингових і технологічних ресурсів;

- по-друге, продавці фінансових послуг під «парасолькою» даного типу посередництва приділяють більше уваги своєму іміджу і довірі. Адже учасники повинні цінувати свою репутацію і не допустити погіршення сервісу та якості послуг;

- по-третє, вигодою для покупців є отримання широкого, комплексного і гармонійного спектра фінансових послуг за нижчою ціною. Ціни продуктів і послуг, які пропонує фінансовий супермаркет для кінцевого споживання, є на 10-15 % нижчими, ніж в окремих

структурах. Чим більше клієнт купує послуг, тим дешевше йому обходиться кожна [4, с. 89].

Проте вітчизняні реалії показують існування великої кількості перешкод, від законодавчих до організаційних, які гальмують створення та розвиток фінансових супермаркетів в Україні.

Тому необхідно забезпечити функціонування фінансових супермаркетів необхідними законодавчо-нормативними актами, розробити та впровадити на державному рівні заходи, спрямовані на мотивацію активізації їх діяльності, а також визначити вимоги до функціонування таких структур згідно з нормами і стандартами Європейського Союзу [1, с. 69].

Отже, створення фінансових супермаркетів – це, звісно, світовий тренд, який призводить до економічного зростання, а також є найефективнішою стратегією щодо розвитку фінансових посередників, призначення якої, полягає у максимальному задоволенні потреб клієнтів шляхом впровадження інтеграційних методів своєї діяльності.

Список використаних джерел:

1. Костецький В.В. Фінансовий супермаркет як складова моделі системи підвищення якості надання фінансових послуг / В.В. Костецький, А.М. Бутов // Науковий журнал «Світ фінансів». – 2017. – № 3(52). – 167 с. – С. 60-72.
2. Костогриз В.Г. Фінансовий супермаркет як перспективний напрям дистрибуції фінансових послуг / В.Г. Костогриз, М.Е. Люзняк // Вісник Університету банківської справи Національного банку України. – 2010. – № 3(9). – 348 с. – С. 241-245.
3. Новикова М.В. Фінансовий супермаркет як форма інтеграції банків і страхових компаній / М.В. Новикова, М.С. Свиридович // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://piei.iem.nau.edu.ua/numbers/38/15.pdf>
4. Скрипарь Ю. В. Фінансовий супермаркет як перевага банку в умовах конкуренції / Ю.В. Скрипарь // Науки: економіка, політологія, історія: Науковий вісник / Одеський державний економічний університет. – 2011. – № 13 (91). – 248 с. – С. 15-22.

Карачко Н. І.

*Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
м. Чернівці, Україна*

ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ

Страховання є одним з найважливіших елементів ринкових відносин. Початок страхування належить до далекого минулого в історії людства. У світі ще не виробили більш економічного, раціонального та доступного механізму захисту інтересів суспільства, ніж страхування. Об'єктивними умовами існування страхового ринку є суспільна потреба

у страхових послугах та наявність страховика, здатного її задовольнити [1].

Страхування є потужною фінансовою системою, яке практично не поступається банківській сфері, Україна робить тільки перші кроки на шляху до інтеграції страхового ринку України у світовий.

Проте його подальший розвиток стримується низкою актуальних проблем:

- політична нестабільність в країні;
- слабкі зовнішньоекономічні зв'язки України у сфері страхування з іншими країнами;
- нерозвиненість національної страхової інфраструктури;
- низькі доходи більшості населення та його недовіра до страхових інструментів
- низькі показники конкурентоспроможності українських страхових компаній.

Для подолання цих факторів практикують поглинання і капіталізацію нерозвинених та малозабезпечених страхових компаній для зменшення кількості ризикових портфелів на ринку страхування. Важливим є також підвищення темпів зростання окремих видів страхування, поліпшення якості послуг, впровадження нових продуктів [2].

Слід згадати про ряд внутрішніх проблем ринку: велика кількість страхових компаній з нестачею професійного персоналу, низька якість страхових послуг, недостатня капіталізація страхових компаній і низька якість активів. Окремі види обов'язкового страхування чітко не визначені в законодавстві, як результат, заключною проблемою є порушення термінів виплат страхового відшкодування.

Недосконаліми є також відносини між засновниками страхових компаній та страховиками. В переважній більшості засновники є основними клієнтами компаній. В цьому проявляється низький рівень прозорості страхового ринку.

Всі ці внутрішні проблеми призводять до недовіри населення до вітчизняних страхових компаній. Як результат, присутня недовіра спричиняє головну причину небажання фізичних і юридичних осіб страхуватися, особливо в довгостроковому періоді [3].

Подальшого вдосконалення потребує і нормативно-правова база. Низький рівень нагляду держави характеризується не завжди реальним відображенням фінансового стану страхової компанії. В такому випадку потрібно здійснити комплекс організаційних заходів, вдосконалити вітчизняне законодавство, які забезпечать розвиток страхового ринку.

Більш глобальнішими є зовнішні проблеми страхового ринку:

- високий ступінь залежності економіки України від макроекономічної кон'юнктури знижує попит на довгострокові накопичувальні програми, що змушує страхові компанії активізувати продажі коротких ризикових договорів;

- проблема надійного і гарантованого вкладення грошей;

- ситуація в банківському секторі, скорочення обсягів кредитування, високі ставки в тому числі за іпотечними та автомобільними кредитами.

Страхові компанії мають низький рівень капіталізації страховиків. Через це немає змоги забезпечити відповідальність за великі застраховані ризики, що призводить до перестраховування їхньої частини за кордоном. В цьому відображається проблема витоку грошових коштів з України [4].

Заключною проблемою все ще залишається підвищення рівня платоспроможності, попиту та страхової культури юридичних осіб на страхові послуги, на що впливають інвестиційний голод підприємств, недостатній обсяг обігових коштів та ін.

Досліджуючи ринок страхових послуг можна дійти висновку, що його не можна назвати таким, що розвивається високими темпами. Тільки протягом останнього часу цій сфері приділяється належна увага. Підвищення рівня розвитку страхового ринку має забезпечити зростання суспільної довіри до самого механізму страхування. Для цього потрібно розробити стратегію розвитку страхового ринку включаючи такі питання:

-створення ефективного механізму нагляду та контролю за ринком;

-вдосконалення нормативно-правової бази;

-забезпечення розвитку довгострокового страхування життя, яке дає змогу перетворювати заощадження клієнтів в довгострокові інвестиції;

-підняття рівня довіри фізичних та юридичних осіб до страхових компаній;

-забезпечення інтегрування страхового ринку України до світового фінансового простору.

Отже, на даний час страховий ринок України не набув рівня розвитку притаманного страховим ринкам в розвинених країнах світу. Важливим завданням є вдосконалення його функціонування та інтеграція у європейський та світовий страховий простір.

Список використаних джерел:

1. Вовчак О. Д. Страхова справа : підручник / О. Д. Вовчак. – К. : Знання, 2011. – 391 с.

2. Огляд ринку страхових послуг в Україні [Електронний ресурс] : Режим доступу: http://yasno-group.com/ua/проекти/огляд_ринків/
3. Городюк А. Б. Основні проблеми страхового ринку України / А. Б. Городюк [Електронний ресурс] : Режим доступу: <http://nauka.zinet.info/9/gorodyuk.php>
4. Островський А. Е. Основні проблеми розвитку страхового ринку в Україні / А. Е. Островський [Електронний ресурс] : Режим доступу: http://www.rusnauka.com/13_NPN_2010/Economics/65999.doc.htm

Курячей А. А.

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
м. Чернівці, Україна

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ

Сучасна специфіка економічного розвитку більшою мірою ґрунтується на фінансових засадах. Ця обставина має об'єктивну природу і визначається динамічними характеристиками розвитку фінансових ринків. Фінансовий сектор є однією з найважливіших ланок національної економіки. Вивчення спектра питань розвитку фінансових ринків належить до проблематики, постійно важливої у дослідницькому середовищі.

Актуальність цього напрямку дослідження обумовлена рядом причин. По-перше, потребою обґрунтування дослідження проблем, що мають місце на фінансовому ринку України. По-друге, недостатністю у вітчизняній науці теоретичних розробок правового характеру, що визначають здійснення регулювання фінансового ринку. В науку і освіту проникають різноманітні зарубіжні управлінські доктрини, які не враховують специфіки українського ринку і національні соціокультурні традиції. По-третє, багаторічний досвід відчуження людей від власності та бізнесу блокує можливості продуктивного менеджменту, особливо в базових традиційних галузях української економіки. По-четверте, потребою в ефективних, у практичному відношенні, рекомендаціях стосовно подальшого розвитку та становлення фінансового ринку України. [1, с. 16]

Для підвищення дієвості фінансової системи необхідно терміново впроваджувати елементи фінансової та стабілізаційної політики, пріоритетними напрямками якої мають бути: оптимізація ефективності фінансування завдань, які належать до сфери компетенції держави та місцевої влади; розвиток страхових механізмів пенсійного забезпечення, медичного обслуговування, страхових принципів

фінансування отримання вищої та спеціальної освіти; заохочення комерційного кредитування суб'єктів господарської діяльності; заохочення розвитку механізмів випуску корпоративних облігацій, розрахованих як на внутрішній, так і на зовнішній ринки; цілеспрямований розвиток інститутів та інструментів фондового ринку. [2, с. 25]

В нашій державі вже зроблено перші кроки на шляху стратегічного аналізу та прогнозування розвитку окремих видів фінансових установ та ринків, зокрема здійснено аналіз банківської системи, ринку цінних паперів, страхового ринку.

Подальший розвиток економіки є не можливим без розвинутого, стабільного, надійного та ефективного фінансового ринку нашої держави. Таким чином, однією з найваж-ливіших цілей нинішнього етапу розвитку економіки країни є втілення обґрунтованих та системних реформ у фінансовому секторі для забезпечення додаткових джерел фінансування економічного зростання.

Це в свою чергу потребує розробки та послідовного впровадження довготермінової комплексної стратегії розвитку фінансового сектора України, враховуючи існуючі економічні реалії та стратегічні пріоритети України в умовах глобалізації світових фінансових ринків. [3, с. 7]

Основною метою діяльності цієї стратегії повинно бути:

– створення ефективної системи регулювання за діяльністю небанківських фінансових установ, зокрема тих їх видів, щодо яких не існує чіткого та повноцінного законодавчого поля та відсутній орган регулювання та нагляду;

– затвердження узгодженого законодавства та стабільного політичного і економічного середовища;

– розробка та встановлення концепції розвитку законодавчого поля фінансового сектора. Ця концепція має передбачати стратегію прийняття ряду законопроектів, що регламентують діяльність страхового ринку та доповнюють вже існуючу законодавчу базу по фондовому та банківському сектору.

– прийняття єдиної стратегії розвитку фінансового сектору України та визначення в її рамках довготермінової програми, спрямованої на створення сприятливого клімату для функціонування даного сектору в умовах майбутнього економічного зростання країни. [4, с. 51]

Варто наголосити, що фінансовий ринок однозначно є важливим фундаментом для зростання і стабілізації національної ринкової економіки України.

Становлення і розвиток фінансового ринку має стати ключовим елементом сильного економічного середовища, який підтримуватиме корпоративні ініціативи, забезпечуватиме фінансування реального сектора економіки через залучення інвестицій, здійснення платежів та перерозподілу капіталів.

Список використаних джерел:

1. Шклярук С.Г. Основні проблеми і напрями розвитку фінансової системи/С.Г. Шклярук //Вісник. КІБТ. – 2015. – № 1. – с. 13-18
2. Лютий І. Новітні тенденції розвитку фінансової системи/ І. Лютий//Фінанси України. – 2010. – №5. – с. 24-29
3. Гембал В. Регулювання фінансових ринків - британський шлях /В. Гембал// Британський Фонд Ноу-Хау.-К.: 2012.-37с;
4. Литвиненко Т.М. Економічна культура фондового ринку – запорука успішного реформування економіки/Т.М.Литвиненко// Фінанси України.-2011.-№2.-С.50-53.

Озорович С. В.

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
м. Чернівці, Україна

МІСЦЕ ТА РОЛЬ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ У ЗАБЕСПЕЧЕННІ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ УКРАЇНИ

Банківська система є основою стабільності економіки суспільства та головним важелем її розвитку. В умовах сучасної економіки внутрішньо організована і потужна банківська система є необхідною умовою забезпечення сталого економічного зростання в Україні. Вона сприяє цьому процесу шляхом спрямування ресурсів для їх продуктивного використання і більш ефективного розподілу ресурсів.

Чимало провідних науковців та практиків приділяли велику увагу дослідженню впливу банківської системи на економіку України: Масленіков В.[1], Омелянович М.[2], Шараєвський Д.[3] та інші. Метою дослідження є проведення аналізу сучасного стану банківської системи та визначення її впливу на економіку України.

Банківська система відіграє ключову роль у забезпеченні фінансової стабільності, адже вона безпосередньо пов'язана з усіма сферами господарства країни. Вона регулюється відповідно до законодавства Національним банком України (НБУ), який розробляє і реалізовує грошово-кредитну і валютну політики, що є складовими фінансової політики держави [4].

Банківська система здебільшого є дворівневою:

- комерційні банки (обслуговування фізичних та юридичних осіб з метою одержання прибутку)
- центральні (емісійна та грошово-кредитна політика в державі, міжбанківські розрахунки, координація діяльності банківської системи в цілому) [5].

Однією з основних і найдавніших функцій банку є функція фінансового посередництва. Її суть полягає в тому, що банки залучають тимчасово вільний капітал економічних суб'єктів та перерозподіляють його в ті сфери, де спостерігається дефіцит капіталу, тим самим виступають посередниками між власниками тимчасово вільних коштів та тими, хто їх потребує. Така трансформація забезпечує ефективне функціонування економіки та темпи економічного зростання. [3, с. 83]

Також банківська система бере участь у виконанні інших функцій фінансової системи, зокрема, шляхом:

- забезпечення переміщення фінансових ресурсів у часі, через кордони держав та між окремими галузями тощо;
- розробки та забезпечення способів управління ризиками;
- створення механізму об'єднання фінансових ресурсів та їх розподілу між певними суб'єктами господарювання;
- забезпечення безперебійного функціонування платіжних систем, шляхом удосконалення способів клірингу та здійснення розрахунків, що сприяють торгівлі;
- надання достовірної інформації про цінову політику ринку, що дозволяє координувати процес прийняття рішень в окремих галузях економіки [1, с. 18].

Призначення банку полягає у забезпеченні:

- розподіл вільних коштів та ресурсів, для стабільного виробництва та його безперервності
- упорядкування і раціоналізації грошового обігу [2, с. 25].

Банки сприяють розширенню обсягів і підвищенню ефективності суспільного виробництва, забезпеченню потреб обороту в платіжних засобах, зміцненню договірної і платіжної дисципліни в господарстві, удосконаленню та зміцненню грошового обороту, впливають на прискорення обороту капіталу в процесі відтворення [3, с. 84].

Як свідчать дані, провідне місце на ринку фінансових послуг займають саме банки. У середньому за досліджуваний період їхня частка у ВВП становила порядку 80%, у той час як небанківських фінансових установ – лише близько 11%. [5]

Для виявлення рівня впливу банківської діяльності використовується коефіцієнт проникнення банківських продуктів, який вимірюється обсягом банківських активів на душу населення. В країнах

Західної Європи цей показник становить 150—600 тис. євро, а в країнах Східної Європи та в країнах, що розвиваються, — 10—30 тис. євро. В Україні значення показника доволі низьке — у 2013 році він становив 3,09 тис.євро, і протягом трьох років зріс лише на 0,72 тис. євро. Протягом 2014 року цей показник знизився до 1,08 тис. євро [5].

Надійний і розвинений банківський сектор відіграє важливу роль у стабілізації економіки країни та подальшому економічному зростанні. Без залучення коштів населення у банківський сектор неможлива фінансова санація та розширення діяльності підприємств, які потребують фондів для функціонування і реструктуризації.

Отже, фінансово-кредитні посередники в сучасних економічних реаліях є важливими донорами бізнесу та забезпечуватимуть фінансову активізацію комерційних відносин. Потужна та правильно організована банківська система сприятиме активному розвитку економіки України, адже вона бере пряму участь у формуванні фінансових ресурсів суб'єктів господарювання, грає виключну роль у довгостроковому та споживчому кредитуванні, проектному фінансуванні, валютній політиці, забезпеченні комерційних та міжбанківських розрахунків, тощо.

Список використаних джерел:

1. Зарубіжні банківські системи // Масленіков В.В. //Економіка, фінанси, право – 2010 - №10 – С. 15-20.
- 2.. Грошово – кредитні відносини у період фінансової кризи // Омелянович М. Ю // Фінанси України – 2011 - №6 – С. 20-31.
3. Шараєвський Д. В. Ефективність діяльності банківської системи як запорука сталого економічного розвитку / Д. В. Шараєвський // Економіка та держава. - 2011. - №7. - С. 83-85. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecde_2011_7_25
4. Мельник А.О. «Стабільність банківської системи – запорука економічного зростання в Україні». - [Електронний ресурс]- Режим доступу: - https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/6866/1/20170801_303.pdf
5. Основні показники діяльності банків України, статистичні дані [Електронний ресурс]. Режим доступу: – [сайт <http://www.bank.gov.ua>] http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=36807

Орлецька М. А.

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
м. Чернівці, Україна

ОСОБЛИВОСТІ РИНКУ СТРАХУВАННЯ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Однією з найважливіших сфер будь-якої економіки є фінансовий сектор з його невід'ємною складовою – страховим ринком. Існування

повноцінного ринку страхування є важливою умовою для підвищення добробуту населення та сталого економічного зростання. Страховий ринок посідає важливе місце в системі фінансових механізмів захисту суспільства від несприятливих подій і є однією з найважливіших частин економічної інфраструктури країни.

Страховий ринок:

- відіграє важливу роль у соціально-економічному розвитку держави;

- сприяє розвитку підприємництва, виробництва і торгівлі та надає їм стабільності;

- сприяє ефективному інвестуванню тимчасово вільних коштів страховиків в економіку країни [5, с. 182].

У нашій державі ринок страхових послуг залишається одним з найбільш капіталізованих серед інших небанківських фінансових ринків. Так, у 2016 кількість страхових компаній України складала 310, з них 39 – компанії зі страхування життя та 271 страховики загальних видів страхування (у 2015 - 361 компанія, у тому числі СК "life" - 49 компаній, СК "non-life" - 312 компаній). За 2016 р. кількість страхових компаній зменшилася на 51 компанію порівняно з попереднім 2015 р. А порівняно з максимальним показником кількості страховиків за останні десять років, який мав місце в 2008 р., їх стало менше на 159 [4].

За 2016 рік частки валових страхових премій та чистих страхових премій у відношенні до ВВП залишились на рівні 2015 року та становили 1,5% та 1,1% відповідно. У порівнянні з 2015 роком на 5 434,3 млн. грн. (18,3%) збільшився обсяг надходжень валових страхових премій, обсяг чистих страхових премій збільшився на 4 109,0 млн. грн. (18,4%).

Рівень страхового покриття в розвинутих країнах складає близько 80%, при рівні виплат близько 50%. В Україні ж даний показник станом за 2016 складає 17,1%. При цьому рівень страхових виплат починаючи з 2007 року знаходиться в межах 25% і у 2016 році склав 22,69%, що є досить прийнятним і свідчить, що страхування не використовується належним чином у якості інструменту фінансування ризиків та механізму страхового захисту.

Збільшення валових страхових премій у 2016 році відбулося майже за всіма видами страхування. Питома вага чистих страхових премій у валових страхових преміях за 2016 рік дорівнювала рівню 2015 року (75,2%).

Говорячи про страховий ринок України як частину ВВП, необхідно відмітити рівень проникнення страхування в економіку. Так, починаючи з 2008 року даний показник демонструє низхідну динаміку,

але у 2016 році він підвищився на 0,1 п.п. порівняно з 2015 роком і склав 1,80% ВВП. Наприклад, у Німеччині даний показник за підсумками 2014 року склав 6,84%, США – 8,06%, Великобританія – 11,53%, Китай – 3,00% [2, с. 624].

З 2016 р. вступили в силу нові вимоги щодо запровадження страховиками вдосконалених систем фінансової звітності, підвищення вимог до платоспроможності, створення докладніших актуарних моделей тощо. Перехід на нові методи потребує від страховиків використання передових технологій. Так, більшість великих страховиків вже в 2015 р. активно інвестувала в покращення технологічних рішень (цифрові платформи, інтерфейсні програми, які дають можливість не тільки зміцнити відносини з клієнтами, але й підвищити ефективність управління backend-операціями та керування витратами) [5, с. 184].

Інфляційні та девальваційні процеси в Україні впродовж 2014-2016 рр. були одними з основних факторів, що зумовлювали функціонування фінансової системи країни та страхового ринку зокрема. Хоча номінальні обсяги чистих страхових премій протягом 2014-2016 рр. зросли на 22,8%, реальні обсяги чистих страхових премій (тобто чисті страхові премії, скориговані на темпи інфляції) скоротилися на 39,0%.

Серед причин, що на теперішній час певною мірою знижують активність на ринку страхових послуг, можна назвати: нестабільність економіки; недосконалість законодавчої бази; низький рівень довіри та платоспроможності населення; значна взаємна заборгованість, накопичення неплатежів, збитковість більшості підприємств; високий рівень інфляції; відсутність вторинного ринку страхових послуг; неналежний рівень інформації про стан і можливості страхового ринку, низький рівень кваліфікації кадрів страхових компаній [1].

Окреслені проблеми розвитку страхового ринку дають підстави для розроблення концептуальних напрямів його розвитку, реалізація яких дасть змогу підвищити роль страхування у фінансовій системі України.

Для підвищення ефективності функціонування страхового ринку України пропонують вжити таких заходів:

- приведення чинного законодавства у відповідність з нормами, правилами та вимогами країн Європейського союзу;
- вдосконалення механізму формування та розміщення страхових резервів;
- розширення ринку перестраховування;
- запровадження системи захисту прав споживачів страхових послуг;
- законодавче врегулювання питань захисту заощаджень

громадян за довгостроковим страхуванням життя, здоров'я та пенсійним страхуванням [3, с.419].

Таким чином, страховий ринок України характеризується низьким рівнем розвитку та має ряд невирішених проблем. Протягом 2011-2016 років можна було спостерігати тенденції до збільшення таких показників: валових та чистих страхових премій, валових та чистих страхових виплат, страхових резервів. Незважаючи на збільшення вказаних індикаторів, загальні активи страховиків, обсяги сплачених статутних капіталів зменшувалися, що насамперед було пов'язано зі зниженням кількості страхових компаній «Life» та «non-life».

Список використаних джерел:

1. Городніченко Ю.В. Тенденції та перспективи розвитку страхового ринку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://economyandsociety.in.ua/journal/10_ukr/98.pdf
2. Гринчишин Я. М. Стан та перспективи розвитку страхового ринку / Я. М. Гринчишин, А.В. Прокопюк // «Молодий вчений». – 2017. - № 3 (43). – С. 622-626.
3. Золотарьова О.В. Ключові тенденції та пріоритети розвитку ринку страхових послуг в Україні / О.В. Золотарьова // Вісник Мукачівського державного університету. – 2017. – Випуск №11. – С. 413-421.
4. Офіційний сайт Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг. Огляд страхового ринку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.nfp.gov.ua/ua/Ohliad-strakhovoho-rynku.html>
5. Рудь І.Ю. Тенденції розвитку страхового ринку України / І.Ю. Рудь // Вісник Причорноморського науково-дослідного інституту економіки та інновацій. - 2017. - Випуск 5. – С. 182-185.

Радевич Д. С.

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
м. Чернівці, Україна

КРЕДИТНИЙ РИЗИК ЯК ФАКТОР ВПЛИВУ НА СТАБІЛЬНІСТЬ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

В сучасних умовах ефективного функціонування банківської системи залежить від низки чинників, одним з визначальних серед яких є рівень кредитного ризику. Це пояснюється тим, що кредитні операції є основним джерелом для отримання доходів банками. Разом з тим, посилення уваги до вимірювання, аналізу та управління кредитним ризиком банків України спричиняє той факт, що банківські кризи на відміну від виробничих утворюють ланцюгову реакцію невиконання зобов'язань для всіх учасників грошово-кредитних відносин. Таким чином, банківські установи як посередники таких відносин ризикують як власними, так і залученими коштами.

Кредитний ризик трактують як наявний або потенційний ризик для надходжень і капіталу, який виникає через неспроможність сторони, що взяла на себе зобов'язання, виконати умови будь-якої фінансової угоди із банком або в інший спосіб виконати взяті на себе зобов'язання. Тобто, це ризик невиконання зобов'язань контрагентом банку. При цьому, його загальний вплив не обмежуються прямими фінансовими втратами, а включає ще [3, с.399]:

- втрату репутації (посилення нагляду та зменшення довіри вкладників);
- втрату капіталу банку у зв'язку з падінням ринкової ціни його акцій, спричинене проблемними кредитами;
- замороження коштів у неприбуткових активах (необхідність формування резервів для відшкодування можливих втрат, списання безнадійної заборгованості);
- посилення недосконалості та неповноти інформації;
- зростання обсягу витрат на обслуговування проблемних кредитів, ведення судових справ з безнадійної заборгованості тощо.

Системний вплив кредитного ризику на банківську діяльність пояснюється тим, що кредитний ризик в широкому розумінні поділяється на складові частини, а саме [5, с.5; 1, с.125]:

- індивідуальний кредитний ризик контрагента – ризик невиконання зобов'язань клієнтів, а також банків-кореспондентів, що підсилюється у період банкрутств низки фінансових установ;
- ризик забезпечення – пов'язаний з можливою втратою вартості заставного майна;
- ризик концентрації (структури) – пов'язаний з валютною структурою кредитного портфеля банківських установ, часткою великих кредитів та інших кредитів з підвищеним ризиком;
- залишковий ризик - залишається після вжитих захисних заходів щодо забезпечення повернення боргу.

Незважаючи на зниження частки кредитного портфелю в активах банків (з 64,7% до 56,3% у 2013-2017 рр.), частка непрацюючих кредитів, тобто простроченої заборгованості навпаки зростала протягом досліджуваного періоду (до 54,54%). Відповідним чином банки вимушено збільшували обсяг резервів за активними операціями, що досягли майже третини всіх активів станом на кінець 2017 року. Такі тенденції позначились на ефективності активних операцій банків, адже рентабельність активів з початку 2014 року набувала лише негативних значень. Разом з тим, протягом досліджуваного періоду лише у 2013 та 2015 роках банки повністю покривали резервами обсяг проблемних кредитів (табл.1). За оцінкою Національного банку України

обслуговування більшості кредитів вже не відновиться – їх необхідно списувати при тому, що за 2008-2015 рр. накопичена сума списання безнадійної заборгованості становила 140 899 млн. грн., що підкреслює значущість впливу кредитного ризику на стабільне функціонування банківської системи [2].

Таблиця 1.

Динаміка окремих показників функціонування банківської системи України у 2014-2018 рр. [2]

Показники	2013	2014	2015	2016	2017
Загальні активи, млрд. грн.	1, 408	1, 520	1,571	1,737	1,848
Рентабельність активів,%	0,12	-4,07	-5,46	-12,60	-1,94
Кредити, млрд. грн.	0,911	1, 005	1,009	1,005	1,042
Частка кредитів у активах,%	64,7	66,11	64,2	57,8	56,3
Частка проблемних/ непрацюючих кредитів,%	13,5	22,1	28,2	53,99*	54,54
Резерви, млн. грн.	141319	204931	321303	484383	516985
Частка резервів у активах банків,%	10,03	13,4	20,4	27,8	27,9
Рівень покриття проблемних кредитів резервами,%	114	92,3	113	89,2	90,9

*- показник NPL - кредити з простроченням платежу понад 90 днів (30 днів для банків) або за якими погашення боргу є малоімовірним без стягнення забезпечення.

Погіршення якості кредитів в першу чергу обумовлено підвищенням індивідуального кредитного ризику. Як бачимо, темп росту реальної заробітної плати та частка прибуткових підприємств показують, що кредитоспроможність позичальників в загальнонаціональних межах була значно обмежена у досліджений період (табл.2). Разом з тим вже у 2017 р. простежується динаміка до зниження частки недіючих кредитів фізичних осіб з 62,9 до 53,5%.

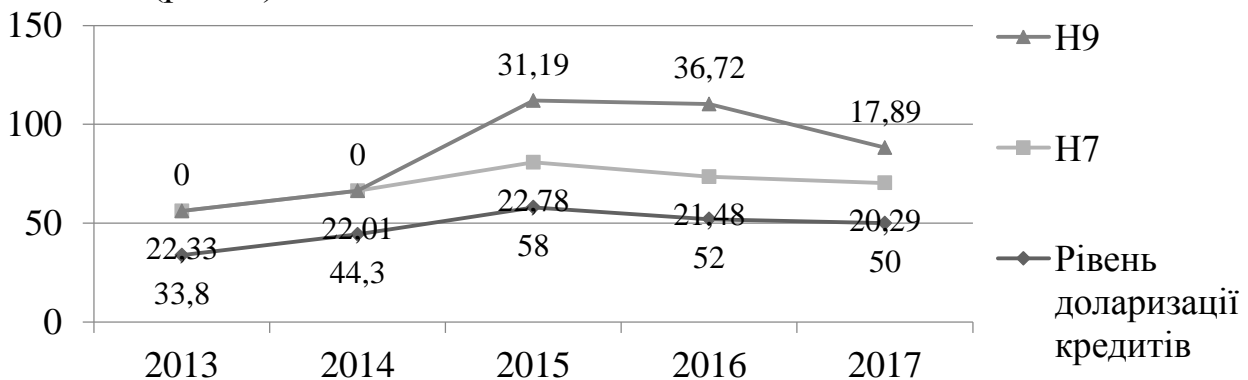
Таблиця 2

Динаміка індикаторів індивідуального кредитного ризику у 2013-2016 рр.

	2013	2014	2015	2016
Темп росту реальної заробітної плати	108,2	93,5	79,8	108,8
Частка прибуткових підприємств	65,0	65,5	59,7	67,2

Протягом 2013-2017 рр. зростав ризик концентрації кредитного портфеля банківських установ. Так, зростання рівня доларизації кредитів на 16,3 в. п. відобразилося в тому, що частка непрацюючих кредитів серед валютних на 01.01.17р. становила 61,3%, а на 01.01.18 р. – 58,43%. Окремо для фізичних осіб концентрація непрацюючих кредитів у іноземній валюті близька до 95%. Концентрація ризику на одного контрагента перебуває в межах значень, визначених

регулятором. При цьому, у 2015-2016 рр. банківські установи не виконували норматив Н9, тобто надмірно кредитували пов'язаних осіб, підвищуючи структурний кредитний ризик для всієї банківської системи (рис.1.).

Рис. 1. Динаміка показників структури кредитного ризику банківської системи у 2013-2017 рр. [2]

З огляду на темпи девальвації національної валюти протягом останніх років підвищується значення ризику забезпечення. Так, зміна якості застави зумовлює необхідність курсової переоцінки резервів. Зокрема, у 2013-2017 рр. резерви банківських установ за активними операціями зросли на 265,8% при тому, що знецінення гривні за аналогічний період відбулося на 250,4%. Тобто, зростання валютного ризику спричинило відповідне зростання кредитних ризиків, а саме – ризику забезпечення. Таке явище чітко показує вплив кредитного ризику на стабільність банківської системи, адже формування значної кількості резервів у період кризи чи навіть незначного відновлення економіки обмежує ефективність активних операцій банків та посилює негативні економічні явища. На нашу думку, необхідно створювати іншу частину резервів – динамічні. Це такий інструмент контрциклічного резервування, що передбачає накопичення резервів у період активізації процесів кредитування та використання в період послаблення таких процесів без формування нових резервів. До прикладу, в Іспанії кожного кварталу з прибутку банків відраховується 0-1,5% у відповідності до циклу економічного розвитку і якості кредиту. Тобто динамічне резервування дозволяє перерозподілити прибуток у часі та суттєво зменшити вплив кризових явищ на результати діяльності банків.

Отже, стабільне функціонування банківської системи обумовлено загальним станом економіки країни, проте саме кредитний ризик є каналом передачі негативних явищ реальної економіки на діяльність банків. Зважаючи на системний характер кредитного ризику, необхідно посилювати макроекономічне регулювання цього питання,

першочерговими діями в межах чого є запровадження періодичного стрес-тестування якості активів банків, введення в дію кредитного реєстру та вдосконалення практики формування резервів за кредитами.

Список використаних джерел:

1. Васильчишин О. Б. Кредитні ризики як індикатор фінансової безпеки банківської системи України / О. Б. Васильчишин. // Вісник Одеського національного університету – 2016. – С. 124–128.
2. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – <http://www.bank.gov.ua>
3. Офіційний сайт Державної служби статистики [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
4. Саранчук І. Б. Роль кредитних ризиків у банківській діяльності / І. Б. Саранчук, О. С. Гусак. // Видавництво Національного університету "Львівська політехніка". – 2009. – №66. – С. 399–401.
5. Швець Н. Р. Ідентифікація значущих ризиків банківської установи / Н. Р. Швець, А. А. Юшкалюк. // Науковий огляд. – 2017. – №35. – С. 1–20.

Ситник Н. О.

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
м. Чернівці, Україна

УПРАВЛІННЯ АКТИВАМИ І ПАСИВАМИ БАНКІВ

Сучасний етап становлення економіки України характеризується посиленням ролі банківської системи у стимулюванні її економічного розвитку. Успішність та ефективність банківської діяльності багато в чому залежить від можливостей менеджменту банківських установ здійснювати оптимальне формування і управління власними активами та пасивами, забезпечуючи належну ефективність банківської діяльності при мінімально можливому рівні ризику [1, с.23].

Управління активами і пасивами комерційного банку є одним із ключових процесів в управлінні банку. В умовах зростання конкуренції і зниження прибутковості основних банківських продуктів перед багатьма комерційними банками постає проблема підвищення ефективності управління активами і пасивами, що сприятиме кращому використанню наявних в банку ресурсів. Крім того, з боку НБУ посилюються вимоги щодо створення системи управління ризиками ліквідності, процентних ставок та інших ринкових ризиків зміни вартості активів. Зростаюча цікавість до проблеми управління активами і пасивами банку пояснюється специфічним видом діяльності даної сфери бізнесу, посиленням факторів внутрішнього і зовнішнього середовища, конкуренції на національних і міжнародних ринках, а

також економічною та політичною нестабільністю [4, с.15].

Керівний склад банків усвідомлює, що успішне функціонування комерційного банку залежить від вибору раціональної стратегії розвитку, формування портфеля активів із урахуванням їх ризику, поміркованого управління витратами, орієнтації не стільки на високоприбуткові операції, скільки на ті, що приносять стабільний дохід. Складність і багатогранність процесу управління банком потребує комплексного підходу, що передбачає нерозривну єдність активів і пасивів, доходів і витрат, які взаємозалежні та взаємообумовлені в процесі банківської діяльності [2,с.77]..

Управління активами і пасивами за своєю значимістю і актуальністю є одним з головних питань банківського менеджменту. Як свідчить практика сучасних фінансових відносин в Україні, для здійснення ефективної діяльності банкам необхідно підтримувати достатній рівень ліквідності та прибутковості одночасно. Це вимагає формування такої структури активів і пасивів, яка б максимізувала дохід банку і забезпечувала його стійкість [2, с.78].

Недостатнє обґрунтування теоретичних засад організації управління активами і пасивами комерційних банків, шляхів вирішення проблем оптимізації зв'язків складових активів та пасивів банку послаблює поліпшення якісних і кількісних показників функціонування банківських установ. Саме тому комплексна розробка теоретичних і практичних питань управління активами і пасивами банків і визначення напрямів підвищення ефективності управління ними на сьогодні слід вважати одним із пріоритетних завдань у загальній системі заходів щодо удосконалення функціонування комерційних банків.

Визначення підходів до управління активами і пасивами є досить проблематичним, оскільки процеси управління банківськими фінансами тісно взаємопов'язані й спрямовані на досягнення відразу кількох цілей, унаслідок чого це питання залежно від мети дослідження можна розглядати з різних позицій. Скоординоване управління фінансовими потоками банку, в процесі якого шляхом узгодження управлінських рішень та забезпечення певних пропорцій між активними й пасивними операціями досягається декілька цілей, таких як: підвищення прибутку банку, утримання ризиків на прийнятному для банку рівні, своєчасне виявлення даних ризиків, їх аналіз та контроль [3, с.122].

На управління активами і пасивами банку впливають як зовнішні так і внутрішні фактори. Системи фінансового та коефіцієнтного аналізу забезпечують виконання функцій пошуку резервів підвищення ефективності роботи банківської установи, максимізації його прибутку за мінімізації ризику, виявлення достатності рівня диверсифікації

банківських операцій, визначення ступеня залежності від розвитку зовнішньої ситуації на різних сегментах ринку банківських послуг, від загальноекономічних і регіональних тенденцій тощо, визначення ефективності формування ресурсної бази банку за зниження її вартості та підвищення фінансової стабільності, виявлення напрямів розміщення ресурсів банку, які дають найбільший дохід [5, с. 39].

Процес управління активами і пасивами банку має складну та розгалужену систему організаційного та інформаційного забезпечення, що дає можливість ефективно та оперативно здійснювати аналіз, планування та контроль за динамічними статтями балансу. [5, с. 40].

Список використаних джерел:

1. Белова І. В. Організація контролю в банку : навч. посіб. І. В. Белова. - Суми : Університетська книга, 2009. - 302 с.
2. Герасимович А.М. Аналіз банківської діяльності [Електронний ресурс]: Підручник / А. М. Герасимович, М. Д. Алексеєнко, І. М. Парасій- Вергуненко — К.: КНЕУ, 2010. — 599 с. - Режим доступу: <http://www.iso.ru/journal/articles/515.html>.
3. Грудзевич У.Я. Аналіз банківської діяльності : Навч. посіб. / У.Я. Грудзевич - Київ: УАБС НБУ, 2007. - 222 с.
4. Довгань Ж. Основи комплексного управління активами та пасивами банку [Електронний ресурс] / Ж.Довгань // Режим доступу : www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Svfin/2008_2/15-064.pdf.
5. Примостка Л. Управління активами і пасивами комерційного банку /Л. Примостка // Вісник Національного банку України.-2001.-№ 2.-.39-44.

Ходан М. А.
Університет Нордланд
Бодо, Норвегія

ІНТЕРНЕТ БАНКІНГ ЯК ФІНАНСОВИЙ ІНСТРУМЕНТ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ

Сталий розвиток представляє собою певну концепцію, яка включає необхідність встановлення балансу між задоволенням сучасних потреб людей, та одночасно захистом інтересів майбутніх поколінь.

Економічний підхід до концепції стійкого розвитку заснований на теорії максимального потоку сукупного доходу Хікса-Ліндаля, який може бути зроблений за умови, принаймні, збереження сукупного капіталу, за допомогою якого і здійснюється цей дохід. Ця концепція передбачає оптимальне використання обмежених ресурсів і використання екологічних, природо, енерго і матеріалозберігаючих технологій, включаючи видобуток і переробку сировини, створення

екологічно прийнятної продукції, мінімізацію, переробку і знищення відходів [1].

Питання, які безпосередньо пов'язані з впливом глобалізації економічного розвитку на стан природного середовища викликають серйозне занепокоєння не лише в суспільстві, а й у науковому середовищі. Можна дослідити тенденцію щодо збільшення наукових праць саме присвячені цим питанням. Моделі світового розвитку, зокрема сталого розвитку, досліджували: О. Білорус, В. Бутко, І. Деркач, В. Трегобчук, А. Прокіп, Л. Шостак та інші. Проте внаслідок зростання актуальності питання сталого розвитку постає необхідність детального подальшого дослідження всіх інструментів, які можуть безпосередньо впливати на цю концепцію.

Сучасний світ вступив в період динамічних інноваційних змін, які виражаються перед усім в процесах глобалізації, які охоплюють всі сфери життя людства, в тому числі фінансів.

На сьогоднішньому етапі комп'ютеризації переважна більшість безготівкових розрахунків в банківській системі здійснюється в електронній цифровій формі через:

- локальні комп'ютерні мережі (наприклад, при використанні в розрахункових системах типу «Клієнт-Банк»;
- спеціальні комп'ютерні мережі (наприклад, при використанні розрахункових систем SWIFT, розрахункових мереж центральних банків і т.д.);
- глобальну комп'ютерну мережу Інтернет;

Економічні процеси роблять як позитивний, так і негативний вплив на навколишнє середовище. Посилення економічної активності в більшості випадків припускає збільшення споживання енергії та інших природних ресурсів. В той же час, економічне зростання створює можливості для фінансування заходів щодо охорони навколишнього середовища через впровадження чистих і менш ресурсомістких технологій та виробництво безпечної для навколишнього середовища продукції.

Таким чином, переорієнтації економіки країни з кількісних на якісні параметри росту передбачає перехід на сталий розвиток суспільства, при якому не порушується екологія навколишнього середовища, зберігається природна основа для відтворення життя людини. Основне завдання сталого розвитку полягає у забезпечення динамічного соціально-економічного зростання, збереженні навколишнього середовища і раціональному використанні природно-ресурсного середовища і раціональному використанні природно-ресурсного потенціалу з метою задоволення потреб нинішнього і

майбутніх поколінь шляхом побудови високоефективної економічної системи, яка стимулює продуктивну працю, науково-технічний прогрес і має соціальну спрямованість [2].

Мережа Інтернет за останнє десятиліття сильно вплинула в наше повсякденне життя, але ми часто обмежуємося лише однією стороною даної комунікації – спілкуванням, і зовсім забуваємо про мету створення всесвітньої мережі – швидкий, надійний та захищений канал для передачі конфіденційної інформації.

Інтернет-банкінг (англ. Online Banking) або веб-банкінг — один із видів дистанційного банківського обслуговування, за допомогою якого доступ до рахунків та операцій за рахунками забезпечується в будь-який час та з будь-якого комп'ютера, підключеного до мережі Інтернет [3].

У світовій практиці наявність Інтернет-послуг, що надають банки, вже стала звичною та сприймається клієнтами як належне. Провідні західні експерти вважають, що застосування Інтернет-технологій у фінансовій сфері значно розширює спектр послуг, докорінно змінює звичну модель ділових відносин із клієнтами.

Найбільш багатою фантазією володіють співробітники ПриватБанку. У Privat24 реалізовано стільки різноманітних функцій, що на їх список можна сміливо орієнтуватися для порівняння систем інтернет-банкінгу між собою.

Саме ПриватБанк першим з українських банків реалізував повноцінну оплату комунальних послуг. Взагалі кажучи, багато українських банків включають комунальні платежі в опис своїх веб-рішень. Але на практиці під можливістю оплати послуг комунальних служб ховається стандартна форма платіжного доручення, в яку при великому бажанні можна внести потрібні реквізити і суми. Клієнти очікують нових можливостей, які реалізував Privat24. Система дозволяє введення і зберігання показань лічильників, автоматичного розрахунку суми на підставі показань лічильників і поточних тарифів комунальних служб, відображення поточної заборгованості [4].

Система Privat24 не зупинилась на оплаті комунальних платежів, на сьогоднішній день, через інтернет-банкінг провідного банку України «ПриватБанк» можна оплатити практично все (від послуг мобільного зв'язку до SWIFT-переказів).

Таким чином, нові можливості Інтернет-банкінгу роблять його одним з найбільш динамічним сервісом, що розвиваються банківських установах світу. Є всі підстави припускати, що банки просто не зможуть обходитися без надання Інтернет-послуг, інакше вони будуть втрачати клієнтів. Велике значення має швидкість надання банківських послуг,

що можливо за умови управління рахунками в режимі реального часу з будь-якого місця.

Інтернет є одним з найбільш ефективних інструментів просування кредитних продуктів, що обумовлено значним розширенням використання Інтернету в цілому і активним Інтернет-просуванням банків. Дослідження виявили, що більше 40% фізичних осіб у світі, зацікавлених у отриманні кредиту, використовують як основний інструмент пошуку кредитних продуктів Інтернет, і число таких осіб неухильно зростає.

Список використаних джерел:

1. Сталій розвиток, [Електронний ресурс], – Режим доступу – http://uk.wikipedia.org/wiki/Сталій_розвиток.

2. Коломицев А. О. Сталій розвиток економіки як умова подальшого зростання / А. О. Коломицев. // Institutional Repository National Mining University of Ukraine. – 2014. – С. 125–127.

3. Лямин Л. В. Электронный банкинг: направления банковского регулирования и надзора // Л. В. Лямин / Деньги и кредит. - 2009. - № 6. - С. 56-61

4. Астахов А. Як виглядає інтернет-банкінг по-українськи [Електронний ресурс] / А. Астахов. – 2011. – Режим доступу до ресурсу: http://www.bankchart.com.ua/e_banking/statti/yak_viglyadae_internet_banking_po_ukrayinski.

Тематичний напрям 3
СТРУКТУРНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ФІНАНСІВ
БІЗНЕСУ ЯК УМОВА СТАЛОСТІ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Крупка М. І.

д.е.н., завідувач кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту

Дрона Я. Б.

к.е.н., доцент кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту

Львівський національний університет імені Івана Франка

м. Львів, Україна

ІНВЕСТИЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ДОМОГОСПОДАРСТВ НА
РИНКУ ЦІННИХ ПАПЕРІВ УКРАЇНИ

В умовах соціально-економічних перетворень в Україні домогосподарства є дедалі більш самостійними суб'єктами економіки та впливають на її розвиток, оскільки поєднують реалізацію економічних інтересів усіх ланок фінансової системи. На сьогодні вони визначають якісну структуру ВВП і сприяють переходу до інноваційного типу економічного зростання. Водночас домашні господарства є інститутом фінансового ринку, який володіє значним інвестиційним та заощаджувальним потенціалом щодо формування тимчасово вільних фінансових ресурсів, які є об'єктом купівлі-продажу.

Відповідно підвищення інвестиційної активності вітчизняних домогосподарств та раціональне використання їхнього фінансового потенціалу може виконати важливу роль у розвитку економіки країни в умовах глобалізації. Нині залучення накопичень населення в інвестиційний процес сприяє нарощенню динаміки економічного зростання і одночасно спричиняє позитивний вплив на розвиток корпоративного сектора та ринку цінних паперів України. Однак, з метою забезпечення сталого економічного зростання в Україні необхідно мобілізувати й ефективно використовувати фінансові ресурси. При цьому саме заощадження громадян, які перебувають в обігу на фінансовому ринку, є головним їхнім джерелом.

Проблеми ухвалення інвестиційних рішень населенням на фінансовому ринку України висвітлені у працях таких українських науковців: А. М. Андрейчикової, О. Д. Василик, З. М. Васильченко, О. З. Ватаманюка, Ю. М. Воробйова, Б. М. Данилишина, Н. І. Дучинської, Н. І. Карпишин, Р. С. Квасницької, Т. О. Кізими, Л. В. Ключника, В. М. Коваленка, О. А. Ковтун, Г. М. Коцюрубенко,

Л. В. Лисяк, О. Г. Мітал, Є. А. Носової, Т. С. Пасажко, А. А. Степанової, О. С. Шаманської, С. І. Юрія та низки ін.

Враховуючи значний внесок вітчизняних вчених у вирішення проблем у сфері інвестиційної поведінки домашніх господарств, вони потребують подальших досліджень з метою створення умов для активізації інвестиційної діяльності населення України в умовах фінансової нестабільності та посилення глобалізації, що і зумовлює актуальність дослідження.

У вітчизняній економічній науці фінансову поведінку домогосподарств визначають як систему дій, пов'язану з акумулюванням та перерозподілом фінансових ресурсів за допомогою фінансових інструментів із метою задоволення власних потреб [3, с. 281]. Відповідно фінансова поведінка домогосподарств – це сукупність дій, пов'язаних із купівлею-продажем фінансових інструментів. Вона спрямована на управління власними та залученими ресурсами з метою забезпечення соціально-економічного розвитку, задоволення потреб, збереження і нарощення фінансових ресурсів. Однак, фінансову поведінку поділяють на інвестиційну, заощаджувальну і страхову.

Інвестиційна поведінка домогосподарств спрямована на прийняття ефективних рішень на фінансовому ринку з метою збереження майна у часі та обсязі й забезпечення його приросту. Вона є якісним показником ефективності фінансових відносин приватних осіб і держави. Водночас економічний ефект державі приносить стимулювання споживчої поведінки населення на товари кінцевого виробництва. Сьогодні інвестиційна поведінка домашніх господарств у широкому розумінні є умовою відтворення різноманіття здібностей окремих осіб та населення загалом. У вузькому значенні вона є сукупністю дій індивідів, що оперують фінансовими інструментами з метою отримання вигоди (у грошовій чи натуральній формах).

У ринковій економіці інвестиційна поведінка населення набуває різних форм (моделей) залежно від установок, мотивів, способів, джерел вкладання, інструментів і стилів. Для успішного соціально-економічного розвитку країни доцільно залучати домогосподарства до інвестиційного процесу і таким способом стимулювати їхню участь у реструктуризації економіки. Загальною закономірністю у формуванні та реалізації інвестиційної поведінки домогосподарств є поділ процесу динаміки персональних заощаджень на стадії, які подані у табл. 1.

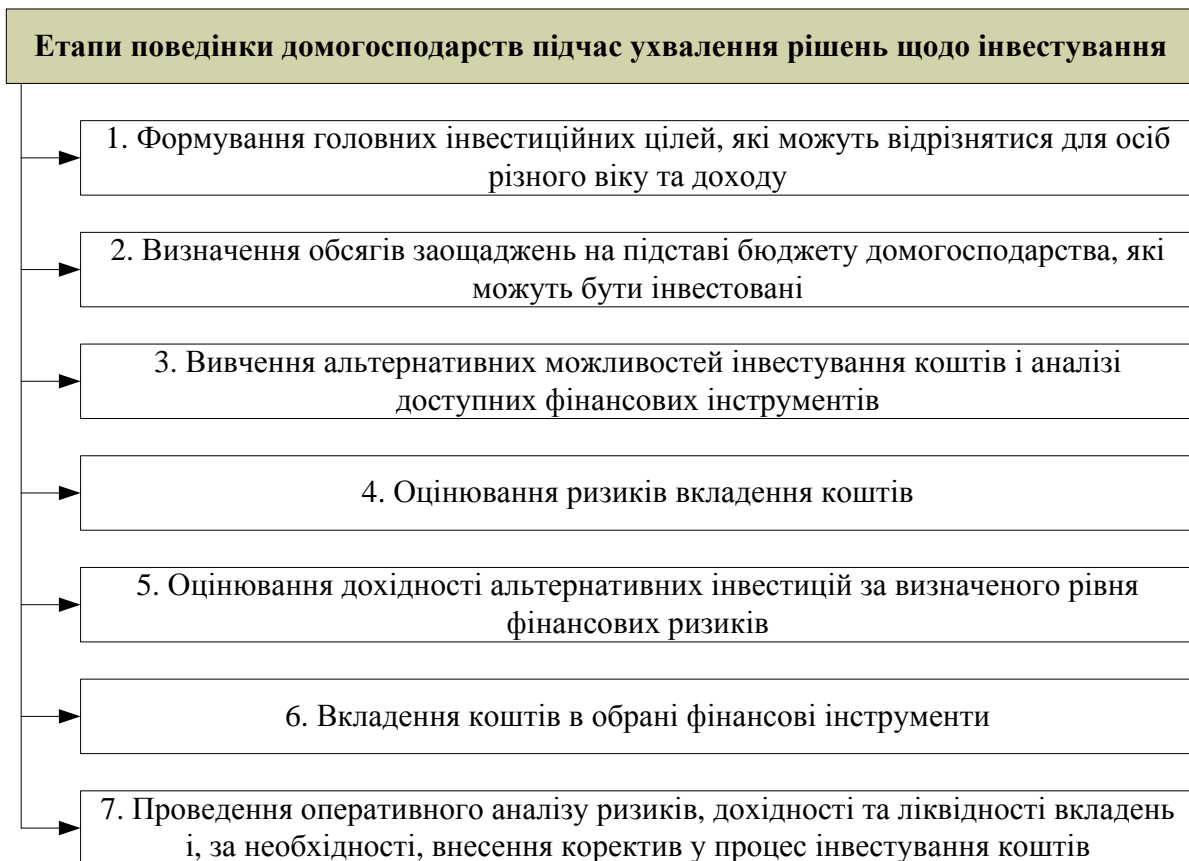

Стадії формування заощаджень домогосподарствами

№	Стадія формування заощаджень	Вік людини	Характеристика стадії
I.	Неінтенсивні	Юність, початок трудової діяльності	Перевищенням частки споживання над заощадженням у поточному доході індивіда, оскільки у цей період життя він має значно більші потреби (їжа, одяг, подорожі, облаштування житла, утримання дітей тощо). Водночас треба враховувати, що з початком трудової діяльності продовжується формування його людського капіталу, однак поточний дохід ще далекий від максимального значення
II.	Інтенсивні	Зрілість, пік трудової діяльності	Реалізація раніше накопиченого людського капіталу, а поточний дохід індивіда досягає максимального значення. Крім того, починають приносити прибуток інвестиції, реалізуються можливості отримання спадків родичів старшого покоління. Одночасно знижується чи стабілізується споживання товарів і послуг, що дає змогу інтенсифікувати заощадження, які досягають максимуму упродовж усього життєвого циклу домогосподарства
III.	Використання нагромаджених заощаджень	Настання пенсійного віку	Зменшення обсягів раніше накопичених активів з метою стабілізації споживання індивіда в умовах втрати поточного доходу від самостійної трудової діяльності. Зауважимо, що лише незначна частина домогосподарств спроможна жити на доходи від фінансових активів, не знижуючи загальний обсяг накопиченого майна.

Джерело: побудовано авторами

При цьому важливо наголосити, що під час ухвалення рішень в умовах трансформації нагромаджень вітчизняних домогосподарств у капіталовкладення їхня поведінка складається із певних послідовних етапів, що висвітлені на рис. 1. Так, на першому етапі громадяни середнього віку мають здатність інвестувати із підвищеним ризиком з метою отримання достатнього прибутку. Особи передпенсійного віку, зазвичай, формують консервативний інвестиційний портфель, у якому переважають державні цінні папери, нерухомість, банківські депозити. І на третій стадії населенню необхідні базові знання про закономірності функціонування економічної системи, оскільки вміння застосувати їх на практиці дають змогу правильно визначити пріоритетні сфери інвестицій. Ризики, що оцінюють на четвертому етапі докорінно відрізняються від тих, які підпадають під майнове чи особисте страхування, оскільки вибір ефективної стратегії інвестування вимагає досягнення оптимального співвідношення між ризиком і доходністю, що проводять на п'ятій стадії.

Рис. 1. Послідовність ухвалення інвестиційних рішень домогосподарств

Джерело: побудовано авторами

Вкладення ресурсів в обрані фінансові інструменти відбувається на шостій стадії. Завершальний етап характеризується проведенням оперативного комплексного оцінювання фінансових інструментів та коригування процесу інвестування капіталу. Необхідно зазначити, що ефективність ощадно-інвестиційної поведінки населення залежить від багатьох суб'єктивних та об'єктивних чинників. До них належать: обсяг заощаджень конкретного домогосподарства; термін розміщення фінансових ресурсів; ступінь ризиковості, з яким їх планують розміщувати; попит на капітал від установ, підприємств і організацій; урегульованість питань щодо розміщення коштів на законодавчому рівні. В інвестиційній поведінці населення різних країн існують відмінності, зумовлені комплексом національних, культурних та етнічних чинників, які визначають особливості функціонування фінансового ринку країни.

Нині, для підвищення ефективності управління фінансовими ресурсами домашніх господарств українській владі важливо проводити такі заходи: створювати підґрунтя для започаткування громадянами власного бізнесу, що сприяло б забезпеченню в країні економії коштів Фонду загальнообов'язкового соціального страхування на випадок

безробіття в Україні й підвищенню податкостроможності територій та держави загалом; активізувати процеси перетворення неорганізованих заощаджень населення в організовані за допомогою емісії надійних та вигідних фінансових інструментів на ринку, які допоможуть нагромадити фінансові ресурси з метою досягнення довготермінових цілей та сприятимуть перенесенню грошей у часі; започаткувати безкоштовні консультації для домашніх господарств щодо основ функціонування фінансового ринку й підвищення їхньої грамотності в інвестиційній сфері та набуття умінь щодо оцінки підприємницьких ризиків.

Важливо також запобігти відпливу кваліфікованої робочої сили за кордон у пошуках вищого заробітку шляхом створення умов для появи аналогічних підприємницьких структур в Україні, оскільки головним принципом ведення господарської діяльності є розміщення суб'єктів господарювання поблизу факторів виробництва, ключовим з яких є праця. У даному напрямі доцільно використати чинник дешевої робочої сили з урахуванням відтворювальної функції заробітної плати. Така політика сприятиме збереженню сімейних цінностей у державі, поліпшенню якості життя населення та зростанню його доходів.

На наш погляд, в умовах розбудови ринкової економіки з метою залучення додаткових фінансових ресурсів для нарощення виробничого потенціалу вітчизняної господарської системи необхідно сприяти активізації інвестиційної поведінки населення на ринку цінних паперів, що дасть змогу створити передумови для сталого розвитку національної економіки України.

Список використаних джерел:

1. Карпишин Н. Інвестиційна поведінка домогосподарств: світові моделі і національні особливості // Світ фінансів. 2015. №4. С. 138–151.
2. Ковтун О. А. Фінансова поведінка домогосподарств: сутність, структура та класифікація // Бізнесінформ. 2013. №9. С. 280–256.
3. Косточка О. О. Фінансова поведінка домогосподарств України // Глобальні та національні проблеми економіки. Електронне фахове видання. 2016. Вип. 11. С. 698–701.

Антохова І. М.
к.е.н, доцент кафедри економіки
підприємства та управління персоналом
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
Биндю В. А.
к.е.н., доцент кафедри фінансів
ПВНЗ «Буковинський університет»
м. Чернівці, Україна

ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ МАЛИХ ПІДПРИЄМСТВ

В сучасних умовах господарювання зростає значення фінансового забезпечення діяльності малих підприємств. Більшість науковців розглядають фінансове забезпечення, як один із методів фінансового механізму. Такого підходу у своїх наукових працях дотримуються Коробов М.Я, Юрій С.І., Федосов В. М., Кірейцев Г.Г. та інші вчені, які визначають фінансове забезпечення через формування у достатньому розмірі цільових грошових фондів суб'єктів господарювання за створення сприятливих умов їх ефективного використання.

Фінансове забезпечення діяльності малих підприємств виступає одним із значущих каналів руху грошових потоків. Відповідно, воно реалізується на основі системи фінансування діяльності даних підприємств і може здійснюватись у трьох формах: самофінансування, кредитування, зовнішнє фінансування. На практиці одночасно можуть використовуватися різні форми фінансового забезпечення, в залежності від пріоритетності та оптимального співвідношення між ними визначеному на кожному етапі розвитку підприємства [2].

Зміст поняття «фінансове забезпечення діяльності підприємства» у більш широкому розумінні узагальнює сукупність заходів та умов, що сприяють сталому розвитку малого підприємства шляхом покриття витрат підприємства фінансовими ресурсами в залежності від розміру виробництва та фінансового становища [3].

Фінансові ресурси є складним, багаторівневим, мінливим утворенням, яке має різні форми прояву. Висока питома вага власних джерел позитивно впливає на фінансову діяльність малих підприємств. Підвищення питомої ваги залучених і позичкових джерел значно ускладнює фінансову діяльність даних підприємств, адже потрібно проводити додаткові витрати на виплату дивідендів, та погашення кредиту.

За джерелами мобілізації фінансових ресурсів розрізняють як зовнішнє так і внутрішнє фінансування. Під фінансуванням малих підприємств слід розуміти процес вибору напрямків, форм і методів використання фінансових ресурсів з метою забезпечення економічного розвитку та зростання ринкової вартості підприємства.

За правовим статусом інвесторів фінансові ресурси поділяють власний та позичковий капітал. Власний капітал може бути сформований за рахунок внесків власників малих підприємства або шляхом реінвестування прибутку, тощо. Прибуток одна з основних фінансових категорій ринкової економіки, він визначає основну мету підприємницької діяльності й водночас є джерелом покриття витрат на розвиток виробництва. У кінцевому результаті, в прибутку концентруються фінансові інтереси всіх суб'єктів підприємницької діяльності. Прибуток і його рівень характеризує ефективність виробництва, збиток свідчить про неефективне господарювання. Крім того, прибуток характеризує примноження фінансових ресурсів, збиток їх втрати. Якщо збитки мають постійний характер, то, врешті-решт, будуть втрачені всі фінансові ресурси [1].

Механізм фінансового забезпечення діяльності малих підприємств виступає як регулятор, що задає напрямки руху та пропорції розподілу фінансових ресурсів. Відповідно, його доцільно розглядати у поєднанні процесного, ресурсного та системного підходів, тобто: як процес; як інструмент; як система.

Фінансова діяльність малих підприємств, у широкому розумінні, включає увесь комплекс функціональних завдань, здійснюваних фінансовими службами підприємства, пов'язаних із фінансуванням, інвестиційною діяльністю та фінансовим забезпеченням операційної діяльності суб'єкта господарювання.

Відповідно, фінансове забезпечення є значно ширшим поняттям, ніж фінансування, котре включає в себе, крім останнього, акумуляцію грошових коштів, що використовуються для формування цільових фондів, з яких здійснюється фінансування, а також як процес отримання доходів, частина яких компенсує раніше витрачені у порядку фінансування грошові кошти, а інша частина є прибутком.

Зарубіжні вчені розуміють термін «фінансування» як капітал у грошовій формі, який дається або береться в борг за допомогою фінансових ринків або інститутів для здійснення капіталовкладень; в ширшому значенні цей термін використовується для позначення фондів з будь-яких джерел, призначених для здійснення будь-яких витрат [4].

Крім того, стрижневою основою фінансів малих підприємств є саме формування фінансових ресурсів, а також отримання і розподіл

доходів з метою забезпечення відтворювального процесу. Відповідно, порушення в функціонуванні фінансових ресурсів відразу ж впливає на процес виробництва. Недостатність даних ресурсів веде до падіння виробництва, а їх відсутність до припинення діяльності.

До джерел фінансування можна також віднести фінансові ресурси малих підприємств, що формуються в результаті реструктуризації активів. Під реструктуризацією активів розуміють заходи, пов'язані зі зміною складу та структури окремих позицій активів. У рамках реструктуризації активів розглядають також амортизаційні відрахування та кошти, які одержує підприємство в результаті дезінвестицій. Щоправда, дискусійним є питання віднесення дезінвестицій до зовнішніх джерел фінансування.

В основі фінансової діяльності малих підприємств лежить формування доходів та здійснення витрат. Проведення витрат забезпечується за рахунок фінансових ресурсів, які знаходяться у розпорядженні малих підприємств.

Формування та ефективне використання фінансового потенціалу залежить не тільки від наявності фінансових ресурсів, а і від їх можливості брати участь у розвитку процесу відтворення, адже фінансовий потенціал - це внутрішня властивість фінансових ресурсів досягати економічного ефекту розвитку малого підприємства. На безупинну діяльність малого підприємства впливає визначення оптимальної потреби у фінансових ресурсах, забезпечення їх структури, джерел формування та обґрунтування напрямів використання.

В сучасних умовах господарювання постає проблема не тільки залучення максимальних обсягів фінансових ресурсів, але й ефективного їх використання. Фінансовим ресурсам притаманні специфічні властивості: вони мають стадію утворення, джерела формування і цілі використання; їх структура залежить від джерел формування та напрямів використання; вони відображають відношення до власності [1].

Фінансові ресурси поряд з трудовими і матеріальними ресурсами є важливою складовою ресурсного забезпечення підприємств. Це сума коштів, спрямованих в основні та оборотні засоби підприємства. Вони характеризують фінансовий потенціал, тобто можливості малих підприємств у проведенні витрат з метою отримання доходу. Конкретними видами фінансових ресурсів, які знаходять розпорядженні підприємств, виступають: амортизаційні відрахування, оборотні кошти, прибуток, бюджетні асигнування, надходження з цільових фондів, надходження з централізованих корпоративних фондів, кредити. Визначальну роль у формуванні фінансових ресурсів малих підприємств

відіграють власні кошти, зокрема, прибуток.

Отже, фінансові ресурси є невід'ємною складовою механізму управління фінансовим потенціалом малих підприємства, а їх класифікація дає змогу вибрати правильне співвідношення між власними і позиковими джерелами фінансових ресурсів, яке б сприяло зміцненню фінансового стану малих підприємства, а також дозволить створити дієвий механізм управління фінансами.

Таким чином, фінансове забезпечення діяльності малих підприємств - це елемент системи фінансового управління, спрямований на перетворення фінансових ресурсів у капітал в грошовій формі за допомогою залучення грошових коштів та їх використання на певні цілі діяльності. Основою даного процесу є такий фінансовий метод як фінансування, а регулятором функціонування - елементи фінансового механізму, що входять до системи фінансового менеджменту, спрямованого ефективно управління капіталом малого підприємства.

Список використаних джерел:

1. Бердар М. М. Складові оцінки ефективності управління фінансовими ресурсами малих підприємств / М. М. Бердар // Теоретичні та прикладні аспекти економіки: збірник наукових праць. - 2015. - Вип. 21. - с. 272-279.
2. Бланк И.А. Стратегия и тактика управления финансами / И.А. Бланк - Киев: МП «ИТЕМ лтд», СП «АДЕФ-Украина», 1999. - 534 с.
3. Виговська В. В. Особливості фінансового менеджменту малих підприємств / В. В. Виговська // Сіверянський літопис. - 2015. - № 1. - с. 163-166
4. Другов О. О. Аналіз джерел фінансування розвитку малого та середнього бізнесу в Україні / О. О. Другов // Стратегічні пріоритети. – 2015. - № 4(9). – с. 115–120.

Барилюк І. В.

к.е.н, доцент кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту
Львівський національний університет імені Івана Франка

Рубаха М. В.

к.е.н, доцент кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту
Львівський національний університет імені Івана Франка

м. Львів, Україна

ПРОБЛЕМИ ОПТИМІЗАЦІЇ СТРУКТУРИ ФІНАНСОВОГО КАПІТАЛУ ДІЛОВИХ ОДИНИЦЬ В УКРАЇНІ

В умовах ринкової економіки процес формування капіталу й оптимізації його структури, встановлення раціонального співвідношення різних джерел фінансування і в зв'язку з цим сама

якість управління ресурсами набувають особливого значення. Основне завдання при управлінні капіталом полягає у формуванні та підтримці його оптимальної структури, яка зможе найповніше забезпечити стратегічні цілі підприємства [2, с. 28].

Основними методичними підходами до вирішення завдання оптимізації структури капіталу є:

1) метод оптимізації структури капіталу за критерієм максимізації рівня фінансової рентабельності. Цей метод ґрунтується на багатоваріантних розрахунках рівня фінансової рентабельності при різній структурі капіталу. Остання виражається через такий показник, як ефект фінансового важеля.

При застосуванні даного методичного підходу необхідно пам'ятати, що фінансовий леверидж – це використання підприємством позикового капіталу, яке впливає на зміну дохідності власного капіталу і дає йому можливість одержати додатковий прибуток на власний капітал. Необхідно зазначити, що ефект фінансового левериджу може бути величиною як додатною, так і від'ємною. Крім того, цей ефект виникає завдяки використанню не лише платного кредиту, але і безоплатних позикових ресурсів (кредиторської заборгованості). І чим вищою є частка останніх у загальній сумі позикових коштів, тим вищим є значення ефекту фінансового левериджу. Позитивний ефект фінансового левериджу виникає у тих випадках, коли позиковий капітал, який отримано під фіксований відсоток, використовується підприємством у процесі діяльності таким чином, що приносить більш високий прибуток, ніж фінансові витрати, тобто дохідність сукупного капіталу вища за середньозважену ціну позикових ресурсів;

2) метод оптимізації структури капіталу за критерієм мінімізації вартості. Метод ґрунтується на попередній оцінці власного та позиченого капіталів за різних умов їх формування, обслуговування та здійснення багатоваріантних розрахунків середньозваженої вартості капіталу і, таким чином, пошуку найбільш реальної ринкової вартості підприємства;

3) метод оптимізації структури капіталу за критерієм фінансових ризиків. Передбачає диференційований вибір джерел фінансування різних складових частин активів підприємства [4, с. 45]:

З цією метою всі активи поділяють на три групи:

а) необоротні активи;

б) постійна частина оборотних активів – це незмінна їх частина, яка не залежить від змін обсягу діяльності і не пов'язана з формуванням запасів сезонного зберігання, довгострокового забезпечення і

розглядається як незнижуваний мінімум оборотних активів, необхідний підприємству для здійснення поточної операційної діяльності;

в) змінна частина оборотних активів – варіююча частина оборотних активів, яка пов'язана із збільшенням обсягу випуску продукції відповідно до сезону, необхідністю формування товарних запасів сезонного зберігання, довгострокового завезення і цільового призначення.

Слід зазначити, що недоліками наведених вище методів є те, що вони враховують обмежену кількість чинників і протилежні за своєю спрямованістю. Так, позитивна дія ефекту фінансового левериджу має наслідком зростання прибутку, який додатково утворюється на власний капітал, проте одночасно призводить до погіршення фінансового стану, а саме порушення умов платоспроможності. До підвищення фінансових ризиків призводить також і мінімізація середньозваженої вартості капіталу, що, як і попередній метод, передбачає зростання питомої ваги позикових коштів, вартість яких завжди нижча вартості власного капіталу. На противагу цим двом методам мінімізація рівня фінансових ризиків має на меті підвищення фінансової стійкості підприємства і незалежності від зовнішніх джерел фінансування, але не створює передумов для подальшого розвитку.

Найбільш раціональним щодо досягнення оптимального співвідношення структурних елементів капіталу підприємства може бути метод, який ґрунтується на одночасній максимізації рентабельності власного капіталу і фінансової стійкості [4, с. 44].

Виходячи з того, що оптимальна структура капіталу залежить від зростання обсягу капіталу, залученого за низькими цінами, необхідно розглянути всі можливі варіанти фінансування за рахунок різних джерел. Розподіл обсягів ресурсів, які можуть залучатися шляхом зовнішнього фінансування, підтверджує висновок щодо існування індивідуальних пріоритетних можливостей для кожної компанії при формуванні власної структури капіталу.

Щодо стійкості розвитку підприємств, то окрім співвідношення власного і позикового капіталу необхідно враховувати їх структуру, оскільки саме вона визначатиме величину бізнес-ризиків. Адже спектр можливих джерел залучення коштів є достатньо широким: вони різняться за вартістю залучення, термінами повернення, впливом на структуру власності суб'єкта господарювання, доступністю, вимогами до активів та іншими умовами, що висуваються постачальниками капіталу. Загалом є два шляхи залучення коштів на подальший розвиток підприємства: продемонструвати наявність якісних матеріальних активів або зацікавити інвестора нематеріальними [1, с. 153].

Загалом, політика управління структурою капіталу може різнитися залежно від поставлених таргетів [3, с. 130]. Вважаємо, що структура капіталу повинна бути не оптимальною, а цільовою, тобто орієнтуватись на одну з наступних цілей :

- рентабельність підприємства;
- стабільність і стійкий фінансовий стан;
- економічне зростання підприємства і нарощування обсягів виробництва;
- фінансова гнучкість та висока кредитоспроможність.

Отже, оптимальною структурою капіталу можна вважати таке співвідношення між власним і позиковим капіталом, яке забезпечить оптимальне поєднання ризику і дохідності для суб'єкта господарювання, максимізує ринкову вартість акціонерного товариства, сприяє підвищенню курсу його акцій і забезпечує високий рівень платоспроможності та фінансової стійкості.

Точної формули, за допомогою якої можна було б визначити оптимальну структуру капіталу, не існує, однак будь-яке рішення повинне враховувати величину податкових платежів, діловий ризик, якість активів, доступність фінансування. Рішення про формування структури капіталу не можна приймати ізольовано від стратегії фінансування, в якій враховуються: ринкова позиція підприємства, майбутні інвестиційні можливості, очікувані грошові потоки, дивідендна політика та потреба у фінансуванні.

Список використаних джерел:

1. Альошина Л.Є. Капіталізація підприємств як чинник їх фінансової стійкості / Л.Є. Альошина // Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2009.- с. 152-153.
2. Базилюк Б.Б. Формування моделі оптимізації структури капіталу підприємства / Б.Б. Базилюк // Наукові записки – 1-2 (46-47) – 2014 – С. 28-32.
3. Крупка М.І. Стратегії фінансування розвитку бізнес-структур в Україні : монографія / М.І. Крупка, М.В. Рубаха, І.В. Барилюк – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2016. – 310 с.
4. Селіверстова Л.С. Методологічні засади управління вартістю капіталу сучасної корпорації / Л.С. Селіверстова/ Публічне адміністрування : теорія та практика. Електронний збірник наукових праць – Випуск 2(16) – 2014 – С. 44-51.

Гаватюк Л. С.
к.е.н., асистент кафедри публічних,
корпоративних фінансів та фінансового посередництва
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
м. Чернівці, Україна

ПОНЯТТЯ ДІЛОВОЇ АКТИВНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА ТА ШЛЯХИ ЇЇ ПІДВИЩЕННЯ

Організація системи менеджменту підприємства та значні інвестиції в його майно за сучасних умов господарювання недостатні для того, щоб забезпечити стійкі конкурентні переваги. Поряд з оборотами підприємства, рентабельністю, капіталом, активами велике значення мають такі фактори, як частка ринку, лояльність клієнтів, прогресивність технологій, стійкість ділових зв'язків, налагодженість бізнес-процесів. Саме ці категорії разом із відповідними монетарними показниками являються об'єктом дослідження ділової активності підприємства.

Оцінка ділової активності дозволяє дослідити результативність управління і ефективність прийнятих рішень. Застосування результатів оцінки ділової активності слугуватиме покращенню результативності виробничо-господарської діяльності і допоможе здобути конкурентні переваги на сегменті ринку господарювання. Таким чином, високий рівень ділової активності є однією з головних умов успішної та стабільної роботи підприємства.

Поняття ділової активності та управління нею розглядали такі вчені як: Г. О. Крамаренко, І.О. Бланк, О.О. Шеремет, Г.Г. Кірейцев, В.М. Шелудько, М.Д. Білик, Ковальов, О. В. Зазимко, М. Л. Гончаренко, Г.В. Савицька, Ю.М. Тютюнник, А.Д. Шеремет.

Термін «ділова активність» з'явився в Україні в 90-их роках з розвитком підприємництва й виникненням таких понять, як діловий ризик і діловий крах, запобігання якого вимагає активних дій від підприємців.

Питанню щодо визначення сутності ділової активності, її оцінювання присвячено наукові праці як вітчизняних так і зарубіжних вчених-економістів. Ділова активність розглядається у широкому і вузькому значенні відповідно як спектр зусиль щодо просування продукції (активність у зовнішньому економічному середовищі) та виробнича і комерційна діяльність (внутрішня активність).

Тому проведення аналізу теоретичних аспектів ділової активності доцільне із урахуванням наявних підходів до визначення цього поняття (табл. 1).

Таблиця 1

Підходи до визначення поняття «ділова активність»

Автори	Підхід до визначення поняття «ділова активність»
Л.О. Коваленко та Л.М. Ремньова [4, 236]	Ділова активність – це комплексна характеристика, яка втілює різні аспекти діяльності підприємства, а тому визначається системою таких критеріїв, як місце підприємства на ринку конкретних товарів, географія ділових відносин, репутація підприємства як партнера, активність інноваційно-інвестиційної діяльності, конкурентоспроможність.
О.А. Гарасюк та М.Ю. Ігнатенко [2, 63]	Ділова активність підприємства оцінюється сукупністю кількісних і якісних параметрів, серед яких зростання економічного потенціалу підприємств, обсяги поставок на експорт.
О.О. Шеремет [8, 93]	Ділова активність – це зусилля, які підприємство докладає для виходу на ринок продукції, праці, капіталу, а при аналізі фінансово-господарської діяльності цей термін застосовується для характеристики поточної виробничої і комерційної діяльності.
О.О. Заїкіна [3, 144]	Ділова активність є важливою ринково-орієнтованою категорією. У широкому розумінні означає весь спектр зусиль, спрямованих на просування підприємства на ринках продукції, праці, капіталу. У вузькому – означає його виробничу та комерційну діяльність, успішність вкладених зусиль, ресурсів.
А.М. Турило [5, 79]	Ділова активність – це економічна категорія, яка характеризує економічну діяльність підприємства з позицій внутрішніх його змін і виявляється через зміну її інтенсивності у часі.
Ю. С. Цал-Цалко [7, 395]	Ділова активність підприємства формується за рахунок внутрішньої і зовнішньої ефективності. Внутрішня ефективність забезпечується організацією господарської діяльності, зовнішня – найкращим асортиментом готової продукції, товарів, робіт і послуг.

Виходячи з вищевикладеного матеріалу можна зробити висновок, що поняття ділової активності підприємства є багатокритеріальним. В роботах авторів, які досліджували дану тему, підхід до оцінки ділової активності є загальним, який об'єднує різні показники економічної діяльності підприємства.

Кількісну оцінку та аналіз ділової активності здійснюють за двома напрямками: 1) ступенем виконання плану на основі показників, що забезпечують задані темпи їх зростання; 2) рівнем ефективності використання ресурсів [1, 77]. Мета оцінки ділової активності

підприємств - дати об'єктивну оцінку фінансового стану (аналіз структури активів і пасивів, аналіз структури оборотних коштів, аналіз ліквідності та фінансової стійкості, аналіз фондівіддачі й прибутковості активів, аналіз прибутковості продажу та діяльності в цілому) та розробити заходи для прийняття управлінських рішень щодо його зміцнення у наступному періоді і на перспективу.

Вітчизняні підприємства з низьким рівнем ділової активності стикаються, як правило, з такими проблемами на сьогодні: наявність значного обсягу кредиторської та дебіторської заборгованостей; понаднормове зростання обсягу запасів; дефіцит власних оборотних коштів; зростання виробничих витрат поряд зі спадом обсягу продажів; втрата ринків збуту; втрата ліквідності та платоспроможності; уповільнення оборотності ресурсів тощо [1, 79].

Вирішенню даних проблем сприяє удосконалення системи управління діловою активністю. У сфері виробничої діяльності воно стосується, насамперед: мінімізації витрат сировини та матеріалів; підвищення якості продукції; поступового нарощення обсягів виробництва; зменшення витрат виробництва, що перевищують наявні джерела фінансування; поліпшення використання оборотних засобів; періодичного оновлення основних засобів [6].

Шляхами підвищення ділової активності підприємства є: підвищення ефективності діяльності підприємства здійснюється за рахунок прискорення обертання ресурсів і скорочення періоду їх обороту; збільшення числа обертів можливе шляхом скорочення періоду виробництва або скорочення періоду обігу; скорочення періоду виробництва потребує вдосконалення технології, модернізації і автоматизації виробництва; скорочення періоду обігу потребує більш ефективного і раціонального використання ресурсів, прискорення документообороту і розрахунків; підвищення продуктивності праці за рахунок преміювання працівників та кращого мотивування їх, а також за рахунок створення гідних умов роботи (працівники повинні бути забезпечені потрібним спецодягом, мати по 5 хвилин перерви кожен годину, тощо); покращення структури матеріаломісткості виробництва (перегляд затрат сировини та матеріалів, максимальне використання залишків сировини, закупівля матеріалу тільки за потребою, щоб останній не залишався на складі, тощо); підвищення фондоозброєності, за рахунок збільшення основних засобів.

Отже, ділова активність підприємства – це процес стійкої господарської діяльності організації, характеристика рівня функціонування організації на таких рівнях діяльності як: фінансовий, інвестиційний та операційний, а також, характер використання

матеріальних, трудових і фінансових ресурсів з метою досягнення тактичних та стратегічних цілей суб'єкта господарювання та ринкової конкурентоспроможності. Основними шляхами підвищення ділової активності підприємства є зменшення періоду операційного та фінансового циклів, підвищення ефективності використання майна, максимізація прибутку, підвищення конкурентоспроможності продукції (послуг), пошук нових ринків збуту.

Список використаних джерел:

1. Антипенко Є.Ю. Аналіз теоретичних аспектів ділової активності підприємства та існуючих підходів до її оцінювання / Є.Ю. Антипенко, С.М. Ногіна, Ю.С. Піддубна // Сталій розвиток економіки. – 2013. – №3. – С. 76-80.
2. Гарасюк О.А. Проблеми щодо сутності поняття «ділова активність підприємства» / О.А. Гарасюк // Вісник КТУ. – 2010. – №22. – С. 63-66.
3. Заїкіна О.О. Роль показників ділової активності в оцінці управління підприємством / О.О. Заїкіна // Харчова промисловість. – 2008. – №7. – С. 144-148.
4. Коваленко Л.О. Фінансовий менеджмент : [навч. пос.]. / Л.О. Коваленко, Л.М. Ремньова. – [3-тє вид., випр. і доп.]. – К. : Знання, 2008. – 483 с.
5. Турило А.М. Теоретико-методичні підходи до визначення поняття „ділова активність підприємства” / А.М. Турило // Фінанси України. – 2011. – № 10. – С. 79-84.
6. Хвень А. Шляхи зростання ділової активності підприємства [Електронний ресурс] / А. Хвень. – Режим доступу: <http://naub.oa.edu.ua/2012/shlyahy-zrostannya-dilovoji-aktivnosti-pidpryemstva>.
7. Цал-Цалко Ю.С. Фінансовий аналіз: підручник / Ю.С. Цал-Цалко – К.: ЦУЛ, 2008 – 566 с.
8. Шеремет О.О. Фінансовий аналіз: підруч. / О.О. Шеремет. – К., 2009. – 196 с.

Долга Г. В.

к.е.н., доцент кафедри менеджменту і туризму
Чернівецького торговельно-економічного інституту КНТЕУ
м. Чернівці, Україна

УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ НА ПІДПРИЄМСТВАХ

На даний час високий рівень конкуренції між вітчизняними промисловими підприємствами, прояви системної кризи в країні значно впливають на зниження ефективності роботи організацій. Успішно працюють ті підприємства, керівники яких орієнтовані на стратегічне управління, одночасно забезпечуючи функціонування систем оперативного менеджменту. Зміна характеристик та взаємозв'язку між елементами системи управління підприємством, в умовах

нестабільного зовнішнього оточення, впливає на параметри виконання бізнес-процесів організації. Це зумовлює складність створення такої цінності для клієнта, яка б дозволила підприємству отримати бажаний фінансовий результат.

Згідно Міжнародного стандарту ISO 9000:2000, «якість» – це ступінь, за якою сукупність власних характеристик виконує певні вимоги. Характеристиками процесу вважається сукупність взаємопов'язаних та взаємодіючих видів діяльності, які перетворюють входи процесу у виходи. При цьому, процеси в організації, як правило, плануються та виконуються в керованих умовах з метою додавання цінності [1]. Виходячи з визначення, прийmemo, що якість бізнес-процесу – це сукупність його параметрів, які дозволяють забезпечити таку організацію різних видів діяльності, у рамках якої «на вході» використовується один чи більше видів ресурсів, а в результаті цієї діяльності на «виході» створюється продукт, що становить цінність для споживача [2, с.5].

На сучасних підприємствах використовуються два підходи до управління якістю бізнес-процесів: 1) функціонально-орієнтований підхід, який орієнтується на організаційну структуру підприємства, що передбачає здійснення управління діяльністю підприємства за структурними елементами, а взаємодію останніх – через роботу посадових осіб; 2) процесно-орієнтований підхід, який розглядає етапи управління якістю бізнес-процесів у вигляді сукупності процесів. Використання процесно-орієнтованого підходу ускладнене тим, що в ньому часто відсутні цільові орієнтири, які забезпечують необхідні умови протікання бізнес-процесу. Це потребує створення якісних умов функціонування бізнес-процесу та управління параметрами, що характеризують ці умови [2, с.6].

Ряд авторів більшою мірою виділяють саме параметри якості бізнес-процесу, які поділяють на якісні та кількісні [3, с.43]. Якісними параметрами бізнес-процесу прийнято вважати результативність, ефективність і адаптивність. До кількісних параметрів бізнес-процесу відносять продуктивність, тривалість, вартість, кількість входів і виходів. Ще одним параметром можна вважати КРІ (Key Performance Indicator) – показник досягнення успіху в певній діяльності або в досягненні певних цілей. КРІ являє собою кількісно вимірюваний індикатор фактично досягнутих результатів. При оцінці бізнес-процесів КРІ дозволяє оцінити результативність, витрати, ефективність, продуктивність бізнес-процесу. Використання зазначених кількісних та якісних параметрів дозволяє оцінити якість управління

бізнес-процесів, для забезпечення якої необхідно ідентифікувати проблеми управління якістю та визначити шляхи їхнього вирішення [4].

Основними проблемами управління якістю бізнес-процесів на сучасних промислових підприємствах є:

1. Проблема недостатньої структуризації бізнес-процесів. Може проявлятися при виникненні організаційної рутини, коли певні роботи або потоки ресурсів спрощуються або не завжди виконуються працівниками. Часто проблема виникає при автоматизації роботи підприємства.

2. Проблема керування якістю бізнес-процесів управління та розвитку. Складність полягає у тому, що, на відміну від основних та допоміжних бізнес-процесів, роботи яких закріплені за структурними підрозділами, виконання бізнес-процесів управління та розвитку, як правило, покладається на керівний склад підприємства. Ці бізнес-процеси не завжди чітко виділені та структуровані. Усунення зазначених проблем можливе при документуванні чітких структур бізнес-процесів, автоматизації роботи підприємства.

3. Неготовність до серйозних змін в структурі управління підприємством під час проведення реінжинірингу бізнес-процесів. Вирішення проблеми можливе після усвідомлення керівником необхідності реструктуризації підприємства та забезпечення підтримки своїх дій ключовими працівниками підприємства.

4. Формування системи бізнес-процесів, яка є неадекватною стосовно реального бізнесу підприємства.

5. Відсутність розуміння необхідності регламентації бізнес-процесів та управління їхньою якістю.

6. Помилки при формуванні системи параметрів якості бізнес-процесів.

7. Відсутність ефективної системи управління якістю на підприємстві.

8. Проблема опису бізнес-процесу у вигляді потоку робіт. Проблема полягає у: 1) відсутності розуміння суті процесу та процесного підходу, що зумовлює некоректність формулювання завдань щодо опису процесу та управління його якістю; 2) невмінні ефективно використовувати самі моделі опису бізнес-процесів. Для вирішення проблеми доцільно використовувати метод декомпозиції процесу та чітко виділяти потоки робіт, які виконуються як керівником, так і виконавцем [5].

Основними концепціями вдосконалення управління якістю бізнес-процесів є: система «Канбан» (точно в час), система «Lean Production» (методи «таргет-костинг» та «кайзен-костинг»), система

TPM (загальна експлуатація обладнання), цикл PDCA, система «5S», гуртки контролю якості, метод «Шість сигм» та ін. Ці концепції широко впроваджені в роботу провідних зарубіжних компаній та деяких вітчизняних підприємств. Для ефективного впровадження систем управління якістю бізнес-процесів в роботу промислових підприємств слід зважати на те, що ефективність управління якістю бізнес-процесів прямо залежить від оптимальності самого бізнес-процесу. На даний час основними напрямками вдосконалення бізнес-процесів є:

1. BPR – реінжиніринг бізнес-процесів за Хаммером М. та Чампі Дж.;
2. TQM – загальне управління якістю, система управління якістю відповідно до ISO;
3. CPI – система безперервного вдосконалення бізнес-процесів;
4. PIQS – система якості, інтегрована з бізнес-процесами.

Ефективне застосування процесно-цільового підходу до управління якістю бізнес-процесів на підприємстві передбачає проведення низки організаційних змін [6]:

1. Перехід від обліку і контролю якості кінцевих результатів до системного управління якістю бізнес-процесу.
2. Постійне вдосконалення якості бізнес-процесу з метою підвищення якості кінцевого результату і зниження витрат на його реалізацію.
3. Постійне підвищення компетенцій персоналу відносно якості, а також створення умов для залучення персоналу в цю діяльність.
4. Постійний моніторинг основних показників якості бізнес-процесу, які базуються на інтегральній оцінці сукупності соціальних, психологічних, технічних, технологічних, економічних і організаційних чинників, що дозволяє виявити можливі відхилення від встановленого ходу розвитку на ранніх стадіях і провести відповідне корегування параметрів.

Для ефективного контролю якості бізнес-процесів на підприємстві керівник повинен забезпечити виконання наступних умов: існування сертифікованої системи менеджменту якості, впровадженої та реально функціонуючої процесно-орієнтованої структури, партнерських взаємин з постачальниками, ефективною системою управління персоналом. Доцільно підвищити рівень зрілості системи управління бізнес-процесами на підприємстві, запровадити автоматизовану систему управління підприємством та оптимізувати структуру бізнес-процесів.

Список використаних джерел:

1. ISO 9000:2000. Системы менеджмента качества. Основные положения и словарь. [Електронний ресурс].- Режим доступу: http://www.stroyoffis.ru/gost_kacestvo/iso__9000_2000/iso__9000_2000.php.
2. Безгін К. С. Управління якістю бізнес-процесів на підприємстві : автореф. дис. канд. екон. наук / К. С. Безгін. – Маріуполь: Б. в., 2009 . – 20 с.
3. Деминг Э. Выход из кризиса. Новая парадигма управления людьми, системами и процессами / Э. Деминг. – М. : Альпина Паблишер, 2016. – 417 с.
4. Система КРІ (Key Performance Indicator): разработка и применение показателей бизнес-процесса. Показатели эффективности [Електронний ресурс] / Businessstudio. - Режим доступу: <http://www.businessstudio.ru/procedures/business/kpi/>
5. Організаційний розвиток підприємства [Електронний ресурс] / Бібліотека економіста. - Режим доступу: <http://library.if.ua/books/28.html>.
6. Теоретические основы управления качеством бизнес-процессов на предприятии [Електронний ресурс] / Мир знаний. - Режим доступу: http://mirznanii.com/info/teoreticheskie-osnovy-upravleniya-kachestvom-biznes-protssesov-na-predpriyatii_282430

Корбутяк А. Г.

к.е.н., доцент кафедри публічних,
корпоративних фінансів та фінансового посередництва

Сокровольська Н. Я.

к.е.н., доцент кафедри публічних,
корпоративних фінансів та фінансового посередництва
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
м. Чернівці, Україна

ІНВЕСТИЦІЙНА ПРИВАБЛИВІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА

Питання управління інвестиційним процесом на промислових підприємствах залишається актуальним в Україні, оскільки в сьогоденній час для подолання негативних явищ в економіці країни, викликане необхідністю термінового впровадження на державному рівні ряду невідкладних заходів для стабілізації підприємницького середовища, правового поля.

У сучасних економічних умовах українські підприємства продовжують стикаються з відсутністю грошових ресурсів для поповнення оборотних коштів і здійснення заміни зношених основних засобів. За даними Держкомстату України, станом на початок 2017 року середній ступінь зносу основних засобів на великих і середніх підприємствах української промисловості складає 68,3%. Найбільший ступінь зносу основних засобів спостерігався на підприємствах з виробництва електроенергії, газу та води – 62,0%, обробної промисловості – 59,3%, та підприємствах добувної промисловості - 49,6%. 52,4%, в тому числі машин та обладнання – 66,5% [9].

Це означає, що без інвестицій і масштабного оновлення основного капіталу в довгостроковій перспективі навряд можна чекати стійкого зростання промислового виробництва. Але через високі політичні ризики, військову ситуацію на Сході України, високу інфляцію (13,7% за офіційними підсумками 2016 року) і хронічний недолік «довгих» кредитних ресурсів комерційні банки не можуть повною мірою кредитувати технічне оновлення промисловості.

Зараз підприємства можуть одержати необхідні ресурси тільки на фондовому ринку шляхом емісії акцій (причому необов'язково у вигляді відкритої підписки) і облігацій. При цьому у міру розвитку фондового вітчизняного ринку його роль у фінансуванні підприємств тільки зростатиме. Проте більшість керівників українських підприємств не має досвіду роботи з інвесторами і не вважає за необхідне брати до уваги реакцію фондового ринку, хай і недосконалого українського, при проведенні інвестиційної політики на своєму підприємстві. Інвестиційні проекти, що здійснюються на підприємстві, оцінюються по критеріях чистої приведеної вартості, внутрішньої норми прибутковості і т.д. і не оцінюються по критерію впливу здійснення інвестиційного проекту на інвестиційну привабливість підприємства і на вартість його акцій. Більш того у вітчизняній економічній науці питання підвищення інвестиційної привабливості підприємства є ще недосить опрацьованим. При такій поведінці підприємство, яке не орієнтується на підвищення своєї інвестиційної привабливості, воно може недоотримати значні фінансові ресурси на фондовому ринку.

Узагальнюючи існуючі підходи та методики, запропоновано наступну систему показників інвестиційної привабливості підприємства.

Коефіцієнт «ціна акції / поточний прибуток на одну акцію» (далі – коефіцієнт «ціна/прибуток»). Даний коефіцієнт визначається шляхом розподілу вартості акції на поточний річний прибуток на одну акцію. Таким чином, він показує, в скільки поточних річних прибутків інвестори оцінюють підприємство. При цьому одне підприємство вони можуть оцінити в десять річних прибутків, а інше підприємство з тієї ж галузі — в п'ятнадцять річних прибутків. Отже, друге підприємство виглядає більш інвестиційно привабливим для інвесторів. При цьому даний коефіцієнт, звичайно, не міняється залежно від стадії циклу в галузі, оскільки інвестори наперед «закладають» циклічність бізнесу в оцінку цього коефіцієнта і оцінюють циклічні компанії з меншим коефіцієнтом «ціна/прибуток», ніж компанії, неохильні до впливу циклів. Проте порівнювати даний коефіцієнт з аналогічним середнім коефіцієнтом, розрахованим для всього фондового ринку або з компанією, що працює в іншій галузі, некоректно, оскільки кожна галузь має свій коефіцієнт «ціна/прибуток».

Необхідно відзначити, що у деяких підприємств може не бути поточного прибутку, і у такому разі цей коефіцієнт стає рівним нескінченності. У такому разі слід застосовувати коефіцієнт «ціна акції/грошовий потік на одну акцію». Оцінку інвестиційної привабливості підприємства через коефіцієнт «ціна/прибуток» не слід розуміти як нашу рекомендацію інвесторам вкладати гроші в підприємства з високим коефіцієнтом «ціна/прибуток», але як рекомендацію керівництву підприємства підвищувати цей коефіцієнт шляхом застосування алгоритму управління інвестиційними процесами по критеріях інвестиційної привабливості, розробленим нами.

Достатньо часто виникає ситуація, коли підприємство стабільно працює, одержує прибуток, платить дивіденди, але його акції падають, тобто воно не виглядає інвестиційно привабливим для інвесторів. Для з'ясування такого феномену необхідно визначити, чим визначається коефіцієнт «ціна/прибуток». Згідно з нашим дослідженням він визначається наступними чинниками: очікуваним інвесторами темпом зростання прибутку на акцію. Чим вище темп зростання, тим вище коефіцієнт «ціна/прибуток». При цьому у результаті зростання не повинна страждати рентабельність; здатністю підприємства підтримувати постійний темп зростання прибутку. Інвестори вважають більш інвестиційно привабливим підприємство, чиї прибутки стабільно росли на 10 відсотків протягом двох років щороку, ніж підприємство, чиї прибутки вирости на 15 відсотків в перший рік і на 5 відсотків в другий рік; залежне підприємство від макроекономічного циклу або циклу в конкретній галузі. Чим менш схильний до циклів прибуток підприємства, тим воно більш інвестиційно привабливе обтяженістю підприємства боргами. Чим більше боргів у підприємства, тим менш воно інвестиційно привабливе структурою підприємства. Підприємство, що складається з декількох підрозділів, які ніяк не зв'язаних між собою, оцінюватиметься з меншим коефіцієнтом «ціна/прибуток», ніж окремі підприємства, що виробляють ту ж продукцію; інформаційною «прозорістю» підприємства, передбаченістю його прибутків. Чим вище «прозорість» і передбаченість, тим вище коефіцієнт «ціна/прибуток»; іншими чинниками, що не формалізуються, наприклад, сильною менеджерською командою.

Отже, щоб підвищити свою інвестиційну привабливість, підприємство повинне реалізовувати такі інвестиційні проекти, які оцінюються по традиційних критеріях:

1. Підтримують постійний, що не знижується, темп зростання при рентабельності.

2. «Не ускладнюють» структуру підприємства. Зараз інвестори вважають за краще, щоб підприємство зосередилося на діяльності, в якій

воно має незаперечні конкурентні переваги, так званій ключовій компетенції, або *core competency*. Вся решта підрозділів підприємства, які не лідирують на ринку, повинна бути проданою. В цьому випадку підприємство збільшить свій коефіцієнт «ціна/прибуток». Наприклад, американська корпорація General Dynamics з 1990 по 1993 рік продала «не ключові» підрозділи на суму 1,25 млрд. дол., внаслідок чого її обсяг продаж скоротився з 10 до 3,5 мільярди, а акціонерна вартість збільшилася в 2,5 рази за рахунок зростання коефіцієнта «ціна/прибуток».

3. Зменшують залежність підприємства від макроекономічного циклу і циклу в конкретній галузі. Як відомо з макроекономічної теорії, класичний макроекономічний цикл в економіці розвивається таким чином: в період рецесії (перша фаза циклу) зменшується інфляція через падіння сукупного попиту. У цей момент Центральний банк починає знижувати процентні ставки, оскільки небезпека інфляції знижується і необхідно пожвавити економіку шляхом здешевлення вартості кредиту. Починається рання стадія економічного зростання. У цей момент через зниження процентних ставок починають збільшуватися прибутки і, відповідно, вартість акцій компаній наступних галузей: банків, автомобілебудівних корпорацій, будівництво житла (а отже, виробництво меблів, побутових електроприладів і т.д.). Таким чином, починається пожвавлення в галузях, що отримують зростання попиту з боку споживачів через зниження вартості кредиту. Також починають збільшуватися видобуток корисних копалин, транспортні перевезення, збільшується кількість реклами. На третій стадії економічного циклу починається зростання інфляції і процентних ставок, покликаний зупині зростання інфляції шляхом уповільнення сукупного попиту. Проте зростання в споживчому секторі і видобутку корисних копалин призводить до зростання виробництва сталі, хімічних продуктів, паперу. На останній стадії економічного циклу посилюється зростання інфляції і процентних ставок. Проте компанії, що одержали прибуток на попередніх стадіях економічного циклу, починають її вкладати в оновлення свого виробничого устаткування. Росте виробництво машин та устаткування, або засобів виробництва. На всіх стадіях економічного циклу залишаються незмінними і незалежними від стадії циклу доходи наступних так званих захисних галузей: виробництво продуктів харчування, медицина, виробництво сигарет, виробництво електрики.

4. Таким чином, на кожній стадії економічного циклу виграє певний сектор економіки, а «захисні» галузі не залежать від економічного циклу. Проте в періоди рецесії капітал на фінансових ринках починає перетікати саме в такі «захисні» галузі. І акції саме таких компаній ростуть в період економічної рецесії.

Список використаних джерел:

1. Хагстрем Р. Путь Уоррена Баффета. Стратегії інвестицій найбільшого в світі інвестора. М.: Лорі, 2000. — 338 с.

2. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [сайт <http://www.ukrstat.gov.ua/>].

Марусяк Н. Л.

к.е.н., доцент кафедри фінансів і кредиту
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
м. Чернівці, Україна

ФІНАНСОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ ПІДПРИЄМСТВА ЯК ОБ'ЄКТ ФІНАНСОВОГО УПРАВЛІННЯ

У сучасних умовах розвитку економічних процесів, глобалізації та інтеграції, перед підприємствами постають завдання оцінки їх конкурентних переваг, слабких і сильних сторін, можливостей завоювання нових і утримання існуючих ринків. Крім того, підприємствам потрібні сучасні механізми управління і контролю за фінансовими ресурсами, їх акумуляції, розподілом, перерозподілом. У зв'язку з цим одним з об'єктів управління на підприємстві виступає його фінансовий потенціал як найбільш узагальнюючий показник фінансової спроможності підприємства.

Тенденції економічних перетворень викликають необхідність використання якісно нового підходу до управління можливостями підприємства для досягнення стійкого розвитку. Актуальною проблемою фінансів підприємства є вдосконалення управління фінансовим потенціалом підприємства. Дослідженню фінансового потенціалу на різних рівнях управління присвячені численні публікації вітчизняних і зарубіжних науковців, а саме праці Баканова М. І., Барнгольца С. Б., Бланка І. А., Гриньової В. М., Краснокутської Н. С., Назаренко А. С., Портної О. В., Терещенко О. О., Фоміна П. А., Фролова С. М., Шумської С. С. Зважаючи на такий численний доробок, зауважимо, що динамічність змін, які відбуваються як у макроекономічній системі, так і новітні тенденції функціонування підприємств, потребують теоретичного осмислення та обґрунтування фінансового потенціалу як необхідного об'єкту впливу ефективного фінансового менеджменту на підприємстві.

Фінансовий потенціал можна охарактеризувати як відносини, що виникають на підприємстві з приводу досягнення максимально можливого фінансового результату за таких умов як:

- наявність власного капіталу, достатнього для виконання умов ліквідності і фінансової стійкості;
- можливість залучення капіталу, в обсязі необхідному для реалізації ефективних інвестиційних проектів;
- рентабельність вкладеного капіталу;
- наявності ефективного фінансового менеджменту, що підтримує фінансовий стан на належному рівні.

У найбільш загальному вигляді задача визначення фінансового потенціалу формулюється як задача оцінки відповідності його можливостей обраної конкурентної стратегії. Фінансовий потенціал можна охарактеризувати з одної сторони - як реальні можливості підприємства (реалізовані і нереалізовані в тій чи іншій сфері економічної діяльності). З другої, як обсяг фінансових ресурсів і резервів підприємства - як залучених, так і незалучених в виробничу та інвестиційну діяльність. І з третьої, як здібності фінансового менеджменту підприємства до ефективного використання ресурсів з метою отримання максимального доходу.

Слід зазначити, що фінансовий потенціал не існує окремо, він є складовою загального економічного потенціалу підприємства, як системи всіх ресурсів, можливостей та здатностей підприємства. Тобто він взаємодіє з маркетинговим, виробничим та організаційним потенціалами. Високий рівень економічного потенціалу досягається за умови безперервного кругообігу капіталу, що зростає з кожним його оборотом. Для такого безперервного процесу виробнича система повинна забезпечити випуск продукції, маркетингова система - її збут, фінансова - необхідними фінансовими ресурсами кожний етап виробництва та реалізації, а організаційна, в свою чергу, повинна забезпечити ефективну взаємодію між всіма елементами економічної системи підприємства. Як зазначає Н. С. Краснокутська, саме взаємодія усіх видів потенціалу підприємства принесе максимальний ефект, оскільки кожен з них виконує своє функціональне призначення[1, с. 56].

Фінансовий потенціал формується під впливом чинників внутрішнього та зовнішнього середовища. В умовах нестабільного зовнішнього середовища функціонування підприємств визначальну роль в забезпеченні ефективності їх фінансової діяльності та формуванні фінансового потенціалу відіграють такі внутрішні чинники, як організаційні так економічні. До організаційних, насамперед, можна віднести технічне, комунікаційне та трудове забезпечення підприємства. Серед економічних чинників, що впливають на формування фінансового потенціалу підприємства, заслуговують на увагу такі як, позиція

підприємства на ринку, наявність фінансових ресурсів та доцільність їх вкладень, інвестиційна привабливість підприємства.

Умови зовнішнього середовища можуть з одної сторони сприяти розвитку підприємства, а, з іншої, бути основною причиною дестабілізації його функціонування. Вони перебувають під впливом нормативно-правових, політичних, організаційних, кредитно-валютних та страхових, макроекономічних та соціальних чинників, які постійно змінюються.

В сучасних динамічних умовах господарювання для забезпечення високого рівня фінансового потенціалу фінансовим менеджерам потрібно достовірно оцінювати поточні та перспективні фінансові можливості та вчасно здійснювати заходи для зменшення негативних впливів зовнішнього середовища та навпаки використовувати нові можливості для розвитку підприємства.

Фінансовий потенціал є динамічною величиною, і змінюється під впливом на нього певних дій, ухвалення короткострокових і довгострокових управлінських рішень. На забезпечення фінансового потенціалу повинна бути орієнтована ефективна фінансова діяльність, що забезпечить проведення аналізу і ухвалення рішень відносно обсягів необхідних фінансових ресурсів, їх структури; ризику, що пов'язаний з обранням джерелом фінансування; складу і структури основного капіталу підприємства, його оновлення та збільшення, доцільності інвестиційних капітальних вкладень; необхідності і доцільності фінансових інвестицій (як короткострокових, так і довгострокових); інвестицій в інтелектуальний капітал (системи постійної підготовки і навчання персоналу); оптимальної величини та складу оборотних активів підприємства.

Вміння підприємства максимально використовувати власний фінансовий потенціал значною мірою зумовлює його конкурентоспроможність, оскільки, насамперед, фінансовий потенціал формує основу для виробництва певного обсягу і асортименту продукції. А в системі інформаційного забезпечення фінансового менеджменту повинен бути сформований необхідний обсяг інформації, на основі якої фінансовими менеджерами може здійснюватись реальна оцінка та управління фінансовим потенціалом підприємства.

Очевидно, що саме високий рівень фінансового потенціалу підприємств свідчить про ефективність діяльності економічних суб'єктів і, в свою чергу, є визначальним і стабілізуючим чинником та гарантом економічного розвитку.

Список використаних джерел:

1. Краснокутська Н. С. Потенціал підприємства: навч. посібник / Н. Краснокутська. – К.: Центр навчальної літератури. – 2005.

Сайчук Н. В.

к.е.н., доцент кафедри фінансів і кредиту

Сайчук В. В.

аспірант кафедри фінансів і кредиту

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

м. Чернівці, Україна

ДЖЕРЕЛА ФІНАНСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Загальноновизнано, що у будь-якого суспільства, що прагне до стійкого прогресу, немає іншого вибору, окрім руху шляхом розвитку інноваційної економіки. Виробництво і комерційна реалізація знань і технологій - головне з того, що може забезпечити країні конкурентоспроможність, а отже, економічну міць, незалежність та добробут громадян. Україна також неодноразово заявляла про перехід нашої економіки на інноваційний шлях розвитку.

Вибір джерел і форм фінансування інноваційної діяльності залежить від етапів інноваційного процесу (фундаментальних досліджень, прикладних досліджень, розробок, впровадження та комерційного використання). Із наближенням до завершення інноваційного процесу (етапу освоєння нової продукції на основі впровадження результатів ННТД) [1]. роль держави поступово знижується, тоді як участь приватного капіталу (власних коштів підприємств і позичкового капіталу) у фінансуванні інноваційної діяльності зростає.

Отже, система фінансування інноваційної діяльності є складним переплетенням форм і джерел фінансування. Так, основними джерелами коштів, які використовуються для фінансування інноваційної діяльності є:

1. Державні інвестиційні ресурси (бюджетні кошти, кошти позабюджетних фондів, державні запозичення, пакети акцій, майно державної власності).

2. Інвестиційні, зокрема фінансові, ресурси суб'єктів господарювання комерційного і некомерційного характеру, а також громадських організацій, фізичних осіб і т. п. Це інвестиційні ресурси колективних інвесторів, зокрема, страхових компаній, інвестиційних фондів і компаній недержавних пенсійних фондів. Сюди ж входять і власні засоби підприємств, а також кредитні ресурси комерційних банків, інших кредитних організацій і спеціально уповноважених урядом інвестиційних банків.

Порядок фінансування інноваційних проектів і структура інвестиційних ресурсів у кожному конкретному випадку має свою специфіку і безпосередньо пов'язаний з характером впроваджуваних нововведень.

Сучасна концепція формування фінансового механізму забезпечення інноваційного розвитку характеризується:

- по-перше, цільовою орієнтацією на поєднання прямого держбюджетного фінансування інноваційних програм і проектів з фінансовою підтримкою окремих наукових організацій;

- по-друге, множинністю джерел фінансування, коли разом із бюджетними асигнуваннями використовуються позабюджетні джерела, зокрема, засоби промислово-фінансових груп, комерційних банків, об'єднань, організацій, інших суб'єктів господарювання [2].

Вибір підприємцем того чи іншого виду фінансування залежить від декількох факторів. До них відносяться: доступність джерела фінансування, плата (відсоток у разі позикового, частка у разі акціонерного фінансування) фінансування, професіоналізм і амбітність підприємця, склад фінансування (тільки фінансові кошти або в поєднанні з супутніми послугами), і т.п.

За ринкових умов об'єктом фінансування стала не науково-технічна, а інноваційна діяльність, яка значно ширша за економічним змістом. В зв'язку з цим суттєво змінюються і джерела фінансування.

В Україні вже зроблені певні кроки в напрямі державної підтримки інноваційних процесів в науково-технічній сфері, але сучасний інвестиційний ринок України характеризується недостатністю фінансових ресурсів і відносно невеликим набором методів фінансування інновацій.

Бюджетний дефіцит стримує державне фінансування науково-інноваційної діяльності. Державні кошти використовуються переважно на фінансування фундаментальних наукових досліджень, державних наукових програм з пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки, на дотації науково-дослідницьким організаціям та вищим навчальним закладам, а також на підтримку наукових працівників, включаючи стипендії видатним вченим, докторантам, аспірантам.

Окрім того, криза неплатежів в промисловості обмежує можливість фінансування інновацій за рахунок прибутку. А зміни в амортизаційній політиці (прийняття за базу для нарахування амортизації залишкової вартості) практично вивели амортизаційні кошти з переліку джерел відновлення основних фондів. Реформування податкової системи може призвести до скорочення відрахувань на галузеві і міжгалузеві науково-дослідні роботи за рахунок собівартості

продукції, що впливатиме на формування позабюджетних галузевих фондів науково-технічного розвитку. Використання таких кредитних ресурсів, як позики і кредити комерційних банків та фінансовий лізинг, обмежено високими банківськими ставками. В галузевих науково-дослідницьких структурах це призвело до різкого скорочення наукової тематики і переорієнтації на проектно-конструкторські розробки, на отримання доходів за рахунок здачі в оренду приміщень, серійного виробництва продукції на дослідному виробництві [3].

Тому постала необхідність шукати інші альтернативні джерела фінансування інноваційних процесів, особливо по відношенню до інноваційних структур повного циклу, які за характером своєї діяльності займаються науковими дослідженнями і розробками, які відповідають вимогам національної інноваційної системи України.

Венчурний капітал займає одне з провідних місць серед інших джерел фінансування, оскільки він відповідає усім вимогам щодо фінансування інновацій: це довгостроковий, ризиковий капітал, що інвестується в акції нових, швидкозростаючих, інноваційних компанії з метою отримання високого прибутку після реєстрації акцій цих компаній на фондовій біржі.

Технології перетворення капіталу в інноваційно-орієнтований, високоризиковий венчурний капітал має свої особливості. Власні кошти корпорацій і тимчасово вільні грошові кошти, що знаходяться у джерел позичкового капіталу, згідно з правилами управління портфелем активів, в принципі не можуть стати венчурним капіталом в повному обсязі. Їм стає лише невелика частина портфеля (у пенсійних фондах і активах страхових компаній відповідно до законодавства більшості країн, як правило, це всього кілька відсотків від загальної суми активів). Фінансування інновацій у вигляді банківських кредитів також має суттєві обмеження, що випливають з особливостей банківської діяльності, яка витікає з необхідності захисту вкладників банків [4].

Таким чином, необхідно брати до уваги об'єктивну складність переходу України до інноваційної моделі економічного розвитку, обумовлену дефіцитом інвестиційних ресурсів і високими макроекономічними ризиками інвестування. В середньостроковому періоді (2015–2020 рр.) ринкові форми фінансування інноваційної діяльності в Україні залишатимуться у зародковому стані через об'єктивні чинники та свідомо створювані конкурентами (ТНК, урядами зарубіжних країн-конкурентів) перешкоди, що обумовлює доцільність застосування проактивної державної інноваційної політики. Україні потрібно докласти значних політичних та економічних зусиль для формування сприятливого інституціонального, регуляторного,

економічного та мотиваційного середовища, яке б сприяло прискоренню інноваційних процесів та розвитку новітніх технологій.

Список використаних джерел:

1. Фінансове забезпечення інноваційного розвитку України" : [монографія] / [М. І. Диба та ін.] ; за наук. ред. д-ра екон. наук, проф. М. І. Диби і канд. екон. наук, доц. О. М. Юркевич ; Держ. вищ. навч. закл. "Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана". – К. : КНЕУ, 2013. – С. 100.

2. Фінансовий механізм забезпечення розвитку реального сектору України: науково-аналітична доповідь [за ред. Даниленка А.І.]НАН України, ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України». – К., 2014. – 92 с.

3. Фінансування інноваційного розвитку України [Електронний ресурс] / Інститут розвитку економіки України. – Режим доступу: finansuvannuyainnovatsiynogo-rozvytke-ukraine/.

4. Великий Ю.В. Вплив венчурного підприємництва на інноваційну діяльність [Текст] / Ю.В. Великий // Економіка. Фінанси. Право. – 2010. – № 5. – С. 9-12.

Семенюк В. О.

к.е.н., асистент кафедри фінансів і кредиту
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича,
експерт ГО «Центр реформ та розвитку»
м. Чернівці, Україна

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ФІНАНСУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ КОМУНАЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ

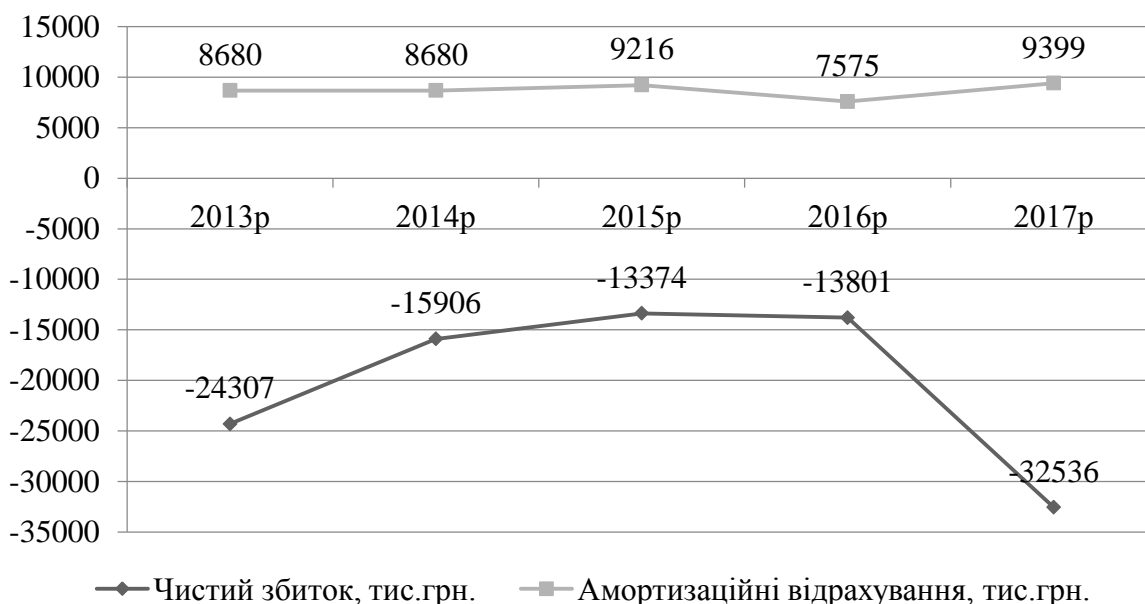
В сучасних економічних реаліях України актуальною є проблематика фінансового забезпечення інвестиційної діяльності комунальних підприємств, які надають послуги з централізованого водопостачання, оскільки від надійності водопостачання залежить якість життя населення. Як показує проведений аналіз, мережі більшості комунальних підприємств по водопостачанню знаходяться в критичному стані. З огляду на зазначене, на основі аналізу стану виконання інвестиційних програм КП «Чернівціводоканал» спробуємо виявити основні джерела та причини недостатнього фінансування інвестиційної діяльності підприємства.

Інвестиційні програми щорічно складаються водоканалами, передаються на затвердження до НКРЕКП та містять перелік пріоритетних заходів у сфері будівництва, реконструкції мереж водопостачання та водовідведення, заходів щодо зниження витрат всіх видів ресурсів та покращення якості надаваних послуг.

Основними джерелами фінансування інвестиційних програм виступають амортизаційні відрахування та плановий обсяг прибутку,

які включаються до складу тарифів на водопостачання і водовідведення. В складі нового тарифу КП «Чернівціводоканал» на постачання 1 м³ води (9,14 грн. з ПДВ) закладено 0,27 грн. амортизаційних відрахувань, плановий прибуток в структурі діючого тарифу не передбачений (хоча деякі водоканали України закладають в структурі тарифу плановий обсяг прибутку як джерело фінансування інвестиційних програм).

Впродовж 2013-2017рр КП «Чернівціводоканал» за результатами господарської діяльності отримує збитки [1]. Чистий збиток за підсумками 2017 року складає 32536 тис.грн, що є найвищим показником серед усіх комунальних підприємств м.Чернівці. Збиток зумовлений тим, що за підсумками 2017 року КП «Чернівціводоканал» отримало чистий дохід в розмірі 98437 тис.грн., при цьому собівартість надаваних підприємством послуг по водопостачанню та водовідведенню складала 126258 тис.грн.

Рис.1 Динаміка основних джерел фінансування інвестиційних програм КП «Чернівціводоканал» у 2013-2017 рр

Проведений аналіз звітів про виконання інвестиційних програм КП «Чернівціводоканал» за 2013-2017 роки [2] засвідчив наступне:

➤ інвестиційна програма КП «Чернівціводоканал» на 2013 рік не передбачала жодних заходів із підвищення якості послуг по водопостачанню та водовідведенню.

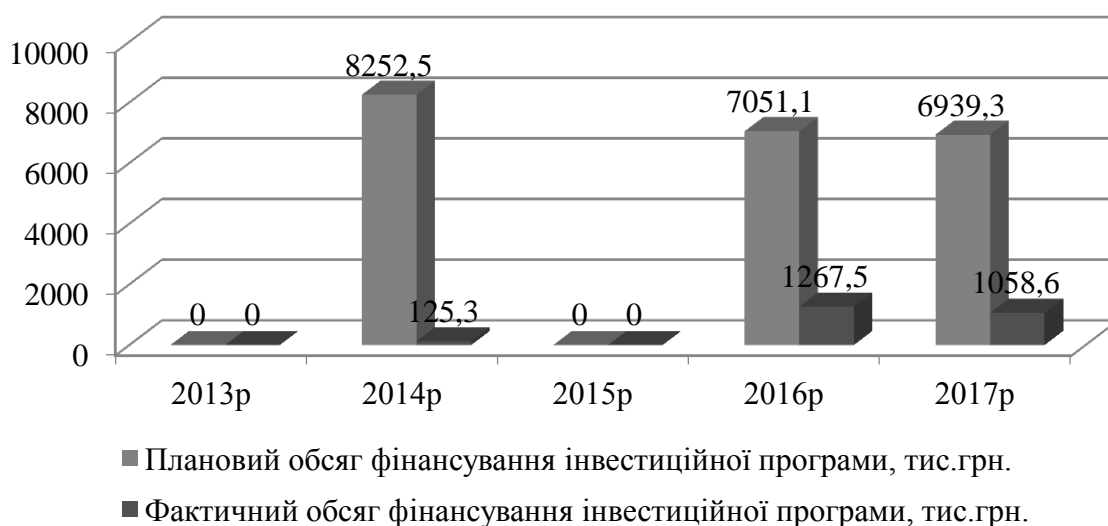
➤ інвестиційна програма КП «Чернівціводоканал» за 2014 рік запланована в розмірі 8252,5 тис.грн., проте виконана лише в частині водовідведення на 125,3 тис.грн., заходів по реконструкції та модернізації мереж та щодо економії ресурсів не здійснювалось. Причини невиконання інвестиційної програми КП «Чернівціводоканал» за 2014 рік, які зазначені у звіті про її виконання: через складний

фінансовий стан та необхідність забезпечення водою питної якості, підприємство було змушене направити кошти на придбання реагентів та матеріалів.

➤ інвестиційна програма КП «Чернівціводоканал» за 2015 рік не пройшла процедуру схвалення НКРЕКП, звітності по її виконанню немає.

➤ інвестиційна програма КП «Чернівціводоканал» за 2016 рік запланована в обсязі 7051,1 тис.грн. із плановим економічним ефектом (економія ресурсів) в обсязі 2047,8 тис.грн., проте фактично виконана в обсязі 1267,5 тис.грн., фактична економія ресурсів склала 308,0 тис.грн. Відсоток виконання інвестиційної програми за 2016 рік складає 17,98%. Причини невиконання інвестиційної програми КП «Чернівціводоканал» за 2016 рік, які зазначені у звіті про її виконання: не відшкодована різниця в тарифах в повному обсязі за 2015 рік та за I квартал 2016р та відсутнє джерело фінансування витрат електроенергії, пов'язаних з перевищенням ІТНВПВ.

➤ інвестиційна програма КП «Чернівціводоканал» за 2017 рік запланована в обсязі 6939,3 тис.грн. із плановим економічним ефектом (економія ресурсів) в обсязі 1292,9 тис.грн., проте фактично виконана в обсязі 1058,6 тис.грн., даних щодо фактичної економії ресурсів немає. Відсоток виконання інвестиційної програми за 2017 рік складає 15,26%. При цьому на спеціальний рахунок КП «Чернівціводоканал» за 2017 рік перераховано 4590 тис.грн, з яких впродовж року використано 707 тис.грн., розрахунковий залишок на кінець 2017 року складає 3883 тис.грн.

Рис. 2 Рівень виконання інвестиційних програм КП «Чернівціводоканал» у 2013-2017 роках

Потенційним джерелом фінансування інвестиційних програм КП «Чернівціводоканал» виступають кредитні ресурси від міжнародних

фінансових інституцій. Зокрема ще з 2009 року є домовленість, а в 2015 році підписана угода з німецьким банком реконструкції та розвитку KfW про виділення КП «Чернівціводоканал» кредитних коштів в розмірі 17 млн.євро на реконструкцію мереж водопостачання. Проте на сьогоднішній день ці кошти так і не виділені з огляду на техніко-організаційні труднощі в процесі реалізації «Проекту реконструкції систем водопостачання м.Чернівці, стадія 1».

Отже, активізація інвестиційної діяльності комунальних підприємств з одного боку залежить від пошуку нових можливостей по фінансуванню інвестиційних програм, а з іншого – від ефективності використання наявних у підприємства інвестиційних ресурсів, що в кінцевому випадку повинно призвести до модернізації технічного стану водопровідних мереж та підвищення якості послуг з централізованого водопостачання міст.

Список використаних джерел:

1. Фінансова звітність КП «Чернівціводоканал» за 2013-2017роки [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://vodokanal.cv.ua/finans_gosp_dijalnist.
2. Інвестиційні програми КП «Чернівціводоканал» за 2013-2017роки [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://vodokanal.cv.ua/invest>

Собкова Н. Д.

к.е.н., доцент кафедри фінансів і кредиту
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
м. Чернівці, Україна

ДЕРЖАВНИЙ ФІНАНСОВИЙ АУДИТ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЕКТІВ

Аналіз світової практики свідчить, що зростання виробництва на довгострокову перспективу неможливе без ефективного використання інвестицій. Адже чим ефективніше та масштабніше втілюються інвестиційні проекти, тим швидший процес впровадження інноваційних форм управління виробництвом, новітніх технологій, переоснащення матеріальної бази, підвищення енергетичної безпеки, що значною мірою впливає на підвищення конкурентоспроможності національної економіки, досягнення сталого розвитку. Однак, враховуючи політичну та економічну нестабільність, недосконалість законодавства, системи державного нагляду та контролю та ряд інших чинників вказують на те, що інвестиційний клімат в Україні є наразі несприятливим і

супроводжується високими інвестиційними ризиками. В такій ситуації державний фінансовий аудит інвестиційних проектів, зокрема той, що спрямований на удосконалення існуючої системи управління ризиками, є надзвичайно актуальним.

За останні роки в Україні опубліковано чимало праць, присвячених проблемам аналізу ефективності та аудиту інвестиційних проектів. Вагомий внесок у розроблення методичних засад аналізу та аудиту інвестиційних проектів зробили відомі вітчизняні та зарубіжні вчені, зокрема: О. Амеліна, В. Базилевич, В. Балюк, Л. Батенко, М. Бондар, М. Вербицька, А. Галетовіц, А. Дамодаран, О. Загородніх, А. Зімін, В. Корнєєв, В. Ліщинська, Д. Лук'яненко, Т. Майорова, С. Науменкова, А. Пересада, О. Петрик, В. Савчук, С. Цюцюра, Й. Шумпетер, Р. Кінг, Ф. Кліффорд, У. Грей Ерік, Р. Ларсон Левайн, Д. Фернадеза та інші.

Поряд із загальнометодичними працями з аналізу та аудиту інвестиційних проектів значного розвитку набули дослідження, спрямовані на розв'язання конкретних завдань, які виникають у процесі інвестиційного проектування. Утім питання розроблення відповідної методики, моделей аналізу ефективності та державного фінансового аудиту інвестиційних проектів потребують подальшого комплексного наукового вивчення.

Державний фінансовий аудит інвестиційних проектів є видом фінансового аудиту, який спрямований на аналіз та перевірку законності та ефективності реалізації інвестиційного проекту об'єктами аудиту [1, с.34]. Виконання його здійснюється за рахунок державного та місцевого інвестування, державної підтримки, надання державних та місцевих гарантій.

На державний фінансовий аудит інвестиційних проектів покладено функції превентивного контролю та діагностики імовірних помилок на етапі планування інвестицій. Оскільки їх реалізація потребує залучення значного обсягу фінансових ресурсів з високим рівнем ризиків, аудит повинен допомогти обрати найбільш оптимальні параметри інвестування, тим самим зменшивши ризик фінансових втрат інвестора. Тому кожен проект передбачає пошук найбільш оптимального варіанта серед багатьох можливих. Тож можна сказати, що під час проведення експертизи проекту аудиторі здійснюють аналіз альтернативних інвестицій та виконують паралельний проектний аналіз.

Аудиторська перевірка інвестиційного проекту допомагає дати відповідь на такі питання стратегічного плану проекту: яка мінімальна величина і який дохід на вкладений капітал від проекту прийнятний для компанії; який максимально допустимий обсяг інвестицій; оптимальний

термін реалізації проекту; яким буде імідж компанії від впровадження конкретного проекту; який ризик можна вважати високим; проекти якого типу і масштабу відповідають організаційним і фінансовим можливостям компанії [3, с. 92].

Серед основних завдань державного фінансового аудиту інвестиційних проектів можна виокремити наступні:

- 1) аналіз та перевірка дотримання законодавства під час підготовки та реалізації інвестиційного проекту;
- 2) перевірка та оцінка обґрунтованості обсягів інвестицій, що плануються на всіх етапах інвестиційного проекту та техніко-економічних розрахунків;
- 3) оцінка ефективності планування, управління та використання інвестицій при реалізації інвестиційного проекту;
- 4) аналіз ефективності реалізації інвестиційного проекту;
- 5) перевірка рівня організаційного, нормативно-правового, фінансового забезпечення інвестиційного проекту;
- 6) контроль та оцінка результатів діяльності об'єкта аудиту при реалізації інвестиційного проекту;
- 7) перевірка правильності ведення бухгалтерського обліку, достовірності фінансової та іншої звітності об'єкта аудиту;
- 8) оцінка стану внутрішнього контролю та внутрішнього аудиту у розпорядника бюджетних коштів;
- 9) розробка пропозицій та рекомендацій.

У процесі фінансового аудиту інвестиційної діяльності особливо важливим є порівняння прогнозованих даних з реальними показниками з метою виявлення відхилень та оцінки їхньої істотності. Для цього аудитором виконуються певні процедури, які за своїм характером можуть бути трьох видів:

- процедури оцінювання ризиків інвестиційних проектів – це аудиторські процедури, що виконуються для отримання розуміння суб'єкта господарювання та його середовища (включно з його внутрішнім контролем) з метою оцінювання ризиків суттєвого викривлення на рівні фінансових звітів із реалізації інвестиційних проектів;

- тести контролю інвестиційних проектів – тести, які виконуються для одержання аудиторських доказів щодо операційної ефективності заходів контролю стосовно попередження або виявлення та виправлення суттєвих викривлень щодо інвестиційних проектів;

- процедури по суті інвестиційних проектів – аудиторські процедури, що виконуються для виявлення суттєвих викривлень стосовно інвестиційних проектів на рівні тверджень. Вони включають:

статистичну перевірку інформації про класи операцій, залишки на рахунках та розкриття інформації; аналітичні процедури по суті [2].

Таким чином, в умовах нестабільності національної економіки проведення кваліфікованого державного фінансового аудиту може стати запорукою підвищення довіри іноземних інвесторів до українських підприємств. Проведення ефективного фінансового аудиту інвестиційних проектів сприятиме зменшенню притаманного інвестиційному плануванню проектам проектного ризику, оскільки його основною метою є висловлення об'єктивної думки щодо ефективності інвестиційного проекту та обґрунтування доцільності його інвестування в умовах невизначеності та ризику.

Отже, теперішній інвестиційний клімат в Україні вимагає вирішення питань удосконалення методики державного фінансового аудиту інвестиційних ресурсів і бізнесу загалом, підготовки кваліфікованих аудиторських кадрів, які здатні надавати об'єктивно обґрунтовані висновки, дотримуючись всіх правил процедури та професійних етичних норм аудиту.

Список використаних джерел:

1. Кучма О. Інвестиційні проекти: аудит та оцінка ефективності / О.Кучма // Фінансовий контроль. – 2018. - №2 (145). – С.31-34
2. Грицай, Т. Л. Аналіз та аудит інвестиційних проектів [Текст]: дис. ... канд. екон. наук: 08.00.09 / Т. Л. Грицай; Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана. – К., 2012. – 198 с.
3. Грицай Т.Л. Концептуальні основи та методика проведення аудиту інвестиційних проектів / Т.Л. Грицай // Економіка та держава. – 2011. – №7. – С. 90 – 92.

Терлецька Н. М.

к.е.н., доцент кафедри економічної теорії, менеджменту і адміністрування

Терлецька Ю. О.

к.е.н., доцент кафедри економічної теорії, менеджменту і адміністрування
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
м. Чернівці, Україна

ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ ЖИТТЄЗДАТНОСТІ СУБ'ЄКТА ГОСПОДАРЮВАННЯ В КОНТЕКСТІ ТЕОРІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Рушійною силою ефективної виробничо-господарської діяльності виступають чинники функціонування та розвитку життєздатності

промислового підприємства. Вони спрямовані на поступові кількісні та якісні зміни системи, спрямовані на реалізацію основних функцій, досягнення поточних цілей, збереження цілісності та забезпечення стабільності функціонування суб'єкта господарювання.

Деякі іншими за структурою є чинники розвитку підприємства, вплив яких спрямовується на тип змін, що призводить до переходу на новий якісний стан роботи підприємства; удосконалення системи; збільшення рівня організованості системи; її реорганізації та переорієнтації; досягнення глобальних цілей. Розрізняють два шляхи розвитку підприємства та два підвиди факторів розвитку – прогресивного розвитку, як зміни якості системи від нижчої до вищої чи від менш досконалого до більш досконалого, та регресивного, що передбачає зниження якісного рівня, деградацію підприємства, падіння його якісних та кількісних характеристик. Слід зазначити, що фактори розвитку – це сукупність чинників, що випереджають фактори функціонування, оскільки для забезпечення розвитку життєздатності підприємства необхідно, насамперед, забезпечити його функціонування на базовому рівні. Крім того, на функціонування та розвиток підприємства впливають також і зовнішні чинники, які можуть змінювати систему внутрішніх факторів функціонування підприємства.

Визначаючи структуру життєздатності та факторів її формування, розглянемо життєздатність підприємства з точки зору забезпечення існування. Стійкість характеризує взаємодію системи з середовищем та виокремлює індикатори, що на неї впливають: поточну та абсолютну ліквідність; фінансову незалежність. Надійність характеризує внутрішні сили системи та виокремлює індикатори, що на неї впливають: рентабельність власного капіталу; рентабельність основного капіталу; коефіцієнт оборотності власних оборотних коштів; фондівіддачу; коефіцієнт оновлення основних засобів. Живучість характеризує потенціал системи, який спрямований на розвиток та виокремлює індикатори, що на неї впливають: вартість інвестицій на одиницю виробничих потужностей; рентабельність інвестицій; показник інноваційного потенціалу промислового підприємства. Вмотивованість характеризують коефіцієнт повернення інвестицій; прибутковість на одиницю продукції; собівартість на одиницю продукції; рівень сукупного ризику діяльності.

Особливе місце життєздатності суб'єкта господарювання зумовлено основними компонентами, властивими ознаками. До них належать: платоспроможність, фінансова стійкість, ділова активність, інтенсивність використання ресурсів, конкурентоспроможність, а також

сутнісна природа головних економічних категорій - прибутку, фінансів, кредиту, які виступають в якості її фундаменту.

Крім фінансової складової, слід також брати до уваги техніко-технологічну складову, яка враховує ступінь та динаміку розвитку виробничо-технічної бази підприємства; ринкову складову, що враховує становище підприємства на ринку з урахуванням рівня конкуренції в галузі; операційну складову, яка враховує здатність суб'єкта господарювання дотримуватися беззбиткового рівня виробництва.

Варто зазначити, що більшість науковців, які досліджують проблеми забезпечення життєздатності підприємства, ототожнюють життєздатність з фінансовою стійкістю, крім того, здійснюють наукові пошуки у площині лише внутрішніх факторів життєздатності. Однак, такий підхід до класифікації факторів впливу на формування та розвиток життєздатності підприємства здійснюється лише з точки зору фінансового забезпечення та не враховує ринкову, виробничу, організаційну, інвестиційну, маркетингову складові, що також здійснюють суттєвий вплив на життєздатність суб'єкта господарювання [1-5].

До зовнішніх чинників впливу на формування та функціонування життєздатності підприємства слід віднести також політичну ситуацію в державі; економічні зв'язки; наявність конкурентів; розміщення виробничих сил; наявність сировинних ресурсів; рівень техніки та технології; систему управління виробництвом; концентрацію виробництва; законодавчу базу.

До важливих факторів формування життєздатності суб'єкта господарювання належать: територіальне розташування підприємства, його галузева спеціалізація, розміри виробництва, особливості виробничо-технічного циклу, життєвий цикл підприємства, предмети праці, засоби праці та робоча сила, які за допомогою внутрішньо-корпоративного управління можуть перетворюватись на виробничо-галузеві, організаційно-економічні, фінансові, маркетингові, соціально-культурні фактори, і відповідно є базовими, без яких не може формуватись його життєздатність.

Виробничо-технологічні фактори є основою формування життєздатності та безпосередньо впливають на можливості підприємства виготовляти якісну продукцію, реалізовувати її та формувати фінансовий потенціал суб'єкта господарювання.

Формування життєздатності підприємства залежить також від базових фінансових факторів: поточного фінансового стану, наявності власних коштів, кредитних ресурсів, лізингових ресурсів, довгострокових і короткострокових зобов'язань, структури необоротних

та оборотних активів, ліквідності, платоспроможності та фінансової стійкості. Зазначені фактори визначають здатність до тривалого функціонування підприємства.

Відповідно дані групи факторів формують сприятливі умови для підвищення та розвитку життєздатності в умовах, коли усуваються обмежувальні чинники матеріально-технічного розвитку (нестача ресурсів, низька якість сировини). Передбачається, що високий рівень технологій та одночасна мобільність використання потужностей позитивно пов'язані з фінансовими показниками діяльності суб'єкта господарювання, забезпечують функціонування життєздатності підприємства та є подальшою базою для його розвитку.

Іншою групою факторів, або такими, що будуть стимулювати розвиток підприємства, підвищення його життєздатності та забезпечення прогресивного розвитку є чинники економічного розвитку (ділової активності), інвестиційно-інноваційні фактори, організаційно-управлінські та маркетингові фактори.

З викладеного вище випливає висновок про те, що для успішного функціонування суб'єкта господарювання слід здійснювати раціональну організацію процесу виробництва та реалізації продукції, проводити моніторинг ринку з метою вивчення конкурентів і залишатися максимально орієнтованим на споживача. Запорукою успішного розвитку підприємства є ухвалення ефективних та раціональних управлінських рішень. Використання у процесі аналізу чинників формування та розвитку життєздатності підприємства суттєво спрощує процедуру управління економічною стійкістю та дозволяє суб'єкту господарювання самостійно вирішувати проблеми, які виникають під час здійснення виробничо-господарської діяльності, шляхом використання адаптивного механізму, що змінюється відповідно до зміни чинників нестабільного зовнішнього середовища.

Список використаних джерел:

1. Крисько Ж.Л. Стратегічна стійкість підприємства: підходи до визначення та оцінки / Ж.Л. Крисько // Українська наука: минуле, сучасне, майбутнє. – 2010. – Вип. 14–15. – С. 111–119.
2. Манойленко О.В. Теоретичні аспекти визначення стійкості соціально-економічних систем [Електронний ресурс] / О.В. Манойленко, О.В. Сиром'ятникова // БІЗНЕСІНФОРМ. – 2015. – № 12. – Режим доступу: [www. business-inform.net](http://www.business-inform.net).
3. Меліхов А. А. Конкурентний розвиток промислових підприємств: теорія та методологія управління в умовах турбулентного зовнішнього оточення: монографія / А. А. Меліхов. – Маріуполь: ПДТУ, 2014. – 437 с.
4. Ткаченко С.М. Сутність економічної стійкості підприємства та її складові [Електронний ресурс] / С. М. Ткаченко // Ефективна економіка. – 2011. – №5. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=1350>.

5. Фещур Р.В. Економічна стійкість підприємства – становлення понятійного базису / Р.В.Фещур, Х.С.Баранівська. – Львів: НУ «Львівська політехніка», 2010. – 290 с.

Третьякова О. В.

к.е.н., доцент кафедри фінансів і кредиту
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
м. Чернівці, Україна

НЕОБХІДНІСТЬ РОЗВИТКУ МАЛОГО БІЗНЕСУ ТА ОСНОВНІ ПРИЧИНИ ЙОГО ГАЛЬМУВАННЯ В УКРАЇНІ

У сучасних європейських країнах малий бізнес виступає основою соціально-економічного розвитку, він є середнім класом, який є базою для стабільного розвитку економіки. Діяльність малого бізнесу орієнтована перш за все на місцевий ринок, тому він виступає базою для формування раціональної структури місцевої економіки та сприяти розвитку конкретного регіону. Малі підприємства є найбільш ефективним рішенням великих економічних і соціальних завдань, таких як розвиток конкурентного середовища, забезпечення зростання зайнятості, впровадження наукоємних технологій, залучення вітчизняних та зарубіжних інвестицій, збільшення поповнення бюджетів усіх рівнів. Також він значною мірою сприяє мінімізації соціальної напруги, соціальних конфліктів і суперечностей у суспільстві, стає інструментом забезпечення та гарантування соціальних стандартів життя, що є одним із завдань формування дієвої, активної, конструктивної державної соціальної політики.

Тому, важливим напрямком економічних реформ в Україні є створення сприятливого середовища для формування та функціонування суб'єктів малого та середнього підприємництва, які є одним з дійових засобів розв'язання першочергових соціально-економічних проблем. Серед яких можна назвати: прискорення структурної перебудови економіки; забезпечення насиченості ринку товарами та послугами; створення конкурентного середовища; істотне поповнення місцевих бюджетів; створення додаткових робочих місць; вирішення питання зайнятості в кризових регіонах, які є потенційними осередками високого рівня структурного безробіття; поліпшення загальних параметрів інвестиційного клімату; забезпечення ефективного використання місцевих сировинних ресурсів.

Аналіз розвитку підприємництва в зарубіжних країнах свідчить, що починаючи з середини 1950-х рр. в світі спостерігається стійка

тенденція зростання підприємств малого і середнього бізнесу. Так, наприклад, в США в 50-і рр. щорічно реєструвалося близько 130 тис. фірм, в 60-е - 220 тис., в 70-е - 350 тис., в 90-е - 450 тис. Вважаємо, що основні причини полягають у наступному:

- технічний прогрес, під час якого створювалася продуктивна техніка, в тому числі комп'ютерна, що дозволила розвиватися інформаційним послугам, надання яких могло вже здійснюватися окремими невеликими колективами або індивідуальними підприємцями;

- ускладнення індивідуальних і суспільних потреб. Потреби сучасного суспільства настільки різноманітні, що тільки підприємство, з його гнучкістю, мобільністю і швидким реагуванням, здатне їх більш-менш успішно задовольняти. Запити суспільства, спрямовані на задоволення потреб, як раз і служать поштовхом для розвитку підприємницької діяльності.

- розвитку підприємництва в США та інших країнах з розвиненою ринковою економікою сприяла також і ступінь економічної свободи в прийнятті рішень, яка була досягнута за ці роки. У нашій країні підприємство отримало поштовх до розвитку лише в 90-і рр. Саме в цей період був прийнятий ряд законодавчих актів, що стосуються розвитку малого бізнесу. Однак практика останніх років з очевидністю показала, що прийняття законів, розробка концепцій та визначення завдань - це лише частина тієї величезної роботи, яка має супроводжувати становлення вільного підприємництва в країні[4, с.151].

На жаль, доводиться сьогодні констатувати, що в Україні спостерігається уповільнення темпів приросту малих підприємств. Основною причиною такої ситуації є ті численні проблеми, з якими доводиться стикатися підприємствам малого бізнесу. Серед них можна виділити наступні проблеми.

По-перше, недосконалість законодавчої бази, що виявляється в значній кількості законодавчих актів, часом дублюючих або навіть тих, що суперечать один одному.

Незважаючи на те, що починаючи із 2012 року Україна досягла значних результатів у сфері дерегулювання бізнесу та спрощення адміністративних процедур, суттєво це не змінило ситуацію та не сприяло бурхливому розвитку малого бізнесу. Основні зміни у законодавстві, що стосуються підприємств малого бізнесу полягали у наступному: у квітні 2014 року уряд прийняв Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо скорочення кількості документів дозвільного характеру». Цим Законом скасовано

необхідність отримання дозволів на здійснення 86 видів господарської діяльності, переважно в секторі сільського господарства. Крім того, органу, відповідальному за видачу, надається право видавати дозвіл на здійснення певного виду господарської діяльності від імені кількох державних органів (за принципом «єдиного вікна»), таким чином скорочується час, необхідний для отримання дозволів; у лютому 2015 року був прийнятий Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо спрощення умов ведення бізнесу (дерегуляція)». Цим Законом скасовано 16 видів дозволів у секторах сільського господарства, будівництва та машинобудування. Крім того, повноваження з видачі дозволів перекладено з різних дозвільних центрів на центри надання адміністративних послуг («єдині вікна» в основних містах). Законом спрощено та систематизовано порядок реєстрацій компаній, а також стимулюється використання електронних послуг; законом України «Про ліцензування видів господарської діяльності», прийнятим у березні 2015 року, майже на третину (з 57 до 40) скорочено перелік видів господарської діяльності, які підлягають ліцензуванню. Він також передбачає подальшу оптимізацію переліку ліцензованих видів діяльності, зокрема, шляхом впровадження принципів ліцензування, визначених в Угоді про асоціацію між Україною та ЄС, а також встановлює принципи дистанційного та онлайн-ліцензування. Але, не зважаючи на прийняті поправки в законодавстві, що регулюють малий бізнес є необхідність в його подальшому вдосконаленні та зміні[3].

По-друге, складність в отриманні інформації про можливе ресурсне забезпечення свого бізнесу, про порядок і умови доступу до нього, з небажанням виконавчих органів на місцях дати можливість залучити в господарський оборот ресурси, що не використовуються та простоюють (перш за все нерухомість).

По-третє, відкриття малого підприємства передбачає наявність стартового капіталу. І якщо власних коштів немає або їх кількість недостатня, то основним джерелом отримання необхідних коштів є банківський кредит. Однак ситуація з отриманням необхідних фінансових ресурсів підприємцями від кредитних організацій (банків) продовжує залишатися досить складною, так як банки, побоюючись ризику неповернення наданих коштів, всіляко ускладнюють цей механізм і проводять політику високих відсотків по кредитах, що надаються малим підприємствам.

По-четверте, низька мобільність трудових ресурсів і гострий дефіцит підготовлених фахівців у сфері маркетингу, фінансів, інноваційної діяльності, які працюють в малому бізнесі, не дозволяють

йому знаходити і якісно обслуговувати ті сегменти ринку, на яких існує незадоволений попит.

По-п'яте, хаотичність інформаційного ринку, дорожнеча і низька якість наданої інформації вносить ще більшу нестабільність, підсилює невизначеність.

По-шосте, малий бізнес в нашій країні за роки становлення так і не зміг кардинально змінити свою виробничу складову. Доводиться констатувати той факт, що, як і в 90-х рр., малий бізнес продовжує розвиватися в торгівлі, в той час як виробничий бізнес так і не отримав широкого розвитку. Сьогодні понад 50% всіх малих підприємств зосереджено в сфері послуг. По-сьоме, в Україні все ще не склалася система оподаткування, яка б сприяла розвитку підприємницької активності. Починаючи з 2012 року Україна демонструє деякі позитивні результати у сфері надання послуг електронного урядування, у тому числі подання податкових декларацій і сплати податків і зборів. У 2013 році було запроваджено єдиний соціальний внесок (включає внески до пенсійних фондів та інші соціальні платежі), який стягується Державною фіскальною службою (ДФС). Однак його імплементація пов'язана з певними проблемами і, як свідчить практика, він майже не приніс користі підприємцям[3]

Отже, вирішення всіх зазначених проблем стане поштовхом та запорукою подальшого ефективного розвитку малого бізнесу в Україні.

Список використаних джерел

1. Гончар В.Г. Фінансово-економічна безпека підприємств України - запорука фінансової безпеки держави // Актуальні проблеми економіки № 8(170). – 2015. – С. 150–158.
2. Офіційний веб-сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
3. Офіційний веб-сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/control/uk/index>
4. Стратегія розвитку малого і середнього підприємництва в Україні на період до 2020 року . Затверджена КМУ від 24 травня 2017 р. № 504-р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://rada.gov.ua/>

Lushchyk V. A.
PhD student in International Economic Relations
Kyiv National Economic University
Research Fellow
Fil. Dr. Jan-U. Sandal Institute, Norway

THE INFORMATION TECHNOLOGY'S ROLE AT THE MNC'S TRANSFORMATION IN THE CONTEXT OF FINANCIAL GLOBALIZATION

When we have an overlook on international market's contribution on the amount of profits and revenues shares of multinational corporations over the last 40-50 years, we might notice a great increasing tendency. Moreover, in the coming years this tendency is expected to be accelerated, caused by the fact that the financial globalization process becomes a strategic engine for multinational corporations in the issue of managing their production and functional costs reduction and managing their revenue results.

Today's globalization process provides wide opportunities and background for revenue growth with such instruments as expanding and introducing its operations area into new markets and geographical regions, as well as great opportunities of cost reducing and profitability increasing using the effects of scope and economy of scales [2, 214]. Furthermore, this endows MNCs with a wide range of strategic opportunities, which are not accessible to those companies, which operate purely domestically, for example acquiring wide range of inputs from multiple locations and serving of diverse activity markets. [1, 28].

Today, together with wide opportunities, globalization brings to MNCs a challenge of facing the difficulties of managing the information and operation flows within its subsidiaries and straight to and up back from headquarter, which assures that the company operates and coordinates effectively within its global network [3, 306]. In order to manage and take the control of all the risks and in a search of an effective and desired administrative coordination level, MNCs are implementing and introducing a great number of complicated mechanisms, among which the Information technology systems play a critical role within its effective functioning [6, 149].

It is widely known that Information technology (IT) play an important role in reducing costs and converting global development strategies to a successful implementation projects, thus creating the great MNC's facilitation mechanism of globalization process [3, 117].

In general theoretical perception, IT makes it possible for companies to implement globalization policies inside its structure and activity, globalize the areas of its operations, enables achievement of foreign profits and revenues. In international practices, it happens through the effects, which occur as results of three main mechanisms' appliances: value chain configuration, coordination, and what is quite important in global practices – local responsiveness.

The first mechanism is linked to the process coordination of several similar value chain activities within variety of geographic locations, contains in its instruments the management of big data, which influences on the process of decision making within the globalization process and variety of alternative development ways. Moreover, it includes the management of all the resources available and needed to bring that decision into life [4, 338].

Within the MNC's activity IT systems ease the coordination of the value chains and resources flows with the help of sustainable transmission operations and existing systems of resources (particularly knowledge) management. It enables the most effective ways of implementations, sharing and knowledge absorption in the complex system of the main office – headquarter and all the global subsidiaries.

In contemporary fast changing world IT systems are the facilitators of changes for every subject of economy, as they are improving the frequencies, volume, speed and quality of information that multinational companies can receive, store, adjust and process at the same time within all its subsidiaries [6, 156].

IT systems allow companies to connect individuals with the massive amount of information stored to improve the communication and knowledge exchange to perform the best solutions and making precise specific decisions. This allows the better interaction within infrastructure units, better absorption and distribution of the information and knowledge above all the functional and geographical borders. In addition, it enables the great coordination of the activities within manufacturing process and facilitates the powerful process of innovational and strategic opportunities' development.

In the modern business environment MNCs use value chains and its main characteristics to develop and improve the strategies which they use for building the capacities which allow them to maintain their best performance results daily and globally and control these performances across all their global strategic business locations [2, 204].

In that meaning IT facilitates the everyday process of adjusting the big data and activities chain inside MNC and its operation processes for achieving the best level of efficiency with such instruments as global centralized resources' control, centralized administrative and security

coordination and everyday (or more or less frequent but constant) measurement of the performance level [6, 149]. This agility, which is not available to MNC who are not using constant implementation of IT innovations in its operational processes, allows MNC to establish and maintain production and innovation implementation in the markets with low costs and settle the sell the results of its production in the markets of high return.

The usage of IT systems inside MNC operation processes and constant its improvement allows MNCs to manage its subsidiaries as a production and selling units which make it possible to establish the MNC's activity in any geographical location without losing any management control above it [5, 239].

As stated above, it is a mechanism of local responsiveness, which means that company is able to change any stage of production chain, adjust product characteristics, approaches of management and distribution processes, as well as pricing politics, geographically locally depending on the regional market's demand and prefers. Using IT in that case enables all that adjustments without losing the control and main idea of the companies' functionality and product manufacturing and selling. That means that IT is playing a role of complex integral instrument and element of local responsiveness [3, 124].

What is more important in the contemporary economics and globalization, MNCs are using IT and innovations in a communication process and two-sided interaction with outer market space for gathering and accumulating the results of conducting the R&D, marketing researches and analysis in a global market and certain local markets to develop a unique approach which helps to respond and adjust the products and services to any conditions in any market [11, 115].

In a contemporary MNCS' activity IT play an important role as helps to achieve more agility despite the scales and the size of the company. It helps MNCS' to divide its existing market onto different zones using different segmentations thus making more precise coverage analysis for future effective improvements depending on markets where they exists and customers which are already loyal to the company and potential clients. At the same time, IT helps MNCs to benefit from different effects and distributions throughout its geographical market's area and create a unique global standardization rules and control system, which guarantees that even being agile and able to respond to customers' and markets' needs, MNCs activity is always protected from the global market and economic challenges. In this way, IT is used by MNCs for facilitating the globalization and MNCs' roles within this process and to become a powerful background for constant

analytical and innovation research, which enables the MNCs' global effectiveness, and expansion for increasing the global market's share and profit.

References:

1. Jaussad, J. and J. Schapper, "Control Mechanisms of Their Subsidiaries by International Firms: A Multidimensional Perspective," *Journal of International Management*, 2016, pp. 23-45.
2. King, W.R. and V. Sethi, "Patterns in the Organization of Transnational Information Systems," *Information & Management*, 2015, pp. 201-215.
3. Manwani, S. and R.M. O'Keefe, "The IT Contribution in Developing a Transnational Capability at Electrolux," *Journal of Strategic Information Systems*, 2013, pp. 111-128.
4. Mohdzain, M.B. and J.M. Ward, "A Study of Subsidiaries' Views of Information Systems Strategic Planning in Multinational Organizations," *Journal of Strategic Information Systems*, 2007, pp. 324-352.
5. Palvia, P.C., "Developing a Model of the Global and Strategic Impact of Information Technology," *Information & Management*, 2014, pp. 229-244.
6. Sambharya, R.B., A. Kumaraswamy, and S. Banerjee, "Information Technologies and the Future of the Multinational Enterprise," *Journal of International Management*, 2015, pp. 143-161.

Мельничук Д. В.

Чернівецького національний університет імені Юрія Федьковича
м. Чернівці, Україна

НЕПРЯМІ ПОДАТКИ В СИСТЕМІ ОПОДАТКУВАННЯ

Податкова система України є важливою частиною загальної політики держави. Вона являє собою систему обов'язкових податкових платежів, які справляються до бюджету на території України, згідно з чинним податковим законодавством. Залежно від способів вилучення податки поділяються на дві групи: прямі та непрямі. Таке розмежування використовують з метою встановлення раціонального рівня розвитку системи оподаткування, адже впровадження різних способів стягнення податків повинно відповідати умовам розвитку країни: життєвому рівню населення, стану розвитку економіки, наявності досконалого механізму стягнення податків, податковій культурі платників тощо [3].

Непрямі податки є одним із важливих фінансових інструментів держави. З одного боку вони забезпечують фінансову базу держави, а з іншого - виступають знаряддям реалізації її економічної доктрини.

Непрямі податки - це необхідна ланка економічних відносин у суспільстві. В залежності від проведення податкової політики держави

непрямі податки відіграють в більшій мірі фіскальну функцію і виступають основним джерелом податкових надходжень у державі. Дані податки безпосередньо пов'язані із розподільчою функцією фінансів в частині перерозподілу вартості створеного ВВП між державою юридичними та фізичними особами. Одночасно вони виступають методом централізації ВВП у бюджеті на загальносуспільні потреби.

Виступаючи важливою складовою податкової системи України, непрямі податки за способами вилучення помітно відрізняються від прямих. Найбільш суттєвішою відмінністю є те, що непрямі податки сплачують до бюджету безпосередньо споживачі. Підприємство, що виробляє та реалізовує продукцію, включає непрямі податки до складу ціни реалізації. Після продажу продукції одержана частина доходів перераховується підприємством до державного бюджету у вигляді непрямих податків.

Слід також зазначити, що непрямі податки не залежать від обсягів доходів чи вартості активів платника. Дані податки входять до складу ціни товарів, робіт, послуг тому залежать від величини доданої вартості, тому відповідно, непрямі податки є складовою ціноутворення. Непрямі податки не накладаються на витрати або прибуток підприємства. Цим непряме оподаткування відрізняється від прямих податків. Підприємство не бере участі у створенні вартості, що стягується у формі непрямих податків. Воно є лише агентом передавання одержаної від покупця вартості до загальнодержавного фонду, а саме бюджету [5]. Як правило, до непрямих податків відносяться спеціальні й універсальні акцизи, а також мито.

Спеціальні акцизи - це обов'язкові збори, що встановлюються на окремі товари і послуги. До них належить продукція спиртової промисловості, вино, пиво і тютюнові вироби, автомобілі та інші передбачені чинним законодавством товари. Універсальні акцизи - це, насамперед, податок з обороту та податок на додану вартість.

Об'єктом оподаткування ПДВ є операції по продажу товарів (робіт і послуг), ввозу, вивозу (пересиланні) товарів в Україну. Джерелом їх сплати є додана вартість.

Об'єктом оподаткування акцизним податком є оборот продажу підакцизних товарів, митна вартість, джерелом сплати даного податку є отриманий дохід.

Мито - це податки, що стягуються у разі перевезення товарів через державний кордон та ін. Розрізняють ввізне (імпортне) та вивізне (експортне) мито. Об'єктом оподаткування мита є митна вартість, а джерелом сплати отриманий дохід.

Непрямі податки визначаються розміром споживання і не залежать від доходів або майна окремого платника. Вони включаються до ціни як надбавка і їх сплачує кінцевий споживач. Більшою мірою їх сплачують платники, які більше споживають, тобто ті, які мають більші доходи. Непрямі податки сплачує одна особа, а податковий тягар несе інша особа; включаються у ціну тільки на стадії реалізації як надбавка до ціни товару; справляються за тарифами; справляються зі споживання цінностей [4].

Механізм непрямого оподаткування регулюється Податковим кодексом України, відповідно, до якого визначено основні види непрямих податків, порядок їх адміністрування.

Слід зазначити, що хоча непрямі податки сплачують споживачі, вони значною мірою впливають і на фінансовий стан підприємств. Це пов'язано з тим, що сплативши ПДВ підприємства не завжди своєчасно отримують суми бюджетного відшкодування, крім того, проводячи розрахунки підприємства сплачують суми ПДВ закладені в ціні товарів, робіт та послуг, тим самим відволікають з обороту власні фінансові кошти. Відповідно, від ефективності дії механізму непрямого оподаткування значною мірою залежить платоспроможність підприємства. З одного боку, правильна дія даного податкового механізму немає негативних наслідків на фінансовий стан більшості платників податків спроможних забезпечувати виконання своїх податкових зобов'язань. З іншого боку застосування до підприємств з нестійким фінансовим становищем норм податкового законодавства, щодо нарахування штрафних санкцій за недоїмки та протермінування платежів, може дуже швидко спричинити банкрутство підприємства [3].

Вдосконалення системи непрямого оподаткування є запорукою ефективного виконання податками свого функціонального призначення. Сьогодні українське законодавство потрібно адаптувати до вимог ЄС, що дозволить Україні співпрацювати на міжнародному ринку та забезпечувати конкурентноспроможність відчизняних товарів перед зарубіжними аналогами.

Одним із напрямів посилення фіскальної функції непрямих податків є легалізація тіневого сектору економіки, боротьба з корупцією, викриття схем нелегального бізнесу та ухилення від сплати податків. Для досягнення цієї цілі потрібні міри як контрольного-карального характеру так і раціоналізації податкового законодавства.

Важливо, продумати механізми переходу від виконання непрямыми та прямими податками переважно фіскальних функцій до

переважно стимулюючих та звичайно регулюючих. Якщо наша система оподаткування в цілому не буде носити стимулюючого та регулюючого характеру, то забезпечити вихід економіки з тіні буде важко.

Для того щоб подолати негативні фактори в сфері оподаткування, державі необхідно здійснювати продуктивні перетворення в податковій системі. Податки повинні бути послідовними і передбаченими та носити стимулюючий характер, їхніми головними напрямками удосконалення повинні стати: зниження загального рівня податкового навантаження при розширенні податкової бази; спрощення системи оподаткування, зниження ставок податків; посилення податкової дисципліни платників податків; проведення дієвого податкового контролю та впровадження більш дієвих заходів боротьби з податковими правопорушеннями та інші [2].

В процесі реформування системи оподаткування, слід вдосконалити в українському праві та податковій системі норми й положення, які регулюють процес прямого та непрямого оподаткування в Україні, які б відображали передові зразки міжнародного досвіду оподаткування відповідно до обраних пріоритетів і напрямів розвитку реального економічного сектору нашої держави. Це дозволить розширити базу оподаткування та збільшити надходження до бюджету.

Таким чином, непрямі податки важлива складова податкової системи України, основне джерело доходів державного бюджету, обов'язкові платежі, які сплачуються платниками опосередковано через цінові механізми, Непрямі податки (податок на додану вартість, акцизний податок, мито) - це податки на споживання, вони не зменшують об'єкт оподаткування, не залежать від суми одержаних доходів, а збільшують ціну товарів, робіт, послуг, джерелом їх сплати виступає додана вартість та отриманий дохід.

Список використаних джерел:

1. Податковий кодекс України: офіційний текст. –К.: Атака, 2010. -576с.
2. Василик О.Д. Податкова система України: Навчальний посібник / О.Д. Василик –К. : ВАТ “Поліграф книга”. –2004. –478с.
3. Соколовська А.М. Податкова система держави: Теорія і практика становлення / А.М. Соколовська –К.: Знання-прес, 2014. –454 с. – (Вища освіта XXI століття).
4. Мельник П.В. Податкова політика України: стан, проблеми та перспективи: монографія / П.В. Мельник, Л.Л. Тарангул, З.С. Варналій [та ін.]; за ред. З.С. Варналія. – К.: Знання України, 2008. – 675 с.
5. Чернявський С.М. Розробка і обґрунтування заходів з підвищення ефективності податкової системи України / С.М. Чернявський – К.: Либідь, 2008. – 50 с.

ПРОБЛЕМИ УПРАВЛІННЯ ГРОШОВИМИ ПОТОКАМИ НА ПІДПРИЄМСТВІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЇХ ПОДОЛАННЯ

Постановка проблеми. У сучасних умовах розвитку системи господарювання грошові ресурси виконують основну роль у ефективному функціонуванні підприємства та є визначальним чинником процесу економічного відтворення.

Для ефективної господарської діяльності підприємств та забезпечення їх фінансового потенціалу потрібне ефективне управління грошовими потоками, яке включає у себе раціональне планування, організацію їх залучення й розподілу, нагляд (контроль) та регулювання відхилень, що виникають у господарському процесі.

Аналіз останніх публікацій. Економічну сутність грошових потоків підприємств висвітлено у численних працях вітчизняних й іноземних науковців, а саме: І.Т. Балабанова, М.Д. Білика, І.А. Бланка, Є. Брігхема, О.Д. Василика, О.В. Васюренка, Дж.К. Ван Хорна, Л.О. Коваленка, Б. Коласса, Е. Нікхбахта, А.М. Поддєрьогіна, Т. Райса, Є.С. Стоянової, Р.Б. Тяна, О.О. Терещенка та інших. Однак, враховуючи велику кількість наукових розробок із проблем управління грошовими потоками, дане питання потребує подальшого поглибленого дослідження.

Метою статті є визначення оптимальних і ефективних методів управління грошовими потоками та підтримка оптимального залишку грошових коштів на підприємстві.

Виклад основного матеріалу. Грошові потоки є головним об'єктом управління фінансового потенціалу на будь-якому підприємстві. Здійснення господарської діяльності завжди супроводжується рухом грошових потоків. Це зумовлено існуванням ділових взаємин підприємства з іншими юридичними чи фізичними особами – постачальниками та споживачами. Грошові потоки приймають участь у всіх сферах фінансової та господарської діяльності; сприяють фінансовій стійкості на будь-якій стадії життєвого циклу підприємства; знижують необхідність у позиковому капіталі; впливають на оборотність капіталу; зменшують ризики неплатоспроможності [1, с. 35].

Отже, ефективне управління грошовими потоками підприємств забезпечує накопичення додаткових фінансових ресурсів, які можуть

використовуватись для здійснення фінансових інвестицій, що будуть приносити додатковий прибуток та забезпечувати реалізацією наступних принципів [2].:

- достовірність інформативного забезпечення підприємства;
- забезпечення ефективності діяльності підприємства;
- забезпечення ліквідності підприємства;
- забезпечення збалансованості фінансових ресурсів.

Система управління потоками грошових коштів, яка організована із урахуванням вказаних вище принципів, створює основу розвитку підприємства, стабільності та збалансованості фінансових надходжень від основного виду господарської діяльності й зростання ринкової вартості підприємства.

Процес управління потоками грошових коштів підприємства зазвичай відбувається в декілька етапів. Основні стадії даного процесу наступні: планування, збалансування, синхронізація і розрахунок оптимального залишку грошових коштів.

Планування дає можливість визначити джерела грошових потоків, оцінити можливі варіанти їх використання та визначити напрямки майбутніх грошових потоків [3, с. 10].

Основними завданнями при розробці плану щодо руху грошових потоків є: визначення реальності джерел грошових коштів та обґрунтування майбутніх витрат, виявлення можливих потреб у залученні додаткових коштів.

В результаті розроблення плану руху грошових потоків може сформуватися надлишок грошових коштів або їх дефіцит. Отже, необхідною є їх оптимізація шляхом збалансування у часі та за обсягом. Недостатній грошовий потік може бути збалансований за допомогою таких інструментів:

- залученням додаткового позичкового капіталу;
- покращенням роботи оборотних активів;
- вилучення непрофільних необоротних активів;
- зменшення кількості інвестиційних проектів;
- зменшення виробничих та невиробничих витрат [3, с. 11].

Надлишковий грошовий потік повинен бути збалансований за допомогою наступних інструментів:

- збільшенням інвестиційної активності;
- диверсифікації діяльності підприємства;
- погашенням довгострокових кредитів [4, с. 167].

Облік та аналіз потоків грошових коштів дозволить отримати практичну інформацію для вирішення поточних проблем у реальному часі та проблем, що ймовірно виникнуть у майбутньому.

Сьогодні на багатьох українських підприємствах існує проблема недостатньої ефективності управління грошовими потоками. Для підприємств характерна наявність нестачі грошових коштів. Підприємство, яке має недостатню кількість коштів, не може здійснювати швидке покриття термінових грошових та податкових зобов'язань. А тому, для виправлення такої ситуації, підприємство впроваджує наступні заходи: підвищення цін чи зменшення інвестицій. Однак, це доцільно не завжди, оскільки високі ціни зменшують конкурентоспроможність продукції, а зменшення інвестиційної діяльності сповільнює розвиток підприємства. Підприємству необхідно застосовувати автоматизацію усіх процесів управління й нагляду (контролю) щодо руху грошових коштів. Тому, на нашу думку, доцільно впровадити таку систему управління потоками грошових коштів, яка буде ефективною на українських підприємствах, враховуючи політичну і економічну ситуацію в державі.

Така система має використовувати наступні інструменти: оперативне планування грошових потоків, управління оборотними фондами, нагляд (контроль) за витратами фінансових ресурсів та системний аналіз. Одночасно, управління грошовими потоками відбувається завдяки розрахунку й плануванню потрібного обсягу грошових коштів у певний момент часу і визначенням періодів їх нестачі або надлишку, що дозволить запобігти кризовим ситуаціям й ефективно використовувати фінансові ресурси [5].

Грошові потоки підприємств складаються із розподілених в часі надходжень та виплат грошових коштів, які генеруються в процесі діяльності підприємств. Для ефективної оптимізації потоків грошових коштів необхідно застосувати наступні заходи:

- календарне планування руху грошових коштів;
- здійснення платежів в межах бюджетного ліміту;
- контроль платежів;
- керування договірними відносинами;
- керування дебіторською заборгованістю;
- керування кредиторською заборгованістю;
- аналіз календарного плану руху грошових потоків [4, с. 169].

Використовуючи систему управління потоками грошових коштів для ефективного управління фінансами, підприємства можуть поліпшити свій фінансовий стан, оптимізувати рух грошових потоків та підвищити ефективність процесу їх формування, використання, розподілу, перерозподілу обороту грошових коштів (та їх еквівалентів) щодо здійснення основної мети діяльності будь-якого підприємства – отримання максимального прибутку.

Висновки. Отже, від ефективності системи управління грошовими потоками підприємства залежить продуктивність його виробничо-господарської діяльності.

У ході дослідження нами визначені головні методи управління грошовими потоками підприємства при використанні яких можливе більш ефективне застосування грошових коштів та підтримання їх збалансованості, також проаналізовані основні інструменти, що дозволяють запобігти кризовим ситуаціям та раціонально використовувати наявні фінансові ресурси.

Важливість та значення ефективного управління потоками грошових коштів на підприємстві досить великі, адже від них залежить фінансова стійкість підприємства у певний період часу, збільшення рівня його фінансової та виробничої гнучкості й досягнення тривалого фінансового успіху при веденні господарської діяльності.

Список використаних джерел

1. Андрієць В. Підвищення ефективності управління грошовими потоками підприємства [Електронний ресурс] : Журнал «Справочник економіста » / В. Андрієць. – 2014, – №4. – Режим доступу: economist.net.ua/node/300
2. Коваленко С.О. Сутність грошових потоків та їх роль в управлінні фінансами підприємств [Електронний ресурс] / С.О. Коваленко // Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського. – Режим доступу : www.nbuv.gov.ua – 08.01.2012 р.
3. Перловська Н.В. Обґрунтування критерію ефективності управління грошовими потоками підприємства / Н.В. Перловська // Вісник Хмельницького національного університету. – 2011. – №2, Т. 2. – С. 167-170.
4. Степура В.В. Світовий досвід фінансового планування / В.В. Степура // Часопис економічних реформ. – 2012. – №1. – С.9-12.
5. Фінансове планування і управління на підприємствах : навчальний посібник [Семенов Г.А., Бугай В.З., Семенов А.Г. та ін.]. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 432 с.

Старух М. В.

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
м. Чернівці, Україна

НЕОБХІДНІСТЬ ОЦІНКИ ФІНАНСОВОГО СТАНУ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Актуальність проблеми. В умовах ринкової економіки обґрунтованість та дієвість управлінських рішень на мікро- та макрорівнях значною мірою залежить від результатів оцінки фінансового стану суб'єктів господарювання, зміст якої виходить за

межі обчислення окремих коефіцієнтів і передбачає вивчення комплексу показників, які відображають різні аспекти діяльності підприємства. Попередження розвитку негативних кризових явищ на підприємстві є можливим тільки за систематичного забезпечення управлінського персоналу інформацією про поточний рівень фінансової стійкості та здатність підприємства до подальшого розвитку. Тому в сучасних умовах господарювання для підвищення результатів діяльності підприємства, тобто його прибутковості, фінансової стабільності та конкурентоспроможності, необхідно постійно контролювати всі аспекти діяльності.

Аналіз останніх досліджень. Дослідженню значення та особливостей оцінювання фінансового стану на підприємстві присвячено ряд праць таких вітчизняних і зарубіжних вчених, як: Багрова В.П., Баканова М.І. Бойчик І.М., Бугая В.З., Бутинця Ф.Ф., Єлейка Я.І., Івахненко В.М., Кандибко О.М. Коробова М.Я., Лапішко М.Л.

Виклад основного матеріалу. Існує багато теоретичних підходів до визначення поняття «фінансовий стан» підприємства, він розглядається як економічна категорія, сукупність показників, фінансова спроможність, комплексне поняття, характеристика певних сторін фінансово-господарської діяльності. Це обумовлює актуальність уточнення сутності й основних характеристик даного терміну.

Одним з найповніших визначень поняття “фінансового стану підприємства” наведено у фінансовому словнику-довіднику за редакцією М.Я. Дем’яненка, де серед його характеристик на перший план виступає якісна сторона діяльності підприємства, а саме “фінансовий стан – це комплексне поняття, що відображає якісну сторону його виробничої та фінансової діяльності та є результатом реалізації усіх елементів зовнішніх і внутрішніх фінансових відносин підприємства. Він характеризується системою показників, які відображають стан капіталу в процесі його кругообігу, здатність розраховуватися за своїми зобов’язаннями і забезпечувати ефективне фінансування своєї виробничої діяльності на певний момент часу” [1].

Комплексна оцінка фінансового стану – це розгляд кожного показника, одержаного в результаті фінансового аналізу, з погляду відповідності його фактичного рівня нормальному для обраного підприємства рівню, ідентифікація чинників, що вплинули на величину показника і визначення необхідної величини показника на перспективу і засобів її досягнення [2].

Фінансовий стан підприємства необхідно аналізувати з позиції короткострокової і довгострокової перспектив, тому що критерії його

оцінки можуть бути різноманітні, стан фінансів підприємства характеризується розміщенням його засобів і джерела їх формування, аналіз фінансового стану проводиться з метою встановлення, наскільки ефективно використовуються фінансові ресурси, що знаходяться в розпорядженні підприємства.

Українськими вченими розраховано понад 100 фінансових показників (коефіцієнтів), які будуть мати економічний зміст і використовуються у фінансовому аналізі для визначення реального фінансового стану. У закордонній практиці найчастіше використовують модель Дюпона. Українська методика передбачає групування показників за 5 основними групами. Істотною проблемою використання більшості методик є відсутність нормативних значень фінансових показників, що враховують галузеві особливості функціонування підприємств, статичність фінансового аналізу, непридатність деяких західних методик до вітчизняних умов господарювання, низький рівень інформативності фінансової звітності.

Фінансовий стан підприємства відображає всі аспекти його виробничо-господарської діяльності. За допомогою аналізу фінансового стану підприємства зацікавлені особи (інвестори, кредитори, менеджери тощо) можуть оцінити минулий, поточний та перспективний стан підприємства в ринковому середовищі і прийняти рішення, які можуть впливати на його подальшу виробничо-господарську діяльність.

Основні завдання аналізу фінансового стану можна представити у вигляді рис. 1.

Основні завдання аналізу фінансового стану підприємства
Дослідження рентабельності та фінансової стійкості підприємства
Дослідження ефективності використання майна (капіталу) підприємства, забезпечення підприємства власними оборотними коштами
Оцінка становища підприємства на фінансовому ринку та кількісна оцінка його конкурентоспроможності
Об'єктивна оцінка динаміки та стану ліквідності, платоспроможності та ділової активності підприємства

Рис. 1. Основні завданнями аналізу фінансового стану підприємства

*Побудовано автором на основі [3]

Крім того, в процесі аналізу фінансового стану підприємства необхідно враховувати фактори, які впливають на фінансовий стан підприємства. Такими можуть бути не лише кількісні, але і якісні

чинники, зокрема зміна політичної і загальноекономічної ситуації, перебудова організаційної структури управління галуззю чи підприємством, зміна форм власності, кваліфікації персоналу тощо.

Багато вітчизняних підприємств перебувають у кризовому стані та мають незадовільний фінансовий стан, необхідно розглянути основні напрямки, що можуть позитивно виправити ситуацію та підвищити загальний фінансовий стан підприємств. Першочерговим етапом для покращення фінансового стану українських підприємств є пошук оптимального співвідношення власного і позикового капіталу, яке б забезпечило мінімальний фінансовий ризик за максимальної рентабельності власного капіталу. Оптимізація ліквідності підприємства реалізується за допомогою оперативного механізму фінансової стабілізації – системи заходів, спрямованих, з одного боку, на зменшення фінансових зобов'язань, а з іншого, на збільшення грошових активів, що забезпечують ці зобов'язання[4]. Стійке фінансове положення підприємства залежить насамперед від поліпшення таких якісних показників, як – продуктивність праці, рентабельність виробництва, фондвіддача, а також виконання плану по прибутку. Раціональному розміщенню засобів підприємства сприяє правильна організація матеріально-технічного забезпечення виробництва, оперативна діяльність по прискоренню грошового обігу.

Тому аналіз фінансового стану проводиться на завершальній стадії аналізу фінансово-господарської діяльності.

Висновки. Підсумовуючи вищесказане, можна зробити наступний висновок, що важливість оцінки фінансового стану суб'єктів господарювання в сучасних умовах продиктована необхідністю розробки і реалізації заходів, направлених на швидке відновлення платоспроможності, відновлення достатнього рівня фінансової стійкості підприємства, встановлення можливості підприємства продовжувати свою господарську діяльність, подальшого розвитку, забезпечення прибутковості і зростання виробничого потенціалу.

Список використаних джерел:

1. Безбородова Т.В. Сутність та необхідність аналізу фінансового стану // Економіка. Управління. Інновації. Випуск № 1 (11) - 2014. – С. 1-7
2. Дем'яненко М.Я., Лузан Ю.Я. та ін. Фінансовий словник-довідник/ за редакцією Дем'яненка М.Я. – К.: ІАЕУААН, 2005. – 507 с.
3. Рудницька О.М., Біленська Я.Р. Шляхи покращення фінансового стану українських підприємств / Рудницька О.М., Біленська Я.А. // Вісник “Логістика”, Львів: Вид-во НУ ЛП, 2009. - № 649 – С. 132-138.
4. Шеремет А. Д. Фінансова стійкість підприємств [Текст] / А. Д. Шеремет // Економіка АПК. – 2009. – № 1. – С. 35 – 38.

Тематичний напрям 4
МІЖНАРОДНІ ФІНАНСОВІ ВІДНОСИНИ В КОНТЕКСТІ
РЕАЛІЗАЦІЇ «ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ 2030»

Козак Ю. Р.

Університет Нордланд

м. Бодо, Норвегія

Саєнко О. С.

к.е.н., доцент кафедри міжнародної економіки

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

м. Чернівці, Україна

МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ У СТРАТЕГІЇ
СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Більшість економічно розвинутих країн світу вже обрали напрямок сталого розвитку. У всіх країнах характер та суть цих стратегій різняться, залежно від тих проблем, які були виявлені. Хоч і ці стратегії різні, проте всі вони однакові за загальною метою, а саме – інтеграцією соціальних, екологічних та економічних питань.

Питаннями стратегії сталого розвитку присвячено багато уваги в наукових дослідженнях авторів Корнійчук Л., Мельник Л., Мунтиян В., Урсул А., Філіпенко А., Шевчук В. та багато інших. Проте питання дослідження міжнародного співробітництва України у стратегії сталого розвитку потребує наукової новизни в сучасних реаліях.

Необхідність впровадження в Україні Стратегії сталого розвитку зумовлена чинниками внутрішнього і зовнішнього характеру:

– у зв'язку з ухваленням на Саміті ООН зі сталого розвитку 17 глобальних Цілей сталого розвитку на період до 2030 року потребує актуалізації Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020»;

– в Україні внаслідок домінування протягом багатьох років ресурсо- та енергоємних галузей і технологій, сировинної орієнтації експорту та надмірної концентрації виробництва у промислових регіонах сформувалася така структура управління розвитком, яка загалом є неефективною та екологічно небезпечною;

– рівень економічного розвитку та добробуту населення не відповідає природному, науково-технічному, аграрно-промислому потенціалу України та кваліфікаційно-освітньому рівню населення, соціально-історичним і культурним традиціям народу України;

– Україна має міжнародні зобов'язання щодо сталого розвитку, визначені стратегічними документами ООН;

– основою для впровадження інноваційних перетворень в Україні у напрямі сталого розвитку є Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом;

– у розроблених та затверджених стратегічних загальнодержавних, галузевих та регіональних документах не повною мірою відображені цілі та завдання сталого розвитку;

– українські вчені підготували наукове обґрунтування переходу України до сталого розвитку та була сформована відповідна громадська підтримка цього процесу [1].

Досить важливим постає питання саме міжнародної співпраці України з провідними країнами-членами ЄС, та іншими, для встановлення сильних та надійних партнерських відносин, насамперед в економічній сфері.

У сфері міжнародного співробітництва з питань сталого розвитку пріоритетними є такі завдання:

- забезпечити виконання міжнародних зобов'язань у сфері сталого розвитку;

- зміцнити співробітництво з міжнародними організаціями, зокрема інституціями ЄС, щодо забезпечення реалізації Стратегії;

- під час укладання міжнародних договорів забезпечити захист національних інтересів України;

- розширювати міжнародну співпрацю України у сфері науки та технологій, орієнтовану на капіталізацію науково-технологічного сектору країни, структурну модернізацію національної економіки та збалансованого природокористування;

- зміцнювати партнерську співпрацю на міжнародному рівні з метою досягнення глобальних цілей сталого розвитку, зокрема у регіональному вимірі на засадах транскордонного співробітництва [1].

Важливим питанням на сьогоднішній день є питання про вступ України до повноцінних членів Європейського Союзу. Насправді, процес євроінтеграції для України, на нашу думку, впливатиме тільки позитивно на стан вітчизняної економіки. Безпосередньо, коли ми можемо позичати великий позитивний досвід в проведенні тієї чи іншої політики в державі, економічно розвинутих країн, то це тільки позитивно впливатиме на розвиток нашої держави, одночасно і буде ставати кращим міжнародне співробітництво нашої держави з органами та інституціями Європейського Союзу.

Багато міжнародних організацій вже співпрацюють з урядом нашої держави, і допомагають в її розвитку, проте зміцнення цих партнерських відносин передбачає виконання з нашої сторони певних вимог. Для того, щоб забезпечити реалізацію цілей сталого розвитку,

для України першонеобхідним є зміцнення співпраці з міжнародними інституціями, які безпосередньо будуть допомагати в цьому.

Отже, Україні вкрай необхідна послідовна державна політика, яка спрямована на втілення в реальну практику принципів сталого соціально-економічного розвитку. Для реалізації цієї політики, в першу чергу уряду нашої держави необхідно зміцнювати та покращувати міжнародне співробітництво з урядами інших країн, міжнародними органами та інституціями, яке допоможе в дотриманні вітчизняної стратегії сталого розвитку.

Список використаних джерел:

1. Стратегія сталого розвитку України на період до 2030 року» (Проект-2017) [Електронний ресурс] / UNDP. – 112 с. – Режим доступу: http://www.ua.undp.org/content/dam/ukraine/docs/SDGreports/UNDP_Strategy_v06-optimized.pdf

Модіна І. І.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна

РОЛЬ І ЗНАЧЕННЯ МІЖНАРОДНОГО ВАЛЮТНОГО ФОНДУ ТА СВІТОВОГО БАНКУ У РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Незначні темпи зростання економіки України, конфлікт на сході країни стали наслідком повільної динаміки показників у фінансовому секторі, секторі послуг, освіти та охорони здоров'я. У такій ситуації значної ролі набуває співробітництво України з міжнародними фінансовими інститутами – Міжнародним валютним фондом і Світовим банком, яке сприятиме подоланню фінансово-економічних і соціальних проблем розвитку країни. Все це обумовлює актуальність теми.

Метою дослідження є визначення ролі і значення Міжнародного валютного фонду та Світового банку у розвитку України.

Співпраця та членство України у Світовому банку і Міжнародного валютного фонду з 1992 року є стратегічним напрямом практичного здійснення програми соціально-економічних реформ і залучення зовнішнього фінансування для розвитку інфраструктури.

Для зменшення негативного впливу кризи та стимулювання економічного зростання, Світовий банк разом із Урядом України дотримується наступних цілей:

1. стабілізувати банківський сектор і зробити його більш стійким до зовнішніх впливів;

2. сприяти глибокому фінансовому посередництву і спрямуванню кредитів у реальний сектор економіки України на стійкій основі;

3. просувати реформи в українське бізнес-середовище для підтримки і зростання приватного сектора та залучення необхідного обсягу інвестицій [1, с. 27].

Про розвиток партнерства зі Світовим банком свідчить схвалена Радою директорів у червні 2017 року концепція партнерства з Україною на 2017-2021 рр.

Напрямами стратегічного партнерства зі Світовим банком згідно Концепції є:

- управління державними фінансами та реформа державного управління;
- антикорупційна діяльність;
- управління найбільшими фіскальними ризиками та покращення управління державними інвестиціями;
- зміцнення фінансового сектора;
- покращення інфраструктури;
- створення рівноправного партнерства у приватному секторі;
- земельна реформа;
- реформа охорони здоров'я;
- приватизація;
- ефективне, результативне та комплексне надання послуг;
- соціальна допомога;
- цільова допомога постраждалим від конфлікту громадам [3].

Отже, Світовий банк продовжуватиме підтримувати Україну за різними напрямками стратегічного партнерства у наступні роки.

Співробітництво України з Міжнародним валютним фондом базується на проведенні структурних реформ, які сприяли економічному розвитку країни. Співпраця з Міжнародним валютним фондом проходила у шість етапів, останній з яких ще триває до кінця 2018 року. Всього Україна отримала до міжнародних резервів НБУ чотири транші. У березні 2017 року підписаний Меморандум про фінансову й економічну політику з Міжнародним валютним фондом, який націлений на забезпечення економічного зростання України шляхом проведення структурних реформ та створення умов для ефективного розвитку, передбачає випуск Україною облігацій на 98 млрд. гривень для докапіталізації банків і Фонду гарантування вкладів фізичних осіб в 2017 році. Для одержання позик від МВФ Україна має виконати певні умови: провести пенсійну та земельну реформи, монетизувати субсидії, приватизувати державні підприємства,

запровадити єдиний реєстр соціальних виплат і посилити боротьбу з корупцією [2].

В цілому, кредити МВФ є важливим індикатором для інших потенційних інвесторів, забезпечують підтримку золотовалютних резервів та обслуговування міжнародних платежів.

Отже, роль і значення Світового банку відносно України полягає у стимулюванні стійкого економічного зростання, вкладення коштів у створення більшої кількості продуктивних робочих місць й якісну освіту, а роль МВФ полягає у реформуванні інституціонального розвитку України, забезпечуючи підтримку через надання кредитів.

Список використаних джерел:

1. Галіцейська Ю. М. Співробітництво України зі Світовим банком міжнародні аспекти та вітчизняні реалії/ Галіцейська Ю. М. // Глобальні та національні проблеми економіки. – Випуск №8 – 2015. – С.118-122
2. Меморандум з МВФ у 2017 році/ Міністерство фінансів України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://minfin.com.ua/2017/04/05/27106616/>
3. Схвалено Концепцію партнерства Світового банку з Україною на 2017-2021 роки /Міністерство фінансів України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.minfin.gov.ua/news/view/skhvaleno-kontseptsiuu-partnerstva-svitovoho-banku-z-ukrainoiu-na--roky?category=mizhnarodne-spivrobitnictvo>

Собіль О. І.

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
м. Чернівці, Україна

МІЖНАРОДНИЙ БІЗНЕС ЯК ДЕТЕРМІНАНТ ДОСЯГНЕННЯ «ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ 2030»

Протягом ХХ – початку ХХІ ст. відбулися значні зміни у підходах світового співтовариства до вирішення проблем Цілей сталого розвитку (ЦСР), що виявились у переході від розроблення до виконання конкретного плану дій у цій сфері. Цілі сталого розвитку, визначені у підсумковому документі саміту ООН «Перетворення нашого світу: порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 р.», вимагають активізації дій глобального партнерства з метою досягнення економічного зростання, поглиблення соціальної інтеграції та захисту навколишнього середовища.

15 вересня 2017 року Уряд України представив Національну доповідь «Цілі сталого розвитку: Україна», яка визначає базові показники для досягнення Цілей сталого розвитку (ЦСР). У доповіді

представлені результати адаптації 17 глобальних ЦСР з урахуванням специфіки національного розвитку [1].

Необхідною умовою забезпечення сталого розвитку є національне і міжнародне фінансування. Попри прогрес у мобілізації фінансових ресурсів широким колом зацікавлених учасників, потреби фінансування цілей сталого розвитку та викорінення злиденності залишаються значними: брак коштів становить щорічно від 2 до 3 трлн. дол. США [2].

Значний внесок у вивчення теоретичних проблем і розробку практичних рекомендацій стосовно розвитку бізнесу для досягнення сталого розвитку зробили такі вчені, як: А. Айо, Дж. Бруінсма, І. Васкес, І. Вахович, В. Власюк, З. Герасимчук, Б. Дейвіс, І. Журба, Д. Камо та інші.

Цілі сталого розвитку – це універсальний план дій задля процвітання всіх людей і країн планети, який вимагає участі всіх заінтересованих сторін на основі партнерських взаємозв'язків [3].

Таким чином, цілі сталого розвитку окреслюють глобальні пріоритети сталого розвитку та прагнення на період до 2030 року. Вони мають на меті мобілізувати зусилля світової спільноти довкола ряду спільних цілей та завдань. ЦСР закликають уряди, бізнес та громадськість всіх країн до сильних дій в світових масштабах задля того, щоб побороти бідність та створити гідні умови життя та можливості для всіх в межах планети.

На відміну від попередніх Цілей Розвитку Тисячоліття, ЦСР приділяють велику увагу розвитку міжнародного бізнесу, виразно закликають його застосовувати свій творчий та інноваційний потенціал для вирішення викликів сталого розвитку.

Генеральний Секретар Організації Об'єднаних Націй Кі-Мун стверджує, що “Бізнес – це життєво важливий партнер для досягнення Цілей Сталого Розвитку. Компанії можуть долучатись за допомогою своїх основних видів діяльності, і ми звертаємось до компаній з усього світу з проханням оцінити їх вплив, поставити перед собою амбіційні цілі та повідомляти про результати відкрито і прозоро”.

Не менш важливо, що уряди країн дійшли згоди стосовно ЦСР, однак їх успіх в значній мірі залежить від дій та співпраці між різними учасниками. ЦСР пропонують можливості для бізнес-рішень та технологій, які можна напрацювати та згодом впровадити з метою подолання найбільших світових викликів сталого розвитку.

Цілі сталого розвитку дуже важливі для розвитку суспільств і підняття рівня життя населення кожної країни. Міжнародний бізнес є одним із рушійних чинників реалізації ЦСР, шляхом мінімізації

негативних впливів (перехід на альтернативні джерела енергії, створення нових технологій виробництва, очищувальних споруд, ощадливе використання води та ін.), так і максимізації позитивних впливів (соціальний захист працівників, включення питань захисту екології в концепцію корпоративної відповідальності) на людей та планету зокрема.

В свою чергу, ЦСР охоплюють широкий спектр тем сталого розвитку важливих для компаній, таких як охорона здоров'я, освіта, зміна клімату та занепад довкілля, і в такий спосіб ці цілі здатні поєднати бізнес-стратегії з глобальними пріоритетами. Компанії можуть використовувати цілі ЦСР як всеохоплюючу основу для формування, посилення, інформування та звітування про свої стратегії, цілі та діяльність, що в свою чергу дозволить отримати переваги, зокрема:

1. Визначення майбутніх бізнес можливостей (ЦСР окреслюють зростаючі ринки для компаній, які можуть запропонувати інноваційні рішення та сприяти трансформаційним змінам);

2. Посилення відносин між учасниками глобальних процесів та актуалізація, відповідно до темпу розвитку напрямків політики;

3. Суспільна та ринкова стабілізація (бізнес не може бути успішним у неплатоспроможному суспільстві. Інвестування в процес досягнення цілей ЦСР посилює ключові показники бізнес-успіху, що включають в себе наявність правових ринків, прозорих фінансових систем і вільних від корупції інституцій з якісним управлінням).

Не всі сімнадцять Цілей сталого розвитку у рівній мірі стосуватимуться того чи іншого бізнесу. Підприємствам потрібно спочатку оцінити позитивні і негативні наслідки досягнення Цілей сталого розвитку для себе, а потім побудувати план усунення негативних наслідків.

В Україні у процесі визначення Цілей сталого розвитку, відповідних завдань та показників на довгострокову перспективу необхідно враховувати глобальні орієнтири розвитку, принципи сталого розвитку та суспільну думку щодо бачення майбутнього розвитку. Світовий досвід свідчить, що суспільний прогрес значною мірою залежить від підтримання балансу між цілями підтримки економічного зростання, конкурентоспроможності бізнесу, забезпечення екологічної безпеки та зменшення соціальної нерівності.

Отже, наступними кроками для бізнесу повинні стати: порівняння ЦСР із політикою міжнародних компаній, використання ЦСР при розробці стратегії компанії, застосування ЦСР при моніторингу та оцінці основних показників, включення ЦСР до системи звітування.

Можна зробити висновок, що досягнення Цілей сталого розвитку не можливо без міжнародного бізнесу. Згідно із ЦСР великий та малий бізнес повинен оптимізувати весь ланцюжок виробництва, від постачання до розподілу, гарантувати виплату працівникам прожиткового мінімуму та забезпечення гідних умов праці, розвиток енергоефективного виробництва, зниження споживання води у регіонах із нестачею води та поліпшення утилізації відходів. В свою чергу Цілі сталого розвитку є корисними для міжнародного бізнесу: розширення ринку, об'єднання зацікавлених сторін, стабілізації ринків і сприяння прозорості фінансових систем.

Список використаних джерел:

1. Цілі сталого розвитку 2016-2030: [Електронний ресурс] – Режим доступу: URL: <http://www.un.org.ua/ua/tsili-rozvytku-tysiacholittia/tsili-staloho-rozvytku>
2. Формування та трансформація глобальної системи фінансування сталого розвитку/ Т.В.Кожухова. - Кривий Ріг Видавець ФО-П Чернявський Д.О., 2017. – 335 с.
3. Організація Об'єднаних Націй. Документи. Саміт ООН по сталому розвитку 2015 р. 25-27 вересня: [Електронний ресурс] – Режим доступу: URL: <http://ec.europa.eu>

ФІНАНСОВІ ІНСТРУМЕНТИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ

I МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ

20 березня 2018 року

м. Чернівці

Папір офсетний. Формат 60x84/16.
Ум. друк. арк. 13,95. Зам. № 45. Тираж 100 прим.
Виготівник: Яворський С. Н.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ЧЦ №18 від 17.03.2009 р.
58000, м. Чернівці, вул. І. Франка, 20, оф.18, тел. 099 73 22 544